UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 060862775

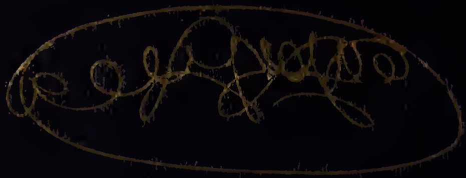

שלום עליכם׳ס ווערקע

ערצעהלונגען און מאָנאלאָגען

זעקסטער באַנד

טאַגעבלאַטט׳ס פרעמיום אויסגאַבע

נויארק

תרע״ב—1912.

892.4
R11sh
v.6

אינהאַלט

— פון —

זעקסטען באנד

1) דער דייטש.

2) יוסף.

3) נישטאָ קיין נייעס.

4) פינף און זיעבציג טויזענד.

5) פעסעלע דעם רבינ'ס.

6) עולם הבא.

7) זיי יורשים.

8) וואָס איז חנוכה?

9) צו דער סעודה.

10) הונדערט איינס.

11) די ערשטע קאָמונע.

12) מיט'ן עטאָפּ.

13) ס'אָ ליגען.

14) שמואליק.

15) די ערב פסח'דיגע עמיגראַציע.

16) יעדער פאָר אונז.

17) דער אינגסטער פון די מלכים.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/sholemaleykhemsv068800

דער דייטש

דער דייטש.

בין איך אַליין ווי איך האָב אייך געזאָגט, אַ דראַזשנער, פֿון דראַזשנע הייסט דאָס, אַ קליין שטעדטיל אין פּאָדאָליער גובערניע, גאָר אַ קליין שטעדטיל; היינט איז שוין דראַזשנע כּלומרשט אַ שטאָדט מיט אַ באַהן מיט אַ סטאַנציע מיט אַ וואָקזאַל... אַז דראַזשנע איז געוואָרען אַ סטאַנציע האָט אונז די גאַנצע וועלט מקנא געוועזן, אַ קליינינקייט אַ באַהן! מע האָט געמיינט דאָס וועט ווערען אַ מחיה, אַ מקום פּרנסה, מע וועט זשעברען פֿולע זשמעניעס מיט נאָלד, מע וועט גליקליך ווערען! יודען זענען זיך צונויפֿגעפֿאָהרען פֿון די דערפֿער אַרוים אין שטאָדט אַריין; בעלי בתים האָבען גענומען איבערבויען די הייזער, שטעלען נייע קלייטען; די טאַקסע פֿון פֿלייש האָט מען געהעכערט; מע האָט שוין אָנגעהויבען קלערען מכח אַ נייעם שוחט, מכה נאָך אַ בית המדרש און מכח אָפּנעמען פֿעלד אויף צו פֿערברייטערען דאָס אַלטע בית עולם – בקצור ס'איז געזאָרען „לידודים". אַ ווערטעל? אַ באַהן, אַ סטאַנציע, אַ וואָקזאַל! בעלי עגלות האָבען זיך אַפילו תחילת אַביסעל געבונטעוועט, געוועזן שטאַרק ניט צופֿריעדען פֿונ'ם עסק, נאָר ווער פֿרעגט זיי? מע האָט אויסגעלייגט רעלסען, אַראָפּגעבראַכט וואַגאָנעס, אַנידערגעשטעלט אַ וואָקזאַל, אויפֿגעהאַנגען אַ גלעקעל, צוגעשלאָגען אַ ברעטיל: „סטאַנציאַ דראַזשנאַ" – און רעדט צו דער וואַנד!

אַז ס'האָט אָנגעהויבען געהן די באַהן, רופֿט זיך אָן צו מיר מיינע: „וואָס רעכענסטו צו טהון, יונהלי?" (יונה רופֿט מען מיך). „וואָס זאָל איך, זאָג איך, טהון? דאָס וואָס אַלע יודען טהוען; אַלע דראַזשנער יודען דרעהען זיך ביי דער באַהן, וועל איך מיך אויך דרעהען ביי דער באַהן!.." און האָב

גענומען דאָס שטעקעל און בין אַרויס אויפ'ן וואָגזאַל און בין געוואָרען מיט נאָט זיינער הילף אַ „פּראַוויטעל“. וואָס הייסט אַ פּראַוויטעל? אַ פּראַוויטעל הייסט: יענער האַנדעלט אַ וואַגאָן תּבוּאָה און בעדאַרף דעם וואַגאָן תּבוּאָה אָנגרוזען און אַוועקשיקען, איז דערויף געשטעלט געוואָרען אַ „פּראַוויטעל“. נאָר אַזוי ווי כמעט אַלע דראַושנער יודען זענען געוואָרען פּראַוויטעלעס, איז נישט גוט, מיטשעט מען זיך, דרעהט מען זיך; אַמאָל קויפט מען ביים גוי אַ זעקעל תּבוּאָה און מען פערקויפט דאָס מיד ליד; איז אָדער מען פאַרדיענט, אָדער מען דערלייגט; און אַמאָל טהוט מען אַ חאַפּ פון דער זייט אַ מעקלערייִ, אַבי סע לאָזט זיך, אַ דאָס, אַ יענץ — שלעכט, ניטאָ וואָס צו טהון! אַי ס'איז פריהער אויך נישט געווען וואָס צו טהון? איז חאָטש ניט געווען קיין באַהן, איז דער פּאַרדרוס, ווי זאָגט איהר, ניט געווען אַזוי גרויס; צו וואָס האָט אונז נעטויגט די סטאַנציע מיט'ן וואָגזאַל מיט'ן גלעקיל, מיט'ן גאַנצען טאַרעראַם?

טרעפט זיך אַ מעשה — איך שטעה מיר אַזוי איינמאָל אויפ'ן וואָגזאַל אַביסעל פערזאָרגט און בעגלייט אַרויס דעם „פּאַטשטאָווע פּאָיעזד“, ס'איז שוין נאָכ'ן דריטען קלינג, דער לאָקאָמאָטיוו האָט שוין גוט אָנגעפּייפט און פונ'ם קוימען זעצט אַ רויך, איך טהו אַ קוק אויף דער פּלאַצפאָרמע שטעהט אַ פּריצל, אַ הויכס און אַ דאַרס מיט קעסטעלדיגע הויזען, מיט אַ הויכען קאַפּעלוש און מיט אַ סך טשעמאָדאַנעס; ער שטעהט אויסגעצויגען דעם האַלז און קוקט זיך אַרום ווי אַ זינדיגער מענש אויף אַלע זייטען. „אָט דאָס פּריצל קעהר עפּיס באַדאַרפען האָבען“ — טראַכט איך מיר און פיהל, עס האָט מיך ווי עמיצער אַ טאָרע געטהון פון אונטען: „יהודי, געה צו צו איהם און טהו איהם אַ פרעג, אפשר דאַרף ער עפּיס?“ און אַזוי ווי איך האָב מיר נור געריהרט פון אָרט, אַז ער טהוט זיך ניט צו מיר אַ לאָז, הויבט אויף דעם קאַפּעלוש און מאַכט צו מיר אויף דייטש, ציהט אויס מיט אַ נגון:

— גוט מאָ—יען, מיין העררו!

— אַ גוט יאָהר זאָל אייך זיין! — זאָג איך צו איהם אויף דייטש און אַ ביסעל אויף יודיש, און דאָס איבעריגע מיט די הענד. און איך פרעג איהם פון וואַנען ער פאָהרט? מאַכט ער צו מיר: צי הייס איך ניט עפּיס אַ רעכטע קוואַרטיר, אַ „שטאַנציאָן“ פון זיינעטוועגען?

— אַוודאי! — זאָג איך — פאַר וואָס זאָל איך ניט ווייסען? און איך האַרצען טראַכט איך מיר: „אוי—וואַ! אַיין עבירה וואָס ס'איז ביי מיר גוט

קיין אַכסניה. ס'זאָל אָבער זיין בײַ מיר אַיין אַכסניה, וואָלט איך דאָך איהם פֿאַרפֿיהרט צו זיך, ס'איז אַ וואוילער דײַטש, מע וואָלט געקאָנט אַרום איהם עפּיס פֿאַרדינען"... און באַלד פֿליהט מיר דורך צוריק אַ מחשבה: „טפּש! עס שטעהט דען אָנגעצייכענט בײַ דיר אויפֿ'ן שטערן, אַז ס'איז בײַ דיר ניט קיין אַכסניה? עלעהיי לאָז זיך דיר דאַכטען, אַז ס'איז בײַ דיר יאָ אַן אַכסניה!" און איך רוף מיך אָן צו איהם אַביסעל אויף יודיש, אַביסעל אויף דײַטש און דאָס איבעריגע דערמאַך איך מיט די הענד:

— אויב זיי וואוילען מײַן האַרר, לאָזען זיי הייסען נעמען אַ בעל עגלה, וועל איך זיי טהון דערפֿיהרען אויף דער בעסטער אַכסניה, שטאַנציאָן הייסט דאָס פּערוויסאָרט!

דערהערט פֿון מיר אַזעלכע דבורים, ווערט דער דײַטש מלא גדולה און מאַכט צו מיר, בעוויזט מיט דער האַנד אויפֿ'ן גויל:

— האַבען זיי וואָס צו עסען? שפּײַזען?

— די בעסטע שפּײַזען! — זאָג איך צו איהם — זיי וועלען אם ירצה השם האָבען האַנאַווע (הנאה) הערר דײַטש, וואָרום מײַן פלונית, מײַן פֿרוי הייסט עס, איז אַ זעלטענע באַלאַבאַסטאַ (בעל־הבית'טע); איהר באַקען און איהר קאָכען האָט אַ שם, איהרע פֿיש מעג עסען דער מלכות, דער קעניג אחשורוש הייסט דאָס...

— יאַ וואָהל! — מאַכט ער צו מיר מיט אַ שמחה און די אויגען בשעת מעשה לויכטען איהם און דאָס גאַנצע פּנים שײַנט איהם ווי די זון.

„אַ חכם אַ דײַטש!" — טראַכט איך מיר און מאַך נישט קיין לאַנגע מחזקות און בעשטעל אַ בויד און איך פֿאַרפֿיהר איהם גלײַך צו מיר אַהיים.

געקומען אַהיים, געב איך איבער באַלד מײַן ווײַב אַלסדינג, אַז גאָט האָט מיר צוגעשיקט אַן אורח אַ דײַטש גאָר אַן אַנטיק; נאָר אַ יודינע פֿערשטעהט דען עפּיס? הויבט זי דאָך אָן מסתמא מיך באַגראָבען, וואָרום איך האָב אָנגעטראָפֿען פּונקט אויף דער בייזער שעה, ווען מען ראָמט אין שטוב: „וואָס פֿאַר אורחים, וואָס פֿאַר געסט פּלוצים אין מיטען דרינען?.." „יודינע כלא, זאָג איך צו איהר, דבר ניט אויף אונזער צונג מחמת דער אָדון איז מבין בלשון אשכנז!" הערט זי מיך עפּיס, אַז זי האַלט סאַמע אין מיטען ראָמען? קערט זי מיט'ן בעזעם גלײַך אין פּנים אַריין און וואָרטשעט. זי וואָרטשעט און איך מיט'ן דײַטש שטעהען בײַ דער טהיר, ניט אַהין ניט אַהער, קוים מיט צרות איך האָב איהר אײַנגערעדט, אַז ס'איז ניט קיין אומזיסטער אורח, ס'איז — פֿאַר געלד, און מע קאָן נאָך אַדרבה אַרום איהם עפּיס חאַפּען,

אפלעקען א ביינדיל... וענט איהר שוין פארטיג? אז איך האב זי שוין גוט אי־בערגעערעדט, מאכט זי צו מיר: „וואו זשע וועל איך איהם באלייגען — אין דער ערד?“ — „שטיל זאל זיין — זאג איך צו איהר — נארישע יורענע, מע זאגט דאך דיר זאלסט ניט דברן, ווארום דער אדון איז מבין כל דבור!“ ערשט דערמאלט האט זי פארשטאנען וואס מע מיינט, און מיר האבען איהם אבגע־טרעטען אונזער אלקער, און מיין ווייב האט גענומען אין איין כהרף עין צו־בלאזען דעם סאמאוואר און געשטעלט זיך קאכען ווארשעוועס. תחילת, אז מיין דייטש האט דערזעהען דעם אלקער האט ער אפילו אביסעל פארדרעהט מיט דער נאז, ווי איינער רעדט: „עס וואלט געמעגט זיין אביסעל בעסער!“ נאר וואס פארשטעהט קירה דייטש? אבי מע האט נאר אריינגעטראגען דעם סא־מאוואר, פערפארעט טיי און דערצו האט ער ארויסגענומען א גוט פלעשיל ראם און געמאכט א שנאפס (און מיר אויך געגעבען א שנעפסיל), איז שוין געווארען רעכט און ער האט זיך צולייגט מיט די טשעמאדאנעס ווי ביי זיין טאטען אין ווייננארטען, און מיר זענען געווארען חבר.

נאך דער טיי מאך איך מיט איהם א רעד, אהין אהער, וואס טהוט ער היע? מיט וואס האנדעלט ער? טאמער דארף ער עפיס קויפען, פאר־קויפען? לאזט זיך אויס, אז דארפען דארף ער גארנישט, עפיס מאשינעס, זאגט ער, בעדארפען דורכגעהן, ווייס איך, א נעכטיגער טאג, און בשעת מעשה חאפט ער אלע מאל א קוק אין אויבען אריין און פרעגט זיך נאך אלע מינוט צי ס'איז נאך נישט פארטיג דאס עסען? „אפנים, זאג איך צו איהם, העדר דייטש, זיי האלטען גוט פון דער אכילה!“ ענטפערט ער דאך מיר מסתמא פדרוך, ווארום א דייטש פערשטעהט דען וואס מע רעדט צו איהם? אזוי לאנג אזוי ברייט ביז מע האט איהם גענרייט צו טיש און דערלאנגט די ווארשעווע — א פרישע יויך א מהיה'דיגע מיט מאנדלען, מיט א גאנץ עוף מיט מאנעגרייפ־לעך און מיט מערעלעך און מיט פעטרישקע און מיט... מיט... מיט... (מיינע, אז זי וויל נאר, קאן זי!) „ברוכים היושבים!“ זאג איך צו איהם און ער ענט־פערט מיר נישט קיין חצי דבור, זיך צוגעחאפט צום עוף ווי נאך א תענית. „ברוכים-היושבים-קומט-ניט-עסען-עסט-געזונד!“ מאך איך צו איהם ווידער א מאל און ער זופט די יויך געשמאק, ער זאל דאס אפילו ענטפערען דאס צווייטע ווארט, חאטש זאגען א דאנק, — ווער? וואס? „א גראבער נפש, טראכט איך מיר, און א גרויסער זולל וסובא'ניק!“

הכלל ער האט אפגעגעסען, פערדרייכערט א לאנגע פיפקע און זיצט און שמייכעלט. איך ווער מיין דייטש קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען, ווכט א פנים

116

אַנגעאַרט אויף דעם קאָפּ אָנגעשפּאַרען און די אויגען ביי איהם קלעפּען זיך, טראַכטען מכּח נאַכטלעגער. האָב איך אַ ווינק געטהון צו מיינער: „וואו מאַכט מען איהם אַ נעלעגער?“ זאָגט צו מיר מיינע: „וואָס הייסט וואו? טאַקי אין מיין בעט“. און זי מאַכט נישט קיין לאַנגע שהיות און געהט צו צום בעט און הויבט איהם אָן מאַכען אַ נעלעגער, פאַנאַנדערגעשלאָגען דאָס בעטגעוואַנד, ווי עס געהער צו זיין (מיינע אַז זי ווילל קאָן זי) — איך טהו אַ קוק — מיין דייטש איז עפּיס נישט צופריעדען, עס געפעהלט איהם ניט אַפּנים, וואָס סע פליהען פעדערן, מחמת ער פאַרדרעהט מיט דער נאָז און הויבט אָן ניסען מיט סכנת נפשות. מאַך איך צו איהם: „וואַכסען זאָלט איהר, העררר דייטש!“ מיינט איהר אַז ער ענטפערט מיר: אַ דאַנק? ווער — וואָס? אַ גראָבער נפש, טראַכט איך מיר, און אַ ווילדער מענש. מיינע האָט איהם געמאַכט אַ געלעגער ביז דער סטעליע, סע מעג ליגען דער קיסר, (מיינע אַז זי וויל נאָר, קאָן זי!) אַ גאַנצע „העסע-בעט“, און מיר האָבען זיך מיט איהם גאַנץ פיין אָבגעזעגענט, געווינשט איהם אַ גוטע נאַכט און געגאַנגען שלאָפען.

תחילת, אַז מיר האָבען זיך געלעגט שלאָפען, הער איך מיין דייטש שלאָפט קיין עין הרע גאַנץ געשמאַק, חראָפּעט מיט אַ מאָדנע שטימע, סאָפּעט ווי אַ לאָקאָמאָטיוו, פייפט און חאָרכעלט ווי אַ געקוילעטער אָקס, און פּלוצים חאַפּט ער זיך אויף און קרעכצט און איקעט און פאָרשקעט און קראַצט זיך און שפּייט און וואָרטשעט, און קערט זיך איבער אויף דער אַנדערער זייט, טהוט אַ ביסעל אַ חראָפּע און אַ סאַפּע און אַ פּייף און אַ חאָרכעל און האַפּט זיך ווידער אויף מיט אַ קרעכץ און מיט אַניאָוי און מיט אַ פּאָרשקע און מיט אַ קראַצען זיך און מיט אַ שפּייען און מיט אַ וואָרטשען, און אָט אַזוי עטליכע מאָל, ביז ער שפּרינגט אַראָפּ פון'ם געלעגער און איך הער ווי עס פליהט דאָס בעטגעוואַנד אין דער ערד אַריין, איין קישען נאָכ'ן אַנדערען מיט אַ מין כעס און מיט משונה מאָדנע ווילדע ווערטער: „צום טייוועל! סאַקראַמענטאָ! דאָננערדר ועטערדר!“ איך לויף צו, איך טהו אַ קוק דורך אַ שפּאַרינקע אין דער טיר — מיין דייטש שטעהט אויף דער ערד אָרט נאַקעט, וואַרפט דאָס בעטגעוואַנד פון'ם בעט, שפּייט קלעק און שעלט זיך אויף זיין שפּראַך, מע זאָל נאָר בעהיט ווערען. „וואָס איז די מעשה, זאָג איך העררר דייטש?“ און עפען אויף די טהיר, ווערט ער מלא רציחה און פאַלט אָן אויף מיר מיט קולאַקעס, וויל מיך דורס זיין, חאַפּט מיך פאַר אַ האַנד און פיהרט מיך צו צום פענסטער און ווייזט מיר ווי ס'האָט איהם צוביסען דאָס גאַנצע לייב און טרייבט מיך אַרויס און פאַרמאַכט די טיר. „אַ משוגע'נער דייטש, — רוף איך

מיך אָן צו מײַנער — און אַ גרױסער מפּיק! ס'האָט זיך איהם אױסגעװיזען, זאָגט איך, אַז עס בײַסט איהם, איז הימעל עפֿען זיך!..״ „װי קומט דאָס? ס'איז מיר אַ חדוש! — זאָגט מײַנע — ערשט אױף פּסח געריײניגט דאָס בעטגעװאַנד און געפּאַרעט דאָס בעט מיט קאַראַסין״...

אין דער פֿריה, איך האָב געמײנט מײַן דײַטש װעט דאָ װערען ברוגז און װעט אַנטלױפֿען פֿון אונז װאו דער שװאַרצער פֿעפֿער װאַכסט, צום סוף — װער װאָס? װידער אַ „גוט מאָ—יען״ און װידער געשמײכעלט, און װידער געפּיפּקעט מיט דער פּיפּקע, און װידער געהײסען זיך קאָכען עסען, און דערװײַל צו דער טיי געהײסען זיך אָפּקאָכען װײכע אײער, מאָצינקעס, װיפֿיל מײנט איהר אײער? כמעט אַ צעהנדליג! און צום עסען גענומען אַ רעכטען שנאַפּס און מיר אַ שנעפּסיל און הי — געלעבט: געקומען בײַנאַכט — װידער די אײגענע שפּיעל: פֿריהער געחראַפּעט, געפּײַפֿט און געסאָפּעט און געהאָרכעלט, און נאָכדעם געקרעכצט און געאױקעט, געפֿאָרשקעט און געקראַצט זיך און געשפּיגען און געװאָרטשעט, און אױפֿגעחאַפּט זיך און אַראָפּגעװאָרפֿען דאָס גאַנצע בעטגעװאַנד און געשפּיגען קלעק און געבײזערט זיך און געשאָלטען אױף זײַן לשון. „צום טײַװעל! סאַקראַמענטאָ! דאָנערװעטער!..״ און אױפֿגעשטאַנען אין דער פֿריה װידער „גוט מאָ—יען״, װידער געפּיפּקעט מיט דער פּיפּקע, און װידער געשמײכעלט, און װידער געגעסען, און װידער געמאַכט אַ שנאַפּס און מיר אַ שנעפּסיל — אַזױ עטליכע טעג כסדר, ביז ס'איז געקומען די צײַט, די מאַשינעס זענען למזל דורכגעגאַנגען און ער האָט באַדאַרפֿט אַװעקפֿאָהרען.

אַז ס'איז געקומען די צײַט פֿון זײַן אַװעקפֿאָהרען און דער דײַטש האָט גענומען זיך פּאַקעװען אין װעג אַרײַן, מאַכט ער צו מיר, איך זאָל איהם דערלאַנגען אַ רעכענונג. זאָג איך: „װאָס האָבען מיר זיך דאָ צו רעכענען? ס'איז, זאָג איך, אַ קורצער חשבון, הערר דײַטש, עס קומט פֿון אײַך פּונקט אַ כף־הײער...״ שטעלט ער אױס אַ פּאָר אױגען, װי אײנער רעדט: „האַ? איך פֿערשטעה ניט!..״ מאַך איך צו איהם אױף דײַטש: „זײ װעלען מוחל זײַן באַצאָהלען אַ פֿינפֿאונדצװאַנציגער, פֿינף און צװאַנציג קערבלעך, רובעל הײסט דאָס!״ און בעװײַז איהם אױף די פֿינגער צעהען און פֿינף. מײנט איהר דאָך אַז ער װערד נתפּעל? הם מלהזכיר! ער פּיפּקעט מיט דער פּיפּקע און שמײכעלט און זאָגט צו מיר, אַז ער װאָלט נאָר װעלען װיסען פֿאַר װאָס קומט פֿון איהם פֿינף און צװאַנציג רובעל? און ער נעמט אַ שטיפֿטעל מיט

א שטיקעל פאפיער און בעט מיך, איך זאל איהם אויסרעכענען יעדער זאך בעזונדער. „ביזט טאקי אודאי א חכם א דייטש — טראכט איך מיר — נאר שכל האב איך מעהר פון דיר; וואס איך האב אין פיאטע פארמאנסט דו ניט אין קאפ!..“ „שטעלט זייט מוחל, זאג איך צו איהם, העדר דייטש, פאר דער אכסניה, שטאנציאן הייסט דאס, זעכס מאל אנדערהאלבען, איז נייען קארבען; זעכס מאל צוויי, איז צוועלף סאמאווארען, צוועלף האלבע גילדען איז ניינציג קאפיקעס; זעכס מאל כמעט צעהן אייער אין דער פריה און צעהן אייער אויף דער נאכט, איז 120, צוויי שאק אייער, א קערביל א שאק, איז צוויי קארבען, זעכס יויכען, זעכס עופות, צו פינף גילדען אניעוף, א חוץ גרייפליך, מאנדלען, פעטרישקע, דאס, יענץ, לאקש, בוידעם, ציבעלי, איז א גלייכער חשבון זעכס קארבען; זעכס נעכט, זעכס לאמפען — זעכציג קאפיקעס. שנאפס האט איהר געטרונקען איינענעם — צוויי קארבען, קיין טיי און צוקער האט איהר ניט גענומען — א קערבעל, איז דריי קארבען, קיין וויין האט איהר ניט באגערט — איין קארב, איז פיער קארבען; קיין ביער איז ניט געווען — זיבעציג קאפיקעס. האט איהר אינאיינעם א קימאלן אזוי גרוים ווי כמעט פינף קארבען. נאר בכדי ס'זאל אויסקומען צו א גלייכען חשבון, שטעלט פינף מיט פופציג. נו, רב דייטש, איז אינאיינעם ניט קיין פינף און צוואנציגער?“ אזוי מאך איך צו איהם גאנץ ערנסט, און איהר מיינט ער האט מיר געזאגט א קרום ווארט? הס ושלום! געפיפקעט מיט דער פיפקע און געשמייכעלט און ארויסגענומען א כף-הייער און א ווארף געטהון, ווי מע ווארפט ארוים א דרייעריל, זיך גאנץ פיין אבגעזעגנט און אוועק מיט'ן באהן. „וואס זאגסט דו עפים מיין ווייב, אויף אזא מין דייטש?“ — „גאט זאל צושיקען, זאגט זי, אלע וואך אזעלכע דייטשען, וואלט געווען דוקא נישקשה'דיג...“

דער דייטש איז אוועקגעפאהרען. ס'איז נישט אוועקגעגאנגען קיין דריי טעג, קומט צוגעהן דער בריפטרעגער און דערלאנגט מיר א בריעף, נאר ער הייסט זיך פריהער בעצאהלען 14 קאפיקעס. פאר וואס איז 14 קאפיקעס? — מע האט פערגעסען, זאגט ער, אנקלעפען א מארקע. בעצאהלט די 14 קאפיקעס און אויפגעעפענט דעם בריעף — אויף דייטש געשריבען, איך פערשטעה ניט א ווארט! איך הויב מיך אן ארומטראגען מיט'ן בריעף צו דעם, צו יענעם, קיינער קאן ניט לייענען קיין דייטש; אניאומגליק! אויסגעלאפען דאס גאנצע שטעדטעל, ריקוים מיט צרות געפונען א פראוויזאר פון דער אפטייק, וואס קאן לייענען דייטש, האט ער מיר דאס בריוועל איבערגעלייענט און פארטייטשט, אז דאס שרייבט צו מיר איינער א דייטש און דאנקט מיר זעהר פאר

דער וואהלער רוהיגער שטאַנציאָן וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט און פֿאַר אונזער נאַסטפּריינדליכקייט מיט אונזער ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אייביג נישט פֿערגעסען... מהכא תיתי! — קלער איך מיר — זאָהר שען, אַז דו ביזט צופֿריעדען טהוט מיר הנאה. און צו מיינער רוף איך מיך אָן: „וואָס זאָגסט דו אויף דעם דייטש, קיין עין הרע נישט קיין קליינער נאַר?" — „גאָט זאָל צו שיקען, זאָגט זי, אַלע וואָך אַזעלכע נאַראָנים, וואָלט געוועזען דוקא נישקשה־דיג"...

עס גערט אַוועק נאָך אַ וואָך, איך קום צוגעהן פֿונ'ם וואָגזאַל, טראָגט מיר מיינע אַ קעגען אַ בריעף און זאָגט, אַז דער בריעפֿטרעגער האָט זיך געהייסען דערצאָהלען 28 קאָפּיקעס. „וואָס עפּיס 28 קאָפּיקעס?" — „אַזוי זאָגט זי — וואָרום ער האָט אַנדערש ניט געוואָלט". איך עפֿען אויף דעם בריעף — ווידער אויף דייטש. איך לויף אַוועק צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם ער זאָל מיר איבערלייענען דעם בריעף; לייענט ער מיר, אַז דער זעלבער דייטש איז נאָך וואָס איבערגעפֿאָהרען די גרעניץ און אַזוי ווי ער פֿאָהרט אַהיים צו זיין פֿאָטערלאַנד, דאַנקט ער מיר זעהר פֿאַר דער וואהלער רוהיגער שטאַנציאָן וואָס ער האָט ביי מיר געהאַט און פֿאַר אונזער גאַסטפֿריינדליכקייט מיט אונזער ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז אייביג ניט פֿערגעסען!.. מיינע צרות אויף זיין קאָפּ — טראַכט איך מיר, און קום אַהיים, פֿרעגט מיך מיינע: „וואָס איז פֿאַר אַ בריעף?" זאָג איך: „ווידער אַמאָל פֿונ'ם דייטש! ער קאָן אונז גאָר ניט, זאָג איך, פֿערגעסען די טובה דער משוגע'נער דייטש!" — „אַז גאָט, זאָגט זי, זאָל צו שיקען אַלע וואָך אַזעלכע משוגע'נע דייטשען, וואָלט דוקא געוועזען נישקשה־דיג"...

עס גערען אַוועק נאָך צוויי וואָכען, ברייננט מען מיר פֿון דער פּאָסט אַ גאַנץ גרויסען בריעף און ער הייסט זיך דערצאָהלען 56 קאָפּיקעס; וויל איך דאָך ניט; זאָגט צו מיר דער בריעפֿטרעגער: ווי איהר ווילט זיך! און נעמט דעם בריעף צוריק. טהוט זיך מיר אָבער באַנג, עס ווילט זיך זעהר וויסען פֿון וואַנט איז דער בריעף, טאָמער עפּיס אַ נייטיגע זאַך? באַצאָהלט 56 קאָפּיקעס, איך עפֿען אויף דעם פּאַקעט, איך טהו אַ קוק — ווידער אויף דייטש. גערה איך שוין מסתמא גלייך צו מיין פּראָוויזאָר און בעט איהם ער זאָל מיר מוחל זיין, וואָס איך דול איהם אַלע מאָל דעם ספּאָדיק, וואָס זאָל איך טהון, אַז איך בין געשטראָפֿט, איך קאָן ניט לייענען קיין דייטש? נעמט ער דער פּראָוויזאָר און לייענט מיר אַ גאַנצע מגילה, ווידער פֿונ'ם דייטש, אַזוי ווי ער איז שוין איצטער געקומען אַהיים און האָט זיך געזעהן מיט זיין געליעבטער

פֿאַמיליע, מיט זיין „פֿרוי“ און קינדער, האָט ער זיי דערצעהלט אַלב־דינג., ווי אַזוי ער איז געקומען צו אונז קיין דראַזשנע און ווי אַזוי ער האָט זיך בעגעגענט מיט מיר אויפ׳ן וואָגזאַל און ווי אַזוי איך האָב איהם פֿער־פֿיהרט צו זיך אַהיים, געגעבען איהם אַזאַ וואָהלע, אַזאַ רוהיגע שטאַנציאָן, לכן דאַנקט ער אונז זעהר און זעהר פֿאַר אונזער גאַסטפֿריינדליכקייט און פֿאַר אונזער ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער וועט דאָס אונז ניט פֿערגעסען אייביג ווייל ער וועט לעבען. „טפֿו זאָל ער ווערען!“ זאָג איך און בטל אויס צו איהם אַלע בייזע וויסטע חלומות, און מיינער וויל איך שוין גאָר ניט דערצעהלען פֿונ׳ם בריעף און מאַך זיך שוין גאָר ניט וויסענדיג.

עס געהט אַוועק נאָך דריי וואָכען קומט מיר אָן פֿון דער פּאָסט אַ „פּאָוויעסטקע“ אויף אַ רובל מיט 12 קאָפּיקעס. „וואָס איז דאָס פֿאַר אַ רובל מיט 12?“ פֿרעגט מיך מיינע. „לאָז מיך אַזוי וויסען, זאָג איך, בייז!“ און לויף אַוועק אויף דער פּאָסט און הויב זיך אָן נאָכפֿרעגען, פֿון וואַנען האָב איך עס אַ רובל מיט 12? זאָגט מען מיר, אַז ניט איך האָב אַ רובל מיט 12, אַדרבה, דאָס דאַרף איך נאָך בעצאָהלען אַ רובל מיט 12. „פֿאַר וואָס איז?“ — „פֿאַר אַ בריעף“ — זאָגט מען מיר. „פֿאַר וואָסער אַ בריעף, זאָג איך — אפשר פֿונ׳ם דייטש?“ — ענטפֿערט מען מיר ניט!... מילא, עס העלפֿט עפּיס טענות? איך האָב בעצאָהלט אַ רובל מיט 12 און האָב אָפּגענומען דעם בריעף, — אַ גאַנצען פּאַקעט. איך עפֿען אויף דעם בריעף — ווידער פֿון איהם. פֿון דייטש! איך קום צום פּראָוויזאָר: „האָט קיין פֿאַראיבעל ניט, זאָג איך, פּאַני, איך האָב שוין, זאָג איך, ווידער, אַנ׳אומגליק אַ דייטשען בריעף“. דער פּראָוויזאָר, אויך נישט קיין קליינער טפּש, וואַרפֿט אַוועק אַלע אַרבייט און לייענט מיר ווידער אַ גאַנצע מגילה, אַלץ פֿונ׳ם דאָזיגען דייטש, ימח שמו זאָל ער ווערען! וואָס שרייבט ער? ער שרייבט: אַזוי ווי ס׳איז ביי איהם היינט אַ „פֿייערטאָג“, אַ יום־טוב הייסט דאָס, עס זיצען ביי איהם געסט. די גאַנצע משפּחה האָט זיך צו איהם צונויפֿגעקליבען, האָט ער זיי דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע פֿון א׳ ביז ת׳, ווי אַזוי ער איז געקומען צופֿאָהת׳ן אין אַ קליין שטעדטיל קיין דראַזשנע, ווי אַזוי ער איז געבליעבען דעמאָלט אין וואָגזאַל אַליין אין אַ פֿרעמד לאַנד, נישט צו פֿערשטעהן אונזער שפּראַך, ווי אַזוי ער האָט זיך מיט מיר בעגעגענט און ווי אַזוי איך האָב איהם פֿאַרפֿיהרט צו זיך, אָפּגעגעבען איהם אַזאַ וואָהלע, אַזאַ רוהיגע „שטאַנציאָן“, ווי אַזוי מיר האָבען איהם פֿריינדליך אויפֿגענומען, אָפּגעטרעטען איהם דעם בעסטען חדר, געגעבען איהם עסען און טרינקען און אַזוי ערליך און אָרענטליך בעהאַנדעלט, לכן קאָן ער זיך ניט

איינהאַלטען און מוז אונז נאָך אַמאָל אָפּדאַנקען פאַר אונזער גאַסטפריינדליכקייט און גוטהאַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אונז ניט פערגעסען אייביג און אייביג — אַ צולהכעיס'ניק אָט דער דייטש, טראַכט איך מיר — מעהר קיין בריעף וועל איך שוין פון דער פּאָסט ניט אָבנעמען, עס מעג זיין מיט געלד!

עס געהט אַוועק נאָך אַ חודש, נאָך צוויי — נישטאָ מעהר קיין בריעף, אַנ'עק! איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פערגעסען אינ'ם דייטש, פּלוצים קומט מיר אָן פון דער באַהן אַ פּאָוועסטקע אויף אַ פּאָסילקע פון אַ פינפאונצוואַנציגער, וואָס קאָן דאָס זיין אַ פּאָסילקע אויף אַ פינפאונצוואַנציגער? קלער איך מיר און ברעך מיר דעם קאָפּ און מיינע זיצט און ברעכט זיך דעם מח און מיר קאָנען גישט צוקלערען גאָר נישט. פאַלט מיר איין אַ געדאַנק: אַזוי ווי איך האָב פריינד אין אַמעריקאַ, קעהר דאָס זיין מסתמא פון זיי עפּים אַ מתנה, אַ שיפסקאַרטע, אָדער אַ בילעט, אָדער אַ לאָטאָריעצעטעל. און בין נישט פויל און קום אויף דער באַהן און וויל אַרויסנעהמען די פּאָסילקע, זאָגט מען מיר איך זאָל מוחל זיין בעצאָהלען צוויי רובל מיט 24 קאָפּיקעס, וועט מען מיר אַרויסגעבען די פּאָסילקע. העלפט זיך ניט, מוז מען קריגען צוויי רובל מיט 24 קאָפּיקעס און בעצאָהלען און אַרויסנעהמען די פּאָסילקע. אָפּגענומען די פּאָסילקע זעהר אַ שען קעסטעלע, גוט פאַרפּאַקט, קום איך צולויפען אַהיים, און הויב אָן צופּאַקעווען דאָס קעסטעלי, פאַלט נישט אַרויס פון דאָרטען קיין פּאָרטרעט? מיר טרוגען אַ קוק אויפ'ן פּאָרטרעט — וואָס ס'האָט זיך מיר געחלומט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! — ס'איז ער, דער דייטש דער שלים־מזל, מיט'ן לאַנגען האַלז און מיט'ן הויכען ספּאָדיק און מיט דער פּיפּקע אין מויל! צום פּאָרטרעט איז געלעגען צוגעלייגט אַ בריוועלע, אויף דייטש געוויינטליך, ווידער די איינענע מעשה מסתמא: דאָס דאַנקט ער אונז אָפּ פאַר דער ש ט אַ נ צ י אָ ן און פאַר אונזער גאַסטפריינדליכקייט און ליעבהאַרציגקייט, וואָס ער קאָן דאָס אייביג און אייביג ניט פערגעסען; אַנ־איינגעגעסענער דייטש קאָן! ברעגען זאָל ער!.. מאָלט אייך, וואָס מיר ביידע האָבען בשעת מעשה אָנגעווינשען און אָנגעבענשט זאָל איהם אָנגעהן חאָטש האַלב, רבונו של עולם!

ס'איז אַוועקגעגאַנגען נאָך עטליכע חדשים — אַנ'עק, אויס דייטש! דאַנקען גאָט, פּטור געוואָרען פון אַ שלאַק, אין דער ערד מיט'ן קאָפּ! איך האָב מיך פּשוט מחיה געווען!.. זעהט איהר שוין פערטיג? דאַרט זשע אויס, ס'איז נאָך נישט קיין סוף. אַנימעלטען קומט מיר אָן פּלוצים ביי נאַכט אַ דעפּעש, איך זאָל למען השם קומען צופאָהרען קיין אַדעס און וואָס גיכער צו איינעם

אַ מענשען, אַ סוחר מיט'ן נאָמען גאָרגעלשטיין, ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין האָטעל „וויקטאָריע“ און בעדאַרף מיך זעהר נייטיג האָבען מכח אַ געשעפט. „אַדעס? גאָרגעלשטיין? האָטעל וויקטאָריע? אַ געשעפט? וואָס זאָל דאָס בעדייטען?“ אַזוי זאָג איך צו מיינער... הויבט דאָך מיך מסתמא מיינע אָן צו טרייבען, איך זאָל פאָהרען, וואָרום „אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז דאָס, זאָגט זי, טאַקי אַ נייטיגע זאַך? אפשר אַ קאָמיסיע, אפשר תבואה?..“ נאָר ס'איז טרינג אויסצורעדען — פאָהרען קיין אָדעס! אַ פאָהר קיין אָדעס קאָסט עפּיס הוצאות! נאָר ווי באַלד געשעפט איז עפּיס אַ תרוץ? בקיצור איך האָב געקריגען עטליכע קערבליך, האָב מיך אויפגעזעצט אויפ'ן באַהן און פאָהר קיין אָדעס. געקומען קיין אָדעס, הויב איך זיך אָן פאַנאַנדערפרעגען וואו איז דאָ ערגיץ האָטעל וויקטאָריע? איך האָב מיך דערפרעגט צו האָטעל וויקטאָריע. „נישט פאַראַן דאָ ביי אייך, זאָג איך, איינער אַ גאָרגעלשטיין?“ פאַראַן, זאָגט מען מיר, אַ גאָרגעלשטיין; נאָר וואָס דען? ער איז איצט נישטאָ אין נומער; איך זאָל זיך מטריח זיין צעהען אַ זייגער אויף דער נאַכט. איך קום צו געהן צעהען אַ זייגער אויף דער נאַכט — נישטאָ גאָרגעלשטיין, איך זאָל קומען צעהען אַ זייגער אין דער פריה וועל איך איהם טרעפען. איך קום צעהען אין דער פריה — וואו איז גאָרגעלשטיין? נישטאָ גאָרגעלשטיין, ער איז נאָר וואָס געוועזען און זעהר געבעטען, אַז ס'וועט קומען דער יוד פון דראַזשנע זאָל מען איהם זאָגען ער זאָל מוחל זיין קומען אָדער דריי בייטאָג אָדער צעהען אויפדערנאַכט. איך קום דריי בייטאָג, איך קום צעהען ביי דער נאַכט — נישטאָ קיין גאָרגעלשטיין! וואָס טויג אייך, איך האָב זיך אָפּגעוואַלגערט אין אַדעס זעכס טאָג מיט זעכס נעכט, געגעסען צרות, מכות געשלאָפען, קוים מיט ווערים, מיט אַנגסטען, איך האָב זיך דערוואַרט אויף דעם גאָרגעלשטיין. דער דאָזיגער גאָרגעלשטיין ווייזט אויס אַ לייטישער מענש מיט אַ שענער באָרד אַ שוואַרצער, ער האָט מיך זעהר פיין אויפגענומען, מיך געבעטען זיצען. „דאָס זענט איהר — מאַכט ער צו מיר האַלב יודיש האַלב דייטש — דער יוד פון דראַזשנע?“ — „דאָס בין איך — זאָג איך — דער יוד פון דראַזשנע, וואָס איז דען?“ — „ביי אייך האָט געהאַלטען פאַר אַ יאָהרען ווינטער שטאַנציאָן איינער אַ דייטש?“ — „ביי מיר — זאָג איך — וואָס איז דען?“ — „גאָרנישט — מאַכט ער — אָט דער דייטש איז מיינער אַ שותף ביי די מאַשינעס. איך האָב פון איהם אַ בריעף פון לאָנדאָן, שרייבט ער מיר, אַז איהר וועט זיין ביי מיר אין אַדעס, זאָל איך אייך למען השם איבערגעבען פון איהם זעהר אַ פריינדליכען גרוס און אייך אָפּדאַנקען פאַר אייער וואָהלטהוער רוהיגער שטאַנציאָן, וואָס ער האָט ביי אייך געהאַט

און פֿאַר אײַער גאַנץ פֿרײַנדליכקײַט און גוטהאַרציגקײַט און מיט אײַער עהר־ליך אָרענטליך בעהאַנדלען איהם, וואָס ער קאָן דאָס אײַך בשום אופן קײנ־מאָל, קײנמאָל ניט פֿערגעסען, ווײַל ער וועט לעבען!.........

אַניאָמגליק האָט זיך אויף מיר געטומען! איך רעכען אם ירצה השם נאָך יום־טוב, אַז גאָט וועט שײנקען דאָס לעבען אַריבערפֿעקלען זיך פֿון דראַזשנע ערגיין אין אַנאַנדער שטאָדט, אַנטלויפֿען וואו די אויגען וועלען מיך טראָגען, צו אַלדע שוואַרצע יאָהר — אַבי פּטור ווערען פֿונים שלים־מול, פֿונים דאָזיגען דײַטש, ימח שמו וזכרו זאָל ער ווערען!!..

יוסף

יוסף.

(ערצעהלונג פון א דושענטעלמען).

איבערדערצעהלט וואָרט=אין=וואָרט

איהר מעגט אייך לאַכען פון מיר, איהר קאָנט אייך מאַכען פון מיר אַ פּעליעטאָן, אפילו אַ בוך אויב איהר ווילט, — איך האָב פאַר אייך קיין מורא ניט, זאָג איך אייך פריהער, ווארום איך בין, ווי איהר קוקט מיך אָן, ניט פון די שרעקענדיגע; איך שרעק מיך ניט איבער פאַר קיין שרייבער, איך ווער נישט בטל פאַר קיין דאָקטאָר, פאַל נישט אַראָב ביי זיך פאַר קיין אַדוואָקאַט און האָב נישט אָן נתפּעל צו ווערען, אַז מען זאָגט מיר יענער שטודירט אויף אינזשינער: איך האָב אויך אַמאָל געשטודירט, איך בין אַליין אויך געווען אַמאָל אַ גימנאַזיסט, אמת, איך האָב די גימנאַזיע ניט געענדיגט איבער אַ מעשה מיט אַ מיידעל; עס האָט זיך אין מיר פערליעבט אַ מיידעל (אַ שיינער יונג בין איך געווען פון תמיד!) זי האָט געזאָגט, דאָס מיידעל הייסט עס, אַז טאָמער נעהם איך זי ניט, נעהמט זי איין סם, און איך האָב זי אַזוי געוואָלט נעהמען, ווי איהר האָט זי געוואָלט נעהמען. זי איז ביי מיר געווען נישט קיין בת-יחידה, פערשטעהט איהר מיך... ס'איז אָבער פערגאַנגען ביי אונז צו זוייט, האָט זיך אַריינגעמישט אַ ברודער איהרער, אַ פּראָוויזאָר פון אַנאַפּטייק, און האָט געזאָגט, אַז טאָמער פּסט זיך אָוועק די שוועסטער זיינע — גיעסט ער מיך אָפּ ער ווייסט שוין מיט וואָס... און איך האָב זי געמוזט נעהמען, זיך אָבגעמוטשעט מיט איהר אַ יאָהר דריי. זי האָט פערלאַנגט פון מיר נאָר צוויי זאַכען: איך זאָל זיין אין דערהיים און נישט קוקען אויף פרעמדע... איהר האָט עפּעס ליעב אַזאַ געשעפט? וואָס זאָל איך טהון, אַז גאָט האָט מיך פאַרט בעשאַפען מיט אַזאַ פּנים, אַז

אַלע מיידלעך מיט אַלע ווײַבלעך זענען נאָך מיר די כפרה. איהר מיינט וואָס?.. חלילה!.. גאָרנישט, מען האָט מיך ליעב, — און אַ סוף. וואו איך קום, וואו איך פֿאָהר, בעפֿאַלט מען מיך ווי די ביענען, שדכנים עסען מיר אָפּ דעם קאָפּ, באַשר וואָס? אַזוי ווי איך בין אַ יונגערמאַן אַ היינטיגער, און אַ שעי־נער יונג, אַ געזונדער, מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ היבשער פֿאַרדינער. און אַ קערביל איז ביי מיר בלאָטע, אי טאָמאַז פאַדאָבנע, לכן ווילען זיי מיך אָפּגילטען! לאָז איך זיך מסתמא נישט: „טשעפּעט זיך אָפּ, זאָג איך, איך האָב מיך שוין איינמאָל אָפּגעבריהט!“... טענה'ן זיי מיט מיר: „וואָס ווער איך אַרען אַז איהר וועט אָנקוקען נאָך אַ מיידעל?“ ט, ווער זאָגט זיך אָפּ פֿון אַזאַ זאַך? קוק איך דערווייל אָן מיידלעך און מיידלעך קוקען אָן מיך, שלאָגען זיך איינס פֿאַר דאָס אַנדערע, הענגען זיך, ווי איהר זעהט מיך לעבען, הענגען זיך אויף מיר! אַלע ווילען מיך, אָבער אַלע! וואָס זשע קומט מיר אַרויס וואָס זיי ווילען מיך, אַז איך וויל זיי נישט? אַז די וואָס איך וויל — חיים קיינער נישט, נאָר איך אַליין!.. און דאָס איז מיין קרענק, און דאָס וויל איך אייך טאַקי דערצעהלען, און אין איין וועגס טאַקי בעטען אייך, אַז צווישען אונז זאָל דאָס בלייבען, נישט מחמת מיר, איך האָב דאָך אייך געזאָגט אַז פֿאַר „באַשרייבען“ האָב איך קיין מורא נישט, נאָר גלאַט צו וואָס דאַרף מען עס?.. אָט דאָס האָט איהר אייך, הייסט עס, אַ הקדמה, אַצונד וועל איך אייך דערצעהלען די מעשה אַליין.

דאָס פֿערשטעהט איהר שוין אַליין מסתמא, אַז איך וועל אייך נישט זאָגען ווער זי איז און וואָס זי איז און פֿון וואַנען זי איז. אַ נקבה איז זי, אַ מיידעל, און דוקא אַ שיין מיידעל, און דוקא איין אָרעמס, אַ יתומה נעבאַך; זיצט מיט דער מוטער, אַ יונגע אַלמנה, אויך אַ שענע; האַלט אַ יודישע רעסטאָראַציע, כשר. און איך, דאַרפֿט איהר וויסען, כאָטש איך בין, ווי איהר זעהט מיך, אַ יונגערמאַן אַ היינטיגער, און אַ שעגער פֿערדיענער און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי מאָמאַז פאַדאָבנע... פֿינדעסטוועגען עס איך דוקא כשר, נישט מחמת איך בין אַזאַ צדיק און האָב חלילה מורא פֿאַר דעם וואָס קווי־טשעט, נאָר פּשוט איך היט מיר אָפּ דעם מאָגען, איז איינס; און צווייטענס זענען די יודישע עסענס טאַקי מעהר בעשטעמ'ט אויך... אַלזאָ האַלט זי אַ רעסטאָראַציע, די אַלמנה הייסט עס, און קאָכט אַליין און באַקט אַליין; און „זי“, די טאָכטער הייסט עס, דערלאַנגט אַליין צום טיש. נאָר ווי אַזוי קאָכט מען דאָרטען! ווי אַזוי דערלאַנגט מען דאָרטען! עס זינגט, זאָג איך אייך, סע פֿינקעלט און סע שטעמפּערט! דאָרט צו עסען איז אַ מע־

געניגען, נישט אַזוי דאָס עסען אַליין, ווי דאָס אָנקוקען די מוטער מיט דער טאָכטער, איינע שענער פֿאַר דער אַנדערער. איהר וואָלט אָנקוקען אַ ווייבּעל! שטעהט בּיי'ם אויבּען, קאָכט און בּאַקט, און זעהט אויס אַזוי פֿריש, אַזוי זויבּער! אַ פּנים — געפֿאַלענער שניי! הענד — גאָלד און זילבּער! אויגען — פֿייער פֿלאַם! איך בּין אייך מבטיח, אַז מען קאָן זיך נאָך אין איהר אויך פֿערליבּען!.. היינט שטעלט אייך פֿאָר איהר'ס אַ טעכטערעל... איך ווייס ניט צי זענט איהר קלאָר אין די ענינים, איך שמועס פֿון „הלכות מיידעל“, שמועס איך... אַ פּנימ'על — בּלוט און מילך, בּעקלעך צוויי — נאָר פּאַמפּעשקעלעך, אויגען — קאַרשען צוויי, האָר — זייד, ציינער — פּערל, אַ האַלז — אַלבּאַסטער, אַ הענטעל — אויף אויסצוקושען יעדעס גליעד. דאָס אויבּערשטע ליפּעל קוקט אַרויף ווי בּיי אַ קליין קינד, — האָט איהר געזעהען אַ מאָל? איך זאָג אייך: אַלעס, אַלעס איז געטאָקט, געשניצט, טאַקי עפּיס נאָר אַ מין מאָדעל אויף אויסצושטעלען, ווי איינער רעדט: „נאַט, קוקט און ווערט צעפּיקט!..“ דערצו פֿערמאָגט זי איהר אייגענס אַ געלעכטערעל מיט חנ'גריבּעליך אין די בּעקעליך, וואָס דאָס אַליין איז שוין ווערט דאָס גאַנצע געלד, וואָרום אַז זי לאַכט, לאַכט אַלסדינג: איהר לאַכט, און דער טיש לאַכט, און די בּענקליך לאַכען, און די ווענד לאַכען — דאָס גאַנצע לעבּען לאַכט! אָט אַזאַ מין געלעכטערעל איז דאָס. נו, אדרבה, געהט קוקט אַזעלכס אָן און האָט דאָס פֿיינד!...

הכלל, וואָס זאָל איך אייך לאַנג ציהען, איך האָב כמעט פֿונ'ם ערשטען מיטאָג אָן געפֿיהלט, אַז איך בּין אַ געקאָכטער; פּשוט אָבּגעקאָכט — און שוין! חאָטש בּיי מיר אַ מיידעל, בּעדאַרפֿט איהר שוין אַליין פֿערשטעהן, איז עפּעס ניט אַזאַ אַי־אַי־אַי... און יענע מעשיות: „ליבּע“, „ראָמאַן“, פֿון דעם האָב איך קיינמאָל ניט געהאַלטען. גאָרנישט, אַזוי, מהכתיתי, פֿאַר וואָס ניט?... נאָר געהן שיסען זיך צוליעב דעם — פֿע! דאָס פּאַסט פֿאַר אַ גימנאַזיסטעל פֿון זעכסטען קלאַס, נישט, ווי זאָגט איהר, פֿאַר קיין מאַנספּערשוין...

דערפֿיהלט אַז איך בּין אַ געקאָכטער, האָב איך גענעבּען אַ נעהם די מוטער אויף אַ זייט, נישט ווי עס רופֿט זיך אָן: „געבּעטען אַ האַנד“... ניין! איך בּין נישט פֿון די חאַפּענדיגע... נאָר גאָר ניט, ווי זאָגט איהר, אַ טאַפּ אין וואָגען שאַדט ניט... און האָב גענעבּען מיט איהר אַ רעד אַריין: „וואָס און ווען, אַהין־אַהער, ווי האַלט איהר מיט דער טאָכטער?“... זאָגט זי: „ווי זאָל איך מיט איהר האַלטען?“ זאָג איך: „איך שמועס פֿון

תכלית, שמעקס איך"... „אודאי, זאָגט זי, דאַרף מען זיך זאָרגען פֿאַר איהר תכלית? זי איז שוין, זאָגט זי, אַ פֿערזאָרגטע"... ווי זי האָט אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, האָט דאָס מיך געגעבען עפּיס ווי אַ שטאָך אין האַרצען אַריין: „וואָס הייסט, זאָג איך, זי איז אַ פֿערזאָרגטע? „איהר זעהט דאָך, מאַכט זי צו מיר, וואָס פֿאַר אַ זאָרגעדיגע נשמה דאָס איז!"... און אַקוראַט צו די דאָזיגע ווערטער קומט אָן מסתמא „זי" אַליין, די טאָכטער הייסט עס, און אַז זי קומט אָן ווערט ליכטיג אין אַלע ווינקעלעך.

— מאַמע, נישט געוועזען נאָך יוסף? — זאָגט זי צו דער מוטער — און דעם נאָמען „יוסף" טהוט זי אַ רעד־אויס עפּעס מיט אַ מאָדנעם מין געזאַנג. מיט אַזאַ מין געזאַנג רעדט אויס נאָר אַ כלה דעם נאָמען פֿון איהר חתן... אַזוי מיין איך, דאָס הייסט איך בין איבערצייגט אַז ס'איז אַזוי. און נישט נאָר יענס מזל, וואָס איך דערצעהל אייך; אַלע מאָל ווען זי האָט געגעבען אַ רעד־אַרויס דעם נאָמען „יוסף", איז דאָס אויסגעקומען ביי איהר עפּיס ווי מיט אַ מין געזאַנג: „יו—סף". איהר פֿערשטעהט? דאָס איז ניט גלאַט „יוסף", דאָס איז „יו—סף"!...

קורץ, אומעדום און אַלע מאָל האָב איך נאָר געהערט „יוסף" און „יוסף". האָט מען זיך געזעצט עסען, איז דאָס ערשטע וואָרט געוועזען: „וואו איז יוסף?"... „יוסף וועט היינט ניט זיין"... „יוסף האָט געזאָגט"... „יוסף האָט געשריבען"... „יוסף איז געקומען"... „יוסף האָט גענומען"... „יוסף האָט געגעבען"... יוסף—יוסף, יוסף—יוסף! איך וואָלט שוין וועלען אָנקוקען אָט דעם „יוסף'ן", זעהן וואָס פֿאַר אַ פּנים ער האָט!...

פֿערשטעהט זיך פֿון זיך זעלבער, אַז איך האָב אָט דעם „יוסף'ן" פֿיינד געקראָגען ווי אַ שפּין, חאָטש וואָס קעהר ער זיך אָן מיט מיר? ווייס איך! עפּיס אַ יונגעל דאַכטען, אודאי אַ „חברה־מאַן" פֿון די „חברה־לייט", אָדער פֿון די „יענקעלעך" ווי „זי" פֿלעגט זיי אָנרופֿען מיט איהר געלעכטעריל. „די יענקעליך" — דער נאָמען איז פֿאַר זיי, זאָג איך אייך, ווי אָנגעמאָסטען. דאָס זענען טאַקי נישט מעהר ווי יענקעלעך, עפּיס מאָדנע קליינע מענשעלעך, צום מיינסטען פֿון דעם סאָרט מענשעלעך, וואָס טראָגען לאַנגע האָר און שוואַרצע העמדלעך — אַקוראַט דאָס, וואָס איך האָב פֿיינד... האָט קיין פֿאַראיבעל ניט, איהר אַליין, דאַכט מיר, טראָגט אויך לאַנגע האָר מיט אַ שוואַרץ העמדעל, און אויב איהר מיינט אַז ס'איז שען האָט איהר מחילה אַ טעות. איך זאָל האָבען די ברכות, וואָס „סמאָקינג" מיט אַ ווייסען ושילעט איז שענער... איך, אַז איך דאַרף

אַ שוואַרץ העמדעל, שטעלט זיך מיר פֿאָר, איך בעט איבער אייער כבוד, אויסגעריבענע הויזען... איהר מיינט אפשר איך האָב זיי עס ניט געזאָגט? געזאָגט! איך בין אַ מענש איין אָפּענטליכער, ביי מיר איז נישטאָ קיין חנפה׳ן און קיין אונטערלעקען זיך. האָט איהר עפּיס אויף מיר צו זאָגען? קאָנט איהר מיר זאָגען גלייך אין די אויגען, איך האָב נאָר פֿיינד אַז מען זאָגט מיר, אַז איך בין אַ „בורזשוי“. איך, פֿאַר׳ן וואָרט „בורזשוי“ קאָן געבען אַ פֿאָהר אַריין אין באַק אַריין!... וואָס פֿאַר אַ „בורזשוי“ בין איך? איך בין אַ מענש גלייך מיט אַלע. איך פֿערשטעה אַלסדינג און ווייס אַלסדינג, וואָרום איך לייען אַלע ביכלעך, מיט אַלע הײַנטיגע נײַע גאַזעטען לייען איך גלייך מיט אַלעמען, הײַנט וואָס בין איך פֿאַר אַ בורזשוי? דערפֿאַר וואָס איך טראָג אַ „סמאָקינג“ מיט אַ ווייסען זשילעט און איהר אַ שוואַרץ העמדעל? איך מיין ניט אייך, איך מיין אָט אַ יענע „יענקעלעך“, מיט אַ יענעם יוסף׳ן וואָס איך דערצעהל אייך... איך האָב מיט זיי געהאַט עטליכע מאָל ביי׳ם טיש אַזעלכע מיני געשפּרעכען, וואָס פֿון זיי האָב איך גאַנץ גוט אַרויסגעזעהען, אַז זיי האָבען מיך אַזוי ליעב פּונקט ווי איך זיי, אַ האַרץ, ווי זאָגט איהר, פֿיהלט אַ האַרץ. נאָר גאָר נישט, געהן אַרויס־זאָגען זיי וואָס איך טראָג ביי זיך אינוועניג, בין איך אויך ניט מחויב, און אגב האָב איך מיך טאַקי צו זיי אַביסעל ציגעלאָנטשעט, געוואָלט אײַנקויפֿען זיך אין חברה, נישט אַזוי צוליעב זיי, ווי צוליעב דעם „יוסף׳ן“, און נישט אַזוי צוליעב דעם „יוסף׳ן“ ווי צוליעב „איהר“! מיך האָט פֿער־דראָסען, פֿערשטעהט איהר מיך, וואָס זי לאָזט איהם נישט אַרויס פֿונ׳ם מויל, און איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט: איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל, שטיינער פֿונ׳ם הימעל זאָלען פֿאַלען, די וועלט זאָל זיך קעהרען — איך מוז מיך בעקאָנען מיט דעם דאָזיגען פּאַרשוין! און איך האָב אויסגעפֿיהרט מײַנס. ביי מיר, אַז איך וויל עפּיס דערגרעהן אַ זאַך, איז גאָר נישטאָ קיין תירוץ. פֿון געלד שמועסט מען ניט. איך בין דאָך אַ יונגערמאַן, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, אַ סוחר און אַ שענער פֿערדיענער און אַ קעררביל איז בלאָטע, אי טאָמאָ פּאַדאָבנע...

פֿערשטעהט זיך פֿון זיך זעלבער, אַז אײַנקויפֿען זיך אין חברה איז מיר געוועזען נישט אַזוי גרינג ווי איהר מיינט, איך בין מיר געגאַנגען [illegible], טריט ביי טריט. תחלת האָב איך אָנגעהויבען טהון אַ וואָרף אַרײַן אַ [illegible] אַזוי מן הצד, מיט אַ זיפֿץ, אַ קרעכץ אויף צרות הכלל, געבען אָ[illegible]ערעניש. אַז אויף אַזעלכע זאַכען שפּיעלט ביי מיר געלד קיין

ראלע, אז מען בעדארף ארויסווארפען א קערבעל מוז מען ארויסווארפען. איהר פערשטעהט וואס הייסט „ארויסווארפען“ א קערבעל? איינער „נעהמט ארויס“ א קערבעל, דער אנדערער „ווארפט“ ארויס א קערבעל. ס'איז א חלוק: „ארויסווארפען“ ווערט אנגערופען: געגעבען א חאפ-ארויס דאס ביטעלע און א נעהם-ארויס די מטבע — איזוואלטיע, — נאט אייך הייסט עס, — נישט געצעהלט! אט אזוי האב איך ליעב; נישט אלע מאל, פערשטעהט זיך, נאר דעמאלט ווען מען דארף... דעמאלט ווען מען דארף געבען א ווארף-ארויס א פינפאונצוואנציגער, צי א פיפציגער, צי אפילו א הונדערטער, טאר די האנד ניט ציטערען. למשל, איהר זיצט מיט א קאמפאניע און צאהלט פאר א מיטאג אדער פאר א וועטשערע און מען דערלאנגט אייך א חשבון, בעדארפט איהר נאר געבען א חאפ א קוק אויף דער אונטערשטע שורה און רעדען בעת מעשה פון עפּיס אנדערש; און אז מען ברייננגט אייך אויסגאב בעדארפט איהר נישט צעהלען ווי א מארקידינע פאר ציבעלעס, נאר געבען א נעהם און א לעג אריין אין קעשענע — און שוין! דאס לעבען איז, פערשטעהט איהר מיך, א „חדר“, וואס מען דארף איהם דורכגעהן, דורכמאכען; לעבען דארף מען קענען! איך מעג זאגען אויף זיך, אז איך קאן לעבען, ווארום איך ווייס וואו איין און וואו אויס, וואו מען דארף און וואו מען דארף נישט. איהר קאנט זיין זיכער אז איך וועל נישט איבערזאלצען קיין מאל, און אויף מיר וועט איהר נישט דערקענען קיין מאל, צי בין איך מילכיג צי בין איך פליישיג? איהר זאלט מיך געוועזען זעהען דעמאלט צווישען די „יענקעלעך“, וואלט איהר געוויס מיינען אז איך בין א „יענקעלע“ גלייך מיט אלע „יענקעלעך“, דאס הייסט קיין לאנגע האר האב איך מיר נישט פערלאזט, און קיין „העמדעל“ האב איך נישט אנגעטהון; איך בין געגאנגען דעם זעלבען סמאקינג מיט'ן זעלבען ווייסען זשילעט וואס איצט; נאר וואס דען? איך האב מיך אינטערעסירט מיט אלץ וואס זיי אינטערעסירט, און האב גערעדט פון דעם וואס זיי רעדען: „פראלעטאריאט“... „בעבעל“... „מארקס“... „רעאגירען“... וכדומה אזעלכע ווערטער האבען זיך געגעבען אלע מאל א שאט ביי מיר פונ'ם ארבעל, — און מערקווירדיג! וואס מעהר איך האב מיך צו זיי געלאנטשעט, אזוי מעהר האבען זיי זיך פון מיר דערווייטערט. בעת איך פלעג אנהויבען שיטען מיט יענע ווערטער „פראלעטאריאט“... „בעבעל“... „מארקס“... „רעאגירען“... האב איך בעמערקט, אז די „יענקעלעך“ ווערען שטיל, קוקען עפּיס משונה איינס אויף דאס אנדערע, רייניגען זיך בעת מעשה

די ציִהן... און נאָך מעהר! געלד האָבּען זיי בּיי מיר חזקה גענומען אַלע מאָל, אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג, דאַרפט איהר וויסען, איז בּיי זיי געוועזען קאָנצערטען, און אַלע מאָל בּין איך געוועזען דער ערשטער אויפ'ן פּייער: — דער „דזשענטעלמען" וועט מסתמא היינט אויך נעהמען אַ בּילעט ערשטע ריִהע פאַר אַ דרייעריל?

דער „דזשענטעלמען", — קיין אַנדער נאָמען האָבּ איך בּיי זיי ניט געהאַט — האָט געמוזט נעהמען אַלע מאָנטאָג אין דאָנערשטאָג אַ בּילעט פאַר אַ דרייעריל, אַ בּרירה האָט ער געהאַט? דערפאַר אָבער אַז דער „דזשענטעלמען" פלעגט אַריינקומען בּעת די „יענקעלעך" האָבּען געהאַלטען אין מיטען אַ שמועס, פלעג ווערען שטיל, שאַ, גלייך ווי מען האָט גאָר ניט געהערט קיין מאָל. שטומע מענשען!... פערשטעהט זיך פון זיך זעלבּער, אַז דעם „דזשענטעלמען" האָט דאָס געבּרענט און געבּראָטען, נאָר וואָס האָט ער געקענט מאַכען? איך האָבּ דאָך אייך געזאָגט, אַז ווי בּאַלד איך וויל עפּיס דערגעהן, איז בּיי מיר נישט פאַרהאַן קיין טייער. אַזוי לאַנג אַזוי בּרייט, איך האָבּ מיך אַריינגעלאָנטשעט צו חברה, חאָטש אויף אַזוי פּיעל, אַז מען האָט מיר ערלויבּט צו זיין בּיי זיי אויף אַ „דיסקוסיע", — דאָרט, האָט מען מיר געזאָגט, וועט „יוסף" האַלטען אַ רעדע... קאָנט איהר פערשטעהן מיין שמחה, אַז איך האָבּ דערלעבּט אַזאַ זאַך; איך וועל זוכה זיין זעהען אָט דעם „יוסף'ן" און וועל איהם הערען רעדען!...

וואו וועט זיין די דיסקוסיע און ווען וועט זי זיין — דאָס האָט מען מכּות געקאָנט בּיי זיי וויסען. איך האָבּ זיי גאָר ניט געוואָלט פרעגען אַפּילו: איך האָבּ געוואוסט, אַז מען וועט מסתמא קומען און מען וועט מיר זאָגען. בּיי די „יענקעלעך", דאַרפט איהר וויסען, געהט אַלסדינג צו בּסוד. אויף זייער לשון ווערט עס אָנגערופען „קאָנספּיראַציִשען", איך געדענק דאָס דאָזיגע וואָרט אויף אויסווענינג. איך האָבּ עס פערשריבּען בּיי זיך אין בּיכעל. איך, אַז איך דערהער אַ שיין וואָרט, טהו איך עס בּאַלד אַ נעהם און אַ שרייבּ אַריין צו זיך אין בּיכעל. אויבּ עס וועט צוניטץ קומען, אָדער ניין — ווייס איך ניט; נאָר שאַדען אודאי ניט.

הכּלל איינמאָל אין אַ שענעם זומערטאָג, שבּת איז דאָס געוועזען, טהוען אַ קום אַריין צו מיר צוויי „יענקעלעך", מיט שוואַרצע העמדלעך געווייִנטליך, און טהוען מיך אַ רוף אַרויס: „קומט"! „וואָהין?" „וואָס געהט'ס אייך אָן? קומט מיט אונז"... העלפט נישט, מוז מען געהן.... און מיר האָבּען זיך געטהון אַ לאָז הער־ווייט אונטער דער שטאָדט אַרויס און

מאַקי אין וואַלד אַרײַן, און בשעת גײען בעגעגנען מיר אַלע מאָל אײן אַנדער „יענקעלע" זיצען אונטער אַ בוים, קוקט כלומרשט קײן צפון-זײַט און טראָגט אַ מורקע אַרויס: „רעכטס!" אָדער: „לינקס"... זאָגען אַז איך האָב מורא געהאַט איז אַ נאַרישקײַט; וואָס האָט מען מורא צו האָבען פאַר אַ יודען? נאָר גלאַט ס'איז מיר עפּיס ניט אָנגעשטאַנען די מעשׂה, וואָס איך, אַ יונגערמאַן אַ סוחר, מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שענער פעדיענער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאַו פּאַדאָבנע, זאָל מיך לאָזען פיהרען פון יונגלעך, „יענקעלעך"! איהר פערשטעהט?...

האָב טוינ איך, מיר זענען געגאַנגען און געגאַנגען, געגאַנגען און געגאַנגען, ווי זאָגט איהר, וואַלד אײַן וואַלד אויס, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז מיר האָבען זיך דערשלאָגען צו אַ גרויסען הויכען באַרג, און ערשט אַז מיר האָבען אַרויפגעקלעטערט אויף דעם דאָזיגען באַרג, געגעבען זיך אַ לאָז באַרג אַראָב, האָב איך דערזעהן פאַר זיך אַ שוואַרצע מחנה קעפּ. דאָס זענען געזעסען אויף דער ערד חברה „יענקעלעך" בחורים'לעך אין שוואַרצע העמדלעך, מײדלעך אין בלוזקעס, און גלאַט יונגעלײַט, אָבער אַ גוזמא! איך האָב מורא אויב ניט אַ דרײַ טויזענד שטיק און אפשר נאָך מעהר, און שטיל — חאָטש אַ פליג פליה דורך! שטיל אויף די שפּיץ פינגער זענען מיר צוגעגאַנגען צו דער מחנה קעפּ, זיך געגעבען אַ [illegible]ן אַנידער אויף דער ערד, און איך האָב גענומען אײנקוקען זיך, וואו איז דאָ ערגיץ דער „יוסף"? און איך האָב דערזעהען.... שטעלט אײַך פאָר וועמען? איך האָב דערזעהען אַ בעקאַנטען פאַרשוין, טאַקי אײנעם פון די „יענקעלעך", וואָס האָבען אין אײנעם מיט מיר געגעסען בײַ דער אלמנה אין דער רעסטאָראַציע!... אָט האָסט דו דיר!

דער ערשטער געדאַנק מײַנער איז געוועזען: „סוף הכל?... אָט דאָס איז נאָר?.. אָט דאָס איז ער אָט דער „יוסף"?.. און איך האָב געמײנט, אַז ער איז מי יודע וואָס! מיט הערנער!!"... איך וועל אײַך זאָגען דעם רעכטען אמת, עס האָט מיר כמעט הנאָה געטהון; נײן, טאַקי שטאַרק הנאָה געטהון, וואָס ס'האָט זיך אַזוי אויסגעלאָזט... איך האָב געמאַכט אַ פערגלײַכונג צווישען „איהם" מיט מיר, נישט מחמת איך האַלט מיך פאַר אַזאַ גרויסען פאַרשוין, וואָס זאָל ניט זײַן ש'יין קײן שענערעס פאַר מיר. איך בין ניט גענאַרט, איך ווײס אַז ס'איז פאַראַן שענערע פון מיר אויך, נאָר ווערליג „ער"... איהר פערשטעהט? איך וועל אײַך איהם אויסמאָלען אַקוראַט, ווי אַזוי איך האָב איהם דערזעהען די ערשטע מינוט: צוגעשפּאַרט צו אַ בוים

איז געשטאַנען אַ קליינס, אַ בלייכס, אַנ׳אויסגעדאַרטס, אַנ׳אויסגעטריקענטס, מיט אַ שמאָל האַרץ, מיט ווייסע בלאַסע, אַיינגעפאַלענע בעקלעך, עטוואָס רויטליך, און פערברעמט מיט נאָך גאָר קליינע בלאָנדע הערלעך, נאָר אַ שטערן אַ הויכער, אַ ווייסער, אַ ברייטער, און אויגען אַ פּאָר גרויסע ווי ביי אַ קאַץ, נאָר ברענענדיגע, און אַ מויל — און סע רעדט! שטראָף מיך גאָט, אויב איך הויב עס אָן צו פערשטעהן נאָך עד היום, פון וואַנען האָט זיך עס גענומען אַזאַ כח ביי דעם דאָזיגען נפש אויף צו רעדען אַזוי הויך און אַזוי גיך און אַזוי פיעל און אַזוי לאַנג און מיט אַזאַ היץ און מיט אַזאַ ברען און מיט אַזאַ פייער! איך קאָן אייך זאָגען, אַז דאָס איז געווען ניט גלאַט גערעדט, ווי מענשען רעדען. דאָס איז געווען אָדער אַ שוואַרץ יאָהר, אָדער אַ מאַשינע אַזעלכע, וואָס מען האָט זי אָנגעדרעהט; אָדער פון אויבען איז געווען עפּיס אַזעלכעס, וואָס האָט געשאָטען מיט וואָרטער, געגאָסען מיט פייער; אָדער דאָס האָט גאָר דער בוים גערעדט... עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט אַלע מאָל, אַז אָט־אָט הויבט זיך אויף אָט דער קליינער נפש מיט די אַיינגעפאַלענע רויטליכע בעקלעך און מיט די גרויסע אויגען און טהוט אַ פליה אַוועק אינאיינעם מיט די ווערטער אַהינצו ערגיץ אַרויף... ניין! זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, איך האָב שוין געהערט אויף מיין לעבען די גרעסטע און די שענסטע אַדוואָקאַטען — אַזאַ מין רעדען האָב איך קיינמאָל נישט געהערט און וועל שוין דאַכט זיך קיינמאָל ניט הערען אויך...

וויפיעל דאָס רעדען זיינס האָט געדויערט ווייס איך ניט; איך האָב נישט געקוקט אויפ׳ן זייגער. איך האָב געקוקט אויף איהם און האָב געקוקט אויף דער מחנה קעפּ, וואָס איז געזעסען אויף דער ערד און האָבען געשלונגען איטליכס וואָרט, ווי די הונגעריגע און ווי די דורשטיגע... נאָר ווער עס האָט ניט געזעהען בעת מעשה „זי“, דער האָט נישט געזעהען קיין שענס אויף זיין לעבען! צווישען דער מחנה קעפּ האָב איך דערזעהען „זי“ זיצען אויף דער ערד, די פיס אונטער זיך, די הענד צענויפגעלעגט אויפ׳ן האַרצען, דאָס פנים לייכט, די בעקלעך פלאַמען, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט אַרויף, און די שענע קאַרשען־אויגען שמייכלען און גלייך צו איהם, גלייך צו איהם!... למאי זאָל איך לייקענען? איך האָב אין דער מינוט מקנא געווען איהם נישט אַזוי אויף דעם כח פון זיין רעדען, נישט אַזוי אויף דעם כבוד מיט׳ן פּאַטשען בראַוואָ, וואָס מען האָט איהם געפּאַטשט נאָכדעם אַז ער האָט אויפגעהערט צו רעדען, — נישט אויף די זאַך האָב

איך איהם אַזוי ניט מקנא געווען, ווי אויף דעם קוקען, וואָס „זי" האָט אויף איהם געקוקט! פֿאַר איין קוק אַזעלכען, פֿאַר איהרען, וואָלט איך אַוועקגעגעבען — איך ווייס אַליין ניט וואָס! דער דאָזיגער קוק האָט געהערט וועלטער. עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז איך הער איהר קול, ווי זי זאָגט, מיט יענעם בעקאַנטען געזאַנג: „יו-סף"! איך האָב אייך דאָך געזאָגט שוין, אַז ביי מיר איז אַ מיידעל נישט קיין אַי-אַי-אַי! איך האָב שוין געזעהען מיידלעך, וואָרום איך בין אַ יונגערמאַן, קאָן מען זאָגען, נישט קיין מיאוס'ער, אַ הייַנטיגער. און אַ שענער פֿערדיענער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פאַדאָבנע... נאָר אַזוי קוקען האָט אויף מיר נישט געקוקט מיין ווייב אַפילו אין די גוטע יאָהרען, בעת זי איז אויסגעגאַנגען נאָך מיינע טריט... איך בין אַ בעלן געווען מיט אַ כיון צוגעהן צו איהר נאָהענט, זיך אַוועקזעצען כמעט נעבען איהר, זיך דרעהען איהר פֿאַר די אויגען ווי אַ פֿליג, זשומען אין אויער אַריין ווי אַ קאָמאַר, — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג — איהרע אויגען האָבען זיך ווי צוויי פּיאַווקעס איינגעזויגען אין זיינע אויגען, און זיינע אויגען -- אין איהרע אויגען, און עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט אַז די צוויי, „ער" און „זי", זעהען קיינעם ניט פֿאַר זיך, נאָר איינס דאָס אַנדערע: ער „זי" און זי „איהם", און ווייטער דאַרפֿען זיי קיינעם ניט! חבוט הקבר, זאָג איך אייך, איז אַ נאַר ניט אַקעגען דעם, וואָס איך האָב בעת מעשה געפּיהלט. אַ גיהנם האָט געקאָכט ביי מיר אין האַרצען, איך ווייס ניט אויף וועמען: אויף „איהר", צי אויף „איהם", צי אויף זיי ביידע, צי גאָר אויף זיך אַליין?... איך בין יענעם אויפֿדערנאַכט געקומען אַהיים מיט אַ מוראדיג קאָפּוועהטאָג און האָב מיך געלעגט שלאָפֿען מיט דער דעה, אַז, ווייל איך וועל לעבען, זאָל מיין פֿוס דאָרט ניט זיין, ביי יענער אלמנה הייסט עס. איך דאַרף זיי אַלע אויף 700 כפרות! וואָס דאַרף איך זיי? וואָס, ניט אַזוי?... און אַז איך בין אויפֿגעשטאַנען אין דערפריה, האָב איך קוים דערלעבט די מינוט די רגע ס'זאָל שוין ווערען ווייגער צוויי, די צייט פֿון מיטאָג, און בין מסתמא גלייך אַוועק אַהין, און האָב דוקא געטראָפֿען ביים טיש די גאַנצע חברה „יענקעלעך" וואָס תמיד, און „ער" איז אויך געווען בתוכם. — איך ווייס נישט ווי אַזוי איהר; איך, אַז איך זעה אַנאַרטיסט, אָדער אַ מיניסטער, אָדער אַזוי אַ בעריהמטען מענשען, וואָס אַפילו מיר אַלע ווייסען גאַנץ גוט, אַז ער איז אַ מענש גלייך מיט אַלע מענשען, עסט גלייך מיט אַלעמען און טרינקט גלייך מיט אַלעמען, נאָר קוים זאָגט מען מיר, אַז דאָס איז אַנאַרטיסט אָדער אַ מיניסטער אָדער אַזוי

בריִמדמטער מענש, דאַכט זיך מיר שוין אויס, אַז ער איז נישט גלייך מיט אַלעמען, אַז עפּיס ליגט אין איהם אַזעלכס, וואָס מען קאָן עס, ווי זאָגט איהר, נישט אָנטאַפּען... אַזוי איז געווען מיט מיר, אַז איך האָב דערזעהען „איהם“ נאָך דער דרשה; דאַכט זיך, דער איינענער יענקעלע, וואָס תמיד, נאָר פאָרט נישט דער. עפּעס ליגט אין איהם אַזעלכס. עפּעס שטעהט אָנגעצייכענט ביי איהם אויפ'ן פּנים; וואָס — ווייס איך אַליין נישט; נאָר איך וואָלט פאַר דעם „עפּיס“ אַוועקגעגעבען מי יודע וויפיעל! נישט מחמת איך בעדאַרף עס האָבען; אויף וואָס בעדאַרף איך עס? אויף 99 כפּרות! איך האָב עס נאָר געוואָלט צוליעב „איהר“, ווארום „זי“ איז נישט אָפּגעטראָטען פון „איהם“ אויף קיין מינוט, און אַפילו דעמאָלט ווען זי איז צוגעגאַנגען צו מיר און גערעדט מיט מיר, האָט זי אויך אין זינען געהאַט „איהם“, ניט מיך. איך בין, דאַרפט איהר וויסען אַ מבין אויף די זאַכען. מיך קאָסט עס גענוג רבי געלד... עס האָט זיך אָנגעהויבען פאַר מיר אַ נייער גיהנם: פריהער, איידער איך האָב געוואוסט ווער דער יוסף איז, האָט זיך מיר געמאָלט אין מיין כח הדמיון אַ הויכער, אַ שענער, אַ געזונדער, אַ מאַנספּערשוין און איך האָב איהם נישט געקאָנט לייַדען, מקנא געווען און פיינט געהאַט, ווי איהר קאָנט זיך נאָר פאָרשטעלען. איצט, אַז איך בין שוין געוואָהר געוואָרען, ווער דער מאַנספּערשוין איז, אַז דאָס איז גאָר אַ „יענקעלע“ גלייך מיט אַלע „יענקעלעך“, האָט מיך פערדראָסען... איך ווייס ניט אויף וועמען: צי אויף „איהר“ וואָס זי פערגעטערט איהם אַזוי (און אַז זי פערגעטערט איהם דאָס זעהט דאָך אַ בלינדער אויך), צי אויף „איהם“, וואָס גאָט האָט איהם געגעבען אַזאַ כח הדבור, צי אויף זיך אַליין האָט מיך פערדראָסען, למאַי האָב איך ניט אַזאַ כח?.. נישט מחמת איך דאַרף עס אַזוי נויטיג האָבען, צו וואָס דאַרף איך עס? און נישט מחמת איך בין חלילה אָהן אַ צונג. מיינט ניט! איך אַז איך וויל רעדען — קאָן איך! איך האָב שוין אַמאָל גערעדט אויף אַ „זאַסעדאַניע“ און דוקא אין „קופּעטשעסקע קלוב“. זאָגט דער עולם, אַז איך רעד ניט שלעכט, נאָר ניט שלעכט!.. דער פערדראָס וואָס מיך האָט פערדראָסען, קאָן איך אייך מיט ווערטער ניט אַרויסגעבען; דאָס דאַרף מען פערשטעהן; ניין, דאָס דאַרף מען פיהלען, מען בעדאַרף זיין אויף מיין אָרט, קומען אַלע טאָג אין דער רעסטאָראַציע, אָנקוקען „זי“ מיט'ן ווייסען פאַרטוכעל וואָס סע שעמערירט, איהר שען ליכטיג פּנים, וואָס סע שיינט און האָב סע זינגט: הערען איהר זיס קול, וואָס קוויקט, איהר געלעכטער וואָס צוגעהט זיך אין יעדען אבר, און בשעת מעשה זעהען „איהם“ און פיה־

פֿאַרשרײַבן" ! זאָגט ער צו מיר, וואָסער ס'נית איז, זאָגט ער, אַבי אַ שטע-לע". „שטעהן זאָלסט דו, זאָג איך, אין געהאַקטע וואונדען, וואָס קאָנסט דו" ? „וואָס איך קאָן, זאָגט ער, איך קאָן אַלסדינג: איך קאָן אי חשבונ'ען, אי רעכענען, אי בוכהאַלטעריע, אי שרײַבען, אי פֿאַרשרײַבען"... וואו, זאָג איך, האָסטו דו דאָס אַלסדינג אויסגעלערנט זיך" ? „פֿון זיך אַליין", מאַכט ער צו מיר און נעמט אַרויס אַ בויגען פּאַפּיר און גיט מיר, איך זאָל בעווײַזען רב זלמנ'ען זײַן כתב. בקיצור, וואָס טויג אײַך, ער האָט מיר אַזוי לאַנג דער-קוטשעט, ביז איך האָב איהם אויסגעבעטלט אַלע בייזע חלומות און האָב זיך אַוועקגעלאָזט קיין הייסין צו רב זלמן ראַדעמישלער, און דוקא ווי זאָגט ער, המן איזואַנאָוויטש, מיט די רגלים. געקומען קיין הייסין צו רב זלמנ'ען — לאָזט מען מיך נית אַרײַן. וואָס איז די מעשה ? זאָגט מען מיר: אויב איך בין געקומען גלאַט אַזוי, האָט רב זלמן קיין צײַט נית, און איך דאַרף האָבען „פּאָ דיעלו", זאָל איך מיר מטריח זײַן אין קאַנטאָר אַרײַן. בין איך מיך מישב: פֿע, סע שטעהט מיר נית אָן די גאַנצע מעשה ! וואָס איז דאָס פֿאַר אַ דבורים — ניטאָ קיין צײַט ? פּאָ-דיעלו ? קאַנטאָר ? ביי אונז, סעדעגערער, געהען נישט אָן אַזעלכע שטיק ! געדט, זאָג איך, זאָגט רב זלמנ'ען אַז איך, בעריל דער רויטער פֿון טעפּליק, בין געקומען צו איהם מכוח זעהר אַ נויטיגען ענין און דוקא נית פּאָ דיעלו און דוקא באַלד, ווארום איך האָב קיין צײַט נית" ! זאָגט מען מיר: רב זלמן דאַווענט, ער האַלט פֿון פֿאַרענט. אויב אַזוי, זאָג איך, איז עפּיס אַנדערש ! דאַווענען פֿון פֿאַרינט דאַווען איך אויך, האָטש אַפּילו אַז מען וויל שמועסען צוריק וואָס געהער זיך אָן איינס מיט'ן אַנדערען ? מע קאָן דאַווענען פֿון פֿאַרענט און אָבמאַכען בשעת מעשה טויזענד געשעפֿטען, נאָר ווי די מעשה איז — אַ נגיד איז ער דאָך, און פֿאַר אַ נגיד דאַרף מען האָבען דרך ארץ, אַ סימן ווען איך בין למשל אַ נגיד וואָלט פֿאַר מיר די גאַנצע וועלט געהאַט דרך ארץ... בקיצור, איך זעץ מיך אַוועק און וואַרט. איך וואַרט אַ שעה און צוויי און דריי און דוקא אין דרויסען ביי דער טהיר — אַ מעשה אָהן אַ נעק. איך זעה מענשען געהען אויף און אָב, דער אַרײַן דער אַרויס. פֿון קיך דערהייל טראָגט מען סאַמאָ-וואַרען מיט כל המינים גוטע זאַכען... קלעהר איך מיר: ע, דאָס טויג דאָך אויף כפרות ! מע זאָל מיך אַזוי פֿיהרען אין באָד אַרײַן — דאָס שטעהט מיר שוין נית אָן, און בין מיך מישב, וואָס וועל איך וואַרטען אויף כבוד, אַנשפּען אויף די טהיר און אַרײַן גלײַך אין שטוב אַרײַן און „שלום עליכם רב זלמנ'ו" „עליכם שלום, פֿון וואַנען איז אַ ייד ?" „פֿון טעפּליק, זאָג איך, איבער

אַודאי בין איך יענע נאַכט ניט געשלאָפען: איך בין, פערשטעהט איהר מיך, געלעגען אין איינע אַנגסטען און נאָר געטראַכט: וואָס וועל איך איהם זאָגען אַ שטייגער? פון וואַנען זאָל איך אָנהויבען? און וואָס וועל איך טהון טאָמער טהוט ער מיר אַ זאָג:

— הערר דזשענטעלמען, וואָס האָט איהר אייך צו מישען אין פרעמדע עסקים? וואָס פאַר אַ מחותן זענט איהר. הערר דזשענטעלמען, מיט אַ מיידעל, וואָס איינער פון די „יענקעלעך" רעכענט זי פאַר אַ כלה שוין פון ווייס איך ווען?..

וואָס ענטפערט מען איהם דערויף? אָדער וואָס טהו איך, אַז ער נעהמט מיך אַ שטייגער פאַר'ן קאַרק און טהוט מיך אַ שמייס אַראָפ פון אַלע טרעפ? דאָס הייסט קיין מורא האָב איך ניט, וואָס האָב איך פאַר איהם מורא? איך בין דאָך געקומען צו איהם מכוח איין עסק, ממה־נפשך: יאָ — יאָ, ניין — ניין; וואַרפען זיך איז ניטאָ פאַר וואָס!..

אָט אַזוי בין איך געלעגען אין מחשבות די גאַנצע נאַכט, און אויף מאָרגען האַלב צעהן דעם זייגער האָב איך שוין געקלעטערט צו איהם ערגעץ אין אַלדע שוואַרצע יאָהר אויף אַ בוידעם, אפשר דרייטהאַלבען הונדערט טרעפ, און האָב איהם אַקוראַט געטראָפען אין דערהיים מיט נאָך אַ פּאָר „יענקעלעך" וואָס אַז זיי האָבען מיך דערזעהן, האָבען זיי זיך עפּיס מאָדנע איבערגעקוקט איינס מיט'ן אַנדערען, ווי איינער רעדט: „וואָס האָט דאָ צו טהון דער דזשענטעלמען?.." נאָר מיין פויגעל האָט זיי געגעבען אַ ווינק זיי זאָלען נעהמען דעם וועג, און מיינע „יענקעלעך" האָבען זיך דוקא געשטויסען וואָס מע מיינט, געטהון זיך אַ נעהם צו די היטלעך — און נעלם געוואָרען.

געבליבען מיט איהם אַליין, ווי זאָגט איהר, אונטער פיער אויגען, נעהם איך און טהו איהם אַ לעג אַוועק אַ דרשה: אַזוי און אַזוי, אַז איך בין אַליין, האָטש איך בין אַ געשעפטסמאַן, אַ מענש מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שעהנער פערדינער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאַו פּאַדאָבנע, פונדעסטוועגען ווייס איך אַלסדינג וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, וואָרום איך בין, דאַרפט איהר וויסען, אַ ה יי נ ט י ג ע ר, איך לייען אַלסדינג, אַלע נייע גאַזעטען און זשורנאַלען, און איך נעהם און טהו אַ שיט אויס אַלע מאָדנע ווערטער: „פּראָלעטאַריאַט", „בעבעל"... „מאַרקס"... „רעאַגירען"... „קאָנספּיריישען" וכדומה... אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר דוקא פּראָסט און ווייך און אָהן שום הויכע ווערטער:

— מיט וואָס זשע קאָן איך אײַך דינען?

— מיט אַ קלייניגקייט — זאָג איך — מיט אַן עצה.

— איך?.. אײַך?.. אַן עצה?..

אַזוי מאַכט ער צו מיר און טהוט אַ שטעל אַוועק אויף מיר די פּראָסטע גרויסע אויגען, ווי איינער רעדט: „ווי קום איך, אַזאַ שנעק ווי איך בין, געבען עצות אַזאַ דזשענטעלמען?..“ איהר פערשטעהט? ס'איז איהם אַליין געוועזען פריקרע, ווי זאָגט איהר, איבער דער טבע. און מיר איז דאָך אַודאי געוועזען פריקרע, נאָר וואָס זאָל איך טהון? איך האָב דאָך שוין אָנגעהויבען, בעדאַרף מען דערפיהרען, ווי זאָגט איהר, צו אַ ברעג. און איך נעהם און טהו איהם אַ זאָג־אויס, וואָס מיך קוועטשט מיט אַ דערצעהל־אויס, וואָס בײַ מיר אויפ'ן האַרצען טהוט זיך פון דער ערשטער מינוט, וואָס איך האָב „זי“ דערזעהען, ביז צו היינטיגען טאָג, ממש איך לעב נישט, דאָס הייסט „זי“ לאָזט מיך נישט לעבען!.. איך בין דאָס גאָר נישט געוואָהנט געוואָרען, זאָג איך, אַז איבער אַ מיידעל — זי מעג זיך זיין אפילו די בת־מלכה אַליין, — זאָל איך אַזוי „רעאַגירען“, וואָרום סך־הכל בין איך דאָך גאָר אַ יונגערמאַן, חאָטש אַ היינטיגער, דאָך אַ סוחר מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שענער פערדיענער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאָו פּאַדאָבנע...

אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר ווידער אַמאָל פּראָסט און ווייך און אָהן שום הויכע ווערטער:

— אויב איהר פרעגט בײַ מיר אַן עצה, האָלט איך אײַך זאָגען, איהר זאָלט רעדען מיט „איהר“ אַליין...

— נו, און איהר? זאָג איך.

— איך וויל נישט — מאַכט ער צו מיר און פערהאַפּט זיך באַלד — איך קאָן נישט, איך האָב קיין צייט נישט פערנעהמען זיך מיט אַזעלכע זאַכען.

— ניין! — מאַך איך צו איהם — נישט דאָס מיין איך. איך פערלאַנג נישט פון אײַך, אַז איהר זאָלט מיט איהר רעדען. ווי קאָן איך דאָס פערלאַנגען? איך פרעג אײַך נאָר, וואָס וועט איהר זאָגען דערויף?..

— וואָס קאָן איך — זאָגט ער — דערויף זאָגען? אויב איהר געפיהל צו אײַך איז אַזוי ווי אײַער געפיהל צו איהר...

אַזוי מאַכט ער צו מיר פּראָסט און ווייך און אָהן שום הויכע ווערטער, און געהט און טהוט אַ נעהם אַרויס דעם זייגער, ווי איינער רעדט: „אונזער שמועס איז שוין באַלד ווי געענדיגט“... די קונץ פון קוקען אויפ'ן זייגער, דאַרפט איהר וויסען, פערשטעה איך גאַנץ גוט. איך, אַז איך וויל יענעם פּטור

ווערען, בין איך מיך אויך אזוי נוהג. דער חסרון איז וואס ניט יעדער שטויסט זיך וואס מען מיינט. איך, זעהט איהר, האב מיך דוקא יא אנגעשטויסען און האב מיר געגעבען א הויב אויף, געבעטען איהם אז די מעשה זאל בלייבען צווישען אונז, „קאנספירייטשען" הייסט עס, און בין אוועק אהיים. וואס זאל איך אייך זאגען? דאס ווארט „פרעהליך" איז א הונד! „גליקליך"? — נאך אליך נישט דאס! אויפ'ן זיבעציגסטען הימעל!!! ווען איך האב ניט בעגעגענט האט זיך מיר, הערט איהר, געגליסט נאר ארומחאפען קושען. אלע און אלעס האבען בעקומען אין מיינע אויגען גאר א בעזונדער חן. פון יוסף'ן אליין שמועסט מען ניט: איך האב איהם יענעם טאג ליעב געקראגען ממש ווי איין אייגענעם ברודער. איך זאל מיך ניט שעמען וואלט איך מיך אומגעקעהרט איהם א קוש טהון, און איך זאל ניט מורא האבען, אז ער וועט זיך געפינען בעליידיגט, וואלט איך איהם אונטערגעטראגען א מתנה: א גאלדענעם זייגער מיט א שען קייטעל מיט א היבשען ברעלאק.

פאר גרוים שמחה בין איך גאר אוועק אין קלוב. איך, דארפט איהר וויסען טהו מיך א חאפ ארייַן אמאל אין קלוב אריין, ווי זאגט איהר „צווישען טאג און נאכט", נישט מחמת איך האב ליעב דאס שפיעל, איך אליין שפיעל ניט; נאר איך האב ליעב זעהען ווי יענער שפיעלט; און א מאל, זעלטען — זעלטען, געבען א „שמיר" אונטער אויף יענעמס קארט, איז איינס פון די צוויי: אדער מען נעהמט אויס, אדער מען ווערט בעגראבען. דאס מאל איז מיר דוקא געראטען, ס'איז מיר אוועקגעגאנגען דאס קערטעל זאג איך אייך, ווי קיינמאל נישט! איך האב אנגעשלאגען א שען קערבעל און האב געגעבען א רוף צונויף די חברה „באס אקעס" (אזוי הייסען ביי אונז אין קלוב די דאזיגע, וואס בלייבען אהן קליין־געלד) און האב געגעבען א שטעל אוועק א וועטשערע און דוקא מיט שאמפאניער נאך „רעדערער" און אז איך בין געקומען אהיים, — געוועזען שוין גרויסער טאג — האב איך געטראפען ביי מיך אויפ'ן טיש א קעפעש, אז מען רופט מיך ארויס עקסטרא צוליעב זעהר א נויטיגען געשעפט. און דאס ווייסט איהר דאך מסתמא, אז „נאש־בראט", ווי באלד ער בעקומט א דעפעש מכוח געשעפט, איז א סוף, פארפאלען, ווי זאגט איהר, די קוה מיט'ן שטריקעל, א כפרה אלסדינג, מען הויבט זיך אויף און מען פאהרט.

אוועקגעפאהרען בין איך אייגענטליך אויף צוויי טאג און געזוימט האב איך מיך געוויינטליך דריי וואכען, און אז איך בין געקומען צוריק האב איך דאך באלד געגעבען א לויף אוועק אין דער רעסטאראציע עסען, און

האָב געטראָפֿען דאָרטען איין איבערקערעניש: פֿון די „יענקעלעך“ איז ניט געבליבען קיין האָר אפילו, און די וואָס זענען געבליבען, זענען אויך געווען נישט דאָס וואָס תמיד: עפּיס זענען זיי מיר געווען ווי צודרעהט, משונה צווידערט און צופּלאָכטען, זיי האָבען אָבגעחאַפּט דאָס עסען, ווי זאָגט איהר, על רגל אַחת, און צוקראָכען זיך מיט אַראָבגעלאָזטע קעפּ, ווי די הינט נאָך אַ רעגען, דער אַהער און דער אַהין...

נאָר מעהר פֿון אַלעם האָט מיך געוואונדערט: וואו איז יוסף? פֿאַר וואָס זעהט מען ניט יוסף'ן? איך קוק מיך צו צו די „יענקעלעך“ — עפּיס איז מען מיר מאָדנע האָפֿערדיג, עפּיס שטיקט מען זיך: שו-שו! שו-שו!... ס'איז בײַ זיי ניט נאָר קאָנספּיריישען, ס'איז שוין, ווי זאָגט איהר, „קאָנ-ספּיריישען-שבקאָנספּיריישען“!... איך טהו מיך אַ קוק אַיין אין איהר — „זי“ איז מיר אויך משונה שווייגענדיג, פֿערטראַכט און שטאַרק „קאָנספּיריי-שענדיג“... די שענע בעקלעך פֿלאַמען נישט, די קאַרשען-אויגען שמייכלען ניט, וואו זענען אַהינגעקומען די חן-גריבלעך וואָס בעטען זיך: נו, קוש מיך! עפּיס הערט מען נישט מעהר איהר געלעכטעריל, יענץ געלעכטעריל, וואָס אַז זי הויבט אָן צו לאַכען לאַכט מיט איהר אַלסדינג, איהר, און דער טיש, און די ביינקלעך, און די ווענד, און דאָס גאַנצע לעבען!...

דאָס פֿערשטעהט איהר דאָך מסתמא אַליין, אַז שטאַרק בענקען האָב איך נאָך דעם יוסף'ן נישט געבענקט... איך האָב מיר נאָר געבראָכען דעם קאָפּ: וואו האָט ער געקאָנט נעלם ווערען? צי אויף אַ קורצע צײַט, צי אויף שטענדיג? צי שחייבט ער בריוולעך, צי ניין? פֿרעגען בײַ די „יענקעלעך“ — ענטפֿערן זיי דען? זיי קוקען אײַך אין די אויגען אַרײַן, קאַלופּען בשעת-מעשה די ציינער און שווייגען, ווי איינער רעדט: „יונגער-מאַן, אַז איהר וועט וועלען אַלסדינג וויסען וועט איהר גיך אַלט ווערען“...

ערשט מיט אַמאָל אין אַ שענעם פֿריהמאָרגען איך קום צוגעהן איין מאָל אין דער רעסטאָראַציע עסען, טרעף איך די „יענקעלעך“ זיצען אַלע ארום טיש, איינער לייענט פֿון אַ בלאַט און דער גאַנצער איבעריגער עולם האָרכט. אַ פּנים אַז דאָס מוז זײַן פֿון יוסף'ן. פֿון וואַנען ווייס איך עס? פֿון „איהר“. „זי“ מיט'ן ווייסען פֿאַרטוכעל און מיט די קאַרשען-אויגען שטעהט בײַ דער זײַט, צונויפֿגעלייגט די הענד אויפ'ן האַרצען, דאָס פּנים לײַכט, די בעקלעך פֿלאַמען, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט אַרויף — פּונקט ווי דע-מאָלט אין וואַלד... דער חילוק איז נאָר געווען, וואָס דעמאָלט האָבען די שענע קאַרשען-אויגען געקוקט אויף יוסף'ן, און איצט האָבען זיי געבלאָנזעט

ערגיץ אין דער לופטען, געזוכט אַ פנים אַלץ איהם, אַלץ יוסף'ן!... וואָס טוט איך, איך האָב קוים הערלעבט זיי זאָלען אַוועקלייגען דאָס בלאַט, האָב איך עס גענעמען אַיין עפען־אויף און אַ קוק אַריין אינווייניג — און עס איז מיר מיט אַמאָל פערענטפערט געוואָרען אַלע קשיות: מיין יוסף האָט געהאַלטען אין דער אַרבייט!... איך האָב אָבער געוואוסט, אַז ער וועט ניט גוט אָבשניידען; אַז ניט היינט מאָרגען, — אַריין אין קרויט מוז ער... דעם שפּיץ האָט מען, געוויינטליך, נאָך נישט געקאָנט ווייסען, נאָר פערשטאַנען האָט מען אַז אַ קניפּ אין בעקעלע, ווי זאָגט איהר, וועט מען איהם נישט געבען, קיין האָניג וועט ער נישט לעקען און קיין בשמים וועט ער נישט שמעקען...

וואָס ביי מיר איז געווען דעמאָלט אויפ'ן האַרצען קאָן איך אייך נישט איבערגעבען; זאָגען אַז ס'זאָל מיך שטאַרק אַרען קאָן איך נישט, ווארום ער איז מיר דאָך פאָרט געשטאַנען פאָפעריק, ווי זאָגט איהר, אַ ביין אין האַלז... און ווידער איך זאָל זאָגען, אַז עס האָט מיך געפרייט, איז דאָס אויך ניט אינגאַנצען אמת, ווי זאָגט איהר, מיט געפיהל, מע טאָר דאָך אַזעלכס נישט ווינשען דעם ערגסטען שונא אפילו. אדרבה, איך האָב איהם געווינשען מיט'ן גאַנצען האַרצען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, אַז גאָט זאָל איהם אַ נס טהון און מע זאָל איהם... אינגאַנצען הייסט עס אָפּרייני־גען — דאָס קאָן דאָך ניט זיין; נאָר אַזוי" עפּיס אַ גרינגע שטראָף... איהר פערשטעהט?...

ווי אין אַ טשאַד, זאָג איך אייך, בין איך אַרומגעגאַנגען די עטליכע טעג, זיך גאָר קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. און אַז איך בין געוואָהר געוואָרען, אַז דער עסק האָט זיך שוין ברוך השם געענדיגט און אַז מאָרגען וועט אַרויסגעטראָגען דער פסק, שווערער איך אייך ביי מיין לעבען — ס'איז ביי מיר טייער — אַז איך בין יענע נאַכט ניט געשלאָפען, ניט אָנגע־הויבען שלאָפען, זיך געקאַטשעט פון איין זייט אויף דער אַנדערער, און געמוזט סוף כל סוף אויפשטעהן, און האָב מיך געפּרובט געבען אַ קוק־אַריין אין קלוב אַריין, נישט אַזוי צוליעב דער שפּיעל, ווי איך האָב גערע־כענט טאָמער וועל איך קאָנען פערגעסען האָטש אויף אַ מינוט... דאָס האַרץ איז מיר עפּיס געווען צו שווער, איך האָב געפיהלט, כמעט געוואוסט אַז ער האַלט שמאָל.

און כך הוה. איך קום אין דער געוויינטליכער צייט אין דער רעסטאָ־ראַציע, בעגעגען איך פון דאָרט אַרויסשפּרינגען צוויי „יענקעלעך“, שטאַרק

צעפּלאָכטען, פֿאַרטאַרעראַמט — סכנות נפשות! אַריינגעקומען אינוויינג האָב איך געטראָפֿען אַ פּאָר פֿרעמדע מענשען עסען. צום טיש דערלאַנגט שוין ניט „זי", נאָר די מוטער, און די מוטער אַליין איז עפּיס אויך, ווי זאָגט איהר, לא עליכם'דיג, איך וואָלט געמעגט שווערען אַז פֿערוויינט... בין איך נישט פֿויל אויף דער פּען און נעהם און טהו זי אַרויף אָב אויף אַ זייט:

— וואו איז ערגיץ אייער טאָכטער?

— ביי זיך — מאַכט זי צו מיר און טהוט מיר אַ ווייז מיט די אויגען אַהין אויף אַ קליין אַלקירעל, וואָס זעהט אויס ווי אַ שטייגעל מיט אַ טירעל.

די שפּיעל וואָס איך האָב געשפּיעלט מיט דער מוטער איז געווען, דאַרפֿט איהר וויסען, אַ מאָדנע שפּיעל. רעדען עפֿענטליך מכח אַכטצעהן און דרייצעהן האָב איך מיט איהר קיינמאָל ניט גערעדט; נאָר פֿאַרשטאַנען האָב איך, אַז זי וויל דעם שדוך: אַ יונגערמאַן אַ הייַנטיגער, מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שענער פֿערדיענער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאָו פּאַדאָבנע — פֿאַר וואָס זאָל זי ניט וועלען? אדרבה, איך האָב איהר אַ פּאָר מאָל געגעבען אָנצוהערעניש, אַז איך אינטערעסיר מיך מיט איהר טאָכטער זעהר געשמאַק! אַ סימן — איך קאָן ניט ליידען, וואָס זי דערלאַנגט אַליין צום טיש... טרעפֿט זשע, וואָס ענטפֿערט זי מיר דערויף?

— איהר קאָנט ניט ליידען וואָס זי דערלאַנגט? דערלאַנגט מען אַליין!...

אַזוי טהוט זי צו מיר אַ זאָג, די מוטער הייסט עס, און דערלאַנגט זיך אַ שמיר אַרויף מיט'ן נאַקעטען עלענבויגען איבער'ן פּנים, און גיעה טהו איהר עפּיס!

וואו זשע האַלט איך? — ביי'ם קליינעם אַלקעריל. ווי אַזוי און מיט וואָס פֿאַר איין אופן איך האָב געטהון אַ גיעה אַריין אין דעם קליינעם אַלקעריל אַריין? וואָס זענען געווען די ערשטע ווערטער, וואָס איך האָב איהר געגעבען אַ זאָג? -- פֿרעגט מיך בחרם אויב איך הויב אָן געדענקען אפילו! איך געדענק נאָר, אַז איך האָב זי געטראָפֿען אינ'ם זילביגען ווייסען פֿאַר־טוכעל וואָס תמיד, זיצען ביי'ם פֿענסטער צונויפגעלייגט די הענד אויפ'ן האַרצען, דאָס פּנים בלאַס, די בעקלעך ווייס, קיין טראָפּען בלוט ניטאָ, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט אַרויף, און די שענע קאַרשען־אויגען איבער־געצויגען ווי מיט אַ רויכעל, קוקען ערגיץ ווייט — ווייט, פֿערטראַכט, און נישט קיין איינציגע טרעהר, נישט קיין סימן פֿון קיין טרעהר, נאָר אַ שטילער, שטומער טרויער, זעהט מען, ליגט אויסגעגאָסען אויפ'ן קוים־קוים אָנגע־קניטשטען ווייסען שטערען. איך שווער אייך ביי מיין לעבען, הערט איה־

ס'איז בײַ מיר טײַער — זי איז אין דער דאָזיגער מינוט געװען אַזױ שײן, אַזױ געטליך, אַז איך בין גרייט געװען זיך געבען אַ טהו אַ װאַלגער פֿאַר איהרע פֿיס און אױסקושען איהר די טריט!... דערזעהען מיך, האָט זי זיך דוקא ניט איבערגעשראָקען, דוקא נישט געגעבען זיך קײן חאַפּ-אױף און דוקא נישט געפֿרעגט מיך װאָס איך דאַרף. איך האָב אַלײן גענומען און געשטעלט אַװעק אַ בײַנקעל און אַװעקגעזעצט זיך אַקעגען איהר און גענומען רעדען, רעדען, אָהן אײן אױפֿהער, אָהן אַ ברעג. אַ קװאַל פֿון װערטער האָט זיך בײַ מיר געגעבען אײן עפֿען אױף און איך האָב גערעדט און גערעדט און גערעדט. װאָס איך האָב גערעדט — זאָג איך דאָך אײַך, אַז איך װײס ניט. דער פּשט אַ פּנים איז געװען אַזױ: איך האָב איהר געװאָלט אױסרעדען דאָס האַרץ, טרײסטען זי, איהר געבען צו פֿערשטעהן, אַז זי טאָר ניט „רעאַגירען" אַזױ שטאַרק... אױף אונזער לשון הײסט עס: זי זאָל זיך נישט נעהמען אַזױ צום האַרצען, װאָרום זי איז נאָך צו יונג, און צו פֿריש, און צו שײן... איך האָב איהר געדרונגען, אַז איהר גליק קאָן מען נאָך גאָר ניט װיסען... אָט למשל בין איך אַ יונגערמאַן אַ סוחר, אַ הײַנטיגער, מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שײנער פֿערדינער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאָו פּאַדאָבנע... אַ סימן: לאָז זי מיר נאָר זאָגען אײן װאָרט, אַז זי איז גרייט צו פֿערגעסען אַלסדינג װאָס ס'איז געװען ביז אַהער, גלײַך װי עס װאָלט גאָרניט געװען, גאָר ניט, קײן שום יוסף, מיט קײן שום „יענקעלעך" מיט קײן שום „קאָנספּירײשען" אױף דער װעלט!...

הערט איהר? איך װײס אַלײן ניט פֿון װאַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען אַזאַ כּח הדבור! און טאָמער מײנט איהר אַז זי האָט מיר עפּיס געענטפֿערט דערױף? אָסור! געזעסען און געקוקט און געקוקט... װאָס האָט געקאָנט בעדײַטען דער דאָזיגער קוק? דער דאָזיגער קוק האָט געקאָנט בעדײַטען: „איהר מײנט עס מיט אַײן אמת? עס גלױבט זיך מיר עפּיס ניט!..." אָדער: „איך װעל מיר איבערלײגען"... אָדער: „לאָזט מיך צורוה"... אָדער גאָר: „יוסף"... איהר פֿערשטעהט? — ניט „יוסף", נאָר: „יו—סף"! . . . . :

װאָס פֿאַר אַ פּנים איך האָב נאָכדעם געהאַט בײַ זיך אַלײן אין די אױגען — מעגען שױן מײַנע שונאים האָבען אַזאַ יאָהר!... איך האָב עטליכע טעג דורכאַנאַנד מיך געשעמט װײַזען זיך פֿאַר די אױגען... און אַגב איז מיר אױפֿ'ן האַרצען געװען אַזױ װיסט, גלײַך װי איך אַלײן װאָלט מיך פֿיהלען

די פּאָר אַ שטיקעל חיוב אינ'ם אומגליק וואָס זיי איז געשעהן... וויפיל איך האָב מיך ניט געמוטשעט איך זאָל איהם אַרויסשלאָגען פון די געדאַנקען, פאַרגעסען איהם, אָט דעם יוסף'ן — אוממעגליך!... איהר דאַרפט וויסען, אַז איך פון חלומות האַלט ניט, פאַר מתים האָב איך קיין מורא ניט, און אין כישוף גלויב איך ניט, נאָר איך שווערע אייך בנאמנות, ס'איז נישטאָ קיין נאַכט אַז ער זאָל ניט קומען מיר צו חלום, יוסף הייסט עס, מיך ניט אויפוועקען און בעווייזען מיט דער האַנד אויפ'ן האַלז, אַז ס'איז ביי איהם, ניט אין מיין מאָס, אַרום און אַרום האַלז אַ בלויער צייכען... ווי מיינט איהר, אַ חלום האָט עפּיס אַ ממשות? איך ווייס אַ פאַקט, וואָס האָט זיך געטראָפען אַמאָל מיט מיינעם אַ פעטער... נאָר נאַרישקייטען! איך האַלט נישט פון חלומות!... איך בין גלאַט אַזוי געוועזען צודרעהט, פערלאָרען דעם אַפּעטיט צום עסען, אויפגעהערט שלאָפען... פאַר פּחד מיינט איהר? ניין! נאָר אַ בעקאַנטער מענש, געזעסען מיט איהם וויפיל מאָל ביי איין טיש — איהר פערשטעהט? האָב איך מיך מישב געוועזען, ווי זאָגט איהר, וואָס ס'וועט זיין וועט זיין, — כ'האָב מיך אָנגענומען מיט האַרץ און האָב געטהון אַ גייה אַוועק אַהין, גלייך צו זיי אין דער רעסטאָראַציע אַריין.

איך קום צוגעהן אין דער רעסטאָראַציע — ווער מיר רעסטאָראַציע? וואָס מיר רעסטאָראַציע? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן — אויסגעטריקענט דאָס אָרט אפילו! וואו איז אַהינגעקומען די רעסטאָראַציע? — אַרויסגעפאָהרען שוין פון עטליכע טאָג! „וואָס הייסט אַרויסגעפאָהרען"? „אַרויסגעפאָהרען הייסט אַרויסגעפאָהרען"... איך טהו אַ קלונג אָן אין הויף אַריין, אַ לויף אַריין צום בעל הבית: „וואו איז אַהינגעקומען די רעסטאָראַציע? וואוהין איז זי אַריבערגעפאָהרען?" אַ געכטיגער טאָג — קיינער ווייסט ניט, קיינער קאָן מיר ניט זאָגען וואוהין! הויב איך דאָך אָן מסתמא צו פייערען, ווי זאָגט איהר, אַריין אין דער אַמביציע. און איך, אַז איך טהו אַ קום אַריין אין דער אַמביציע, איז סכנות נפשות! איך בין אַרומגעלאָפען, שווער איך אייך, ווי אַ משוגע'נער, אויסגעזוכט וואו די וועלט האָט אַן עק!... און די „יענקעלעך"? ווי אויף צו להכעיס איהר זאָלט זאָגען חאָטש איין „יענקעלע" אויף אַ רפואה!... בין איך אַוועק אין פּאָליציי חוקר ודורש זיין, מאַכען אַ „ספּראַווקע" הייסט עס... געקומען אין פּאָליציע, טהוט מען מיך אַ נעהם אויף: „טשטאָ נאַדאַ?" זאָג איך: „דאָס און דאָס, אַזוי און אַזוי, וואו איז אַהינגעקומען די רעסטאָראַציע?..." פרעגט מען מיך: „וואָסער רעס-

טאָראַציִעֶ?" זאָג איך: „דו און די". פֿרעגט מען מיך: „אויף וואָס דאַרף איך זי?..." איהר פֿערשטעהט — זאָל איך זיי נעהן דערצעהלען אויף וואָס איך דאַרף זי?!... שווייג איך דאָך, פֿרעגען זיי מיך נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל, איך זאָל זיי זאָגען, „אויף וואָס איך דאַרף זי?..." וואָס טויג אייך, איך האָב מיר געקויפֿט, ווי זאָגט איהר, מפטיר... נו-נו, איך האָב עס געהאַט אַ לויפֿעניש! דער רוח האָט מיך געטראָגען!... חאָטש, אַז מען וויל צוריק, וואָס אייגענטליך האָב איך געהאַט מורא צו האָבען, אַז סך הכל בין איך דאָך נאָר אַ יונגערמאַן אַ סוחר, מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שענער פֿערדיענער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאו פּאַדאָבנע. איך אין אַזעלכע עסקים מיש מיך נישט! ווי זאָגט איהר: „ניע יעווש טשעסנאָקו— אַז מען עסט ניט קיין קנאָבעל הייסט עס..." נאָר וואָס דען? איך האָב עס פֿיינט! איהר פֿערשטעהט? — איך האָב עס פֿיינט און שוין!... איך האָב מיך פֿערשאַלטען, זאָג איך אייך, דאָס געביין. נאַ דיר אַ רעסטאָראַציע! נאַ דיר אַ מיידעל! נאַ דיר אַ יוסף!.. איך וואָלט שוין אַליין געוואָלט זי פֿערגעסען און אַ סוף. איז אָבער ווי אויף צו להכעיס קריכט זי מיר ניט אַרויס פֿון קאָפּ! נאָך עד היום שטעהט זי מיר פֿאַר די אויגען מיט'ן ווייסען פֿאַרטוכעל וואָס שעמערירט, מיט די שענע קאַרשען-אויגען, וואָס קוויקען, מיט'ן קליינעם ליפּעל וואָס קוקט אַרויף, מיט די חנ'גריבעלעך וואָס בעטען זיך: נאַ קוש מיך, און מיט'ן געלעכטערעל וואָס צעגעדט זיך אין איטליכס אבר... און אָפּט מאָל מאַכט זיך ביי נאַכט, אַז איך האַלט אין רעכטען שלאָף, הער איך איהר קול: „יו—סף!.." „יו—סף!" חאַפּ איך מיר אויף אין אַ קאַלטען שווייס, וואָרום קוים דערמאָן איך מיך אָן „איהר", אַזוי קומט מיר באַלד אויף די געדאַנקען „ער"...

ועדט איהר? איך וואַרט ניט ביז איהר וועט זיך געבען אַ טרו אַ נעהם צו'ם זייגער; איך ווייס אַליין, אַז אַלסדינג אויף דער וועלט מוז האָבען אַ סוף... האָט נאָר קיין פֿאַראיבעל ניט, וואָס איך האָב ביי אייך צוגענומען אַביסעל צופֿיעל צייט, און גיט מיר אייער האַנד, אַז אַלסדינג וואָס כ'האָב אייך דאָ דערצעהלט וועט דאָס בלייבען צווישען אונז ביידען, ווי זאָגט איהר: קאָנפֿידענציאָנעל...

אַדיע!

נישטא קיין נייעס.

נישטא קיין נייעס

(צוויי לשנה טובה בריוועלעך).

א) וואָס אַ שניידער פון אמעריקאַ שרייבט צו זיינעם א פריינד פון דערהיים.

ב) וואָס אַ שניידער פון דערהיים שרייבט צו זיינעם א פריינר אין אַמעריקא.

א.

מיַ דיר פרענד 1) ישראֵליק!

לשנה טובה תכּתבו ותחתמו דו מיט דיַין וויַיף2) מיט דיַינע טשילדערען3) איהר זאָלט זיַין אָלרייַט4) מיט כל ישראֵל אמן. מיר האָבען גרויס טראָבעל 5) פון דעם וואָס דו שרייַבסט אונז ניט קיין לעטטערס6), וואָרום זינט עס האָבען זיך אָנגעהויבען בייַ אייך די רעוואָלושאָן מיט דער קאָנסטיטושאָן 7) די מעססעקרעס 8) געהען מיר אַרום דיסאַנפּוינטעט 9) ממש אָהן קעפּ. אויב דאָס, וואָס אונזערע פּייפּערס 10) שרייַבען, איז ניט קיין בלאָף 11), האָט מען שוין בעדאַרפט אַוועקלעגען בייַ אייך אַ האַלבע וועלט, אַלע טאָג הערען מיר פון אייך איין אַנדער סענסיישאָן 12). נעכטען האָב איך געלייענט אַ קייבל 13), אַז מיסטער קרושעוואַן, דעם פרעזידענט פון דער פערטער דומע, האָט מען געהאַנגען,— שרייַב מיר צי ס'איז אמת. און פון דיַינע ביזנעס 14) זאָלסט דו מיר שרייַבען, און צי דו אַרבייטסט אין אַ שאַפּ 15) אָדער דו ביזט אַ באָס 16) פאַר זיך? און וואָס מאַכט דיַין חנה־ריקעל? און וואָס טהוט הערשעל? און מיַין קאָזען 17) ליפּאָ וואָס מאַכט? און יאָסעל העניך'ס? און בענצי מיט רחל'ען?

---

1) מיין טייערער פריינד. 2) ווייב. 3) קינדער. 4) אין בעסטען שטאַנד. 5) יסורים. 6) בריעף. 7) רעוואָלוציע, קאָנסטיטוציע. 8) פּאָגראָמען. 9) צעטראָגען. 10) גאַזעטען. 11) גוזמא. 12) איבעררראשונג. 13) דעפּעש. 14) געשעפטען. 15) קראָם. 16) בעל־הבית. 17) געשוויסטערקינד.

און זלאַטקע? און מאָטעל? און די איבעריגע אַפּרייטערעס 18) וואָס מאַכען? און צי טראַכסט דו וועגען אַריבערמופען 19) קיין אַמעריקאַ? אַלצדינג זאָלסט דו מיר אַרויסשרייבען אין דיין לע־ײַער. און וועגען מיר וואָס זאָל איך דיר שרייבען, מיי דער פרענד? איך בין אָללרייט און מיין ווייף איז אָללרייט און מיינע טשעלדרען זענען אָללרייט. דאַנקען גאָט מיר מאַכען דאָ אַלע אַ לעבען. מיר אַרבייטען שווער און ביטער, אָבער מיר מאַכען אַ לעבען. קיין געלד סייווען 20) מיר ניט, נאָר מיר פערנעהמען צוויי ראומס 21) מיט אַ קיטשען 22). אַ גאַנצען טאָג אַרבייטען מיר און ביינאַכט געהען מיר אַרויס אויף פלעזשור 23), אָדער אויף אַ מיטינג פון סאָשעליסטען 24), אָדער פון זאַיאָניסטען 25) אָדער נאָר אין אַ יודישען טעאַטער. דאָס גאַנצע לעבען ווערט מען טאַקע פערשוואַרצט, דערפאַר זענען מיר אָבער פריי, און איך קאָן מיר זיין אַ מעמבער 26) אין וואָס פאַר אַ סאָסייטי 27) איך וויל, און אַז איך וויל ווער איך אַ סיטיזען 28) און ווער צוגעלאָזען צו עלעקשאָן 29). איין זאַך געהט אונז דאָ ניט אָיין — די היים. אָ, בענקט זיך אַהיים! מיין דזשענע (זי הייסט שוין מעהר ניט בלומע, נאָר דזשענע) לאָזט מיך ניט עטעמען. זי טרייבט מיך, מיר זאָלען פאָהרען קיין ראָשען 30) אויף קבר־אָבות. זאָלסט אָנקוקען איצט מיין דזשענע, וואָלסט דו זי ניט דערקענט. אַ לייידי 31) מיט אַ העט 32) און מיט גלאָווס 33), איך שיק דיר דאָ די פיקטשור 34) פון מיין דזשענע מיט מיין פעמעלי 35). וואָס זאָגסט דו אויף מיין עלטערן באָי 36)? דאָס איז מאָטעל. מייק הייסט ער שוין אַצונד. ער אַרבייט אין אַ פעקטאָרי 37) און פערדיענט פון 10 ביז 12 דאָלאַר אַ וואָך. ער זאָל ניט געמבלען 38), וואָלט ער נאָר געווען אָללרייט! דער אַנדערער, דזשעק, איז געווען פריהער ביי דער אַרבייט, היינט האָט ער זיך צוגעלערנט אַ ביסעל ענגליש און איז אַ בוקקיפער 39) אין אַ באַרבערשאַפּ 40). דער דריטער ממזר, בענדזשעמען, דיענט אין אַ סאַלון 41). קיין ווייִדזשעס 42) נעהמט ער ניט, נאָר ער ברענגט אַהיים אַמאָל 6 דאָלאַר און אַמאָל — 8. דער 4־טער דער באָיטשיק וואָס מיט'ן היטעלע איז אַ גוטער לאָפער 43), וויל ניט געהן אין סקוהל (שול), ליגעט טאָג ווי נאַכט אין סטריט 44) און שפּיעלט אין באָל 45). די מיידלעך

18) שניידערס. 19) איבערקלויבען זיך. 20) קלויבען. 21) חדרים. 22) קיך. 23) פערגינען. 24) סאָציאַליסטען. 25) ציוניסטען. 26) מיטגליעד. 27) געזעלשאַפט. 28) בירגער. 29) וואַהלען. 30) רוסלאַנד. 31) מאַדאַם. 32) הוט. 33) הענטשקעס. 34) בילד. 35) פאַמיליע. 36) יונג. 37) פאַבריק. 38) שפּיעלען אין קאָרטען. 39) בוכהאַלטער. 40) פּאַריקמאַכער. 41) שיינק. 42) געצאַהלטס. 43) אַ דער רוח ווייסט וואָס. 44) גאַס. 45) מיאַטש.

אַלץ בּײַ מיר זענען אויף אָללרײַט. זיי אַרבּײַטען אין די שעפּער 46) און האָבּען שוין געלד אין די בּײַנק. דער חסרון, וואָס מען קוקט זיי ניט אָן אין די אויגען. זיי געהען ווען זיי ווילען און וואוהין זיי ווילען און מיט וועמען זיי ווילען. אַמעריקאַ איז אַ פרײַ לאַנד. מען טאָר ניט זאָגען יעדען קיין דעה, אפילו איין אייגענער טאָכטער. אָט צום בּײַשפּיעל מײַן עלטערע טאָכטער, חיה האָט זי געהײַסען, אצינד הייסט זי שוין פרענסיס, האָב איך מיט איהר געהאַט אַ דזשאַב 47)! זי האָט זיך פערליעבּט און חתונה געהאַט אָהן מײַן וויסען פאַר אַ פּוסטען באָי, פון די וואָס בּעלאַנגען צו די פּיקפּאַקעטס 48). ער איז אַנטלאָפען פון די האָוז 49) אָף רעפּיודזש 50) און איהר האָט ער דערצעהלט, אַז ער איז אַ בּעוואוסטער קלאָדינגמאַנופעקט־שורער 51) און אַ רעלעסטייטניק 52), לסוף האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז ער איז אַ בּיגאַמיסט 53). ער האָט זײַן אייגענס סך־הכל דרײַ ניט קיין געגעט׳ע ווײַבּער! איך האָב געהאַט גענוג טראָבּעל בּיז איך בּין זײַנער פּטור געוואָרען. איצט האָט זי געהייראַטעט אַ פּושקאַרט־פּעדלער 54) און איז אָללרײַט! די איבּעריגע טעכטער מײַנע זענען נאָך ניט אויסגעאַנגען 55) און אַז זיי וועלען אויסגעהן, וועלען זיי אויך בּײַ מיר ניט פרעגען. אַמעריקאַ איז אַ פרײַ לאַנד, יעדער אַטענדעט 56) זײַנע בּיזנעס 57) ווי ער פערשטעהט. און דאַטסמאָל 58)! האָב איך דיר אַרויסגעשריבּען, מײַ דיר פרענד, אַלצדינג וואָס בּײַ מיר טהוט זיך, און איך בּעט דיך דו זאָלסט מיר למען השם בּאַלד אָבּענטפערן מיט אַ לעטטער אויף פון אַלצדינג וואָס בּײַ דיר טהוט זיך, און לאָז געריסען איטליכען בּעזונדער גאָר פרײַנדליך, און ווינש אײַך נאָכאַמאָל אַ כתיבה וחתימה טובה — גוד בּאַיי 59)! פון מיר דײַן בּיסט פרענד 60).

דזשייקאָבּס (אַמאָל געוועזען יענקעל).

ב.

טײַערער פרײַנד יענקעלע!

דײַן לשנה טובה־בּריעף האָב איך פּאָלוטשעט פּונקט ערב ראש השנה, און דאַנק דיר זעהר פאַר דײַן ליעבּען בּריעף און איך ווינש דיר דעם זעלבּען לשנה טובה תכתבו ותחתמו. גיב גאָט צו זעהען זיך

46) געוועלבען. 47) אַנ'עסק. 48) גנבים. 49–50) איין אויסבעסערונגסאַנשטאַלט. 51) אַ פאַבריקאַנט פון קליידער. 52) האַנדעלט מיט הייזער. 53) האָט עטליכע ווייבער. 54) אַ פעדלער מיט אַ וועגעלע. 55) תתוגה געהאַט. 56) בעאַרבייטעט. 57) עסקים. 58) אַנ'עק. 59) ווי געזונד. 60) בעסטער פריינד.

מיט פרעהליכע הערצער, אמן. אצונד קום איך דיר ענטפערן אויף דיין בריעף. ממה נפשך, שרייבסט דו שוין יא איין מאל אין צוויי יאהר א לשנה טובה=בריוועל, טא שרייב שוין ווי א מענש! ווער איז דאס אביאזאן צו פערשטעהן, וואס הייסט דאס: לעטטער, פייפער, פיקטשור, בלאף, וכדומה אזעלכע ווערטער? היינט שרייבסט דו, מען זאל דיר שרייבען און שרייבען. וואס זאל איך דיר שרייבען? נישטא קיין שום נייס. ס'איז איצטער דאנקען גאט שוין בלאהאפאלוטשנע ביי אונז. די נגידים מאכען גוט ווי אלע מאל, און ארימע לייט שטארבען פון הונגער ווי אומעטום. מיר, בעלי=מלאכות, זיצען אהן א שטאך ארבייט. פאר איין זאך זענען מיר ברוך השם אבגעזי-פעטשעט — פאר א פאגראם. מיר האבען שוין פאר א פאגראם כלל קיין מורא ניט. מחמת ס'איז שוין געוועזען, און צוויי מאל אודך — דאס איז א זאך, וואס קאן זיך טרעפען נאר אין קישענעוו. דער פאגראם איז געוועזען ביי אונז אפילו שפעטליך, נאר דערפאר האבען מיר געהאט א פאגראם מיט אלע פלעטערלעך. בקצור, קיין סך שרייבען וויל איך דיר ניט און קאן ניט און האב גיט וואס צו שרייבען, איך קאן דיר נאר מעלדען, ליעבער יענקעל, איין זאך: איך לעב! איך האב זיך געזעהען מיט'ן מלאך=המות דריי מאל — נאר בלאטע! ווי זאגט געצי דער דאמסקער שניידער — געדענקסט איהם? מי ברעש ומי במגפה — אז ס'איז באשערט מוטשען זיך, שענקט גאט דאס לעבען... מיר האט נאר ווען געטהון דאס הארץ פאר מיין ווייב און פאר מיינע קינדער, האב איך זיי אוועקגעשיקט לעזאל, זיי האבען זיך גאנץ פיין פערקליבען צו א גוטען גוי אויפ'ן בוידעם און זענען דארט אב-געלעגען בכבוד צוויי טעג מיט צוויי נעכט, חלילה נישט געגעסען, נישט געטרונקען, נישט געשלאפען, און ערשט העט אויפ'ן דריטען טאג, אז ס'איז שוין ניט געוועזען וואס צו ראבעווען און וועמען צו שלאגען, איז גע-וואָרען ביי אונז דאנקען גאט בלאהאפאלוטשנע, איז מען פאוואלינקע אראב פון די בוידעמער אלע בשלום, און עס האט ברוך השם פון אונזער כע-מעיסטווע קיינעם ניט געשאדט, אחוץ ליפא, וואס איז גע'הרג'עט געווארען מיט ביידע זיהן, נח און מלך — גילדענע צוויי ארבייטער! און אחוץ משה הערשען, וואס מען האט איהם מחילה אראבגעלאזט פונ'ם בוידעם, און פעריל דבורה'ס האט מען שוין-שפעטער געפונען א טויטע, טאקע ביי זיי אין קעלער, און א ברעקיל קינד איהרעס (רייזעלע) האט מען געפונען ביי דער ברוסט... קרוגאס, שוין מיט קליינע קינדער, זענען פון אונזער סעמייסטווע, הייסט עס, גע'הרג'עט געווארען סך=הכל זיבען... נאר ווי זאגט געצי: „גם זו לטובה“ — עס קאן נאך זיין ערגער; בעסער האט קיין

שיעור ניט... אויף הערשלען פרעגסט דו? זיי רוהיג. ער זיצט שוין העכער א האלב יאָהר איינער אליין אָהן א קנעלונג אין טורמע. פאַרוואָס? מסתמא הערפאַר, וואָס ער האָט געקוקט ווי כהנים דוכענען...

ס'איז אַ סברא, אַז מען וועט איהם געבען אַ פיינעם כבוד: אָדער מען וועט איהם הענגען, אָדער מען וועט איהם שיסען; דאָס וועט שוין זיין ווי זיין גליק וועט שפּיעלען, מחמת צו אַלסדינג, זאָגט געצי, בעדאַרף מען האָבען מזל. למשל, אָט איז יוסיל הענקס'ס געשטאָרבען נאָך איידער מען האָט איהם געבראַכט אין טורמע אַריין... ווייטער איז ניטאָ קיין שום נייס דיר צו שרייבען; נו, און אויף נחמיה דעם סטאָלער'ס זוהן, לייב, פרעגסט דו גאָרניט? געדענקסט איהם? געווען אַ גאָרנישט מיט אַ גאָרנישט, אַ יאָ? „לייב-דרייב-אַבדעריק" — האָט מען איהם גערופען. היינט ליגט ער ווי אַ גראַף אין פּעטראָפּאַוולאָווסקע קרעפּאָסט. זעהסט דו, אויף וועמען ס'איז יאָ אַ רחמנות געביך? אויף זלאַטקען. זי, זאָגט מען, איז געריהרט פון צרות... אַ קלייניגקייט — פערליערען אין איין וואָך צוויי קינדער! און אברהם משה'ס זוהן איז שוין איצט אַודאי אין אַמעריקאַ. אַז דו וועסט איהם זעהען, זאָלסט דו איהם לאָזען גריסען און זאָגען, אַז זיין טאַטע איז אַ מאַלאָדיעץ: ער איז געשטאָרבען נאָך פאַר דער קאָנסטיטוציע! און מאָטעל אונזערער איז גלאַט פערפאַלען געוואָרען, מען ווייסט ניט וואו ער איז... עס זענען אָט אַזוי אַ סך איזטשעזנעט געוואָרען, מען חיים ניט וואו זייער געביין איז אַהינגעקומען... אַ סך זענען זיך צולאָפען, אַ סך זענען גע'הרג'עט געוואָרען און אַ סך רוהען זיך אויס אין די טורמעס, שפּאַצירען אַרום אין סיבירער שנייען, אַרבייטען מיט דער טאַטשקע — נאָר וועמען הערען זיי? חברה האָבען זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: אָדער קאָנסטיטוציע, אָדער אַ קרענק! קיין חכמות געהט ניט אָן ביי אונז, בעל-מלאכות, ווי זאָגט געצי: „לא מעוקץ ולא מדובשך" — זיי מיר ניט קיין פעטער און נייה מיר ניט קיין שטיוועל. אַ מאָדנער מענש אָט דער געצי: איין זוהן האָט מען איהם אַוועקגעלעגט אין דער מלחמה, דער אַנדערער — זיצט, און אַליין איז ער אויך אויף צרות, גאָר קומט צו אַ גלייכווערטיל אָדער אַ פּסוק, חאַפּט איהם אַוועק דער רוח!.. און ווייטער איז ניטאָ מעהר קיין נייס צו שרייבען, ס'איז דאַנקען גאָט בלאַהאָפּאָלוטשנע און מיר זענען אַלע ברוך השם אין בעסטען געזונד, אַחוץ וואָס חנה-ריקעל מיינע קלאָגט זיך נעביך אויפ'ן האַרצען... אַ ווערטיל אויסצורייׅדען — די פּחדים, וואָס מען שטעהט דאָ אויס פון די עקספּראָפּריאַציעס. דו ווייסט אַודאי נישט, מיט וואָס מען עסט דאָס? וועל איך דיר בעשרייבען. מען קומט אַריין צו דיר אין שטוב אַריין מיט אַ פּאַר-

טיגער באמבע, אנגעפּיהלט דוקא ניט מיט מצה-מעל, נאר מיט פּולווער און מיט צוועקעס, און מען זאגט צו דיר: רוקן ווערך! (געצי רופט דאס אן: „שאו ידיכם!") און מען צושפּילעט דיר די קאפּאטע און מען נעהמט צו ביי דיר וואס דו האסט — און רוף מיך קנאקניסעל! אנימעלטען זענען אריין צו מיר צוויי חברה-לייט, געזאגט מיט מיר דעם פּסוק און צוגענומען ביי מיר די מאשינע, און א בהמה האב איך געהאט, איז זי אליין געפּגרט, און מיין ברכה איז נאך א גרעסערע אביונטע ווי זי איז געוועזן,, און אל-טערן געהט אויך אב געגנג צו א נגיד, און לייזערן האט מען ארויסגעשיקט ניט לאנג פאר א פּאס. א מצוה — ווער איז איהם שולדיג? לאז ער ניט זיין קיין מלמד! און מענדיל האט זיך אויך שען אויסגעפּיינט, גענומען און געשטארבען, א טייל זאגען — פון דער טשאכאטקע, א טייל זאגען — פון הונגער, און איך מיין, אז פון ביידע זאכען... און בנימינ'ס קדיש דינט, און פון דער חאלערא שמועסט מען ביי אונז גאנץ געשמאק. נאך דאס פעהלט אונז! — און ווייטער איז ניטא מעהר קיין שום נייס דיר צו שרייבען. און דאס, וואס דיין בלומע, אדער ווי אזוי הייסט זי היינט, דזשענע, וויל קומען צופאהרען אויף קבר אבות, איז ניט איצטער די צייט, יענקעל! לאז איבער אויף איבער-א-יאהר אם ירצה שם, ס'וועט הערען ביי אונז א ביסעל שטילער, דער עולם וועט אויפהערען זיך קוילען איינס דאס אנדערע, וועט איהר דעמאלט קומען צופאהרען, וועלען מיר געהן אם ירצה שם אינאיינעם אויפ'ן פעלד, ס'איז אונז דארט צוגעקומען ברוך השם א שען ביסעל פריינד, פון בעקאנטע שמועסט מען ניט; עס קומט נאך צו היינט אויף אלע טאג! מעהר קיין נייס איז ניטא צו שרייבען, זייט געזונד און לאז געריסען איט-ליכען בעזונדער גאר פריינדליך. קיין אמעריקא פאהר איך ניט. דיין אמעריקא הויבט מיר גיט אן צו געפעלען. א לאנד, וואס א גאזעט הייסט פייפער, וואס פון בלומע ווערט דזשענע, און א חתן, האט דריי ווייבער — פון אזא לאנד, האב קיין פאריבעל ניט, דארף מען לויפען! פון דיין בריעף זעה איך ארויס, אז ווען מיר האבען דא די קאנסטיטוציע, וואס מיר מיינען, בעדארפען מיר שוין קיין שום אמעריקא נישט. דעמאלט האבען מיר דא א בעסער אמעריקא ווי איהר דארט... יענקעל! זאלסט גאר קיין יסורים ניט האבען; אזא שטיק גאלד מיר, און אזא מכה קרושעוואנען, וואס פאר א קאנ-סטיטוציע מיר וועלען אם ירצה השם האבען!.. הלואי זאל אונז גאט אנ-תתמעגען א גוט יאהר, אונז דא און אייך דארטען!

פון מיר דיין פריינד ישראל.

פינף און זיעבציג טויזענד

פֿינף און זיבעציג טויזענד.

(א פעקעל).

איהר זאגט „פעקליך?"... אַלץ הייסט בײַ אײַך „פעקליך"!.. מיר דאַכט, אַז זינט גאָט האָט בעשאַפֿען די וועלט, און זינט יודען וועגען אַ פֿאָלק האָט מען נאָך פֿון אַזאַ „פעקיל" נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אַפּילו! אויב איהר האָט צײַט רוקט זיך צו נײַט מוחל און הערט מיך אויס מיט קאָפּ, וועל איך אײַך דערצעהלען פֿון א' ביז ת' מיט אַלע ברעקליך און מיט אַלע פּישטשעווקעס אַ מעשה מיט פֿינף און זיבעציג טויזענד. איך פֿיהל אַז ס'איז מיר איינג אָט־אַ־דאָ־אָ, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר אַ פֿײַער, איך מוז, און מוז דאָס אַרויסגעבען פֿון זיך... איהר פֿערשטעהט צו ניין?... נאָר איין זאַך וועל איך פֿון אײַך בעטען: אַז איך וועל זיך אָבשטעלען, אָדער פֿערקריכען קיין בויבעריק, זאָלט איהר מיר דערמאָנען וואו איך האַלט, ווארום פֿון דער חתונה אָן, פֿון די פֿינף און זיבעציג טויזענד הייסט דאָס, האָט מיר אָנגעהויבען ניט פֿײַר אײַך געדאַכט ושומען אינוויינינג אין קאָפּ און סע מאַכט זיך מיר היינט אָפּט, אַז איך פֿערגעס, וואו איך האַלט... איהר פֿערשטעהט צו ניין?... זאָגט נאָר, האָט איהר נישט בײַ זיך קיין פֿינף און זיבעציג טויזענד... טפֿו! מיין איך אַ ציגאַר טיטון?

קורץ און גוט וואו האַלט איך? בײַ די פֿינף און זיבעציג טויזענד הייסט דאָס... היינטיגען ערשטען מאי האָב איך, ווי איהר זעהט מיך, געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד. דאַכט זיך אין פֿלוג וואָס איז דאָ פֿאַראַן צו האָרכען? קאַרג מענשען פֿאַראַן וואָס געווינען געלד? למאי אָט האָט איינער אַ ניקאָלאַיעווער זאָגט מען, אויסגענומען די רי"ש אלפים? צי אָט האָט אַני־אדעסער יונגערמאַנטשיק, אַ בוכהאַלטער פֿון אַ קאַנטאָר, געוואונען פֿערציג טויזענד קערבען — און שאַ, שטיל, פֿיין, שען, מהכתיתי... אמת אויף די

גרויסע געווינסען קוקט ארוים די גאנצע וועלט, הונדערט זעקס און דרייסיג מיליאן מענשען זענען אונז מקנא. איהר פערשטעהט צי ניין? נאר די מעשה איז, וואס א געווינס צו א געווינס איז ניט גלייך, די מעשה מיט דעם געווינס איז א מעשה נפלא, א געקייטעלטע מעשה, א מעשה אויף א מעשה און א מעשה בתוך מעשה און א מעשה איבער א מעשה. מע בעדארף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצוגארטלען מע זאל זי אויסהארכען ביזן סוף און פערשטעהן, וואס דא טהוט זיך.

קודם כל בעדארף איך מיך פאר אייך פארשטעלען ווער איך בין. איך וועל מיך פאר אייך ניט געהן בערימען, אז איך בין דער גרויסער למדן, מיט'ן גרויסען, עושר, מיט'ן גרויסען פילאזאף. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א יוד פון א גאנץ יאהר, — א יוד א בעל-הבית הייסט דאס, מיט איין איינגענער שטוב, מיט א שטיקעל נאמען און מיט א שטיק ווערדע ביי זיך אין שטעדטיל. איהר פערשטעהט צי ניין?... אמת אמאל האב איך געהאט געלד, טאקי גאר א סך געלד, וואס איז שייך צו זאגען א סך? בראדסקי האט אודאי א סך מעהר, נאר גאר נישט, עטליכע טויזענד קערבליך האב איך געהאט, האט זיך, ווי זאגט איהר, גאט ארומגעקוקט אויף מיר, עס האט זיך מיר פערגלוסט, פערשטעהט איהר מיך, מיט אמאל רייך ווערען, האב איך א האנדעל געטהון אין די הונגעריגע גובערניעס מיט ברויט און בין געבליבען, ווי מע זאגט, אהן א פיערער, א שטיקעל גליק חאטש וואס נישט דערונטער. מיינט איהר דאך מן הסתם, אז ווי באלד איך האב אנגעווארען דאס געלד בין איך געווארען חלילה ביי זיך געפאלען? קאנט איהר מיך נישט! איך בין פערשטעהט איהר, אזא נפש וואס געלד שפיעלט ביי מיר אזא ראלע ווי וואס זאל איך אייך זאגען? ווי אט דאס אש פונ'ם פאפיראס. לחלוטין גאר נישט, אבער טאקי גאלע גאר נישט, וואס איז שייך צו זאגען גאר נישט? געלד איז אודאי א גוטע זאך, נאר געהן זיך שלאגען איבער דעם, מפקיר זיין דאס לעבען — דאס נישט. שלעכט איז נאר, אז ס'איז נישטא דאס, וואס מע בעדארף, אז מען קען זיך ניט שטעלען ווי סע געהער צו זיין, אז מע קען נישט געבען די נדבה מיט דעם נדר, וואס איך וואלט וועלען געבען. איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, אז איך זעה בשעת מע געהט צו צו יענעם בעל-הבית און מע מאנט ביי איהם א דרייערעל אויף דער שטאדט און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאס חיות. איהר פערשטעהט צו ניין? איך וועל גיכער חאפען א פסק פונ'ם ווייב פאר וואס ס'איז נישטא אויף שבת, איידער אבזאגען א נ'ארעמאן בשעת עס באמ-בעלט זיך נאך א פערציגער אין בייטעלע, איהר פערשטעהט צו ניין?... אט

אַזאַ מין משוגע'נער בין איך! האָט איהר ניט בײַ זיך אַ פֿערציגער? טפֿו! מײַן איך אַ שוועבעלע אויף צו פֿעררויכערען?...

קורץ און גוט וואו ושוע דאַלט איך? האָב איך אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען הייסט דאָס אָהן אַ פֿערציגער. אַז איך האָב אָנ־געוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אָהן אַ פֿערציגער, רוף איך מיך אָן איין מאָל אין אַ שענעם פּריה מאָרגען צו מײַן ווײַב: „הערסט דו, צפּורה, וואָס איך וועל דיר זאָגען? מיר וועגען רײַן". מאַכט זי צו מיר: — וואָס הייסט מיר וועגען רײַן? זאָג איך: „מיר האָבען שוין נישט אַ פֿערציגער!" איז דאָך עס אַ יודינע, הויבט זי דאָך אָן מסתּמא צו ליאַרעמען: — וועה איז מיר, וויסט איז מיר, פֿינסטער איז מיר, אַ שלאַק איז מיר, יעקב יוסל, וואָס רעדסט דו, וואו איז דײַן געלד?.. שאַ, שאַ! זאָג איך, וואָס פֿילדערסטו אַזוי? וואו שטעהט דאָס געשריבען אַז ס'איז מײַן געלד? ד׳ נתן וד׳ לקח. אָדער ווי זאָגט איהר: נע בילאָ או מיקיטע הראָשי אי נע בודע! וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען, אַז יעקב יוסיל בעדאַרף זיצען אין פֿיער דירות און האַלטען צוויי דינסטען און אַרויסגעהן מיט דער שענער שבּת'דיגע קאַפּאָטע? למאי, זאָג איך, אָט איז פֿאַראַן יודען וואָס געהען אויס, פֿון הונגער, נע, אם כּן שטאַרבען זיי דען? אַז מען זאָל וועלען, זאָג איך, געדען מיט דעם גאַנג למאי דאָס למאי יענץ, וואָלט די וועלט קיין קיום ניט געהאַט"... און נאָך כּדומה אַזעלכע ווערטער מיט משלים האָב איך איהר געבראַכט, און זי, מײַן חײַב הייסט דאָס, האָט פֿערשטאַנען, אַז איך בין גערעכט, איהר פֿער־שטעהט צי ניין?... דאָס בעדאַרפֿט איהר וויסען, אַז איך האָב, מײַן אייגענס אַ ווײַב, וואָס איך בעדאַרף מיך מיט איהר כּלל ניט שעמען, זי פֿערשטעהט אַנ־עסק; לאַנג טענה'ן בעדאַרף מען נישט, זי האָט באַלד אויפֿגעהערט צו פֿילדערן און צו ליאַרעמען און האָט נאָך אדרבה גענומען מיר אויסרעדען דאָס האַרץ, אַז מסתּמא איז דאָס אַ באַשערטע זאַך, אַז גאָט איז אַ פֿאָטער, ער וועט מסתּמא אויספֿיהרען.... און טאַקי ונישט־לאַנג געטראַכט, גענומען און פֿער־דונגען די דירה אַ שכן, אַליין זיך בעזעצט אין איין שטיבעל מיט אַ קיך, די דינסטען מחילה אָבגעשאַפֿט, דאָס ווײַב זאָל מאריך ימים זײַן האָט פֿער־קאַטשעט די אַרבעל און זיך אַליין אַוועקגעשטעלט בײַ'ם אויווען און איך האָב מיך אַליין אויפֿגערופֿען חמישי: „יעמוד רב יעקב יוסיל קבצן!" זיך פֿער־שריבען, ווי זאָגט איהר, פֿאַר אַנ'אָרעמאַן. וואָס איז שייך זאָגען אַנ'אָרעמאַן? פֿאַראַן מאָלט אייך גרעסערע אָרעמע־לײַט פֿון מיר, פֿאָרט, ווי זאָגט איהר, אַ שטיקעל נחלה, אַ שטוב וואָס מען קען ציהען פֿון איהר די פּרנסה. דער

חסרון איז נאר וואס ס'איז פיער וואכען אין חודש. אין א חודש זאל מעהר ניט זיין ווי צוויי וואכען וואלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אקורַאט, און אזוי בלייבען איבער צוויי וואכען אויף'ן אנדערען חודש איז נישט גוט, וואס זאלט איהר קלערען! נאר גארנישט, ווי זאגט איהר: מיט צרות ווערט מען געוואהנט; ס'איז גאר נישטא קיין בעסערס און קיין רוהיגערס זאג איך אייך, ווי אַנ'אָרעמאַן, מען איז פטור פערשטעהט איהר מיך, פון קאפּדרעהעניש, פון צאהלעניש, לייעניש, בארגעניש, לויפעניש, עולם התהו! איז דאך אבער פאראַן א גאט אויף דער וועלט, זאגט ער: „וואס טויג דיר, יעקב יוסיל, לעבען בערוהט אהן צרות? א בילעט האסט דו? נא דיר פינף און זיבעציג טויזענד און ווער פערשוואַרצט!“... איהר פערשטעהט צי ניין?... האט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט, טאַ, מיין איך א פּאַפּיראָס טיטון?..

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך? ביי'ם בילעט הייסט דאס. א בילעט? אט אזוי א האט זיך מסתמא א יוד א בילעט און נעמט אויס די פינף און זיבעציג טויזענד? ווארט צו א קאפּעטשקע! ערשטענס אויף וואס האלט א יוד א בילעט? ער זאל איהם קענען פערזעצען און נעהמען געלד, נעה זשע, דו שוטה יעקב יוסיל, טראג אריין דעם בילעט אין א באַנק און נעם געלד! איז דער תירוץ: ראשית איז נישטא ביי אונז אין שטעדטיל קיין בּיינק, און והשנית, וואס איז מיר די באַנק? א באַנק קאן דען ניט אָנזעצען אַז זי וויל?... די וועלט איז ניט הפקר, מע חאַפּט נישט פון די הענד, און ווער דאַרף עס מיין בילעט? איהר פערשטעהט צי ניין? אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר ניט געטראַכט, און האב מיך מישב געוועזן, איך האב א שכן, וואס זיצט ביי מיר אין דער דירה טאַקי, א יונגערמאַן, א בעל-הלואה, זעהר א פיינער יונגערמאַן, א יונגערמאַן וואס קאן שוין לערנען, א לייטישער יונגערמאַן — פאַר וואס זאל איך ניט אָבלייגען דעם בילעט ביי איהם? לאָז ער מיר נאר געבען אויף איהם צוויי הונדערטער וועל איך אודאי נעמען, פאַר וואס זאל איך ניט נעמען? בין איך אריינגעגאַנגען צו מיין שכן, בירנבוים הייסט ער, און רוף מיך אן צו איהם: „פּאַני בירנבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבליך אויף מיין בילעט?“ מאַכט ער: איך וועל אייך געבען צוויי הונדערט קערבליך אויף אייער בילעט. זאג איך: „וויפיעל וועט איהר מיר רעכענען פּראָצענט?“ זאגט ער: וויפיעל זאל איך אייך רעכענען פּראָצענט? זאג איך: איך חיים וויפיעל איהר. זאָלט מיר רעכענען פּראָצענט? רעכענט מיר באַנקאָווע פּראָצענט“. מאַכט ער: איך וועל אייך רעכענען באַנקאָווע פּראָצענט... בקצור

5*

מיר האָבען זיך אויסגעגלייכט מיט׳ן פּראָצענט און איך האָב איהם אַוועקגעגעבען דעם בּיליעט אויף פינף חדשים און האָב גענומען די צוויי הונדערט קערבּליך. איהר פערשטעהט צי ניין? געה זשע, דו שוטה, יעקב יוסיל, און נעם אַרויס בּיי איהם אַ צעטיל, אַז דו האָסט בּיי איהם אַזאַ און אַזאַ בּילעט פון אַזאַ און אַזאַ סעריע מיט אַזאַ און אַזאַ נומער! ניין. נעהט ער, בּירגבּוים הייסט דאָס, און נעמט אדרבה בּיי מיר אַרויס אַ צעטיל, אַז איך האָב בּיי איהם אַנטליהען אויף פינף חדשים צוויי הונדערט קאַרבּען אויף אָט אַזאַ און אַזאַ בּיליעט מיט אַזאַ און אַזאַ נומער מיט אַזאַ און אזא סעריע; און בּאָם איך צאָהל איהם ניט אָב צום זמן די צוויי הונדערט קערבּליך, איז אַזאַ און אַזאַ בּיליעט מיט אַזאַ און אַזאַ נומער און מיט אַזאַ און אַזאַ סעריע זיין בּיליעט און איך האָב צו איהם קיין טענות ניט... איהר פערשטעהט צי ניין? וואָס האָב איך מיר בּשעת מעשה געקלעהרט? איך האָב מיר געקלעהרט: וואָס האָב איך דאָ מורא? ממה־נפשך עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויסקויפען דעם בּיליעט איז דאָך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך איהם בּעצאָהלען די עסקא וואָס איהם קומט, וועט ער מיר וואַרטען, פאַר וואָס זאָל ער מיר ניט וואַרטען? וואָס אַרט דאָס איהם, אַבי עסקא! איהר פערשטעהט צי ניין?

כך הוה. ס׳איז געקומען צום זמן, האָב איך דאָך מסתמא דעם בּיליעט נישט אויסגעקויפט; ס׳איז אַוועקגעגאַנגען די פינף חדשים מיט נאָך פינף חדשים, אָט אַזוי פּאַוואָלינקע האָט זיך אַוועקגעצויגען צוויי יאָהר מיט פינף חדשים; פּראָצענט געוויינטליך, צאָהל איך איהם, דאָס הייסט אַמאָל געצאָהלט און אַמאָל ניט געצאָהלט, וואָס האָב איך מורא? ער וועט פערקויפען מיין בּיליעט? ער וועט ניט פערקויפען מיין בּיליעט! למאי זאָל ער פערקויפען מיין בּיליעט? אַזוי האָב איך מיר בּשעת מעשה געטראַכט און אפשר האָב איך בּשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט... און די צייט דערווייל איז נישט גוט, קיין געשעפטען איז ניטאָ, וואָכען זענען אין הודש אַלץ איבּעריגע, מע מוטשעט זיך, וואָס זאָל מען טהון? אַבי, ווי זאָגט איהר, יאָהרען, קיין צרות איז מען ניט זשעדנע... בּיז היינטיגען פאַר פסח...

היינטיגען פאַר פסח האָט מיר גאָט צוגעשיקט אַ געשעפטיל, איך האָב געהאַנדעלט עטליכע וואַגאָן הירזש, ס׳איז געוואָרען חשוב הירזש, האָב איך פערקויפט די-הירזש און האָב דוקא פערדיענט אויף די הירזש דאַנקען גאָט שענע עטליכע קערבּליך און האָב געהאַט אַ פסח, מעגט איהר מיר גלויבען, אַז בּראָדסקי, בּראָדסקי איז גאָר נישט אַקעגען מיר! אַ קלייניגקייט אַ מענ׳ש אַ ז

ניט שולדיג קיינעם אַ פּרוטה ניט און פֿערמאָגט נאָך זײַן אייגענס אַ פּאָר הונדערט קערבליך אויך, הײַנט ווער איז צו מיר גלײַך. איהר פֿערשטעהט צי ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב יוסיל, טראָג אַרײַן בּירנבּוים'ן די צוויי הונדערטער און קויף אויס דעם בּיליעט! ניין, בּין איך מיך מישב וואָס האָב איך קיין צײַט ניט? בּירנבּוים וועט ניט אַנטלויפֿען מיט'ן בּיליעט, איך וועל נאָך צײַט האָבען אויסקויפֿען דעם בּיליעט נאָך פּסח, אָדער אַ ניט וועל איך אײַנצאָהלען פּראָצענט וויפֿיעל סע קומט און אַרויסנעמען אַ קוויטיל אויפ'ן בּיליעט. אַזוי האָב איך מיר בּשעת מעשה געטראַכט און אפשר האָב איך בּשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט. איהר פֿערשטעהט צי ניין? און בּין אַוועקגעגאַנגען און האָב פֿאַר'ן געלד געהאַנדעלט זעק, און האָב אָבגעלייגט די זעק אין איין אַמבּאַר, האָט גאָט געטהון אַ נס מע האָט אָבגעשלאָגען דעם שלאָס פֿונ'ם אַמבּאַר — ס'איז געוועזען הײַנטיגען נאָך פּסח איז דאָס געוועזען, פּונקט דעם דרײַסיגסטען אַפּריל, די נאַכט וואָס אַקעגען 1 מאַי, ווען סע שפּיעלט דער בּיליעט, און מע האָט אַוועקגעגנבֿ'עט די זעק, און איך בּין ווײַטער געבּליבּען אָהן אַ פֿערציגער.

— צפּורה, זאָג איך צו מײַן ווײַב, ווייסט דו וואָס איך וועל דיר דערצעהלען אַ נײַעס? מיר זענען שוין ווידער רײַך.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, מיר זענען רײַך?

— מיר האָבען שוין ניט, זאָג איך, איין זאַק אַפילו.

— וואָס הייסט, זאָגט זי, וואו זענען אַהינגעקומען די זעק?

— מען האָט זיי, זאָג איך, הײַנטיגע נאַכט אַרויסגעטראָגען פֿונ'ם אַמבּאַר.

הויבּט זי דאָך אָן מסתמא צו ליאַרעמען און צו פּילדערען, ווי דער שטייגער איז פֿון אַ יודענע; רוף איך זיך אָן צו איהר:

— שאַ-שאַ, צפּורה, שרײַ ניט אַזוי, בּיזט ניט איינע בײַ גאָט; עלעהיי, זאָג איך, לאָז זיך דיר דאַכטען, אַז ס'איז פֿאַרבּרענט געוואָרען די שטוב און מיר זענען אַרויס נאַקעט הויל ווי די מאַמע האָט אונז געהאַט, וואָלט דיר דעמאָלט געווען בּעסער?

— סאַ גוטער משל! זאָגט זי — דעריבּער בּעדאַרף מען אַוועק'גנבֿ'ענען די זעק?

— וואָס געהער זיך אָן, זאָג איך, דאָס מיט דעם? אָט וועסט דו געדעניקען מײַן וואָרט, זאָג איך, עס העלען זיך געפֿינען די זעק...

— פֿון וואַנען, זאָגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר נעהמען? די גנבים וועלען דיר אונטערוואַרפֿען די גנבה'שע זעק דערפֿאַר וואָס דו הייסט יעקב יוסיל?.. זיי האָבען אַ פּנים מעהר נישט וואָס צו טהון?..

— עֶ, ביזט אַ נאַרר! זאָג איך, וואָס גאָט קאָן טהון קאָן אַ מענש גאָר נישט צוטראַכטען אַפילו...

כּן־ווה. די זעק זענען דאָך מסתמא געוועזען פֿאַרפֿאַלען ווי אין וואַסער אַריין; ווער מיר זעק? וואָס מיר זעק? איך בין נאָר אַרומגעפֿלויגען ווי אַ משוגע־נער, געהאַט צו טהון מיט פּאָליציע, געזוכט אין אַלע ווינקעליך, גענישטערט אין אַלע מייזעגלעכער, נאָר ווער? וואָס? גייה זוך דעם פֿאַראַיאָהריגען שניי, דעם נעכטיגען טאָג! איהר פֿערשטעהט צי ניין? דער קאָפּ איז אין דער ערד, דאָס האַרץ איז ניכטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז וויסט און פֿינסטער, שטעה איך מיר אַזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אַפּטייק הייסט עס, און עס פֿליהט מיר דורך אַ מחשבה אין קאָפּ, ס'איז געוועזען אין דער פֿריה אַרום זייגער 12 איז דאָס געוועזען: „סטייטש, ס'איז דאָך עפּיס היינט אַ יום הדין, 1 מאַי, דער בילעט שפּיעלט, אַ קשיא אויף גאָט? מיר האָבען אַ גרויסען גאָט און אַ שטאַרקען! ער קאָן דאָך מיך, אויב ער וויל נאָר, בעגליקען מיך מיט מיין גאַנצער משפּחה!..“ און דאָ דער־מאָן איך מיר אָן די גע'גנבה'טע זעק, פֿערגעס איך אַז ס'איז 1 מאַי און אַז איך האָב אַ בילעט וואָס שפּיעלט און לאָז מיך ווידער אַמאָל זוכען די זעק, עפּיס האָט זיך געפֿונען אַ שטיקעל סליד פֿון די זעק, און אַזוי דעם גאַנצען טאָג מיט דער גאַנצער נאַכט, ביז אויף מאָרגען דעם 2־טען מאַי. אַליין בין איך פֿער־טעררעמט. אַ גאַנץ מעת־לעת אין מויל נישט געהאַט, שוין זייגער איינס, דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, איהר פֿערשטעהט צי ניין? איך קום אַהיים פֿאַלט גאָך אָן אויף מיר דאָס ווייב:

— טאָמער וואָלסט דו נעגאַנגען זיך וואַשען און עפּיס נעמען אין מויל אַריין? טאָמער וואָלט שוין געוועזען גענוג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אָט אַ דאָ אָ! חאַפּט דער רוחה די זעק! מע בעדאַרף זיך טאַקי נעמען דאָס לעבען פֿון די זעק? אַזוי ווי מיט די זעק אַזוי איז אָהן די זעק! נאַ דיר אַנ'עסק מיט זעק! זעק־זעק! זעק־זעק!

— ווייסט דו וואָס מיין ווייב, זאָג איך צו איהר, טאָמער וואָלט שוין געוועזען גענוג זעק! סע זעקט מיר שוין אַזוי אויך גוט אין קאָפּ, קומסט דו צו־געהן און זאָלצסט מיר אויף די וואַנטען: זעק־זעק! זעק־זעק!.. איהר פֿער־

שטעהט צי ניין? אפשר געפינט זיך ביי אייך נאך אַ זאַק — טפו! מיין איך נאָך אַ פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך? ביי די זעק הייסט דאָס. מילא פֿאַרפֿאַלען די זעק. וואָס זאָל מען טהון? די נשמה אויסשפּייען קאָן מען ניט. איך וואַש מיך און זעץ מיך צום טיש — ווער וואָס? עס קריכט ניט אין מויל אַריין.

— וואָס איז מיט דיר, יעקב יוסיל, פֿרעגט מיך מיין ווייב זאָל לע־בען — ווער איז דיר איבערגעגאַנגען דעם וועג היינטיגען טאָג?

— איך ווייס אַליין ניט, וואָס מיר איז, זאָג איך, און וואַרף אַוועק אין מיטען עסען און לייג מיך צו אַביסעל אויף דער סאָפֿע. אַזוי ווי איך לייג מיר אַזוי טראָגט מען מיר אַריין דאָס בלאַט פֿון דער פּאָסט. נעם זשע, דו שוטה יעקב יוסיל, און טהו אַ קוק אין בלאַט, ס'איז היינט דער צווייטער מאַי, אפשר האָט דיין בילעט עפּיס געוואונען! ווער? וואָס? פֿרעגט מיך בחרם צי ס'איז היינט דער 2 מאַי צי ס'איז היינט 22 יוני צי גאָר ראש חודש קרעמעניץ! איהר פֿערשטעהט צי ניין? און נעם דאָס בלאַט און הויב אָן צו לייענען געוויינטליך פֿון מה טובו. בקצור איך ליג מיר אַזוי און לייען אַלערליי נייעסען, געשאָסען — געהאַנגען, געשטאָכען — געקוילעט, די איינ־לענדער מיט די בורען — עס קריכט מיר מסתמא אין איין אויהער אַריין פֿונ'ם אַנדערען אַרויס, וואָס מיר ענגלענדער, ווער מיר בורען, אַז ביי מיר האָט מען אַוועקגעגנב'עט די זעק? אַ כפּרה אַלע ענגלענדער מיט אַלע בורען פֿאַר מיינע זעק! אַזוי האָב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט און אפשר האָב איך בשעת מעשה נישט געטראַכט גאָר ניט, און מיש מיר דאָס בלאַט פֿון איין זייט אויף דער אַנדערער, פֿון דער אַנדערער אויף דער דריטער — איך טהו אַ קוק: טיראַזש!.. פֿליהט מיר דורך פלוצים אַ מחשבה: אפשר האָט מיין בילעט אויסגענומען חאָטש ת"ק קערבליך? אַצונד וואָלט דאָס מיר צו מיינע זעק דוקא געווען צוגעפּאַסט ווי געוואונשען. און איך נעם און קוק איבער פֿון אונטען אַרויף אַלע ת"ק'ער — נישטאָ; טויזענדער נישטאָ; פֿינף טויזענדער, אַכט-טויזענדער, צעהענטויזענדער אַודאי ניט! אַזוי לאַנג אַזוי ברייט ביז איך בין געקומען צו די פֿינף און זיבעציג טויזענד. און אַז איך בין געקומען צו די פֿינף און זיבעציג טויזענד, האָט מיר עפּיס מיט אַמאָל זיך אַ וואָרף געטהון אין די אויגען און אַ זעץ געטהון אין קאָפּ: סעריע 2289 נומער 12! איך וואָלט געמעגט שווערען אַז ס'איז מיין נומער! נאָר ווייס איך! ווי קומט צו מיר שלים מזל אַזאַ גרויס געווינס! איך קוק

זיך גוט אײַן אין די ציפֿערס — רבונו של עולם! ס׳איז פֿאַרט מײַן נומער! איך װיל אױפֿשטעהן — קאָן איך ניט, איך בין װי צוגעװאַכסען געװאָרען צו דער סאָפֿע, איך װיל אַ געשריי טהון: צפּורה! קאָן איך ניט; די צונג איז מיר עפּיס מיט אַמאָל װי צוגעװאַכסען געװאָרען צום גומען. איך האָב זיך אָנגענומען מיט אַלע כחות, בין אױפֿגעשטאַנען, צוגעגאַנגען צום טיש־קעסטיל, אַ קוק געטהון בײַ זיך אין בוך. יאָ, װי איך בין אַ יוד: סעריע 2289, נומער 12!..

— צפּורה — זאָג איך צו מײַן װײַב און די הענד ציטערען מיר און די ציין אין מויל קלאַפּען — דו װײסט? עס האָבען זיך געפֿונען די גנבה׳שע זעק... קוקט זי מיך אָן װי אַ משוגענע.

— װאָס רעדסט דו? דו װײסט װאָס דו רעדסט?

— איך זאָג דיר, מאַך איך צו איהר — גאָט האָט אונז אומגעקעהרט אונזערע זעק בכפל כפלים און מיט פּראָצענט... אונזער בילעט האָט אױסגענומען און מיר האָבען געװאונען, זאָג איך, אַ פֿולע היטעל מיט געלד!

— דו זאָגסט דאָס ערנסט, יעקב יוסיל, צי דו לאַכסט פֿון מיר?

— װאָס הייסט, זאָג איך, איך לאַך, איך זאָג דאָס גאַנץ ערענסט, אונז קומט מזל טוב, מיר האָבען געװאונען געלד!

— װיפֿיעל זשע האָבען מיר געװאונען? — מאַכט זי צו מיר און קוקט מיר גלײַך אין די אויגען אַרײַן, װי איינער רעדט: „אַנו, לאָז דאָס נאָר זײַן אַ ליגען, װעסט דו זיך פֿון מיר נישט נאַרען!“

— אַ שטײַנער כדומה למשל, װיפֿיעל האָסט דו אַ השגה זאָלען מיר געװינען?

— איך װײס — זאָגט זי, עטליכע הונדערט קערבליך מסתמא?

— פֿאַר װאָס ניט, זאָג איך, עטליכע טויזענד?

— װיפֿיעל הייסט עטליכע טויזענד, זאָגט זי, פֿינף? צי זעקס, צי אפשר טאַקי אַלע זיבען?..

— אויף מעהר, זאָג איך, האָסט דו אַ פּנים קיין השגה ניט?

— צעהנטויזענד? זאָגט זי.

— האָב שכל, זאָג איך, נעם אַ ביסעל העכער!

— פֿופֿצעהן טויזענד?

— העכער!

— ...נציג? פֿינף און צװאַנציג?

— נאָך העכער!

— יעקב יוסיל, זאָגט זי, זאָג, מוטשע ניט!

— צפורה — זאָג איך און נעם זי אָן ביי דער האַנד און קוועטש זי — מיר האָבען געוואונען איין עושר מיט געלד! אַ גאַנצען גביר האָבען מיר געוואונען! אַזוי פיעל געלד וואָס עס האָט זיך דיר קיינמאָל ניט פאָרגע־שטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאָג זשע, זאָג, וויפיעל האָבען מיר געוואונען, יעקב יוסיל, ציה נישט ביי עדר נשמה!

— מיר האָבען געוואונען — זאָג איך, אַ פוּטעקע, אַ סך געלד, איין אוצר, אַ סומע פון פינף און זיעבעציג טויזענד קאַרבען! דו הערסט, צפורה? פינף און זיעבעציג טויזענד!!

— געלויבט ביזט דו גאָט — זאָגט זי און חאַפט זיך אויף און הויבט אָן אַרומלויפען איבער'ן שטוב און ברעכען די הענד, געבענשט זאָל זיין דער נאָמען דיינער, וואָס דו האָסט זיך אַרומגעקוקט אויף אונז אויך אַ מאָל און האָסט אונז בעגליקט! אַ דאַנק דיר גאָטעניו, אַ דאַנק דיר!.. האָסט דו נאָר גוט אַכטונג געגעבען, יעקב יוסיל, האָסט חלילה קיין טעות ניט? גע־לויבט ביזט דו גאָט, דערבאַרעמדיגער פאָטער, האַרציגער געטרייער! די גאַנ־צע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פריינד וועלען זיך פרעהען, שונאים וועלען צופיקעט ווערען, אַ קלייניגקייט אַזוי פיעל געלד קיין עין הרע, וויפיעל זאָגסט דו, יעקב יוסיל, פינף און זיבעציג טויזענד?

— פינף און זיבעציג טויזענד! — זאָג איך — גיב מיר, צפורה, די קאַ־פאָטע, לאָם איך גיהן.

— וואָהין וועסט דו געהן?

— וואָס הייסט וואָהין זאָל איך געהן? צו בירנבוים'ן בעדאַרף איך אַריינגעהן, דער בילעט ליגט דאָך ביי איהם פערזעצט... און קיין צעטיל האָב איך פון איהם ניט...

אַז איך האָב איהר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, איז זי געוואָרען אַלערליי קאָליריען, מיין ווייב הייסט דאָס, און נעמט מיך אָן פאַר ביידע הענד און רופט זיך אָן צו מיר:

— יעקב יוסיל, ווי גאָט איז דיר ליעב, געה נישט גלייך, בעטראַכט זיך פריהער, וואָס דו טהוסט און וואָהין דו געהסט און ווי אַזוי דו זאָלסט מיט איהם רעדען, פערגעס ניט, ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי אַ יודענע — זאָג איך, און אַז פינף און זיבעצי טויזענד איז וואָס? וואָס בין איך עפּיס אַ יונגעלי?

62

— פאָלג מיך — זאָגט זי — יעקב יוסיל, בעטראַכט זיך פריהער, האַלט זיך אַן עצה מיט אַ גוטען פריינד, געה נישט גלייך אַהין, איך וועל דיך ניט לאָזען!

קורץ און גוט איהר ווייסט דאָך אַז אַ ווייב שפּאַרט זיך איין פיהרט זי אויס — איהרס. מיר האָבען אַריינגערופען אַ גוטען פריינד, דערצעהלט איהם די גאַנצע געשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאַכט ער אַז זי איז גערעכט, מיין ווייב הייסט דאָס, וואָרום פינף און זיבעציג טויזענד איז ניט קיין שפּילעכיל, דערווייל ליגט דער בילעט ביי יענעם און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטאָ, געלד איז אַ יצר הרע. אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער קומט איהם אָן אַ שלעכטע מחשבה, ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד!

איהר פערשטעהט צי ניין? וואָס זאָל איך אייך זאָגען, זיי האָבען מיך אַריינגעוואָרפען אין אַזאַ מרה שחורה, אַז איך האָב שוין אַליין אויך אָנגעהויבען מורא האָבען און איבערקלערען מי יודע וואָס... אָ, ווי אַזוי ושטע טהוט מען דאָ? ס'איז געבליבען איך זאָל נעהמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבליך (געלד איז געוואָרען מיט דער רגע, וואָרום אַז מען געווינט פינף און זיבעציג טויזענד ווערט מען שוין אַ בטוח) און איך זאָל מיט נעמען מיט זיך אַ מענשען, דער מענש זאָל דערהוייל שטעהען אונטער דער טהיר און איך זאָל מאַכען מיט מיין בירנבוים'ן אַ שמועס, בעצאָהלען איהם זיין חוב מיט פראָצענט און אויסקויפען דעם בילעט. איז דאָך ממה נפשך, וועט ער אָפּגעבען דעם בילעט איז דאָך אַודאי גוט; אלא ניט, וועל איך חאָטש האָבען איין עדות... איהר פערשטעהט צי ניין? „דאָס איז אָבער אַלסדינג גוט — טראַכט איך מיר — אויב ער ווייסט נאָך ניט, אַז דער בילעט האָט געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד. וואָס טהוט מען אָבער, אַז ער האָט אויך אַ בלאַט און האָט אויך געזעהען אַז דער נומער האָט געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד? און וואָס טהו איך, אַז ער זאָגט, אַ שטיינער ווי יענע יודענע מיט'ן טעפיל: „ערשטענס האָב איך אייך שוין לאַנג אָפּגעגעבען אייער בילעט, צווייטענס איז אייער נומער גאָר ניט דער נומער, און דריטענס האָב איך ביי אייך קיין מאָל קיין בילעט ניט גענומען!?" איהר פערשטעהט צי ניין? סיידען אפשר גאָט האָט אַ נס געטהון ער ווייסט נאָך ניט פון קיין געווינס?

— געדענק ושטע, יעקב יוסיל, ס'איז נישט קיין קליינקייט, דו געהסט איצטער אויף פינף און זיבעציג טויזענד! מע זאָל ביי דיר נישט דערקענען אויפ'ן פנים קיין סימן, קיין זכר פון קיין פינף און זיבעציג טויזענד; און

וואָס סע זאָל זיך מיט דיר נישט טרעפֿען, זאָלסט דו געדענקען, אַז דאָס לע-
בען איז טײַערער פֿון פֿינף און זיבעציג מאָל פֿינף און זיבעציג טויזענד!

אַזוי מאַכט צו מיר מײַן ווײַב זאָל געזונד זײַן און נעמט מיך אָן פֿאַר בײדע הענד און זאָגט מיר איך זאָל איהר געבען דאָס וואָרט, דאָס הײליגע וואָרט, אַז איך זאָל זײַן רוהיג... רוהיג? איהר פֿערשטעהט, גאָר זײַ רוהיג, אַז דאָס האַרץ קאָכט אין מיר און די געדאַנקען שלאָגען און איך קאָן מיר נישט מוחל זײַן: „סטײַטש, סטײַטש. יעקב יוסיל שוטה, נעמסט און גיסט אַוועק אַ בילעט פֿון פֿינף און זיבעציג טויזענד אַ בירנבוים'ן, אַ ווילד פֿרעמדען און נעמסט נישט אַרויס בײַ יענעם קײַן צעטעל, קײן אײַנגעטונקטע פען! איהר פֿערשטעהט צי נײן?... געפֿינט זיך נישט בײַ אײך קײַן אײַנגעטונקטע פען? טפֿו! מײן איך קײן פּאַפּיראָס טיטון?..

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? בײַ בירנבוים'ן הײסט דאָס. „שען וואָלט געוועזן, טראַכט איך מיר, ווען מײַן בירנבוים זאָל האָבען געהאַט לאַנג דורכגעקוקט דאָס בלאַט און ווײסט שוין פֿון די פֿינף און זיבעציג טויזענד גלײַך מיט מיר און אפשר נאָך פֿריהער פֿון מיר און איך קום צו איהם און זאָג איהם: „גאָט העלף אײך, פּאַני בירנבוים... גוט יאָהר. וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען... וואו איז מײַן בילעט פּאַני?... וואָסער בילעט?... דער בילעט סעריע 2289 נומער 12, וואָס איך האָב בײַ אײך פֿערזעצט... קוקט ער מיך אָן ווי אַ תם“... אָט אַזעלכע מחשבות פֿליהען מיר דורך אין קאָפּ און אין האַרצען ווערט מיר אײנג, אין האַלז שטיקט מיך. נישטאָ קײן „דעחאַניע“, קײן פּיצעל אָטהעם! צום סוף וואָס לאָזט זיך אויס? איך קום צו בירנבוים'ן; וואו איז בירנבוים? ער שלאָפֿט... ער שלאָפֿט? איז דאָך אַ סימן אַז ער ווײסט נאָך ניט פֿון קײן פּותר און פֿון קײן חלום, געלויבט ביזט דו גאָט!.. איך קום אַרײַן צו איהם אין שטוב אַרײַן, טרעף איך דאָס ווײַב זײַנס, פֿײגעלי רופֿט מען זי, אין קעך. ס'איז אַ רויך און אַ היטץ און אַ טוואַן ביזן האַלז.

— ברוך הבא, אַ גאַסט, רב יעקב יוסיל! מאַכט צו מיר פֿײגעלי און בעט מיך אַרײַן אין שטוב אַרײַן און בעזעצט מיך גאַנץ אויבענאָן און פֿרעגט וואָס איז די מעשה וואָס מע זעהט מיך ניט.

— איך ווײס פֿאַר וואָס מע זעהט מיך ניט? איך חײס אַלײן ניט! — זאָג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אַרײַן און טראַכט מיר: „זי ווײסט שוין, צי זי ווײסט נאָך ניט? דאַכט זיך אַז זי ווײסט נאָך ניט?... און אפשר ווײסט זי שוין?“...

— וואָס ־זשע מאַכט איהר עפּיס, רב יעקב יוסיל?
— וואָס זאָל איך מאַכען? — זאָג איך — מסתּמא האָט איהר געהערט פון מײַן „פּעקיל“?
— פון וואָסער „פּעקיל“?
— סטײַטש, איהר האָט גאָר ניט געהערט — זאָג איך — די מעשׂה מיט די זעק וואָס מע האָט בײַ מיר אַוועק־גע׳גנב׳עט?
— אָט דאָס איז דאָס „פּעקיל“? — מאַכט זי — דאָס איז דאָך שוין אַן־אַלטע מעשׂה! איך האָב געמײנט עפּיס אַ נײַעס.
„עפּיס אַ נײַעס?“... „צי מײנט זי ניט די פינף און זיבעציג טויזענד?“— אַזוי טראַכט איך מיר און קוק איהר גלײַך אין די אויגען אַרײַן און קאָן בײַ איהר אין די אויגען נישט איבערלײענען גאָר ניט, גאָלע גאָר ניט, קײן פּיצעל ניט אפילו!
— אפשר וועט איהר טרינקען אַ גלעזיל טײ, רב יעקב יוסיל, וועל איך הײסען צעבלאָזען דעם סאַמאָוואַר בין מײַן מאַן וועט אויפשטעהן.
— אַ גלעזיל טײ? מהכתּית, פאַר וואָס ניט? — מאַך איך צו איהר און דאָס האַרץ גנעהט מיר אונטער, קײן „דעהאַניע“ איז נישטאָ, קײן פּיצעל אַטהעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב הײס, דער שווײס רינט, און זי, פײַגעלי הײסט דאָס, רעדט צו מיר, לאָס איך אַזוי וויסען אַ בײזע וועטשערע מיט אײַך אינאײנעם, ווי איך ווײס וואָס זי רעדט, אַז דער קאָפּ איז מיר נאָר דאָרטען, אין יענעם אַלקיר, וואו בירנבוים ליגט און שלאָפט און הראָפּעט אַזוי געשמאַק, איהר פערשטעהט צי נײן?
— פאַר וואָס טרינקט איהר ניט? — מאַכט זי צו מיר, פײַגעל הײסט דאָס.
— וואָס דען טהו איך? — זאָג איך און דרעה און דרעה מיט׳ן לעפעלע אין גלאָז
— איהר דרעהט מיט׳ן לעפעלע, — זאָגט זי — שוין אַ שעה כּסדר א טרינקען טרינקט איהר נישט.
— אַ דאַנק — זאָג איך — איך טרינק נישט קײן קאַלטע, מײן איך ק הײסע טײ, איך האָב ליעב, זאָג איך, אַז די טײ שטעהט זיך אָב און וועו נט הײס, מײן איך גוט קאַלט, דאָס הײסט זי ווערט גוט אָבגעהיצט, מ איך אָבגעקיהלט...
— עפּיס זענט איהר מיר זעהר צוטראָגען, רב יעקב יוסיל! — מאַו זי צו מיר — איהר זענט אַזוי צוטראָגען, אַז איהר ווײסט גאָר נישט וואָס איז

רעדט. שוין זשע בעדאַרף מען זײַן אַזוי צוטראַגען, אַז מע גנבעט אַזעלכע די זאַך? גאָט וועט העלפֿען, די זאַך וועלען זיך נאָך געפֿינען. איך האָב געהערט, מע זאָגט, ס'איז פֿאַראַן אַ סליד... שאַ מײַן מאַן רירט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף, אָט געהט ער.

„געלויבט ביזט דו גאָט!" — טראַכט איך מיר.

אַרויסגעקומען איז מײַן חברה-מאַן אַ פֿערשלאָפֿענער מיט אַ זײַדענעם יאַרמעלקעלע אויפֿ'ן קאָפּ, זיך געריבען די אויגען און געקוקט אויף מיר פֿון צפֿון זײַט.

— וואָס מאַכט אַ ייד, רב יעקב יוסיל?

די ערשטע מחשבה מײַנע איז געוועזען: „ער ווייסט? צי ער ווייסט ניט? דאַכט זיך אַז ער ווייסט ניט? און אפשר יאָ?".

— וואָס זאָל מען מאַכען? — זאָג איך — איהר האָט דאָך געהערט מײַן אומגליק פֿון די זאַך?

— די מעשה האָט שוין אַ באָרד, דערצעהלט אונז עפּיס נײַעס... געפֿינט זיך ניט בײַ דיר, פֿייגעלע, אַביסיל אײַנגעמאַכטס, ס'איז מיר פּאַסקודנע אין מויל פֿונ'ם שלאָף — מאַכט בירנבוים און פֿערקרימט זיך.

„נו, ווי באַלד ער ווילט זיך איהם אײַנגעמאַכטס, איז אַ סימן, אַז ער ווייסט נאָך גאָר נישט גיט" — אַזוי קלעהר איך מיר און איך פֿערבינד מיט איהם אַ שמועס דער רוח ווייסט פֿון וואָס, עס קלעבט זיך ניט אַ וואָרט צו אַ וואָרט; אינוועניג אין בויך געגנזעלט מיך, אין האַלז שטיקט מיך, איך פֿיהל אַז עס וועקט זיך מיר דאָס חיות, אָט פֿאַל איך אום, אָט הויב איך אָן צו שרײַען אויף אַ קול: „גוואַלד, יודישע קינדער, פֿינף און זיבעציג טויזענד!" איהר פֿערשטעהט צי ניין?... ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט איך בין אַרויף אויף אַ שמועס מכּח פּראָצענט.

— איך קאָן אײַך, פּאַני בירנבוים, געבען אַביסיל פּראָצענט, זאָג איך, דאָס הייסט איך קאָן אײַך בעצאָהלען דאָס פּראָצענט וואָס אײַך קומט אויפֿ'ן ביליעט.

— אָך, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד, מאַכט ער און פֿערזוכט אַ לעפֿעלע אײַנגעמאַכטס.

— וויפֿיעל זשע וועט אײַך קומען, זאָג איך, פּראָצענט הייסט דאָס?

— איהר ווילט וויסען, מאַכט ער, אַ חשבון, צי איהר ווילט טאַקי צאָהלען געלד?

— ניין, זאָג איך, איך מיין טאַקי הייסט דאָס צאָהלען געלד ממש.

68

— פֿײַגעלי, אַנו, גיב נאָר אַהער דעם בוך...

דערהערט די דאָזיגע ווערטער בין איך פֿון טוידט לעבעדיג געוואָרען!

„ער ווייסט נעביך ניט פֿון וואָס צו זאָגען!"...

בעצאָהלט דאָס פּראָצענט רוף איך זיך אָן צו איהם:

— פֿערשרייבט זשע טאַקי, ′זייט מוחל, פּאַני בירנבוים, בײַ אייך אין בוך הייסט דאָס, אַז איהר האָט מקבל געווען בײַ מיר פּראָצענט פֿאַר מײַן בילעט סעריע 2289 נומער 12.

— פֿערשרייב, מאַכט ער, פֿײַגעלי, פֿאַר׳ן בילעט — סעריע 2289 נומער 12.

„ער הויבט נישט אָן צו וויסען!" קלעהר איך מיר און פֿערבינד מיט איהם אַ שמועס מכח׳ן בילעט, אַז עס לוינט גאָר ניט צו האָבען אַ בילעט און צאָהלען פֿאַר איהם פּראָצענט און וואָס וועט זײַן מיט׳ן בילעט אויף ווייטער?...

— אַקעגען וואָס הייסט דאָס זאָגט איהר דאָס? — מאַכט ער צו מיר און טהוט אַ קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פֿון צפֿון זייט.

פֿונ׳ם דאָזיגען קוק האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין האַרצען, ס׳איז מיר נישט געפֿעלען דער קוק, איהר פֿערשטעהט צי ניין? נאָר איך האָב מיך באַלד פֿערכאַפּט און האָב אַ זאָג געטהון:

— פֿערשטעהט איהר, פּאַני בירנבוים, איך זאָג דאָס אַקעגען דעם וואָס סע פֿאַלט הוצאות אויפ׳ן בילעט, איהר וואָלט, כ׳לעבען, געמענט נעמען בײַ מיר אויף ווייטער מיט אַ פּראָצענט ווינציגער, פֿאָרט, ווי זאָגט איהר, אַלטע באַקאַנטע און נאָהענטע שכנים.

— ניין, זאָגט ער, אַלסדינג יאָ, נאָר דאָס ניט. ווילט איהר אַזוי איז רעכט, אַ ניט בעצאָהלט מיר מײַן געלד און פֿערזעצט אייך איהם ערגיץ אַנדערש.

— טאַקי היינט? — זאָג איך און דאָס האַרץ קלאַפּט מיר ווי אַ האַמער: טיק־טיק־טאַק! טיק־טיק־טאַק!

— אפילו באַלד! — מאַכט ער.

— נאַט זשע אייך אייער געלד — זאָג איך און נעם און לייג איהם אַנידער זײַנע צוויי הונדערטער און דאָס האַרץ אָט־אָט שפּרינגט דאָס אַרויס!

— נעם געלד! — מאַכט ער צו פֿײַגעלין און אַליין בייגט ער זיך אָן צו דער גלאָז טיי און פֿערבײַסט מיט אַ לעפֿעלע אײַנגעמאַכטס. נאָכ׳ן לעפֿעלע נעמט ער נאָך אַ לעפֿעלע, און נאָך יענעם לעפֿעלע נאָך אַ לעפֿעלע און נאָך

אַ לעפֿעלע. איך וואָלט ... ין וועלען דערלעבען זעהען אַ בילעט און צום סוף עסט ער גאָר אײַנגעמאַכטס! מיך קאָסט יעדער מינוט יעדער רגע בלוט און געזונד! מע קען אָבער קײַן חזיר ניט זײַן, יענער האָט ליעב אײַנגעמאַכטס לאָז איהם וואהל בעקומען, טרײַבען יענעם האַלז און אַקען פּאַסט אויך נישט, מוז מען זיצען אין געהאַקטע וואונדען און וואַרטען ביז ער וועט מאַכען אַ יין עק מיט'ן אײַנגעמאַכטס. איהר פֿערשטעהט צי ניין?... געפֿינט זיך ניט בײַ אײַך אַ ביסיל אײַנגעמאַכטס — טפֿו! מיין איך אַ פּאַפּיראָס טיטון?

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? מײַן חברה־מאַן עסט אײַנ־געמאַכטס. אָבגעגעסען דעם אײַנגעמאַכטס און אָבגעווישט די ליפּען, רופֿט ער זיך אָן צו מיר:

— רב יעקב יוסיל, געלד האָב איך בײַ אײַך אָבגענומען, פּראָצענט האָט איהר מיר בעצאָהלט, אַצינד בעדאַרף איך אײַך הייסט דאָס געבען אײַער בילעט?

— אַ פּנים האָט דאָס? מאַך איך כלומר'שט קאַלט בלוטיג און פֿאַל שיער חלשות פֿאַר פֿרייד.

— דער חסרון אָבער — מאַכט ער — איך קאָן אײַך הײַנט דעם בילעט נישט געבען.

ווי ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער האָב איך דער־פֿיהלט אַז עס האָט זיך מיר עפּיס אַ ריס געטהון אינווייניג אין האַרצען, איך בין מיט אַמאָל אַראָבגעפֿאַלען פֿונ'ם זיבעטען הימעל גלײַך אויף דער ערד. ווי אַזוי איך האָב מיך געהאַלטען אויף די פֿיס — פֿערשטעה איך ניט.

— וואָס איז די מעשה, פּאַני בירנבוים, פֿאַר וואָס קאָנט איהר מיר ניט געבען מײַן בילעט.

— דערפֿאַר — זאָגט ער — וואָס איך האָב איהם נישט בײַ זיך.

— וואָס הייסט — זאָג איך — איהר האָט איהם נישט בײַ זיך?

— ער ליגט בײַ מיר — זאָגט ער — אויף מײַן רעכענונג אין באַנק.

דערהערט די דאָזיגע דבורים איז מיר געוואָרען אַ ביסעלע גרינגער אויף דער נשמה, און איך האָב מיך פֿערטראַכט.

— וואָס האָט איהר זיך, מאַכט ער צו מיר, אַזוי פֿערטראַכט?

— גאָר נישט, זאָג איך, איך שטעה און טראַכט ווי אַזוי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער?

— גאַנץ פּשוט — מאַכט ער — איך פֿאָהר מאָרגען אין שטאָדט אַרײַן, ברײַנג איך אײַך דעם בילעט.

— אויך גע׳פועל׳ט! — זאג איך און הויב מיך אויף און געזעגען זיך אב און לאז מיך געהן כלומר׳שט צו דער טהיר און קעהר מיך אום באלד צוריק.

— געפעלט אייך בעסער, פאני בירנבוים, וואס פאר א שטיק סוחר איך בין? דאס געלד האב איך אייך אבגעגעבען, פראצענט אבגעצאהלט, דער בילעט ליגט ביי אייך, גיט זשע מיר חאטש א קוויטעל אויפ׳ן בילעט.

— אויף וואס נוצט אייך א קוויטעל? — מאכט ער — איך בין ביי אייך נישט קיין בטוח אויף צוויי הונדערט קערבליך אהן א קוויטעל?

— און אפשר זענט איהר אויך גערעכט? — זאג איך און לאז מיך געהן צו דער טהיר און קעהר מיך אום ווידער אמאל צוריק.

— ניין — זאג איך צו איהם — עס פאסט עפיס נישט, ס׳איז ניט מעשה סוחר, אז מע האט ביי יענעם א בילעט, בעדארף מען האבען א קוויטעל... פאלגט מיך, פאני בירנבוים, גיט מיר א קוויטעל. פאר וואס זאלט איהר מיר ניט געבען קיין קוויטעל?

פלוצים הויבט זיך אויף מיין בירנבוים, געהט אוועק צו זיך אין אלקיר אריין אונטערען פארהאנג און טהוט א רוף פייגעלען צו זיך.

— פאני! — רופט איך זיך אן צו איהם — איך ווייס אויף וואס איהר רופט צו זיך פייגעלען. איהר ווילט איהר הייסען, זי זאל שיקען די דיענסט קויפען דאס בלאט, ס׳איז היינט דער 2 מאי, ווילט איהר א קוק טהון, צי האט דער בילעט נישט געוואונען קיין געלד. למאי זאלט איהר זיך אומזיסט מטריח זיין? איך וועל אייך בעסער אליין אנזאגען די בשורה, אז מיין בילעט האט דאנקען גאט געוואונען שוין געלד!

מיין פערשוין איז געווארען אלערליי קאלירען.

— טאקי באמת? זאגט ער — לאז אייך גאט העלפען! וויפיל זשע האט ער געוואונען?

— ער האט געוואונען — זאג איך — היבשלעך, אויף אלע יודישע קינדער געזאגט געווארען און דערפאר טאקי, וויל איך ביי אייך א קוויטעל, איהר פערשטעהט צו ניין?

— איך זאג דאך אייך — מאכט ער - לאז אייך גאט העלפען אפילו די רי״ש אלפים, איך פערגין אייך, גלויבט מיר, מיט׳ן גאנצען הארצען! פארט וויפיל האט דער בילעט געוואונען? וואס האט איהר מורא אויסצוזאגען?

— פאני בירנבוים! — זאג איך — וואס טויגען אונז לאנגע מחזקות מיט איבעריגע רעד? דער בילעט האט געוואונען פינף און זיבעציג טויזענד קארבען און ער ליגט ביי אייך, פראצענט האב איך אייך בעצאהלט, דאס

געלד האָב איך אײַך אָבגעגעבען, גיט מיר אָב מײַן בילעט! איהר זאָגט, איהר האָט ניט דעם בילעט, ער ליעגט אין באַנק, גיט מיר אַרויס אַ קוויטעל און אײַן עק לאָז דאָס האָבען!

וואָס טויג אײַך, בײַ מײַן פאַרשוין האָבען זיך מיט אַמאָל איבערגעקעהרט די אויגען און דאָס פּנים איז איהם געוואָרען אָנגעצונדען. איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז ס'איז מיט איהם נישט פריילעך, רוף איך איהם אָב אויף אַ זײַט און נעם אָיהם אָהן בײַ די הענד און זאָג צו איהם:

— ליבער פרײַנד! האָט רחמנות אויף מיר און אויף זיך, זאָגט וואָס ווילט איהר. מיר וועלען דורכקומען, מוטשעט מיך נעט, איך שטעה קוים אויף די פיס, זאָגט וויפיל ווילט איהר און גיט מיר אַרויס אַ קוויטעל אויפ'ן בילעט; ס'איז נאַריש, איך וועל אָהן אַ קוויטעל פון דאַנען ניט אַוועקגעהן, ווארום ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד קאַרבען!

— וואָס זאָל איך אײַך זאָגען? — מאַכט ער און די אויגען ברענען בײַ איהם ווי פײַער — מיר וועלען זיך פערלאָזען אויף מענשען, וואָס מענשען וועלען זאָגען אַזוי וועט זײַן.

— וואָס טויג אונז — זאָג איך — מענשען? לאָמיר בעסער אַליין זײַן מענשען. פאָלגט מיך, בירנבוים, ווי גאָט איז אײַך ליעב, זאָגט וואָס ווילט איהר, לאָמיר נישט דערלאָזען צו קײַן לײַטיש געלעכטער און צו סקאַנדאַלען.

— נאָר מענשען! — זאָגט ער — וואָס מענשען וועלען זאָגען, אַזוי וועל איך טהון . . .

איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז איך וועל מיט איהם גאָר ניט מאַכען, האָב איך אויפגעעפענט די טהיר און רוף מיך אָן צו מײַן פאַרשוין, דעם עדות הייסט דאָס: „ווײַדיל! אַצונד קאָנסט דו געהן!“ מײַן ווײַדיל האָט געחאַפּט די פיס אויף די פלייצעס און איז אַוועק און האָט אויסגעפויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט, אַז יעקב יוסילס בילעט האָט אויסגענומען פינף און זיבעציג טויזענד און אַז דער בילעט ליגט בײַ בירנבוים'ען און בירנבוים גיט דעם בילעט נישט אַרויס!.. איהר פערשטעהט צו גיין?.. מעהר האָט מען נישט בעדאַרפט האָבען, עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קײַן האַלבע שעה איז די שטוב בײַ בירנבוים'ן געוואָרען פול, די גאַס פערפלייצט, עס איז געוואָרען אַ רעש, אַ טומעל, אַ הו-האַ: בילעט... יעקב יוסיל... בירנבוים... פינף און זיבעציג טויזענד... חברה האָבען זיך אָנגענומען מײַן קריוודע, עס האָבען זיך געפונען אַזעלכע וואָס האָבען געקלאַפּט אין טיש, אַנדערע האָבען צוגעזאָגט געבען פעטש, ברעכען ביינער, צוטראָגען די שטוב אויף פיץ-פיצליך, גאָר

נישט אויף קאַטאָוועס, ביז ס'איז געבליבען אַז מע פֿערלאָזט זיך אינגאַנצען אויף'ן נגיר. ווי אַזוי דער גביר וועט פּסק'נען אַזוי וועט זיין. — און מיר האָבען זיך געלאָזט גאַנץ קהל הייסט דאָס צום גביר.

אונזער גביר, דאַרפֿט איהר וויסען, איז אַ מענש אַ שטילער אַ לייטי־שער און אַנ'אָרענטליכער מאַן ביז נאָר. בסך־הכל האָט ער גאָר פֿיינט אַזעלכע מעשיות מיט בוררות'ען, נאָר אַז גאַנץ קהל איז אַריינגעפֿאַלען צו איהם מיט אַ גוואַלד: „ראַטעוועט!“ אַניט צוטראָגט מען איהם די שטוב! האָט ער קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט און האָט געמוזט איבערנעהמען אויף זיך די חתונה און מיר האָבען זיך צושריבען, אַז מיר פֿערלאָזען זיך אינגאַנצען אויף איהם און טאַקי אויף זיין נאָמען האָט נעבעך בירנבוים איבערגעשריבען דעם בילעט, און ס'איז געבליבען אַז אם ירצה השם מאָרגען אָדער איבער־מאָרגען פֿאָהרען מיר אַלע אין שטאָדט אַריין אַרויסנעמען דעם בילעט פֿון באַנק. און וויפֿיעל דער גביר וועט הייסען בעצאָהלען בירנבוים'ען אַזוי פֿיעל וועל איך בעצאָהלען. איהר פֿערשטעהט צו ניין?.. נאָר איהר מיינט דאָך מסתמא, אַז דערמיט האָט דאָס אַיין עק? טע — טע — טע! אָט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. איך האָב, פֿערשטעהט איהר מיך, אַ שותּף צו מיין בילעט, וואו האָט איהר געזעהען אַ ייד זאָל האָבען אַליין אַ גאַנצען בילעט? ווער איז מיין שותּף? מיין שותּף איז טאַקי מיינער אַנ'אייגענער ברודער, הענוך הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין אַ קליין שטעדטיל ניט ווייט פֿון אונז, און דורך איהם הייסט דאָס האָב איך טאַקי דעם דאָזיגען בילעט פֿערזעצט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים. דאָס הייסט פֿערקעהרט מיין איך, דורך מיר הייסט דאָס האָט ער, דער ברודער מיינער, פֿערזעצט דעם דאָזיגען בילעט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים... איהר פֿערשטעהט צו ניין? נאָר דרינען איז אַ גאַנצע מעשה, וואָס איך מוז אייך דערצעהלען אַקוראַט איהר זאָלט פֿער־שטעהן.

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? ביי מיין ברודער הענוך הייסט דאָס. מילא האָב איך מיין אייגענעם אַ ברודער הענוך ביז 120 יאָהר, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז דאָך ניט שייך צו רעדען אויף אַיין אייגענעם ברודער, ווי זאָגט איהר: „שנייץ די נאָז און שמיר דאָס פּנים“; נאָר גאָר־נישט, חאַטאַ פּאָקרישקע... מיר האַלטען עפּיס ניט איינס פֿון דאָס אַנדערע. איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. וואָס איך האָב מאָלט אייך געטהון פֿון זיינעט־וועגען זאָל דאָס מיר אַקעגען קומען. איך מעג מיך בעריהמען, אַז איך האָב איהם געשטעלט אויף די פֿיס, פֿריהער נאָט נאָכדעם איך האָב איהם געמאַכט

פאר אַלײַט. איך בעדארף מיך פאר אייך ניט אויסשטעלען, איהר פער-
שטעהט צי ניין?... איז דאכט זיך מיר, אַז ער שיקט מיר אַרײַן אַ בילעט און
בעט מיך איך זאל דעם בילעט פערקויפען, אדער פערזעצען און קריגען
אויף איהם צוויי הונדערטער און אַרויסשיקען איהם דאס געלד, — מעג איך
דאס טהון צי ניין?.. אַי פרעגט איהם כחרם וואס בילעט? ווער בילעט?
נעה האב אין זינען דעם בילעט, סטראַכיר איהם, פראצענט צאהל, וואס
געהט דאס איהם אן אַ שטײַגער? און אַז גאט האט געהאלפען דער בילעט
האט געוואונען, — ווער האט זיך געשלאגען קאפ אן וואנט מיט בירנבוימען?
ווער האט שיער דעם שלאַג בעקומען, איידער ער איז אַרויף מיט איהם
אויף אַ שטיקעל דרך? און לסוף אַז ס'איז געקומען צו עפּיס טענה'ט ער,
דער ברודער מײַנער: „ווער האט דיך געבעטען דו זאלסט חלש'ן פאר
מײַן בילעט?..“ איהר הערט דבורים? געפעלט אייך אַ שטײַגער אַזאַ מין
טענה פון אַ גראבען יונג?.. האט דאך דאס מיך געוועהנטליך גוט פערדרא-
סען און פערבראטען בײַ'ם הארצען: „ע, אַז דו ביזט יא אַזאַ גראבער נפש,
וואו שטעהט דאס געשריבען אַז דער בילעט איז דײַנער?“ — וועמענס
דען, זאגט ער, בילעט איז דאס? „וועמענס ער איז איז ער, זאג איך, לעת
עתה בעדארף מען פאהרען דעם בילעט אַרויסראטעווען פון פרעמדע ידים,
ווארום ס'איז ניט קיין שפּיעלכעל, זאג איך, ס'איז פינף און זיבעציג
טויזענד קארבען!..“ איהר פערשטעהט צי ניין?.. נו, וואס קומט מיר
דערפאר? בעדארף מען מיר מאכען סקאנדאלען? קלאפּען אין טיש אַרײַן?
ברעכען בײַנקליך?.. הערט איהר, אַז די וועלט זאגט, אַז פון אַ חזירשען
עק קאן מען קיין שטרײַמעל ניט מאכען, איז טאקי אַ פנים אַנ'אמת... איך
האב מיך מישב געווען, וואס וועל איך דא מיט מײַן ברודער האריקען זיך
אומזיסט, הונדערט זעכס און דרײַסיג מיליאן מענשען זענען אונז מקנא אויפ'ן
געווינס צום סוף קריגען מיר זיך אייגענע ברידער, מײַן בילעט, דײַן
בילעט — פע, חלשות! מע בעדארף זעהען קודם כל בעוואהרענען
דעם בילעט, דאס איז דאכט מיר אַביסעל בילכער. הא? וואס זאגט איהר?
ניט אַזוי?.. נו, געה טענה מיט אַ פראסטען מענשען? איך מײַן טאקי מײַן
ברודער העניך מײַן איך, גאט זאל מיך ניט שטראפען פאר די רעד...
ווארום ווען ער זאגט מיר פריהער, וואס איהם קוועטשט, ווען ער דער-
צעהלט מיר פריהער אַז דאס איז נישט גלאַט אַזוי אַ בילעט ווי אַלע בי-
ליעטען, אַז דאס איז אַ מעשה מיט אַ בײַנדיל, וואלט איך דאך גע-
וואוסט וואס איך האב צו טהון!.. ערשט ווען האט זיך מײַן ברודער העניך

אויסגעקוועטשט מיט'ן בּיינדיל? — העט — העט שפּעטער, אַז דער בּילעט איז שוין לאַנג אַריבּער אויפ'ן גבירס נאָמען און דער סלעדאָוואַטעל האָט אויפ'ן דאָזיגען בּילעט הייסט דאָס אַנידערגעלעגט מחילה אַנ'אַרעסט טאַקי אין בּאַנק, און אונז האָט מען גענומען איטליכען בּעזונדער צום סמיך, דאָס הייסט העט סליעדאָוואַטעל האָט אונז געשיקט בּעטען צו זיך מיר זאָלען זיך מטריח זיין איהם דערצעהלען אַקוראַט די מעשה מיט'ן בּילעט: פֿון וואַנען האָט זיך, זאָגט ער, גענומען צו מיר דער דאָזיגער בּילעט? און וואָס פֿאַר אַ מחותן, זאָגט ער, איז דאָ בּירנבּוים? און וואָס געהער זיך, זאָגט ער, אָן אַהער דער גביר? — אַ גאַנצע חתונה! איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. אַי וואָס געהער זיך אָן אַהער דער סליעדאָוואַטעל? צו וואָס דאַרף ער וויסען די דאָזיגע אַלע מעשיות?.. הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך טאַקי די רעכטע מעשה מיט'ן בּיינדיל! דאָס איז אַ מין בּיינדיל, הערט איהר, וואָס ניט אַהער ניט אַהין, מיט אַזאַ בּיינדיל קאָן מען זיך דערווערגען!.. איהר ווילט וויסען פֿון וואַנען האָט זיך גענומען דאָס דאָזיגע בּיינדיל? דאָס דאָזיגע בּיינדיל האָט זיך גענומען פֿון עפּיס אַ מאָנאַך, אַ גלח, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. עפּיס אַ מאָנאַך, אַ גלח פֿאַראַן דאָרטען, וואו מיין בּרודער העניך זיצט, האַנדעלט מיט איהם דער בּרודער מיינער אויפ'ן וואָרט שוין פֿון כּמה וכמה יאָהרען, לייהט בּיי איהם געלד און פֿערקויפֿט איהם סחורה, און זיי לעבּען צווישען זיך ווי די בּעסטע גוטע פֿריינד, איהר פֿערשטעהט צי ניין?..

ויהי היום טרעפֿט זיך אַ מעשה, אַזוי דערצעהלט דער גלח און געה נלויב איהם אויף זיינע היילינע נאמנות, דער אָחי מיינער קומט צו איהם צו געהן און זאָגט איהם: „פּאָטער'ל, איך בּעדאַרף האָבּען אַ גמילות חסד אַ פּאָר הונדערטער. ס'איז בּיי מיר ירידו..“ מאַכט צו איהם דער כּומר:

— וואו זאָל איך דיר נעהמען, אַז איך האָבּ קיין געלד ניט?

— ס'איז קיין שום תירוץ ניט, — זאָגט צו איהם דער אָחי מיינער — איך בּעדאַרף האָבּען צוויי הונדערט קאַרבּען ווי אין לעבּען אַריין!

— אַ מאָדנער יוד דו בּיזט! — זאָגט צו איהם דער כּומר — איך זאָג דאָך דיר, אַז קיין געלד האָבּ איך ניט; אַ בּילעט אויבּ דו ווילסט אַ ווינ־רעשנע קאָן איך דער לייהען און דו געה קריג דיר אויף איהם געלד...

איהר פֿערשטעהט צי ניין? אָט דאָס איז טאַקי דער דאָזיגער בּילעט, וואָס האָט געוואונען הייסט דאָס די פֿינף און זיבּעציג טויזענד; אַזוי זאָגט דער גלח הייסט דאָס, און געה גלויב איהם אויף זיינע היילינע נאמנות. אַצונד, אַז דער בּילעט האָט געוואונען, — קומט דאָך מסתמא דער גלח צו־

73

לויפֿען צו מײַן ברודער און זאָגט איהם אַזוי און אַזוי, דער בּיליעט האָט
דאַנקען גאָט געוואונען היבּשליך געלד... מאַכט צו איהם דער אָחי מײַנער:
יאָ, מע זאָגט אַז ער האָט געוואונען געלד... מאַכט צו איהם דער כּומר: „נו,
וואָס זשע וועט זײַן?" מאַכט צו איהם דער אָחי מײַנער: וואָס זאָל זײַן?..
בּקצור אַהין אַהער, מילא ווערטליך אָהן אַ זײַט, ער זאָגט איהם דאָס, ער
ענטפֿערט איהם יענץ; ער פֿרעגט איהם פּדרוך, ענטפֿערט ער איהם בּוידעם;
קײן שוואַרץ אויף ווײַס, אויף פּאַפּיר איהר פֿערשטעהט צי גײן, האָבען זײ
בּײדע ניט; מילא מײַן אָחי דאָט חאַטש אַ בּיליעט, און דער כּומר וואָס האָט
ענמת נפש האָט ער!.. וואָס טויג איך סאיז געבּליבּען — ער בּעט בּײַ איהם,
דער גלח הײסט דאָס, חאָטש עטליכע טויזענד קערבּליך. נעם זשע, דו גראָ-
בּער מענש, דו הענך איינער, פֿערשטופּ איהם דאָס מויל מיט עטליכע
טויזענד קערבּליך, און לאָז זיך יענער נישט טשעפּען! טענה'ט- אָבּער,
דער אָחי מײַנער: פֿאַר וואָס קומט איהם? דער בּיליעט איז דאָך מײַנער, איך
זאָל אַזוי האָבּען, זאָגט ער, אַלדעס גוטס, ווי איך האָבּ איהם אַוועקגעקויפֿט
בּײַ איהם שוין אַ מעשה פֿון חרײַ יאָהר!.. וואָלט אפשר אָפּגעלאָפֿען גלאַט;
איז דאָך אָבּער אונזערע יודעליך זאָלען זײַן געזונד! און דאָס שטעדטעל
אַלײן איז אַ גוט שטעדטעל, אפשר האָט איהר געהערט פֿון דעם? „פּישי-
יאַבּעדע" הײסט דאָס, דאָס שטעדטעל, כּשמה כּן היא, אַ שטאָדט פֿון יאַבּעד-
ניקעס, מוסרים, פֿערבּרענט זאָל זי ווערען אין אַ זומער טאָג! וואָס טויג אַייך
מע איז אַוועק צום גלח און מע האָט איהם אויפֿגעקלעהרט, אַז ער קאָן דאָ
מאַכען גימל. און מע האָט איהם אַרויפֿגעפֿיהרט ער זאָל ניט מאַכען קײן לאַנגע
שיהות, פֿאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט אַרײַן גלײַך צום פּראָקוראָר
און אײַנגעבּען אַזוי און אַזוי, אַז יודען הײסט דאָס האָבּען בּײַ איהם אויס-
גענאַרט אַ בּיליעט, און דער בּיליעט האָט געוואונען פֿינף און זיבּעציג טוי-
זענד און מען גיט איהם נישט אָפּ דעם בּיליעט... איהר פֿערשטעהט צי
ניין? וואָס טויג אַייך, דער גלח האָט זיך דוקא ניט געפֿילט און האָט גע-
טהון אַלסדינג וואָס מען דאַרף, נאָך מעהר ווי מע בּעדאַרף, און מען האָט
אויפֿין בּיליעט מחילה אַנידערגעלעגט אַנ'אַרעסט און סע פֿערבּינדט זיך פֿאַ-
וואָלינקע אַ גאַנצער עסק טאַקי נאָר נישט אויף קאַטאָוועס... אָט האָסט דו
דיר אַזאַ מין שלאַק טאָמער איז קאַרג! גאַ דיר גאָר אַ בּײנדיל, אַ גלח!..
מײַן אָחי האָט שוין אַפּילו מיט איהם נאָכדעם געענדיגט פֿאַר צעהנטויזענד,
נאָכדעם פֿאַר פֿופֿצעהנטויזענד קאַרבּען, האָט דער גלח חרטה גקריגען. מע
האָט איהם אַזוי צודרעהט, פֿערשטעהט איהר, אַז ער ווײסט שוין אַלײן ניט

74

וואָס ער זאָל וועלען... אָט דאָס האָט איהר אייך די מעשה מיט׳ן בײַנדיל, איהר פֿערשטעהט צי ניין?..

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? בײַם בײַנדיל הייסט דאָס. גאָט האָט אונז באַשערט אַ רעכט בײַנדיל, וואָס זאָל איהר קלערען, נישט אײַנצושלינגען און נישט אויסצושפּײַען; נישט אַהער און נישט אַהין. איז דאָך אָבער פֿאַראַן אַ גאָט אויף דער וועלט, אַ גרויסער גאָט ווי זאָגט איהר, וואָס מיט איין האַנד שטראָפֿט ער מיט דער אַנדערער היילט ער, האָבען זיך גע־פֿונען מענשען, גוטע ברידער, מחותנים, גוטע פֿרײַנד, און גלאַט מענשען, מען האָט זיך אַרײַנגעלעגט אין דער־מיט, געדרעהט, געפּרובט אויף אַלע זײַטען הין און צוריק, פֿון מײַן ברודער צום גלח, פֿינ׳ם גלח צו מײַן ברודער, פֿון מיר צו בירנבוימ׳ען, פֿין בירנבוימ׳ען צו מיר און פֿון אונז ביידען צו מײַן ברודער, און פֿון אונז אַלע דרײַ — ווידער צום גלח, אַ דרעהעניש, אַ לויפֿעניש, אַ געפֿאָהערײַ, אַ גערעדערײַ, אַ געשפּאַרערײַ, — בקצור מע האָט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגעגלײַכט. וואָס אויסגעגלײַכט? ווי אַזוי אויס־געגלײַכט? — פֿרעגט נישט, אַבי אויסגעגלײַכט; ווי זאָגט איהר: פֿון קריוודע קאָכט מען וועטשערע, אָדער ווי מײַן אָחי האָט געזאָגט אַז מען האָט איהם צונויפֿגעפֿיהרט מיט׳ן גלח:

— וואַשע פּרעפּאָדאָביע — זאָגט ער — יאַק נע פּסק טאָ פּסאַקען, נעחאַי בודע יחלוקו...

— נעחאַי בודע יחלוקו! — זאָגט איהם דער גלח — אַלע טי העניך מאָשעניק!.. ו

— להיים, פּאָטער׳ל, זאַ וואַשע זדאָראָוויע — זאָגט צו איהם מײַן אָחי און טראָגט איהם אונטער אַ גלעזעל און מיר אַלע נעהמען צו גלעזלעך און מען טרינקט אויס און מע צוקושט זיך, פֿײַן, שען, צופֿרידען... שייך זאָגען צו פֿרידען? ווי קאָן מען זײַן צופֿרידען, אַז איטליכער פֿון אונז האָט געהאַט כמעט ביי זיך אין האַנד די פֿינף און זיבעציג טויזענד און האָט זיי אַרויסגעלאָזט אויס׳ן ווינט — פֿפֿו! איהר ווילט וויסען ווי אַזוי? נאַט אייך אַ פּראָסטען חשבון: מילא פֿון מיר שמועסט מען ניט, האָב איך ניט פֿינף און זיבעציג טויזענד, אַ שענע רײַנע כפּרה! נאָר איך פֿרעג אייך וואָס וואָלט געטהון אַ שטיינער מײַן ברודער העניך, ווען איך זאָל איהם ניט גע־וועז נעבען קיין דעפּעש אַז אונזער בילעט האָט אויסגענומען די פֿינף און זיבעציג טויזענד? איין אַנדערער אויף מײַן אָרט, אַז ער דערזעהט אַזאַ גע־תינס, הייסט ער וואָס ער טהוט? ער חישט אָפּ די ליפּען און מאַכט אַ שווײַג;

וואָס מיר ברודער? ווער מיר הענך? וואָרום לאָז זיך איהם דאַכטען, אַז איך האָב גאָר פֿערקויפֿט דעם בילעט? אָדער עלעהיי איך האָב איהם פֿערזעצט ביי בירנבוים'ן און האָב איהם ניט אויסגעקויפֿט צו דער צייט, און אַ צעטיל פֿון מיר האָט דאָך בירנבוים, אַז איך האָב איינגעלייגט ביי איהם אַזאַ און אַזאַ בילעט פֿון אַזאַ און אַזאַ סעריע און באַם איך קויף ניט אויס צו דער צייט, איז אַזאַ און אַזאַ בילעט פֿון אַזאַ און אַזאַ סעריע — איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. נאָר וואָס דען, אַז ס'איז מיר גאָר נישט געקומען אויף דעם מחשבה, איך זאָל אַזוי ריין זיין פֿון שלעכטס, וואָרום ווי איהר זעהט מיך אָטאָ בין איך אַזאַ ייד וואָס קאַטאָרי געלד שפּילט ביי מיר גאָר אַ קליינע ראָליע! וואָס איז דען איינענטליך געלד? געלד איז בלאָטע, אַבי גאָט העלפֿט, ווי מיין ווייב זאָגט, מע איז געזונד און מע האָט אַלסדינג וואָס מע בעדאַרף... נאָר גאָרנישט, פֿאַרדראָסיג איז דאָס, פֿאָרט ווי זאָגט איהר פֿינף און זיבעציג טויזענד! איהר פֿערשטעהט צי ניין?..

אַצונד נעמט בירנבוים'ען. בירנבוים איז דאָך טאַקי גאָט די נשמה שולדיג; ער האָט דאָך טאַקי נעבאַך אַרויסגעלאָזט די פֿינף און זיבעציג טויזענד ממש פֿון די הענד! גלאַט ער איז איין ערהרליכער, אַ לעצט אָרענטליכער וונגערמאַן און וויל ניט נהגה זיין פֿון אַ פֿרעמדען בילעט, ער וויל נאָר מע זאָל אַ פֿרעג טהון מענשען, וואָס מענשען וועלען זאָגען, איהר פֿערשטעהט צי ניין? ווייטער וואָלט דאָך געווען, ווי זאָגט איהר, אַ כשר'ער טאָפּ מיט אַ כשר לעפֿיל, וואָרום ער האָט דאָך טאַקי פֿון מיר אַ צעטיל, אַז איך קויף נישט אויס ביי איהם דעם בילעט צו דער צייט איז אַזאַ און אַזאַ בילעט פֿון אַזאַ און אַזאַ סעריע — איהר פֿערשטעהט צי ניין? נעמט דער דאָזיגער בילעט און געווינט פּונקט די פֿינף און זיבעציג טויזענד? — פֿרעג איך אייך, קאָן נישט די גאַל צוזעצט ווערען?.. האָט איהר שוין הייסט דאָס צוויי אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט, וואָס האָבען כמעט פֿון קעשענע פֿערלאָרען צו פֿינף און זיבעציג טויזענד קאַרבען — וואָס? ניט אַזוי?..

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער הענך נעבעך. ער גערהט גלאַט אַרום ווי אַ נגזל, אַ געקוילעטער האָהן, און ס'איז טאַקי אַ ביטערער רחמנות אויף איהם, וואָס ער נעמט אַזוי ווינציג געלד, וואָרום ער איז דאָך טאַקי געוואָהנט געוואָרען אַלע יאָהר און אפשר צוויי מאָל אין יאָהר, אַז בילעטען שפּילען, אויסנעמען פֿינף און זיבעציג טויזענד, נישט ווינציגער! גערהט ער אַרום און שרייט: „וואָס האָבען זיי צו מיר? וואָס ראַבעווען זיי

76

מיך ? אַלעמען געב געלד ! דעם גלח געב, דעם ברודער געב, ביירנבוים׳ן געב— זיי ווילען מיך מאַכען פֿאַר אַ קבצן" — איהר פֿערשטעהט צי ניין ?.

דער פֿערטער, דער גלח הייסט דאָס, איז דאָך אַודאי איין אומגליקליכער גלח ; ער שווערט און מע מוז איהם גלויבען, אויף זיינע הייליגע נאמנות, אַז ער פֿערשטעהט ניט, פֿאַר וואָס יודען טהיילען זיך מיט זיין געלד ? מילא דעניך, זאָגט ער מעג זיך טאַקי זיין אַ כאַשעניק און סע קומט איהם אודאי געהן אין חדר אַריין, ער איז אָבער פֿאָרט אַ היימישער מענש און אַ גוטער ברודער... אָבער דאָס גאַנצע איבריגע „קהל", זאָגט ער, וואָס פֿאַר אַ מחותנים איז „קהל" צו מיין ביליעט ?! איהר פֿערשטעהט צי ניין ? געה רעד מיט אַ גלח און געב איהם צו פֿערשטעהן, וואָס הייסט אָרענטליך, אַז דער איז אַ ברודער וואָס האָט געהאַט ביד צונעמען איינגאַנצען אַזוי, אַז קיין האָהן זאָל אפילו נישט קרייהען, און דער איז אַ לעצט אָרענטליכער יונגערמאַן וואָס האָט פֿון מיר אַ צעטיל, אַז אַזאַ און אַזאַ ביליעט פֿון אַזאַ און אזא סעריע — איהר פֿערשטעהט צי ניין ? ער מיינט דען עפּיס, ביירנבוים הייסט דאָס ? ער מאָנט דען געלד ? ער האָט דען עפּיס טענות ? חס וחלילה ! ער וויל נאָר מע זאָל אַ פֿרעג טהון מענשען, וואָס מענשען וועלען זאָגען, אַ מענש וואָס האָט זיך אַיינגעליעבט אין מענשען, אַ מענשליכער מענש — איהר פֿערשטעהט צי ניין..

הכלל פֿיער מענטשען האָבען געוואונען הייסט דאָס צו פֿינף און זיבעציג טויזענד אויף אַ חלק, און פֿיער מענשען האָבען פֿערלאָהרען צו פֿינף און זיבעציג טויזענד, פֿיער אומגליקליכע געקוילעטע מענטשען !... נאָר גאָרנישט, אויסגעגלייכט זיך איז פֿאַרפֿאַלען, מסתמא איז דאָך עס אַ באַשערטע זאַך... וואָס זשע בלייבט איבער צו טהון אַצינד ? אַצינד בעדאַרף מען הייסט דאָס געמען און זיך צוטיילען מיט׳ן ביליעט, דאָס הייסט מע בעדאַרף געהן אַלע פֿיער אין באַנק אַריין, אַרויסנעמען דעם ביליעט, אָבנעמען דאָס געווינס, אָבגעבען איטליכען זיינס און זאָגען מזל-טוב און טרינקען מאָהריטש, איאָ ? האָט זשע צייט אַביסעל, פּאַוואָלינקע נישט געחאַפּט. ערשטענס ליגט דאָך אויפֿ׳ן ביליעט עפּיס אַ חתימה פֿונ׳ם סליעדאָוואַטעל, בעדאַרף מען דאָך קודם כל בעפֿרייען הייסט דאָס דעם ביליעט, וויל דער גלח נישט בעפֿרייען דעם ביליעט ביז מע וועט איהם נישט בעוואָהרענען מיט זיין חלק, איהר פֿערשטעהט צי ניין ?... ווי אַזוי זשע בעוואָהרענט מען איהם מיט זיין חלק ? בעדאַרף מען דאָס ביליעט הייסט דאָס אַראָבנעמען פֿונ׳ם גביר׳ס חשבון און איבערלייגען איהם אויף מיין ברודער העניך׳ס און אויפֿ׳ן גלח׳ס נאָמען,

חיל דער גביר נישט הערען ניט זעהען. באשר ער טענה'ט, דער גביר הייסט דאס און איז דוקא נערעכט:

— וואס בין איך פאר א מחותן צו א פרעמדען בילעט? ווי קאן איך הייסען איבערגעבען א פרעמדען בילעט פון פינף און זיבעציג טויזענד, וואס סע ליגט אויף איהם אנ'ארעסט, אז איך ווייס ניט וועמענס בילעט דאס איז? פריהער איז ער געווען בירנבוים'ס מיט יעקב יוסיל'ס, היינט הער איך אז ער איז גאר א הענעך'ס מיט א נלח'ס, שפעטער וועלען זיך אלע מאל ארויסבעווייזען נייע בעלי־בתים, נייע הענעך'ס מיט נייע גלחים, וואס וועל איך טהון אז זיי וועלען נאכדעם מאנען ביי מיר איטליכער בעזונדער צו פינף און זיבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען, קינדערליך, אזוי פיעל געלד אויף צו בעצאהלען? איך בין דאך ניט בראדסקי!

איהר פערשטעהט צי ניין? האט זיך אנגעהויבען אניעסק מיט אחוואקאטען, און אדוואקאטען זענען דאך פונקט ווי די דאקטוירים: וואס איינער זאגט, זאגט דער אנדערער קאפויר; געלד נעמען זיי אלע און געבען עצות, איטליכער אנ'אנדערער עצה. איין אדוואקאט זאגט, אז דער גביר מעג זעהר שען איבערגעבען דעם בילעט וועמען ער וויל... און דער אנדערער זאגט: ער טאר ניט בשום אופן איבערגעבען דעם בילעט... קומט דער דריטער און זאגט אז ער מוז איבערגעבען, א ניט קאן ער האבען אויף זיך א „פעקיל“, למאי ער ניט ניט איבער... קומט נאך אנ'אדוואקאט און זאגט: לאז זיך דער גביר גלאט אזוי אבזאגען פונ'ם בילעט וועט דאס זיין ווי געווינשען... קומט נאך איינער און זאגט הם מלהזכיר! באם ער זאגט זיך אב פונ'ם בילעט, דער גביר הייסט דאס, בלייבט דער בילעט הייגנען אין דער לופטען, קאן ער נאכדעם האבען אויף זיך א רעכט „פעקיל“!.. קומט נאך אנ'אדוואקאט און זאגט: אדרבה, טאמער זאגט ער זיך ניט אב, האט ער ערשט אויף זיך א „פעקיל“!.. קומט א נייער אדוואקאט און זאגט א נייעם דין, דער גביר, זאגט ער, מעג זיך יא אבזאגען, ניט אבזאגען, ער וועט סאי ווי סאי האבען אויף זיך א „פעקיל“... איהר פערשטעהט צי ניין? נאר מיר דאכט אז ער האט שוין אויף זיך א גוט „פעקיל“, ווארום א חוץ וואס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספאדיק, פאהרט ער נעבעך אלע וואך אין דער גרויסער שטאדט אריין, אונזער גביר הייסט דאס, פון איין אדוואקאט צום אנדערען, צאהלט געלד און בעט מע זאל אויף איהם רחמנות האבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאל פטור ווערען פון דער דאזיגער נאמבע? ס'איז א גאט'ס א רחמנות זאג איך אייך און א חרפה א בזיון פאר לייטען,

78

מע פֿעהמט אַ מענשען, אַנעהרליכען, אַ שטילען מענשען, וואָס טשעפּעט ניט קיין פֿליג אויף דער וואַנט, און מע היינט איהם אָן אַזאַ באָמבע. אַ לונג און לעבער אויף דער נאָז און האַלט זיך געזונדערהייט!... טאָמער ווייסט איהר פֿאַר וואָס? פֿאַר ווען? פֿאַר וואָס קומט איהם אַזאַ באָמבע? דערפֿאַר וואָס מענשען האָבען זיך אַריינגעלייגט, געוואָלט אַ יודען אַ טובה טהון, איהר פֿערשטעהט צי ניין?... האָט איהר ניט בײַ זיך נאָך אַ באָמבע? — טפֿו! מיין איך נאָך אַ פּאַפּיראָס?

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? בײַ דער באָמבע הייסט דאָס, וואָס מע האָט אָנגעהאַנגען אונזער גביר... ווילט איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָס הערט זיך מיט דער באָמבע? גאָר ניט, די באָמבע איז אַ באָמבע! לעת־עתה הייגט זי נאָך אין דער לופֿטען... דער גביר העצקעט זיך אַלע וואָך הין און צוריק אין דער גרויסער שטאָדט אַריין צו די אַדוואָקאַטען, די אַדוואָקאַטען נעמען געלד און געבען עצות, דער אַזוי, דער אַנדערער אָט אַזוי, און דער דריטער ניט אַזוי און ניט אַזוי, נאָר פּונקט קאַפּויר, ווי געוויינטליך.. וואָס דער סוף דערפֿון וועט זיין, ווייסט נאָר איין גאָט אין הימעל, ווארום קיין מענשליכער פֿערשטאַנד קאָן דאָס גאָרניט משיג זיין, וואָס דערפֿון קאָן אַרויס, ווארום טאָמער דערגעהט דאָס חלילה צו אַ משפּט, ווייסט מען ניט מיט וואָס עס קאָן זיך ענדיגען... איהר פֿערשטעהט צי ניין? דערווייל חער ליגט גייען איילען אין דער אדמה? יעקב יוסיל! אַז די שטאָדט, — וואָס זאָג איך די שטאָדט? — די גאַנצע וועלט האָט מיט מיר צו טהון! איטליכער טייט אויף מיר מיט די פֿינגער: „אָן געהען די פֿינף און זיבעציג טויזענד!“... פֿון געשעפֿט איז מען אָבגעריסען; אין קעשענע איז ניטאָ אַ דרייערל, נאָך ערגער ווי פֿריהער; מיין ווייב שעמט זיך אַרויסצוקומען אין מאַרק אַריין; מע רופֿט זי די „נייע נגידית“... מיך האָט מען דעם ערשטען שבת אין שול מכבד געוועזען מיט „ששי“ גאָר אויף איין אַנדער אופֿן. מען האָט שוין אפילו געמאַכט אַ חשבון פֿון די פֿינף און זיבעציג טויזענד, וויפֿיל איך בעדאַרף געבען אויף דער שטאָדט, וויפֿיל איך זאָל צעטיילען אָרעמע קרובים, און וואָס איך וועל טהון מיט'ן איבעריגען. דער האָט געזאָגט, אַז איך וועל מסתמא ווערען אַ בעל הלואה; און דער האָט געדרונגען אַז גיכער וועל איך האַנדלען מיט ברויט, אַזוי ווי איך האָב אַמאָל געהאַנדעלט: און דער האָט אויסגעוויזען אַז דאָס בעסטע איז פֿאַר מיר אַ קאַנטאָר; מיט אַ קאַנטאָר, זאָגען זיי, מאַך איך די בעסטע געשעפֿטען בײַ אונז אין שטאָדט, ווארום וואָסער קאַנטאָר, בײַ אונז — פֿערמאָגט רען מיט אַמאָל אַ קאַפּיטאַל פֿון 75,000? מע מיינט

מעות מזומנים מיינט מען טאקי! וואס מזומנים הייסט! איהר פערשטעהט צי ניין? ווארום ביי אונז אין שטעדטיל זענען די יודען גרויסע אפיקורסים; קיינער גלויבט גאר נישט, אז ס'איז ערגיץ פאראן במזומנים מעהר ווי א פינפאונצוואנציגער איין איינענער... אונזער שטעדטיל, דארפט איהר וויסען, איז אויך א רעכט שטעדטיל, דער רוח האט דאס ניט גענומען! דאס איז א שטעדטיל, פערשטעהט איהר מיך, פון די שטעדטליך, וואס מע פרעגט אויף זיי!... פאראן לייזיגגעהערס געגוג, וואס האבען ניט וואס צו טהון, געדהט מען ארום פון שמונין צו בונין און מע רעדט אב פון דער גאנצער וועלט. קיין איינענע געשעפטען איז נישטא, האט מען אין זינען יענעמס. מע קלויבט זיך צונויף אין מארק ביי דער אפטייק, אויף דער „בערזע" הייסט דאס, און מע האלט אין איין שאצען יענעמס עסקים, מע האט מורא טאמער פערדינט יענער; און אז יענער דערלייגט איז מען זיך מחיה, עס קומט צו א שטיק געזונד... הייגט פערשטעהט איהר, וואס פאר א חמארע עס האט זיך אנגערוקט אויף דער שטאדט, אז מע האט דערהערט פון די פינף און זיבעציג טויזענד! פון יענעם טאג אן מאכט זיך זיי שוין נישט צו דאס מויל פון אין דער פריה ביז ביי נאכט. מע ווערטעלט זיך און מע שטעכט זיך. איינער דעם אנדערן עסט אויס די גאל, קריכט אריין מיט די פיס אין הארצען.

— פאר וואס האט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פינף און זיבעציג טויזענד? זיי וואלטען דאך איך איצטער שטארק צוניטץ געקומען!...

— למאי איהר ניט? איהר בעדארפט זיי א סך נייטיגער פון מיר!...

בכדי עס זאל דעם איבריגען עולם פערדריסען האט איינער א בעל-חשבון אויסגערעכענט, אז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאדט; עס איז א פראסטער חשבון — זאגט ער: פינף און זיבעציג טויזענד האב איך געווינען, א קערבעל זעכס-זיבען טויזענד בעטרעפט די דירה מיינע — האט איהר א קיימילן פון פינף און אכטציג קרוב צו מאה אלף קארבען. נו, און א יוד וואס פארמאגט הונדערט טויזענד קארבען מעג מען דאכט זיך אויף איהם זאגען אז ער פארמאגט צוויי, ווארום אז מען שאצט א יודען אין רי"ש אלפים פערמאגט ער דאך קיין הונדערט טויזענד אויך ניט! אלזא בין איך הייסט דאס א יוד פון רי"ש אלפים דאס הייסט דער גרעסטער גביר אין שטאדט; איי ס'איז פערהאן נאך גרעסערע גבירים פון מיר? איז דער תירוץ: פון וואנען ווייסט מען? ווער איז געווען ביי זיי אין קעשענע און ווער האט געציילט זייער געלד? אפשר זענען זיי נאך דעראונטער? איהר פערשטעהט צי ניין?...

אַ סך מענשען האָט דאָס טאַקי אָנגעריהרט ביז דער ביין, זיי האָבען נעבאַך נישט געקאָנט דאָס איבערטראָגען, ווי נעמט דאָס מיט אַמאָל אַ געמיינער יוד, פלוצלינג אינמיטען דרינען און ווערט, אָהן קאָפּוועהטיג, אַ גביר פון פינף און זיבעציג טויזענד!... פאַראַן ביי אונז איינער, איין אַלטער בחור, אַ רייכער און אַ קאַרגער, האָבען חברה אומיסטען אונטערגעשיקט אַ שליח, איינעם אַ „מענדיל באָרד“, ער זאָל איהם אָנזאָגען די גוטע בשורה, אַז יעקב יוסיל האָט געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד, איז איהם געוואָרען, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַזוי שלעכט, אַז מע האָט געמיינט ס'איז איין עק פונ'ם יונגען מאַן! אַ ביטערער רחמנות, ער איז נעבעך עטליכע טאָג כסדר אַרומגעגאַנגען אָהן אַ קאָפּ! און אַצינד אַז ער האָט דערהערט די געשיכטע מיט מיין ברודער העניך און די מעשה מיט'ן ביינדיל איז איהם צוגעקומען אַ שטיק געזונד: לאָז שוין בעסער זיין, זאָגט ער, דעם גלח; פאַר וואָס קומט אַ יודען אַזוי פיעל געלד?... איהר פערשטעהט צי ניין?... נאָר איהר מיינט, אַז אייגענע פערגינען שוין? אַזוי לאַנג שמייסט מען זיי! זיי זאָלען קאָנען דערטרינקען אין אַ לעפיל וואַסער!... מאָלט אייך, ווען עס פאַלט אַריין צי מיר טאַקי די פינף און זיבעציג טויזענד, וואָלט געווען אַנדערע ווערטער; דעמאָלט וואָלטען מסתמא אַלע הנאה געהאַט: אי אייגענע, אי פרעמדע. נאָר אַז עס האָט זיך שוין געמאַכט אַזוי איז שוין ווידער אַנדערע ווערטער... נישקשה, די משפחה מעג זיך נייען אַ ב־טעל, ביי מיין ברודער העניך וועט מען זיך צופידרען די הענד; ער איז אַ רעכטער נדבן מיין העניך זאָל געזונד זיין; ער אַז ער וועט אָנהויבען געבען „נתינות“ וועט זיין וואָס צו זעהען. ס'איז אַ סברה, אַז ער האָט שוין אַסיגנירט פון פינף און זעכציג ביז צוויי און זיבעציג רובל אויף חתונה מאַכען איין אָרעמע שוועסטער; און דעם אַלטען טאַטען האָט ער מנדר געווען אַ גאַנצען הונדערטער אַ האַרטען; לאָז ער וויסען הייסט דאָס דער אַלטער טאַטע, אַז זיין זוהן האָט אויסגענומען די פינף און זיבעציג טויזענד, איהר פערשטעהט צי ניין?... דאָס זענען די היימישע קרובים; און די וואָס פון דערווייטען האָבען זיך גלאַט אַ לאָז געטהון צו מיר פון דער גאָרער וועלט, דער מיט אַזאַ „פעקיל“, און דער מיט אַזאַ „פעקיל“... אַ סך האָבען אויף דעם חשבון אָנגעהויבען טהון שדוכים, חתונה מאַכען קינדער. אייניגע האָבען זיך געזעגט צוליעב דעם, וואָס זיי װעלען נאָכדעם קאָנען גרויכען צו עפּיס גרעסערס... מילא איז דאָס האָטש קרובים; ווי זאָגט איהר פון אייגענע מוז מען ליידען, איהר פערשטעהט צי ניין? אָבער פון פרעמדע, פון ווילד פרעמדע וואָס בין איך נאָך מחויב צו טראָגען? פאַר וואָס קומט דאָס מיר? פאַר וועמענס זינד?..

וואו איך האָב עֶרגיץ אַ שׂונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אזא געווינס פֿון פֿינף און זיבעציג טויזענד; איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות אַז דאָס אָפּגעבען מזל-טוב וואָס איטליכער גיט מיר אָפּ, מיט דעם אונטערשמייכלען זיך, מיט די חנופה־ליך פֿון איטליכען בעזונדער — בין איך שוין ניט אימשטאַנד אַריבער צוטראָגען! מענשען וואָס איך קען זיי ניט און ווייס זיי נישט קומען צו מיר צוגעהן זיך מיט מיר אַנ׳עצה האַלטען.

— מיר האָבען געהערט, זאָגען זיי, פֿון אייך, רב יעקב יוסיל, מיר האָבען שוין לאַנג פֿון אייך געהערט, אַז איהר זענט אַ קלוגער מענש. מיינט נישט, זאָגען זיי, אַז מיר מיינען עפּיס דערמיט אַ מיין, וואָס גאָט האָט אייך בעגליקט די פֿינף און זיבעציג טויזענד, חלילה וחס! גלאַט אַזוי, זאָגען זיי, מיר זענען געקומען צו אייך אַביסעל אויסרעדען זיך דאָס האַרץ...

איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. איינער איז געקומען צו מיר עפּעס פֿון אַ מאָדנער שטאָדט, איך האָב שוין פֿערגעסען ווי זי הייסט, פֿון אַ ווייטער מדינה, וואָס מיין זיידענס באָבע איז דאָרט קיין מאָל נישט געוועזען. עס עפֿענט זיך די טהיר, עס קומט אַריין פּלוצים אַ יוד, לייגט אָפּ דאָס פּעקיל.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום! פֿון וואַנען איז אַ יוד?

— פֿון אויסריי̆סען. דאָס זענט איהר דער רב יעקב יוסיל?

— דאָס בין איך יעקב יוסיל. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס?

— זענט איהר דאָס טאַקי אַליין הייסט עס אָט דער רב יעקב יוסיל וואָס האָט אויסגענומען די פֿינף און זיעבציג טויזענד? דאָס בין איך אומיסטען, זאָגט ער, געקומען צו פֿאָהרען אַ הער, דאָס הייסט איך פֿאָהר במילא פֿערביי, האָב איך דערהערט די מעשׂה מיט די פֿינף און זיבעציג טויזענד האָב איך מיך מישב געוועזען: טאַ, לאָם איך אַראָפּפֿאָהרען אַהער אויף אַ טאָג; איך וויל אָנקוקען מיט מיינע אויגען דעם דאָזיגען גליקליכען וואָס האָט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד, ס׳איז ניט קיין קלייניגקייט, ס׳איז פֿינף און זיבעציג טויזענד!..

איהר פֿערשטעהט צי ניין? נאָה דערצעהל איטליכען בעזונדער אַ מעשׂה מיט אַ בירנבוים וואָס וויל מענשען, און מיט אַ ברודער וואָס הייסט הענך, און מיט אַ ביינדיל, און מיט אַ גביר, און מיט אַ באָמבע, און מיט אַדוואָקאַטען, און מיט רוחות, און מיט שדים!.. איך וואָל האָבען, הערט איהר, די גליקליכע יאָהר, וואָס ס׳איז פֿרידער פֿאַר די פֿינף און זיעבציג טויזענד געוועזען בעסער ווי איצט נאָך די פֿינף און זיבעציג טויזענד און רוהיגער אַוודאי! איך

זאָל איך זאָגען דעם אמת, איך בין שוין איצטער ניט זיכער מיט'ן לעבען אויך; אָט בין איך געוועזען ניט לאַנג אין דער גרויסער שטאָדט ביי די אַר־וואָקאַטען דאָרטען, האָט מיך איינער אַ חברה מאַן פֿערנאַרט צו זיך אַהיים אויף פּאָדאָל, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פּאָדאָל, ביי נאַכט איז דאָס געוועזען, טרעף איך דאָרטען נאָך איינעם אַ חברה־מאַן, אַ יודען מיט דוקא אַ שיינער באָרד, זיצען איבער אַ ספר, ניט ער מיר אָב שלום, שטעהט אויף פֿערדרייטערען אַ פּאַפּיראָס, פֿערלעשט די לאָמפּ און מיר בלייבען אין דער פֿינסטער... איהר פֿערשטעהט צי ניין? עס וואָלט כדאי געוועזען, כ'לעבען, ס'זאָל ניט זיין אַזוי שפּעט און איהר זאָלט זיך אַזוי ניט חאַפּען אין וועג אַריין, איך דערצעהלען די דאָזיגע מעשה אויך, און אויף יענער מעשה זיצט נאָך אַ מעשה, אָדער ווי זאָגט איהר: אויף אַ בלאָטער אַ פּרישטש און אויף אַ מכה אַ בלאָטער, איהר פֿערשטעהט צי ניין?..

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך הייסט עס? ביי'ם סוף פֿון דער מעשה. אַ סוף מיינט איהר? האָט צייט אַ ביסעל, נישט געחאַפּט, ס'איז ערשט אַנ'אָנהויב; וואָס זאָג איך אַנ'אָנהויב? עס הויבט נאָך גאָר נישט אָן צו זיין קיין אָנהויב אַפילו! און ווער איז שולדיג? איך אַליין טאַקי! שייך זאָגען איך בין שולדיג? וואָס בין איך שולדיג? איך חיים? איך בין דאָך נישט מעהר ווי אַ מענש, ווי זאָגט איהר אַ בשר ודם, נאָר אַז ס'איז באַשערט אַנ־אומגליק דערלאַפּט זיך עפּיס? וואָס בין איך שולדיג למשל אַז איך... נאָר שאַ! מע טאָר נישט חאַפּען די פֿיש פֿאַר די לאָקשען, מיין איך פֿאַרקעהרט די לאָק־שען פֿאַר די פֿיש; לאָם איך אייך בעסער דערצעהלען פּאַוואָלינקע, נישט געחאַפּט די גאַנצע מעשה פֿונ'ם אָנהויב, דאָס הייסט ניט פֿונ'ם אָנהויב, נאָר פֿונ'ם לעצטען אָנהויב, דאָס הייסט פֿון דעם וואָס איהר מיינט אַז ס'איז שוין דער סוף... על כל פנים אַז גאָט האָט געהאָלפֿען, מיר האָבען זיך דערמאָלט אויב איהר געדענקט, מיט צרות מיט אַנגסטען איינגעטיילט מיט'ן ביליעט הייסט דאָס. איטליכען בעזונדער זיין חלק, געוויינטליך נישט אַזוי ניך טהוט זיך עס ווי סע רעדט זיך, מע האָט זיך געטוג אָנגערעדט, אָנגעהאַריקעט מיט איטליכען בעזונדער, אַז דער גלח טענה'ט פֿאַר וואָס קומט אונז געלד, מיר און בירנבוים'ען, אונז ביידען הייסט עס, און מיין ברודער העניך איז אַ בעלן איך זאָל מיר פֿערלאָזען אויף זיין יושר און אויף זיין גוטען ווילען און אויף זיין השגה, און מיין חברה'מאַן, בירנבוים הייסט עס שרייט, אַז ער וויל גאָר נישט, ער וויל נאָר מענשען, האָרכען וואָס מענשען ווילען זאָגען, איהר פֿערשטעהט צי ניין? האָבען זיך אַריינגעמישט אין דעם דאָזיגען עסק

מעקלערס, און דוקא דריי מיט אַמאָל; צוגעדאָרעוועט, אויסגעגלייכט, אַנ־עק, אַ סוף, און ס'איז געבליבען, אויב איהר געדענקט, וואָס זשע הייסט דאָס איז געבליבען? ס'איז געבליבען אַז מיר זאָלען זיך צונויפקלייבען אַלע פיער, הייסט עס, אַוועקפאָהרען אין דער גרויסער שטאָדט אַריין, אַרויסנעמען דעם ביליעט, אָפּנעמען דאָס ביסעל מינץ, צעטיילען זיך מיט די חלקים, נאַ דיר, געב מיר — און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע! יאָ, ווען זשע איז דאָס גערעדט געוואָרען? נאַפּשיקלאַד אַז ס'איז פֿאַראַן אַ ביליעט, אָבער אַז ס'איז קיין ביליעט נישטאָ? שייך זאָגען ס'איז קיין ביליעט נישטאָ! אַ ביליעט איז פֿאַראַן אַ ביליעט, נאָר, אויב איהר געדענקט, וואו ליגט ער דער ביליעט? פֿאַרצוויאָקעוועט אין אַ באַנק ערגיץ אויף אַ פרעמדען נאָמען און פֿון אויבען אויפ'ן ביליעט הייסט עס, אויב איהר געדענקט ליגט, איך בעט אייער כבוד, אַנ'אַרעסט פֿונ'ם סליעדאָוואַטעל — געה נעם אַרויס אַזאַ ביליעט! וואָס זשע טהוט מען? בעדאַרף מען קודם כל, אויב איהר געדענקט, זעהען מע זאָל צורייבען דעם עסק, לאָז דערווייל'ע הייסט עס ווערען אויס עסק, וועט מען שוין נאָכדעם זעהען וואָס מע האָט צו טהון, איהר פֿערשטעהט מיינען? ווער זשע בעדאַרף צורייבען דעם עסק סע זאָל ווערען אויס עסק? פֿערשטעהט זיך אַז דער גלח? זאָגט אָבער דער גלח, אויב איהר געדענקט, ליי מען איהם פֿריהער באַוואָרענען, דאָס הייסט איבערגעבען דעם ביליעט אויף זיין נאָמען, וועט ער זעהען מע זאָל צורייבען דעם עסק. איז ער דאַכט זיך אויך גערעכט? ווער זשע בעדאַרף דאָס איבערגעבען דעם ביליעט אויף זיין נאָמען, אַז ער זאָל צורייבען דעם עסק? פֿערשטעהט זיך אַז דער גביר אונזערער. קומען מיר מסתמא צו אונזער גביר און בעטען איהם ער זאָל זיין אַזוי גוט און איבערגעבען דעם ביליעט וועט מען צורייבען דעם עסק. טענה'ט דער גביר ווידער די אייגענע טענה, אויב איהר געדענקט, און איז אויך גערעכט: וואָס האָט איהר צו מיר? — זאָגט ער — וואָס האָט איהר מיר אָנגעהאַנגען אַ פרעמדען עסק? טענה'ן מיר: גערעכט זענט איהר טאַקי; נאָר וואָס זאָלען מיר טהון, אַז אָהן אייך קאָן מען ניט צורייבען דעם עסק? זאָגט ער: אם כן וואָס בין איך שולדיג? צורייבט אייך יאָ דעם עסק און צורייבט אייך ניט דעם עסק, וואָס איז מיין עסק? איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. האָט איהר ניט ביי זיך אַנ'עסק — טפֿו! מיין איך אַ פּאַפּיראָס?..

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך הייסט דאָס? ביי צורייבען דעם עסק. עצות אַהער עצות אַהין, ס'איז געבליבען — לאָדען זיך. און ווי באַלד לאָדען זיך בעדאַרף מען פֿרעגען אַנ'אַדוואָקאַט. און ווי באַלד, פֿרעגען

84

ביי איין אַדוואָקאַט בעדאַרף מען פאָדערען אין שטאָדט אַריין. הויבט זיך אָן: ביי וואָסער אַדוואָקאַט זאָל מען פרעגען? זאָגט דער מע זאָל פרעגען ביי דעם אַדוואָקאַט, און יענער זאָגט מע זאָל פרעגען ביי יענעם אַדוואָקאַט, פרעגט מען דאָך מסתמא בייביידע אַדוואָקאַטען, אַ ברירה האָט מען? זאָגט דאָך מסתמא דער אַדוואָקאַט פונקט דעם היפך וואָס יענער אַדוואָקאַט, זאָגט דער דריטער אַדוואָקאַט בוידעם; איז דאָך ביטער, גערט מען צו אַ פיערטען אַדוואָקאַט, — בקצור איך בעדאַרף אייך דערצעהלען וואָס אַדוואָקאַטען זענען? אַדוואָקאַטען און דאָקטוירים דאָס איז איין מכה; אַדוואָקאַטען און דאָקטוירים זענען לכתחילה בעשאַפען געוואָרען זיי זאָלען זאָגען איינס דאָס אַנדערע אויף צו להכעיס, וואָס יענער זאָגט בעדאַרף דער זאָגען פונקט קאַפויר, ווי להבדיל דער תרגום. איך האָב אַ גוטען ברודער, זאָגט ער: וואָס איז דען איינענטליך דער תרגום? דער תרגום זאָגט ער איז אַ צולהכעיס'ניק; דער תרגום דאַרף זאָגען לאַקירדע, למשל, אַז דער חומש זאָגט „ויאמר" קומט דער תרגום און זאָגט „ואמר"; און אַז דער חומש זאָגט „לאמר", איז דאַכט מיר, וואָס קאָן דאָס דיר שאַדען, רב תרגום, אַז ס'וועט שטעהן לאמר? ניין, לוינט איהם נישט! נאָר ל-מי-מר! — און געה טהו איהם עפּיס! איהר פערשטעהט צו ניין?... אַז אַנ'אַדוואָקאַט זאָגט, אַז מיר אַלע פיער זאָלען איינגעבען אַ פּאַפּיר אויף דער באַנק און אויפ'ן גביר למאי זיי געבען אונז ניט אַרויס דעם בילעט. דאַכט זיך אַ גלייכער איינפאַל, האַ? קומט דער אַנדערער אַדוואָקאַט און זאָגט: אַז איינגעבען בעדאַרפען נאָר צוויי, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און נאָר אויפ'ן גביר אַליין, למאי ער הייסט ניט די באַנק זי זאָל איבערגעבען דעם בילעט; דאַכט זיך אויך נישט קרום, האַ, וואָס זאָגט איהר? זאָגט אָבער דער דריטער אַדוואָקאַט, וואָס פאַר אַ גהותן בין איך מיט דער באַנק? די באַנק קען מיך? זי האָט געהאַט מיט מיר עסקים? איינגעבען לאָז בירנבוים אַליין און נישט אויף דער באַנק נאָר אויפ'ן גביר אַליין, וואָרום וואָס איז שולדיג די באַנק, אַז ער אַליין, בירנבוים הייסט עס, האָט ערשט ניט לאַנג געהייסען די באַנק זי זאָל אַריבער טראָגען דעם בילעט פון זיין חשבון על חשבון הגביר. דאַכט זיך גערעדט ווי אַ מענש, האַ? קומט נאָך איין אַדוואָקאַט און דרינגט, אַז איינגעבען בעדאַרף ניט איך און ניט בירנבוים, איינגעבען בעדאַרף גאָר דער גלח מיט מיין ברודער, העניך הייסט עס! דאַכט זיך ס'איז אויך מיט אַ גאַנג, האַ? קומט איין אַנדער אַדוואָקאַט און פאַלט גאָר אויף אַזאַ מין המצאה: מע בעדאַרף זיך, זאָגט ער, גאָר ניט לאַדען, וואָרום לאָטיר זעהען, פון וואַנען, זאָגט ער, האָט זיך גענומען אין באַנק

85

אַ בילעט אויפ'ן גביר'ס נאָמען? בירנבוים האָט איהם אַריינגעטראָגען. װאָס האָט בירנבוים גענומען אַ בילעט? ביי יעקב יוסלין, ביי מיר הייסט עס? װאָס האָב איך איהם גענומען? ביי מיין ברודער, העניך הייסט דאָס. ביי װעמען האָט איהם גענומען מיין ברודער, העניך הייסט עס? אַנטלויפען, מיין איך. גע־קויפט ביי'ם גלח. ער זאָגט געקויפט, דער גלח זאָגט געליהען, װאָס מאַכט דאָס אויס, אַ פאַרפאַלענער עסק; על כן, זאָגט ער, לאָז דער גלח מאָנען דעם בילעט ביי מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך ביי מיר, איך ביי בירנבוים'ן און בירנבוים ביי װעמען? בירנבוים ביי דער באַנק. אַי די באַנק טענה'ט דאָך זי קען שוין נישט בירנבוים'ן, זי קען נאָר דעם גביר? טאָ לאָז בירנבוים מאָנען ביי'ם גביר און דער גביר לאָז מאָנען ביי דער באַנק, אַי דער גביר האָט מורא טאָמער – װאָס? טאָמער לאָדט מען איהם? איז פאַראַן, זאָגט ער, אַן עצה: לאָז בירנבוים אַרויסגעבען אַ צעטיל, קװיטירען הייסט עס דעם גביר, איך זאָל קװיטירען בירנבוים'ן, און מיין ברודער העניך זאָל קװי־טירען מיך, און דער גלח זאָל קװיטירען מיין ברודער העניך. נו, װי געפעלט אייך אַנאַיינפאַל? האָט קאָן שוין זיין גלייבער דערפון? געפינט זיך נאָך אַנאַדװאָקאַט אַ חכם און פרעגט אַ קלאָר'ן קשיא: שאַט, פון װאַנען װייסען מיר, זאָגט ער, אַז דער בילעט געדינגט זיך שוין מיט'ן גלח? טאָמער ליגט ערגיץ בעהאַלטען אויף אַ בוידעם נאָך אַ נפש, װאָס װעט אויפשטעהן מאָרגען, װעט ברענגען עדות מיט פאַפירען, און װעט טענה'ן: דער בילעט איז מיינער; קינדער װאָס איז מיין בילעט?! װאָס זשע װעט זיין? װעט ער מאָנען שוין נישט קיין בילעט נאָר פינף און זיבעציג טויזענד! ביי װעמען? נישט ביי קיינעם, נאָר ביי'ם גביר! אַי דער גביר האָט אַ צעטיל פון בירנבוים'ן, בירנ־בוים פון מיר, איך פון מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך פונ'ם גלח? לאָז דער גביר געהן, זאָגט ער, נאָכדעם לאָדען בירנבוים'ן, בירנבוים מיך, איך מיין ברודער העניך, מיין ברודער העניך דעם גלח, פונקט די איינענע מעשה װאָס מיט'ן חד גדיא: ציגעלע-קעצעלע, קעצעלע-הינטעלע, הינטעלע-שטעקעלע, שטעקעלע-פייעריל, פייעריל-װאַסעריל, װאַסעריל-אָקסעלע, אָקסע־לע-שוחט'ל – איהר פערשטעהט צי ניין?... איז שוין װידער שלעכט! װאָס זשע טהוט מען? בעדאַרף מען געהן צו אַ נייעם אַדװאָקאַט, צו קאָסערניקאָװען אַליין, און פון קאָסערניקאָװען צו נאָך אַ גרעסערען אַדװאָקאַט, צום „גאָלדענעם-חייזער"; װאָס טויג אייך, מיר האָבען נישט דורכגעלאָזט קיין איין אַדװאָקאַט. מיר האָבען זיך מיט זיי, מיט די דאָזיגע אַדװאָקאַטען הייסט עס אַזוי, פאַר אַדװאָקאַטען דעם קאָפּ, אַז װאָס מיר זענען געשטאַנען און װאָס מיר זענען

81

געגאַנגען! האָט מען געהערט נאָר אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט. האָט איהר נישט ביי זיך איין אַדוואָקאַט — טפֿו! מיין איך אַ פּאַפּיראָס?..

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך הייסט עס? ביי די אַדוואָקאַטען. גאָט האָט געהאָלפֿען די אַדוואָקאַטען האָבען געפֿינען אַנ'עצה, פֿאָרט אַדוואָקאַטען! וואָס זשע איז די עצה? די עצה איז אַזאַ מין עצה: אַז איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, זאָלען קודם כל פֿריהער פֿאַר אַלע הויס'ם איינגעבען אַ פּאַפּיר, צושרייבען זיך ביי'ם נאָטאַריוס הייסט עס, אַז מיר וועגען ניט שייך צום ביליעט כלל וכלל, קיין שום מתותנים נישט הייסט עס, און אַז דעם דאָזיגען ביליעט האָט מיר צוגעשיקט מיין ברודער העניך, וואָס ער האָט איהם גענומען. געקויפֿט הייסט עס, ביי'ם גלח, אויף צו פֿערזעצען, און איך האָב איהם פֿערזעצט ביי בירנבוים'ן און גענומען אויף איהם רי"ש קערבליך, ווי די מעשה איז געווען, דאָס הייסט דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת'ן אמת! דאַכט זיך פּראָסט און פּשוט, אָהן שפּיצליך, אָהן חכמות און אָהן אויבער הסברות, וואָס קאָן זיין בעסער ווי דער אמת? איז אָבער קיינער דערויף פֿריהער נישט געפֿאַלען, איהר פֿערשטעהט צי ניין?... נאַ שאַט, איהר וועגט נאָך ניט פֿאַרטיג. וואָס הייסט מיר וועלען נעמען, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און וועלען אַרויסגעבען אויף זיך אַזאַ בייטש? און וואָס וועט זיין מיט אונזערע חלקים? וואָס וועלען מיר טהון אַז מע וועט אונז נאָכדעם זאָגען ישקני?... זיך געהן פֿערלאָזען אויף מיין ברודערס יושר און אויפֿ'ן גלח'ס נאמנות? אַז מיר האָבען זיך צושריבען מיט זיי אויף פּאַפּיר און געטרונקען לחיים? בלאָטע! אַ בויגען פּאַפּיר קאָסט אַ גראָשען און לחיים קען מען טרונקען אַלע טאָג, אַבי ס'איז נאָר פֿאַראַן, ווי זאָגט איהר, אַביסעל בראָנפֿען. וואָס זשע האָבען מיר געוואָלט, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס? אַ באַוואָרעניש, מע זאָל אונז באַוואָרענען אונזערס, וואָס אונז קומט... איהר פֿערשטעהט צי ניין?... אָט דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די רעכטע חתונה: באַוואָרענישען? פֿאַר וואָס קומט זיי באַוואָרענישען? גענוג זיי נעמען אומזיסט געלד געב זיי נאָך באַוואָרענישען! האָט דאָך עס אונז אָנגענומען ביי'ם האַרצען: „סטייטש, פֿאַר אונזער עהרליכקייט, איהר זאָלכע און אַזעלכע, גענוג מע טהוט אייך אַזאַ טובה, מע וואָלט דאָך געקאָנט צונעמען ביי אייך איינאַנצען, די פֿינף און זיבעציג טויזענד אַז קיין האָהן זאָל אפֿילו ניט קרייען, האָט איהר נאָך טענות!?... — קומט איינ, הייסט דאָס, אַ דאַנק, אַ קניפּ אין בעקיל?... אַזוי זאָגט דער ברודער מיינער, העניך הייסט דאָס; האָט דאָך עס מיך פֿערדראָסען, אַ וואָרט פֿאַר אַ וואָרט, פּיטש-פּאַטש, ווי געוויינטליך

צווישען ברידער — הקיצור, געפּועל'ט מע וועט אונז שוין געבען א באוואָרעניש. וואס פאר א באוואָרעניש? קוויטליך? א קוויטעל איז א סוכה'שער. וועכסעליך? איין עבירה וועכסיל פּאפּיר. וואס דען? מזומן געלד, ווי מיין באָבע עליה-השלום פלעגט זאָגען: „דאס בעסטע מילכיגס איז א שטיקעל פליייש". וואו זשע קריגט מען מזומן געלד, אז קיין מזומן געלד איז היינטיגע צייטען נישטא ביי קיינעם, שייך זאָגען ביי קיינעם? פאַראַן געלד, און א סך, נאר ביי די בראָצקים. „הכלל, ס'איז פּיטשע דבורים, ביז מע וועט ניט לייגען קיין באוואָרעניש וועל איך ניט חתמ'ענען!" וואס פאר א באוואָרעניש? „וואס פאר א באוואָרעניש איהר ווילט, אבי א באוואָרעניש, די וועלט זאָל פון מיר נאָכדעם נישט לאַכען, זאָגען אז יעקב יוסיל איז געוועזען א בהמה", איהר פערשטעהט צי ניין?... דאס איז אייך איין מאָל אוועק. און מיין חברה-מאַן, בירנבוים הייסט ער, האט זיך טאקי גענומען פשוט ווידער אַמאָל צו דער אַלטער טענה: מ ע נ ט ש ע ן!... באשר, זאָגט ער, אַזוי ווי ער ניט איצטער, זאָגט ער, אַרויס פון זיך אוא מין געשריפטס א רעציפּיס, הייסט עס אויף אייביג, לכן וויל ער מע זאָל זיך מיט איהם פערלאָזען אויף מענשען, וואס מענשען וועלען זאָגען אַזוי וועט זיין. „ווידער אַמאָל מענשען? זאָג איך, מע האט דאך איין מאָל געענדיגט, וואס טויג אייך מענשען?" — פערשטעהט איהר מיך, זאָגט ער, בירנבוים הייסט עס, איך וויל מע זאָל א פראגע טהון מענשען, אפשר וועלען מענשען געפינען אז סע קומט מיר גארניט, למאי זשע זאָל איך נעמען אומזיסט געלד?... איהר פערשטעהט צי ניין?... איך שריי: ב א וו אָ ר ע נ י ש און ער טענה'ט מ ע נ ש ע ן; באוואָרעניש וועט, זאָגט ער, זיין נ אָ כ ד ע ם, פריהער לאָז מען פרעגען מ ע נ ש ע ן. „איהר האט זיך שוין ווידער אַמאָל, זאָג איך, צומענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאָג איך, אין קאָפּ פון אייערע מענשען! בעסער אין זינען האבען, זאָג איך, א באוואָרעניש; א באוואָרעניש איז בילכער.

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך הייסט עס? ביי'ם באוואָרעניש. מע האט אונז, לאָז זיך אייך דאכטען באוואָרענט, פערבונדען איינס דאס אנדערע ווי עס געהער צו זיין, זיך צושריבען פון אַלע זייטען הייסט עס, און דוקא ביי'ם נאטאריוס, און מע האט איינגעגעבען די אַלע פּאַפּירען אהין וואו מע דאַרף און מע האט אָנגעהויבען געהן צו אדוואָקאטען, שרייבען פּאַפּירען, אזא פּאַפּיר און אזא פּאַפּיר, דעצקען זיך אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג אין דער גרויסער שטאָדט אַריין, לייגען הוצאות, צאָהלען בעטעל-געלד, שלאָפען מיט וואַנצען, אבי סע הייסט „האָטעל", (אכסניה לוינט זיי

ניט)! עסען פארציעס, געפרעגעלטע טאראקאנעס — אבי סע הייסט „בראטען" (ראסעל פלייש לוינט זיך ניט נישט), שוויצען ווי אין א שוויץ-באד, בראטען זיך אויף דער זון, פוצען די שטיינער, הערען טויב און דול פונ'ם קלאפען און פונ'ם טראסקען און פונ'ם הי—הא, טאמער ווייסט איהר וואס? א גדולה פינף און זיבעציג טויזענד; געחייט בי וואלט דאס שוין געווען, אנעלק לאז דאס האבען, ווי זאגט מען ווייב זאל לעבען: א קופערנער גראשען אויף דער וואהר איז טייערער פון א גאלדען רענדיל אין חלום. דיינע פינף און זיבעציג טויזענד, זאגט זי, האבען מיר שוין געמאכט פינף און זיבעציג לעכער אין הארצען, איך וואלט דיר מוחל געווען דעם כבוד, צו וואס האב איך עס, זאגט זי, בעדארפט?... „ע, ביזט א יודינע, זאג איך, און א יודינע בלייבט א יודינע"... אזוי זאג איך צו איהר און פיהלען פיהל איך אז זי איז גערעכט, ווארום וואס האב איך דערפון, אז אין מארק ארײן געמען קאן מען דאס נישט, זיך נאר געקויפט אומזיסטע שונאים, דער איז מיר גלאט מקנא, און דער פערגינט מיר ניט, האט מורא טאמער נעם איך געלד, פאר וואס קומט יעקב יוסלען אזוי פיעל געלד, איהר פערשטעהט צי ניין?... וואס זאלט איהר קלעהרען, עס האט זיך גענוג בלויט אבגעצאפט ביז מע האט דערלעבט הערען דאס גוטעווארט, אז דער עסק אין שוין א צוריבענער עסק, אויס עסק! און עס איז גענוג די אויגען ארויסגעקראכען ביז מע האט דערלעבט זעהען דעם ביליעט אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער שעה! נאר איהר מיינט אז אט אזוי גיך האבען מיר דערזעהען דעם ביליעט? פאוואלינקע, נאר נישט געחאפט. פריהער האט מען בעדארפט ס'זאל איבערגעהן די צייט, דער חודש הייסט עס, וואס טאמער גיט עמיצער איין אז ער איז ניט צופריעדען מיט'ן משפט. דעם דאזיגען חודש ווייס איך ניט אויב איך בין געשלאפען איין נאכט אפילו. עס האבען זיך מיר געפלאנטעט אלץ אזעלכע ווילדע משונה חלומות, אז ניט איין מאל פלעג איך מיך, איהר פערשטעהט צי ניין? אויפחאפען אין מיטען ביינאכט און שרייען נישט מיט מיין קול: „צפורה, איך פליה!"... וואהין פליהסט דו? זאגט זי צו מיר — וואס איז פאר א פליהען אויף דיר? שפיי אויס דריי מאל און דערצעהל מיר, וואס האט זיך דיר גע-חלומ'ט? „עס האט זיך מיר גע'חלומ'ט, זאג איך, א שענער חלום; עס האט זיך מיר גע'חלומ'ט, אז איך האב פליגעל און איך פליה און עס פליהען מיר נאך ווילדע ברואים, מיני מאדנע באשעפעניש'ען, שלאנגען און עקדישען און ווילען מיך גאר דורס זיין"... דאס איז איין מאל געווען; דאס אנדערע מאל האט זיך מיר געחלומ'ט אז איך זיץ אויף א זאק, א גרויסען, איין אנגע-

בלאָוענעם זאַק; דער זאַק איז אַ גומינער זאַק און אַ רויטער און ביי דער זייט שטעהט אָנגעצייכענט אויף איהם מיט גרויסע ציפערן 75.000... ס'איז שבת ביי טאָג, זומער צייט, איהר פערשטעהט צי ניין, די גאַנצע שטאָדט יודען און ווייבער, געהען אַרום אויפ'ן שפאַציר, שטעלען זיך אָפּ אַלע ווייַלע און קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פלוצים — טררראַך! — עס הערט זיך אַ קנאַק, דאָס האָט געלאָפּנעט דער גומינער זאַק און איך פאַל, פאַל מיט אַ געשריי: „צפורה, געלאָפּנעט!“ גאָט איז מיט דיר! ווער? ווער האָט געלאָפּנעט? לאָזען מיינע שונאים לאָפּנען!.. אַזוי זאָגט צו מיר מיין ווייב און וועקט מיך אויף פונ'ם שלאָף און איז מיר מסתמא פותר חלום צו גוטען, ווי געוועהנטליך אַ ווייב.

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך היינט עס? ביים בילעט אַרויסנעמען. אַז ס'איז געקומען צום געהן דעם בילעט אַרויסנעהמען האָט זיך אָנגעהויבען אַ נייער עסק; מי ומי ההולכים — ווער זענען היינט עס די געהערס? איטליכער בעזונדער איז ביי זיך אַודאי זעהר אַ גרויסער בטוח, נאָר איינגאַנצען פערגלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך ניט מחויב, ס'איז צו אַ גרויסער נסיון, ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד קערבליך! איהר פערשטעהט צי ניין?.. בכן איז געבליבען, איך גלויב דיר ניט, דו גלויבסט מיר ניט, לאָמיר בעסער געהן אַלע זאַלבענאַנד, דהיינו וואָס היינט אַלע זאַלבענאַנד? אַ פאַרשוין צעהען. פון וואַנען האָבען זיך גענומען צעהען פאַרשוין? יעכענט אויס, וועט איהר זעהען: איך בין ניט איינס, בירנבוים איז ניט צוויי, דער גלח איז ניט דריי, מיין ברודער העניך היינסט עס, איז ניט פיער, דריי אַדוואָקאַטען (איינער פונ'ם גלח'ס צד, איינער פון מיין ברודערס צד, אַ טאַראַשטשער אַדוואָקאַט און איינער פון מיין צד מיט בירנבוים'ס צד, אַ טשערקאַסער אַדוואָקאַט) האָט איהר שוין אַ קימילן פון קיין עין הרע זיבען פאַרשוין, היינט די דריי מעקלערס, וואָס האָבען זיך אַריינגעלעגט אין געשעפט און אויסגעגלייכט אונז, אָט האָט איהר אייך פונקט צעהען פאַרשוין, אַ ייִין היינסט עס... איז אַפילו תחלת געווען אַביסעל פריקרע; מיין ברודער, העניך היינסט עס, האָט זיך געשמיצט און געוואָרפען למאַי עס געהען אַזוי פיעל מענשען, אַ גאַנצע חאַליאַסטרע! גענוג, זאָגט ער, וואָלט געווען דאַכט זיך מיר זאָלען געהן אינצווייען, ער מיט'ן גלח היינסט עס... ס'איז איהם ניט אָנגעשטאַנען די מעשה אַ פנים, וואָס קיינער וויל זיך ניט פאַרלאָזען אויף זיין יושר מיט'ן גלח'ס נאמנות; עס האָט זיך איהם אָבער געהאָלפען מאָלט אַייך חי דער פאַראַיאָהריגער שניי, וואָרום איטליכער האָט געהאַט איין אַנדער

שענה און איז געווען גערעכט. למשל איך האָב אויסגעוויזען אַז איך מוז געהן, ווארום איך בין אַ ברודער, נישט מחמת כבוד, נאָר מחמת דעם וואָס איין ברודער דעם אַנדערען מעג אָנפּײַפֿען; וואָס וועל איך איהם נאָכדעם טהון? געהן לאָדען צום ונתנה תוקף? ס'איז דאָך אַ ברודער!.. און מײַן בירנבוים האָט געשטענה'ט, אַז ווי באַלד איין־אײגענער ברודער וויל ניט גלויבען, מעג ער, אַ ווילד פֿרעמדער, פֿאַר זײַן עהרליכקײַט אַוודאי ניט פֿערלאָזען זיך אויף נסים! ער איז אַזוי אויך, זאָגט ער, גענוג יוצא... און מע קאָן ניט זאָגען ער זאָל זײַן אינגאַנצען אומגערעכט... די דרײַ אַדוואָקאַטען שמועסט מען ניט אַז זיי מוזען זײַן דערבײַ, ווארום מע וועט נאָך בעדאַרפֿען, זאָגען זיי, שרײַבען און שרײַבען... איז געבליעבען הייסט עס נאָר די מעקלערס; זאָגען די מעקלערס אַז געהן בעדאַרפֿען זיי אויך געהן און דוקא אַלע דרײַ, ווארום זיי וועלען שוין, זאָגען זיי, געשלאָגענע הינט, געניטע מענשען הייסט עס; זיי וועלען דורכגעגאַנגען, זאָגען זיי, אַ גוטע שקאָלע; זיי האָבען דורכגעמאַכט דעם קורס פֿון דער בערזע אין יעהופּעץ, ווייסען זיי שוין וואָס בעדײַט מעקלער־געלד, „קאַרטאַזש“ הייסט עס; דאָס איז אַזאַ געלד ווי רח"ש וואָס מע מוז. זאָגען זיי, זײַן בײַם ערשטען טעלער ברעכען, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. אָפּגערעדט האָבען מיר נאָר, אַז צענויפֿקומען זיך זאָלען מיר האָטש ניט אַלע מיט אַ מאָל, נאָר איינציגווײַז; און אַזוי ווי איטליכער בעזונדער האָט זיך געפֿאָדערט זײַן דער ערשטער, לכן זענען מיר אַלע געווען בײַ דער באַנק כאור הבוקר, זיך אַרומגעדרעהט אין דרויסען אַ היבשע ווײַלע, ביז מע האָט אונז אויפֿגעעפֿענט די טהיר, און מיר זענען אַרײַנגעגאַנגען אָפּנעמען דעם בילעט. נו, און דאָס פֿאַרשפּאָר איך דאָך אײַך דערצעהלען וואָס אַ באַנק איז. אַ באַנק האָט פֿײַנט האַפּען זיך, זי האָט זיך צײַט, וואָס געדט איהר אָן בילעט, יעקב יאָזיל, פֿינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, העגניד'ס, בירנבוים'ס, מעקלערס וואָס ווילען נעבעך פֿערדינען, און גלאַט מענשען? ווייס איך,— אפילו נישט אין דער לינקער פּאָה! דער פֿערדרויכערט זיך אַ פּאַפּיראָס, דער רעדט דברים בטלים, דער טרינקט אַ גלעזעל טיי, דער פֿערשניצט אַ שטיפֿטעל, דער לייענט אַ גאַזעט, אַרײַנגעשטעקט די נאָז טיעף־טיעף און הויבט נישט אויף דעם קאָפּ האָטש געב איהם אַ קריינק. מיר דרעהען זיך אַרום, מיר געגעצען, הוסטען, מיר וואָלטען שוין געהרען דערלעבען די מינוט די רגע — איז ניטאָ דער בוכהאַלטער. געקומען דער בוכהאַלטער — ניטאָ דער קאַססיר. געקומען דער קאַססיר — ניטאָ דער דרעקטער. וואו איז דער דרעקטער? ער שלאָפֿט נאָך. דער בעל־הבית פֿון דער

91

באנק הייסט עס ליעגט זיך און שלאפט; וואס געהט איהם אן א שטייגער ביליעטען, יעקב יוסיל, פינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, הענידס, בירנבוים, מעקלערס וואס ווילען נעבעך פערדינען, און גלאט מענשען? וויפיעל קאן ער אשטייגער נעהמען דא געהאלט, אזא מין דרעקטער? אודאי וועכס טויזענד קארבען, און אפשר אכט, און פאר וואס ניט אלע צעהן? קארג הארעוועט ער נעבאך?.. איך וואלט זיך דא געשטעלט פאר האלב, כ'לעבען פאר א דריטעל, און וואלט אפשר מעהר געארבייט פון איהם און געטרייער אודאי!.. אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר ניט געטראכט, איהר פערשטעהט צי ניין?.. און בתוך כך קומט אן דער דרעקטער. אנגעקומען דער דרעקטער האבען מיר זיך מסתמא אלאז געטהון צו איהם אלע מיט אמאל, האט ער זיך עפים ווי איבערגעשראקען און א מאך געטהון מיט דער האנד, זענען צו געגאנגען צו איהם נאר די אדוואקאטען, אלע דריי הייסט עס, און דער גלח, און וויבען איהם דערלאנגט די פאפירען, איהר פערשטעהט צי ניין?.. האט זיך דער דרעקטער פערשלאסען ביי זיך מיט די פאפירען און מיר האבען גענומען ווארטען און ווארטען, ווארטען און ווארטען, אזוי לאנג אזוי ברייט ביז מיר האבען זיך דערווארט. דער דרעקטער איז ארויסגעגאנגען מיט עפים א גראבען פריץ און האט זיך אוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט'ן הינטען, רעדען,— רעדט ער נאך. וואס געהט איהם אן ביליעטען, יעקב יוסיל, פינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, הענידס, בירנבויים, מעקלערס, וואס ווילען נעבעך פערדינען, און גלאט מענשען?.. פלוצים דרעהט ער זיך אוים צו אונז מיט'ן פנים: „וואשי בומאגי: אטאווי סטופאיטיע אוו קאססו — שוין פארטיג הייסט עס אייערע פאפירען געהט צום קאססיר"... נישט געקאנט זאגען פריהער, איהר פערשטעהט צי ניין?.. גענומען די פאפירען האבען מיר זיך אלאז געטהון צום קאססיר און דערלאנגט איהם די פאפירען, געמיינט, אט דא זענען מיר שוין פארטיג, צום סוף, ווער? וואס? עס הויבט זיך גאר ניט אן; דער קאססיר איז פערנומען, ער צעהלט געלד, פאפירליך, הונדערטערס און ת"קערס אזוי ווי מיסט און געלד, געלד גאנצע קופקעליך, א פולער טיש! וויפיעל קאן דא זיין געלד? וועה איז מיר, ווען איך פערמאג א צעהנטחלק חאטש, לאך איך מיך אוים אויפ'ן גאנצען ביליעט!.. אט אזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראכט, און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר ניט געטראכט, און ער, דער קאססיר הייסט עס, האלט אין איין צעהלען דאס געלד, ער זאל עס אפילו אונז שענקען א קוק! וואס געהט איהם

אָן אַ שטייגער בּיליעט, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבּעציג טויזענד, גלחים, הענידס, בּירנבּוים, מעקלערס, וואָס ווילען נעבּעך פֿערדינען, און גלאַט מענשען?.. דאָס גאָלד בּיי איהם אין די הענט פֿליהט — פֿליהט מיט אַ משונה׳דיסען קלאַנג, מיט׳ן קלאַנג פֿון גאָלד, אַ „גאָלדענער קלאַנג“ איהר פֿערשטעהט צי ניין?..

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך הייסט עס? בּיים בּיסעל גאָלד, איבּערגעצעהלט דאָס גאָלד, הייבּט ער אויף אויף אונז די בּרילען, טהוט אַ נעם בּיי אונז די פּאַפּירען און אַ מיש ווי מע צעהלט געלד, הונדערטערס אַ שטייגער, מיט אַ מאָדנעם קנאַק מיט די פֿינגער! עפֿענט אויף דאָס טישקעסטיל, נעמט אַרויס פֿון דאָרטען אַ גאַנץ גרויסען פּאַקעט; עפֿענט אויף אַ קאָנווערט, רייסט איהם אויף, נעמט אַרויס פֿון דאָרטען דעם בּיליעט, דעם אמת׳ן בּיליעט הייסט עס, און טהוט אַ פֿרעג: „ווער נעמט?..“ האָבּען זיך אַ לאָז געטהון מיט אַמאָל צעהען פּאָר הענד. „ניין! — רופֿט זיך אָן דער קאַססיר — אַזוי פֿיעל הענד קאָן איך דעם בּיליעט נישט געבּען; קלויבּט אייך אויס איינעם פֿון אייער קאָמפּאַניע“... האָבּען מיר, איהר פֿערשטעהט צי ניין, אויסגעקלויבּען איינעם פֿון אונזער קאָמפּאַניע, דעם עלטערסטען פֿון די דריי אַדוואָקאַטען. דער עלטערסטער פֿון די דריי אַדוואָקאַטען האָט גענומען דעם בּיליעט פּאַוואָלינקע אין בּיידע הענט אַריין, ווי מע נעמט אַ קינה בשעת יודישען... און האָט איהם צוגעטראָגען פֿריהער צום גלח, נאָכדעם צו מיין בּרודער, הענ־יך הייסט עס, נאָכדעם צו מיר און צו בּירנבּוים׳ען, אונז בּיידען הייסט עס מיר זאָלען זעהען צי איז דאָס דער זעלבּער בּיליעט טאַקי צי ניין?... האָט דער גלח געזאָגט, אַז ער האָט איהם דערקענט נאָך פֿון דער ווייטען בּיי׳ם קאַססיר אין די הענד, ער האָט אויף איהם, זאָגט ער, אַ גוטען סימן. וואָס פֿאַר אַ סימן? — וויל ער ניט זאָגען... און מיין בּרודער, העניך הייסט עס, האָט געשוואָרען בּיי אַלדעם גוטס, אַז ווען מע וועקט איהם למשל זייגער צוויי בּיינאַכט און מע טראָגט איהם צו דעם דאָזיגען בּיליעט, דערקענט ער איהם מיט׳ן קוק! איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. און איך און בּירנבּוים, מיר בּיידע הייסט עס, האָבּען דוקא דעם בּיליעט ניט דערקענט, למאַי זאָל איך זאָגען אַזאַ זאַך וואָס ניט געשטויגען נישט געפֿלויגען? מיר האָבּען נאָר גוט בּעטראַכט די סעריע מיט׳ן נומער 12 הייסט עס — דאָס איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, האַ? און מיר האָבּען זיך געלאָזט פֿון דאָרט גלייך אין גאָסודאַרסטווענע בּאַנק אַריין אָפּשקאָנטירען דעם בּיליעט, אָפּנעמען די מטמונים הייסט עס, די פֿינף און זיבּעציג טויזענד. געגאַנגען

זענען מיר אַלע אינאיינעם און רוקא צו פֿוס, חאָטש ס'איז אַרויף באַרג. דער עלטסטער פֿון די אַדוואָקאַטען האָט געהאַלטען דעם בילעט אויבען אויף, גאַנץ שטאַרק, מיט ביידע הענד, ער זאָל איהם חלילה נישט פֿערליערען, אָדער מע זאָל אויף איהם חס ושלום ניט איבערטראַכטען אַז ער וויל מאַכען די קונץ, איבערבייטען, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַזאַ שלים מזל'דיגער בילעט, — איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. און בעגאַנגען זענען מיר שוין נישט נאָר זאַלבעצעהענט, מיר זענען שוין געווען מעהר פֿון צוויי מנינים. פֿון וואַנען האָבען זיך גענומען קיין עין הרע אַזוי פֿיעל מענשען? וועל איך אייך זאָגען: ערשטענס גלאַט אַזוי, גוטע בעקאַנטע, פֿון מיין שטעדטעל, זענען גראַדע געווען דעם טאָג אין דער גרויסער שטאָדט און דערזעהען מיר געהען שוין מיט'ן בילעט אין גאָסודאַרסטווענע באַנק אַריין אָפּנעמען די פֿינף און זיבעציג טויזענד, זענען זיי אונז געגאַנגען אַביסעל באַגלייטען און טאַקי אין איין וועגס אַ קוק טהון ווי אַזוי מע נעמט דאָס גרויסע געווינס, וואָרום נישט אַלע טאָג קאָן מען אַזעלכס זעהען. הקצור וואָס זאָלט איהר קלערען, מיר האָבען געהאַט אַ שענע לויה, און אַ שענעם ברוך הבא אין גאָסודאַרסטווענע באַנק. דער יעפֿרייטער. וואָס שטעהט ביי דער מזהיר, האָט זיך אַפֿילו תחלת אַביסעל דערשראָקען, אַז ער האָט דערזעהען פֿאַר זיך קיין עין הרע אַזוי פֿיעל יודען מיט אַ גלח אין מיטען, פֿונדעסטוועגען האָט ער אונז גאַנץ פֿיין אויפֿגענומען און אַריינגעבעטען איינציגווייז אין באַנק אַריין. ציגעגאַנגען מיט'ן בילעט אַהין וואו מע דאַרף און געזאָגט וואָס מיר בעדאַרפֿען האָט מען אונז צוגעפֿיהרט צו איינעם אַ טשינאָווניק מיט אַ ווייסער גלאַנצענדיגער ליסינע, ווי אַ מילכיגער טעלער, און מע האָט איהם איבערגעגעבען אונזער בילעט און מע האָט איהם עפּיס אַ זאָג געטהון, וואָס — ווייס איך ניט. יענער וואָס מיט דער ליסינע, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט גראַטעס, האָט אויפֿגעהויבען די אויגען, אַ וואָרף געטהון אויף אונז אַ שאַרפֿען קוק דורך די בריללען און געטהון זיך זיין אַרבייט: ער האָט געהאַלטען אין די הענט אַ שאַרף מעסעריל, איהר פֿערשטעהט צי ניין, — און האָט מיט'ן מעסעריל געקראַצט אין אַ בוך, געקראַצט און געקראַצט אָהן איין אויפֿהער. ער קראַצט און מיר שטעהען אין געהאַקטע וואונדער און קוקען ווי ער קראַצט, און דער גאַנצער איבעריגער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און בעטראַכט אונז פֿון קאָפּ ביז די פֿיס, און ער, דער טשינאָווניק מיט דער ליסינע, הערט נישט אויף צו קראַצען, און אַרום און אַרום אויף אַלע טישען זיצען נאָך טשינאָווניקעס און ציילען געלד, נאָר ווי אַזוי מיינט איהר געלד? אַזוי ווי פּאַלאָווע, ווי מיסט!

גאָלד — גאַנצע סטערטעס! דער קאָפּ דרעהט זיך אַזש, „גאָלדענער קלאַנג" הילכט אַזש אין די אויהרען, און סע שעמערירט אין די אויגען! „ווער האָט דאָס אויסגעקלעהרט, טראַכט איך מיר, אָט דאָס געלד, וואָס איבער דעם ווערען מענשען אַזוי פֿערשוואַרצט, שלאָגען זיך קאָפּ אין וואַנט, און איינער דעם אַנדערען וואָלט נאָר איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד, נישטאָ קיין ברודער, קיין שוועסטער קיין פֿאָטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין גוטער פֿריינד, קיין טייערס אויף דער וועלט, נאָר געלד און געלד און געלד!.." אַזוי טראַכט איך מיר, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. און ער, דער טשינאָווניק הייסט עס, העדט נישט אויף צו קראַצען, ווארום וואָס געהט איהם אָן אַ שטייגער אַ בילייעט, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, הענידים, בירנבוים, מעקלערס, וואָס ווילען געבעך פֿערדינען, און גלאַט מענשען?.. נאָר אַלסדינג אויף דער וועלט איז דאָך ביז אַ צייט; נאָט האָט רחמנות געהאַט, דער טשינאָווניק האָט אויפֿגעהערט צו קראַצען, צוגויפֿגעלייגט דאָס שאַרפֿע מעסעריל, בעהאַלטען דאָס אין זשילעט קעשענע, אַרויסגענומען אַ קלאָהר ווייסע פֿעטשיילע, גוט אויסגעשנייצט די נאָז ווי מען בעדאַרף; נאָכדעם האָט ער אַ נעם געטהון דעם בילייעט, פּשוט ווי מען נעמט אַ פּראָסטען בויגען פּאַפּיר פֿאַר אַ גראָשען, געעפֿענט עפּיס אַ בוך, אַ ספר הזכרונות, און געקוקט — געקוקט, אַ קוק אין בוך און אַ קוק אויפֿ'ן בילייעט; אַ קוק אויפֿ'ן בילייעט און אַ קוק אין בוך; ער האָט אַ פּנים מורא דער דאָזיגער חכם, אַז דער בילייעט איז אַ געמלאכה'טער בילייעט... אַזוי טראַכט איך מיר — קראַץ-קראַץ! טראַכט איך מיר — שמעק-שמעק! ס'איז אַיין אמת'ער בילייעט געבאַך, ניט קיין פֿאַלשער!.." פּלוצים זעה איך ווי ער נעהמט דעם בילייעט, טהוט איהם אַ וואָרף אונז כמעט גלייך אין פּנים אַריין מיט די דאָזיגע ווערטער: (איך געדענק זיי אַזוי ווי אַצונד געדענק איך זיי).

— ווער האָט — אַייך געזאָגט, אַז דער דאָזיגער בילייעט האָט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד?...

איהר פֿערשטעהט צי ניין — ווער האָט אונז געזאָגט??? ווי געפֿעלט אייך אַזאַ משל?!

— וואָס הייסט — זאָגען מיר — ווער האָט אונז געזאָגט? — דער בילייעט אַליין האָט אונז געזאָגט, אַז ער האָט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד; די סעריע 2289 נומר 112

96

— יאָ — מאַכט ער צו אונז גאַנץ ערנסט — דאָס איז אמת, די סעריע 2289 נומר 12 האָט טאַקי געוואונען פינף און זיבעציג טויזענד, און אייער בילעט איז 2298 נומר 12, אַקליין טעות'ל, מאַליענקאַיאַ אָשי־באָטשקאַ. .

געפעלט אייך עפּיס אַזאַ נייעס? מילא וואָס זאָל איך אייך זאָגען, תחלת, אַז ער האָט אונז אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער זענען מיר געווען אַלע ווי צומישט; מיר האָבען גערעכענט: אָדער ער איז דול, אָדער מיר זענען משוגע, אָדער סע חלומט זיך אונז אַ חלום, און מיר האָבען גענומען קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע, נאָכדעם האָבען מיר זיך ערשט דערמאַנט אַ קוק טהון אין בילעט אַריין — יאָ, ווי מיר זענען יודען, סעריע 2298 נומר 12! איהר פערשטעהט צי ניין?.. .

וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער, מיין ליבער פריינד? איך בין דאָס גאָר ניט אימשטאַנד אייך איבערצוגעבען אַ צעהנטעל'חלק אַפילו, איהר זענט דאָס ניט אימשטאַנד צו באַשרייבען, און קיינער איז דאָס ניט אימ־שטאַנד זיך פאָרשטעלען דאָס בילד, די קאַרטינע, וואָס איז פאָרגעקומען דע־מאָלט אין באַנק, בשעת מיר זענען געבליבען שטעהן אַלע אָהן לשון, - גע־קוקט איינס אויף דאָס אַנדערע: אויף די פּנימער איז געווען אָנגעצייכענט, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז גאָר ניט געוועזען קיין פּנימער פון מענשען, איהר פערשטעהט צי ניין, ס'איז געוועזען חיות און בהמות איז דאָס געוועזען, אינם געשטאַלט פון מענשען, בהמות בצורת אָדם הייסט עס; איינער דעם אַנ־דערען זאָל קאָנען דורס זיין, וואָלט ער איהם דורס געוועזען מיט'ן קוק, מיט די אויגען! דאַכט זיך וואָס? וואָס האָט מען אייך געטהון אַזעלכס? עס האָט זיך אייך גע'חלומ'ט אַ חלום פון פינף און זיבעציג טויזענד? נו, אם כן בעדאַרף מען זיך נעמען דאָס לעבען? שוין זשע האָט דאָס לעבען קיין שום ווערדע ניט אַ חוץ געלד? משוגעים, איהר פערשטעהט צי ניין?.. אויף קיינעם האָט מיך ניט אַזוי פערדראָסען, הערט איהר, ווי אויף מיין הברה'מאַן, אויף בירנ־בוימען הייסט עס. מילא די איבריגע חברה האָבען חאָטש פערגעסטפערט זיך, אַרויפגעלעגט די באַד איינס אויף דאָס אַנדערע: דער גלח האָט אַרויפ־געלעגט אינגאַנצען אויף מיין ברודער העניך, און מיין ברודער העניך האָט געזאָגט, פרעגט איהם בחרם, עס האָט זיך איהם אַפילו נישט גע'חלומ'ט קיין פינף און זיבעציג טויזענד און ער וואָלט נישט אָנגעהויבען צו וויסען, וועגן איך, יעקב יוסיל הייסט עס, זאָל איהם נישט געווען קלאָפּען קיין דע־

פּעש און אָפּגעגעבען מזל טוב, איהר פֿערשטעהט צי ניין? „שען האָסט דו, זאָגט ער, געקוקט. ברודער מיינער אין בלאַט!..“ „פֿאַר וואָס האָסט דו, זאָג איך, ניט געקוקט?“ דו ביזט געווען, זאָגט ער, דער גאַנצער ברעכער, ביי דיר איז געווען זאָגט ער, דער ביליעט, דו ביזט, זאָגט ער, דער רעכטער בעל הבית! איהר הערט אַ מעשה? פֿריהער אַז ס'איז געווען די פֿינף און זיבעציג טויזענד, האָט מען מיך געוואָלט אָפּלייקענען גאָר אינגאַנצען, און איצט, אַז ט'דאָס זיך אויסגעלאָזט אַ טייך, בין איך שוין דער רעכטער בעל הבית, איהר פֿערשטעהט צי ניין? נאָר גאָר נישט, איך יעקב יוסיל, דאָס כפרה היהנדיל, נעם אויף זיך די גאַנצע כאָר, לאָז זיין איך בין דער גאַנצער היב! אַי, וואו זענען געווען אַ ייערע אויגען, בהמות! איהר האָט דאָך אויך געזעהען גלייך מיט מיר אַמאָל. ניינצעהן די אַלע פּאַפּירען, מיט די קוויטאַנציעס מיט די סטראַכאָווקעס, וואו סע שטעהט בפירוש סעריע 2298 נומר 12, און געוואונען האָט גאָר די סעריע 2289 נומר 12, פֿאַר וואָס איז אייך ניט איינגעפֿאַלען אַ קוק צו טהון אַז די 9 שטעהט פֿריהער פֿאַר דער 8? און אַז דער ביליעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענד, זענט איהר דאַכט זיך ניט קליין געווען אַ קוק צו טהון נאָך אַמאָל אין דער טאַבעלע, וואָס פֿאַר אַ סעריע האָט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד, צי די סעריע 2298 צי די סעריע 2289? אין באַנק אַריין, זעהט איהר, האָט איהר זיך ניט געפֿוילט געהן אַ גאַנצע חאַליאַסטרע, וואָס איז? איהר האָט געמיינט אָט נעמט איהר געלד? איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. נאָר אויף קיינעם האָט מיך אַזוי ניט געברענט, זאָג איך אייך, ווי אויף דעם חברה־מאַן, בירנבוים הייסט ער; איהר האָט איהם בעדאַרפֿט אָנקוקען, ווי ער איז זיך געשטאַנען ביי דער זייט ווי אַ ווילד פֿרעמדער, גלייך ווי מיט איהם געהער זיך דאָס ניט אָן גאָר ניט; אָט ערשט, דאַכט זיך, האָט ער געאַרבייט מעשים: מענשען! מענשען! ער וויל זיך פֿערלאָזען אויף מענשען! און איצט שטעהט ער ווי אַ כשר לעמעלי, נעבאַך גאָט די נשמה שולדיג!.. האָט דאָס מיך שוין אָנגענומען, איהר פֿערשטעהט צי ניין, ביים האַרצען און איך האָב זיך מישב געווען: לאָז איך מיר חאָטש קיהלען דאָס האַרץ פֿאַר מיין בלוט, וואָס ער האָט מיר אָפּגעצאַפּט דעמאָלט, דעם צווייטען מאַי, אויב איהר געדענקט, בשעת איך בין געשטאַנען פֿאַר איהם און געבעטען זיך ווי ביי אַ גזלן ער זאָל מיר אַרויסגעבען דעם ביליעט.

— פּאַני בירנבוים! — רוף איך מיך אָן צו איהם — אַצונד האָט איהר צייט זיך פֿערלאָזען אויף מענשען; אָט שטעהען מענשען אין באַנק קיין עין

הרע אַ סך! וואָס שווײַגט איהר? איהר ווילט שוין נישט קיין מענשען? אוים מענשען?..

דער גאַנצער עולם איז געשטאַנען, איהר פֿערשטעהט צו ניין, און געקוועלט. פֿון וואָס מע האָט געקוועלט קאָן איך אײַך ניט זאָגען: צי דאָס קוועלען איז געווען פֿון דעם, וואָס איך רוף מײַן חברה׳מאַן, בירנבוים׳ען הייסט עס, אויף מענשען? צי ס׳איז גלאַט געווען אָנגעלייגט בײַם עולם, וואָס פֿון די פֿינף און זיבעציג טויזענד האָט זיך אויסגעלאָזט אַ טײַך? קאָן איך אײַך זאָגען, איהר פֿערשטעהט צו ניין, און שווערען בײַ וואָס איהר ווילט, אַז עס הויבט מיך נישט אָן צו אַרען דאָס געלד, לאָז דאָס ברענען אויפ׳ן פֿײַער! אַרען אַרט מיך נאָר, פֿאַר וואָס אַז בשעת מ׳ע האָט נאָר געמיינט, אַז יעקב יוסיל האָט פֿינף און זיבעציג טויזענד, איז יעקב יוסיל געווען „רב יעקב יוסיל!" און איצט אַז מ׳ע איז געוואָהר געוואָרען, אַז יעקב יוסיל האָט איך בעט איבער אײַער כבוד אַ פֿײַג, ניט קיין פֿינף און זיבעציג טויזענד איז איין עק, אויס רב יעקב יוסיל!.. וואָס, פֿאַרחעס, אין אײַער פֿאָטער און מוטער אַרײַן! וואָס האָב איך דאָ חוטא בעגל געווען? יאָ פֿינף און זיבעציג טויזענד, ניט פֿינף און זיבעציג טויזענד, וואָס איז דאָ די נפקא מינא?.. הערט איהר, וואָס איך וועל אײַך זאָגען פֿאַני שלום עליכם, איהר מעגט זיך טאַקי איבערנעהמען מיט אײַערע יודעליך און מיט דער גאַנצער וועלט; ס׳איז, הערט איהר, פֿע, אַ פּאַסקודנע וועלט, און אַ פֿאַלשע וועלט, און אַ פֿאַרפֿיהרטע וועלט, אין אַ נאַרישע וועלט! נאָר זײַט זיך מודה, עס קלינגט אײַך נאָך נישט אין די אויהרען און עס דרעהט זיך נאָך ניט אויף אײַך דאָס היטעל פֿון מײַנע פֿינף און זיבעציג טויזענד? האָט נאָר קיין פֿאַריבעל ניט, וואָס איך האָב אײַך אפשר אָנגעדולט אַ קאָפּ און זײַט מיר געזונד, איהר פֿערשטעהט צו ניין, און לאָז גאָט געבען בעסערע געשעפֿטען.

פּעסעלע דעם רבינ'ס

פּעסעלע דעם רבי'נס.

ז

קורץ פֿרייטאָג און שבת הגדול.

אוי וויפֿיעל נעמען זיי האָט מען זיי גערופֿען.
איהם — דערפֿאַר, וואָס ער איז געוועזען אַ קליינינקער און אַ קורצינקער, און זי — דערפֿאַר, וואָס זי איז געוועזען אַ הויכע און לאַנגע.
אַ הויכע, אַ לאַנגע, נאָר אַ דינע, אַ דאַרע, אַ טרוקענע — אַ לולב; אַז זי פֿלעגט איהם דאַרפֿען זאָגען אַ סוד („אוי, באַגראָבען זאָל איך דיך מיט די קורצע פֿיס“!) פֿלעגט זי מוזען מחילה זיך אָנבויגען, אַראָבלאָזען זיך מיט עטליכע גראַד נידעריגער, אַראָפּנידערען צו איהם; און ער האָט דאָס פֿיינט געהאַט האָרכען, פֿלעגט ער זיך בויגען; פֿלעגט זי זיך דאַרפֿען נאָך בויגען; פֿלעגט ער זיך אָנבויגען נידעריגער · פֿלעגט זי מוזען זיך בויגען נידעריגער: פֿלעגט ער זיך אָנבויגען נאָך נידעריגער; פֿלעגט זי מוזען זיך אָנגעהויבען נאָך נידעריגער:
— אוי, בעגראָבען זאָל איך דיך מיט די קורצע פֿיס!..
מיט איינעם וואָרט; זי איז איהם דערנאַנגען די יאָהרען און ער האָט געשוויגען און מיר, תדר'יונגלעך שקצים, קונדייסים=עכברושים, האָבען געהאַט די גרעסטע נקמה.
פֿאַר וואָס?
דערפֿאַר וואָס ער האָט אונז דערנאַנען די יאָהרען, געמוטשעט מיט דער גמרא, געבראָכען די ביינער, געשמיסען, געשמיסען, געשמיסען... איהר

געדענקט דאָך די מעשה וואָס אין פּרק: „פּעם אַחת — איין מאָל האָט ער דערזעהען אַ קאָפּ פון אַ מענשען טהוט שווימען אויפ'ן ים, האָט ער זיך אָבּגעשטעלט און אָנגערופען צו דעם קאָפּ: על דאַטפת — דערפאַר וואָס דו האָסט יענעם געטרונקען, האָט מען דיך דערטרונקען און דער סוף פון דיינע טרייִנקער — זיי וועלען אויך דערטרונקען ווערען... נאָר איך קעהר זיך אום צוריק צום „קורץ פרייטאָג“ און „שבת הגדול“.

ער איז געוועזען, ווי איהר שטויסט זיך שוין אָן מסתמא, אונזער רבי, און האָט געהייסען רב זרחיל, און זי איז געוועזען אינזער רביצין, און האָט געהייסען זרליכע.

ער האָט געקנעלט מיט אונז פון גאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט, געהאַקט האָלץ, זיך אַיינגעריסען דאָס געזונד, פאַר עטליכע קאַרבען אַ זמן, און זי האָט געבאַקען בליניעס מיט לאַטקעס פון אונזערטוועגען, רעטשאַניקליך, באַבקעליך און קאָרזשעס אויף צו פאַרקויפען.

צי האָט זי געהאַט דערפון פרנסה — דאָס קען איך אייך ניט זאָגען; נאָר אַז מיר, חדר-יונגליך-שקצים, קונדייסים-עכברושים, האָבען איהר אָנגעפּייפט אין חשבון — דאָס בין איך אייך ערוב, וואָרום איטליכער האָט גענומען אויף באָרג, און יעדער פון אונז האָט געהאַט ביי איהר קרעדיט ביז אַ געוויסער „ציפער“, און איטליכען האָט זי געגלויבט אויף נאמנות.

מע האָט בעדאַרפט האָבען אַ האַרץ פון אַ טאָטער מע זאָל זרליכען אָפּנאַרען: און ווער האָט נאָך אַזוי געקענט זרליכען ווי איך האָב זי געקענט?

אַז כסף הכל האָב איך ביי איהר גענעסען קעסט, וואָרום איך בין געוועזען אַ דאָרפסיונגעל, האָב איך זיך אָנגעזעהען ווי זי האָרעוועט נעבעך, שטעהט אויף פאַרטאָג, וועז גאָט אַליין שלאָפט נאָך, נעמט זיך צו דעם באַקדייזשע אָדער צו דער מולטער, פאַרקאַטשעט די אַרבעל און קנעט גאַנץ געשמאַק מיט ביידע לאַנגע דאַרע טרוקענע הענט. און דאָס טוינ מאַכט טיאַף-טיאַף, און די מולטער קרעכצט, און זי אַליין קרעכצט, שטעלט זיך אָפּ אַלע מאָל, טהוט אַ וויש דעם שווייס מיט'ן עלענבויגען פון אונטען אַרויף און לאָזט אַרויס אַ טיעפען-טיעפען: „אוי רבונו-של-עולם-מאַמע-זיסע-האַרציגע-געטרייהע!..“

הערט איהר? איך האָב געוואוסט וואָס בעדייט אָט דער דאָזיגער „רבונו-של-עולם-מאַמע-זיסע-האַרציגע-געטרייהע!“ אָט דאָס איז דער פּשט פון דעם: די מעהל איז גענומען געוואָרען ביי גנעסי די מוטניטשקע אויף באָרג ביז דאָנערשטאָג, און די סחורה וועט זי צוטהיילען אויף באָרג, און גאָט ווייסט,

אויב עס וועט איהר אומקעהרען זיך צוריק דאָס געלד ביז דאָנערשטאָג, און גנעסי די מוטניטשקע וועט ניט שווייגען, גנעסי די מוטניטשקע האָט אַליין אויך גענומען די מעהל ביז דאָנערשטאָג, און אַז מע זאָגט דאָנערשטאָג בעדאַרף זיין דאָנערשטאָג, וואָרום אַמויל איז ניט חאַליווע, און דאָנערשטאָג איז גלאַט אַגוטער טאָג, דאָנערשטאָג הייסט שוין ערב שבת — דער טאָג וואָס מע בעדאַרף אָנקומען צום מאַן נאָך געלד — און אַז אָך און וועה איז דעם „שבת הגדול“ אַז ער בעדאַרף זיך אַראָפּלאָזען צום „קורצען פרייטאָג“ בעטען אויף שבת, און אַז אָך און וועה איז דעם „קורצען פרייטאָג“, אַז דער „שבת הגדול“ קומט איהם מאָנען אויף שבת — אַז אָך און וועה איז זיי גיידען!..

אָט דאָס האָט בעדייט דער רביצינס „רבונו—של—עולם—מאַמע—זיסע—האַרציגע—געטרייהע“...

און אפשר האָט איהר „רבונו—של—עולם—מאַמע—זיסע—האַרציגע—געטרייע“ געהאַט אַנ'אַנדער טעם? אפשר איז דאָס גאָר געגאַנגען אויף אַנדערע צרות? און צרות האָט זי געהאַט גענוג, ניט צופאַרזינדיגען!

ערשטענס איז זי אַליין געווען לא עליכם נישט קיין געזונדע, פלעגט הוסטען שטילערהייד, אַז קיינער זאָל ניט זעהען; צווייטענס האָט זי געהאַט יסורים פון פּעסעלין, איהר עלטערע טאָכטער, אַמיידיל שוין אין די יאָהרען, מיט פלאַם פייערדיגע האָר און מיט קלייען אויפ'ן פנים, וואָס קיינער וויל זי ניט נעמען — וואָס וועט זי אויסזיצען?.. הייגט „באַשעפעניש“ — דאָס איז דאָך גאָר אַנ'אומגליק! „באַשעפעניש“ איז געווען אַ הייקער, אַ פאַרזועהעניש, אָהן העגט, אָהן פיס, אָהן אַ צונג, אָהן לייב און לעבען — אַז אָך און וועה צו אַזעלכס, וואָס איז גאָר געבאָרען געוואָרען, אַז אָך און וועה איז צו אַזעלכס וואָס לעבט גאָר אויף דער וועלט!..

נאָר מיט „באַשעפעניש“ וועלען מיר זיך נאָך באַגעגענען אַמאָל און מיט פּעסילען וועלען מיר זיך אויך אין גיכען באַקאָנען, דערווייל קעהרען מיר זיך אום צוריק צום „קורץ פרייטאָג“ און „שבת הגדול“.

אַ ביטערע רחמנות איז געווען נעבאַך אויף זרליכען, אַז זי אַליין האָט בעדאַרפט רעשטשינען, קנעטען, זעצען, באַקען, בראָטען זיך ביים אויבען, אַליין טראָגען וואַסער, אַליין ברייננגען האָלץ, אומעטום אַליין, נישטאָ קיין הילף פון קיינעם! פון וועמען? זרחיל קנעלט, פּעסעלי זיצט זוין לערנט גלייך מיט אַלע קינדער, זי איז דאָך אַוואָהלקענענדיגע, אַמאַנסבילשע קאָפּ אויף איהר, און „באַשעפעניש“ זיצט צווישען אויוועך אין אַ ווינקעלע, די פּיסעליך אונטער זיך

און וואַרט ביז מע וועט איהר אונטערטראָגען עפּיס, אַריינרוקען אין הענטיל אַריין: „נאַ, באַשעפּענישיל, וואַרג זיך!..“

אָט דאָס אַ פּנים האָט באַדייט דער „אוי, רבונו של עולם—מאַמע—זיסע—האַרציג—געטרייהע“... און אפשר איז דאָס נאָר געגאַנגען דערויף, וואָס פּעסעלי איז געווען אינגאַנצען אויף זיין זייט, אויף'ן פאָטער'ס צד הייסט דאָס, און זיי ביידע, פּעסילי און זרח'ל, זענען תמיד געווען איהר אויף קידער ווידער.

— דאָס טאַטעלי מיט'ן טעכטעריל! באַגראָבען זאָלט איהר זיך ביידע אין איין גריבעל! —

פּעסילי האָט ליעב געהאַט דעם פאָטער און דער פאָטער האָט ליעב געהאַט פּעסעלין — דאָס איז געווען אַ מאָדנע, אַ שטילע ליעבע.

קיינער פון אונז האָט ניט געהערט, זיי זאָלען זאָגען אַמאָל איינער דעם אַנדערען אַ גוט וואָרט. אַדרבה, ער פלעגט זיך מיט איהר שאַפען ניט ווי מיט אַ טאָכטער, נאָר ווי מיט אַ דינסט:

— העָר נאָר, דו!..

נאָר אין די אויגען האָט מען אַרויסגעזעהען, אַז ער האָט זי ליעב, שטאַרק ליעב, אַז ער קאָן זיך אָהן איהר ניט באַגעהן.

אפשר דערפאַר, וואָס ער האָט געהאַט אַ ביין פינסטער לעבען בײַם חײַב? און אפשר דערפאַר וואָס פּעסילי איז געווען אַ גערעָטענע, געהאַט אויף זיך אַ מאַנסבילשען קאָפּ און געקאָנט גוט לערנען? און אפשר דערפאַר, וואָס פּעטילי האָט געוואוסט דעם טאַטענס אַלע גיינג, געטראָפען אַלע מאָל וואָס ער וויל, אונטערגעטראָגען איהם צו דער צייט די יאַרמעלקע, דעם קאַנטשיק, דאָס פּושקעלע טאַבעק, אָדער אַ טרונק וואַסער?

— דאָס טאַטעלי מיט'ן טעכטעריל! פלעגט זאָגען די רביצין — ער זאָל בעסער אין זינען האָבען אַ שידוך טהון מיט איהר, קריגען עפּעס אַ חתן פון איהרעטוועגען!..

דער רבי האָט איהר דערויף געענטפערט נאָר מיט אַ זיפץ, ווי איינער רעדט: „קריגען עפּעס אַ חתן? געה קריג, אַז סע קריגט זיך ניט!..

אויף אַלסדינג איז אָבער פאַרהאַן אַ צייט, יעדער שטיקעל סחורה ליגט זיך אוים, ביז סע קומט דער רעכטער קונה, און ס'איז נישטאָ דאָס מיידיל אויף דער וועלט, וואָס זאָל ניט האָבען איהר זווג. קיין יודישער מאָנאַסטיר, ווייסט איהר דאָך, איז ניט פאַרהאַן...

געקומען אַ צייט אויך אויף פּעסילען, געקומען אַן „אויסחאַפּעניש“ אויף איזר. אַזוי האָט געזאָגט די רביצין. נאָר אין אמת'ן איז דאָס געווען

אַ באַשערטע זאַך, און אויב איהר ווילט וויסען איז דאָס געווען אַ ראָמאַן, אַנ'אמת'ער ראָמאַן, שעמט זיך ניט, אַ ראָמאַן מיט אַ „פֿאַרליבעניש“, מיט אַ „פֿערקאָכעניש“, מיט אַלע זיבעצען זאַכען, אַ ראָמאַן מיט אַלע פּישטשעווקים.

נאָר דערויף איז ביי מיר פֿאַרהאַן אַ באַזונדער מעשה.

II.

אוועקגעפֿאהרען.

אַ הויכער, נאָר אַנ'איינגעבויגענער; אַ געשטופּעלט פּנים, נאָר גוטע גרויע אויגען; אַ יונגערמאַן, נאָר מיט גרויע האָר — אָט האָט איהר אַ פּאָרט־רעט פֿון פֿייוויל קאָראָביינִיק אָדער ווי מען האָט איהם גערופֿען ביי אונז אין מאַזעפּעווקע „פֿייוויל כל־בוניק“.

און גערופֿען האָט מען איהם „כל־בוניק“ ניט אומזיסט: ביי איהם אין דער קאַראָבקע האָט זיך געפֿונען פֿון כל־בו: קנעפּ און קנעפּליך, נאָדלען און נאָדעל־טעשליך, גאַרעס און זייד און סטיינגעס און טאַשמעליך און פּאָדעס און באַוועליך, יערמעלקעס און קליידליך, און שטיקלעך זייף אַלערליי סאָרטען, און נאָך אַ סך מינים סחורה, וואָס איז שווער אַלסדינג זיך אָנגע־דיינקען און אויסרעכענען אויפֿ'ן קאָפּ.

אַ יום־טוב איז געווען ביי אַלע ווייבער און ביי אַלע מיידליך, אַז מע האָט דערהערט אַז פֿייוויל כל־בוניק איז געקומען, און פֿאַר אונז, חדר־יונג־ליך־שקצים, קונדייסים־עכברושים, איז דאָס געווען אַ צווייענדיגער יום־טוב: ערשטענס איז פֿייוויל כל־בוניק מיט דער קאַראָבקע גלאַט אַ יום־טוב, און צוויי־טענס, ווי באַלד פֿייוויל כל־בוניק איז דאָ, וועט מען פֿערשפּאָרען לערנען חאָטש אַ פּאָר שעה, מע וועט זיין „פֿריי“, פֿאַר וואָס? דערפֿאַר ווייל דער רבי רב זרחיל האָט ליעב הערכען נייעס, וואָס טהוט זיך אויף דער וועלט, און ווער ווייס גאָך אַזוי וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך ווי פֿייוויל כל־בוניק וואָס שפּאַרט אָן מיט זיין קראָם מי יודע וואו, אַלע מיינעלעכער.

נייס האָט פֿייוועל כל־בו'ניק געבראַכט צופֿיהרען אַלע מאָל גאַנצע פּעק, „אוצרות מיט נייסען“, און נישט אַזוי די נייס אַליין ווי דאָס דערצעהלען זיינס. איהר ווייסט וואָס איך וועל אייך זאָגען, דערצעהלען נייס בעדאַרף מען קענען, און פֿייוויל כל־בוניק האָט געקענט דערצעהלען. אין זיין דערצעהלען איז געלעגען אַ מין טאַלאַנט, אַ כח המשך, וואָס האָט צוגעצויגען, און גע־

צוינגען זיך אָהן אײן אָבשטעל און אָהן אײן אויפהער, און אײביג דאַכט זיך, אײביג וואָלט איך איהם געוואָלט האָרכען, קײן מאָל נישט נמאָס געוואָרען.

„וואָס הערט זיך נײַס פֿרעגט איהר? אוי סע הערט זיך ניט גוט!" — אַזוי פֿלעגט פֿײַוויל כלבוניק אָנהויבען שיטען און צופּאַקעווען בשעת מעשה די קאַראָבקע און צולײגען זיך מיט דער קראָם — „נישט גוט הערט זיך מיט אונזערע יודעליך אחינו בני ישראל... אָט פֿאָהר איך פֿון זיטאָמיר, ניט ווײַט פֿון זיטאָמיר, טשידנעוו איז פֿאַראַן אַ שטעדטיל, אויב איהר האָט געהערט, טשידנעוו... איז דאָרטען פֿאַראַן אַ רב אין טשידנעוו, איז דער דאָזיגער רב דער טשידנעווער אַלײן אַנ׳אונזעריגער, אַ מאַלאָראָסיער, פֿון מאַלעראָסיע איז ער, מאַלעראָסיע איז ניט ליטאָ, אין מאַלעראָסיע איז ניטאָ אַזעלכע אָרעמע לײַט ווי אין דער ליטאָ, בײַ אונז אַז סע מאַכט זיך אַנ׳אָרעמאַן איז ער זיך אַנ־אָרעמאַן, און בײַ אײַך אין דער ליטאָ אַנ׳אָרעמאַן, עס זאָל אײַך צו קײן חרפה ניט זײַן, איז טאַקי אַנ׳אָרעמאַן וואָס אַנ׳אָרעמאַן הײסט. איך האָב אַזעלכע אָרעמע לײַט ווי בײַ אײַך אין דער ליטא נישט באַגעגענט אין ערגיץ ניט, איך בין שוין אויסגעפֿאָהרען אַ שטיקעל וועלט, איך בין שוין געווען אומעטום, אי אין דער ליטאָ, אי אין פּוילען, אי אין טיעף־פּוילען, אין ראַדאָם און אין לאָדז און אין ווארשא. אין ווארשא! לעבען זאָל ווארשא! אַ טהײַערע, אַ גאָלדענע שטאָדט, אָט דאָס ווארשא! און וואָלוועל כזול הזול!... דאָרט אַנ־אָנבײַסען קריגט איהר פֿאַר עלף גראָשען, און נאָך וואָס פֿאַר אַ מין אָנבײַסען, מיט זעמעליך פֿון געבײַטעלטער מעהל וואָס צוגעהט אין מויל ווי אַ פּוטער, איך וואָלט דאַכט מיר אײביג געזעסען אין ווארשא וואָלט איך, ווען ניט די שפּראַך זײערע וואָס איז שווער צו חאַפּען מחמת זײ רעדען מאָדנע און גיך־ניך צום מײנסטען מיט פּתח׳ן אַ סך און מיט אַ נגון: „אַי ווי עץ זאָל אַזוי לעבען..." „אַלע הײסען בײַ זײ דאָרטען איטשמאַיר", אַלע אײן נאָמען, נאָך זײערען אַ גוטען יודען איצי־מאיר, אַזוי ווי אין באַרדיטשעוו הײסען אַלע לוי־יצחק נאָך ר׳ לוי־יצחק׳ן דעם באַרדיטשעווער רב, וואָס איז געווען אַ מדבר וואָס נאָך עד היום דערצעהלט מען זיך אָן פֿון איהם אַ סך שעהנע מעשיות, למשל..." טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג רײדען?" שלאָגט איהם איבער סאַמע אין מיטען זאָרליכע די רביצין — „וואָס קאָסט בײַ אײַך אַ פֿערטיל טוץ קנעפּליך ווײַסע מיט פֿאַרהאַטעוויטע לעכליך?"

און פֿײַוויל כל־בוניק פֿאַלט ניט אַראָב בײַ זיך דערמיט וואָס מען האָט איהם איבערגעהאַקט. ער באַווײַזט דער רעביצין אַלערלײ קנעפּליך, ווײַסע און ניט קײן ווײַסע, מיט פֿערהאַטעוועטע און ניט קײן פֿערהאַטעוועטע לעכ־

ליך און רעדט ווייטער, ער שיט ווי פון א זאק, עס גיעסט זיך ביי איהם ווי פון א פאס און עס ציהט זיך ביי איהם אהן אנ'אפשטעל און אהן אנ'אויסלאז, ווי ביי יענעם פאקאסניק וואס ציהט אלערליי סטיינגעס פונ'ם מויל, רויטע, גרינע, געלע, בלויע, און מע ווייס ניט ווען לאזט זיך אויס ביי איהם רויטע און ווען הויבט זיך אן גרינע, ווען לאזט זיך אויס געלע און ווען הויבט זיך אן בלויע — עס ציהט זיך און ציהט זיך סטיינגעס, עס שעמערירט אין די אויגען סטיינגעס, א גאנצער בארג מיט סטיינגעס, און סטיינגעס, און סטיינגעס...

ויהי היום, האט זיך געטראפען א מעשה: פייוויל כל-בוניק האט אוועקגערופען דעם רבין אויף א סוד און האט זיך אפגעסודעט מיט איהם א[illegible]גען א שעה צוויי; בשעת מעשה האט פייוויל זיך געווישט דעם שטערען מיט א גרויסע רויטע פאטשיילע — עס האט פון איהם געראנען טייכען שווייס, און דער רבי רב זרח'ל איז געווען מאדנע צוטראגען, שטארק צופלאטען און פערטראכט כמעט ניט געהערט וואס מע רעדט צו איהם, און אז די רביצין איז געקומען פונ'ם מארק האט זי דער רבי אוועקגערופען אויף דעם אייגענעם ארט, וואו ער האט זיך גע'סוד'עט מיט פייוולען, און עס האט לאנג נישט געדויערט האט זיך געלאזט הערען א געשריי: „סע קען ניט זיין?!..“ באלד האט דער רביצינס פנים זיך אנגעצונדען מיט א מאדנע פייעריל, מיט א מין שיין וואס מיר האבען שוין לאנג אויף איהר פנים אזעלכעס ניט געזעהען.

„היינט לאז איך אייך פריי, היינט לערנט מען ניט“ — האט אונז דער רבי געגעבען צו וויסען און צולאזט דעם גאנצען חדר, און נאר איך איינער, דעם רבי'ס קעסט-קינד, בין געבליבען, און דער גאנצער חדר האט מיר מקנא געווען וואס איך וועל זיין דערביי.

וואס דערביי — האט קיינער ניט געוואוסט; נאר פערשטאנען האט מען אז דא מוז עפעס זיין א שמחה, אדער אזוי א מין זאך וואס איז כדאי דערביי צו זיין.

און איך בין דערביי געווען...

קודם כל האט זיך די רביצין א חאפ געטהון:

„אוי א מכה איז מיר, ניטא קיין לעקיך!“

האט איהר דער רבי געענטפערט:

„למאי, ס'איז קיין בראנפען אוייך ניטא!“

האט זיך אריינגעמישט פייוויל כל-בוניק אליין:

„דאס נעהם איך אויף זיך...“

בקיצור ס׳איז געוואָרען אַ לעקעך און בראָנפֿען, אַ פֿאַרבײַסען, און תּיכּף נאָך מעריב זענען זיך צונויפֿגעקומען אַ מנין יודען פֿון בית המדרש, און בתוכם ר׳ משה שמואל דער חזן, רב העניך דער סופר און רב עוזר דער שמש און מע האָט געשריבען תּנאָים: „ה״ה החתן מהורר...״ אַזוי האָט געלייענט רב העניך דער סופר מיט אַ ניגון — „מוהרר, מוהרר...״ דאָ האָט זיך רב העניך דער סופר אָבגעשטעלט און אַ קוק געטהאָן אויפ׳ן חתן.

„מוהרר שרגא פֿייביש געציל בר נח מרדכי ליב...״

„מוהרר שרגא פֿייביש געציל בר נח מרדכי ליב... עם הכּלה הבתולה מרת... מרת... דאָ האָט זיך רב העניך דער סופר אָבגעשטעלט און אַ קוק געטהאָן אויף דער כּלה.

„מרת פּעסי מײַטע לאָה בת הרב ר׳ זרח-נפתלי-צבי-הירש...

מרת פּעסי מײַטע לאָה בת הרב רב זרח-נפתלי-צבי-הירש... החתונה תּהיה למזל טוב אם ירצה השם... אם ירצה השם...

דאָ איז פֿאָרגעקומען אַ שטילע סצענע אָהן ווערטער, דהיינו: דער סופר האָט אַ קוק געטהאָן אויפ׳ן רבּין, דער רבּי האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער רביצין, די רביצין אויפ׳ן חתן, דער חתן אויף דער כּלה, די כּלה אויפ׳ן סופר, דער סופר אויפ׳ן רבּין, דער רבּי ווידער אויף דער רביצין, די רביצין אויפ׳ן חתן, דער חתן אויף דער כּלה, די כּלה אויפ׳ן סופר, און אַזוי ווייטער... דאָס ווען מען זעצט איבער אויף ווערטער אין וואָס פֿאַר אַ שפּראַך ס׳איז ניט איז וואָלט אויסגעקומען אַזוי:

דער סופר צום רבּין: נו? וואָס שווייגט איהר? איהר זענט דאָך דער מחותּן?״

דער רבּי צו דער רביצין: פֿון וואַנען זאָל איך וויסען? פֿרעגט בײַ איהר...

די רביצין צום חתן: חתן, וואָס שווייגסט דו? סאַי ווי סאַי אַלע הוצאות אויף דײַן קאָפּ...

דער חתן צו דער כּלה: בײַ מיר האָט מען געפּועל׳ט אַפילו מאָרגען; וואָס זאָגסט דו, פּעסיל?..

די כּלה צום סופר: פֿרעגט דעם טאַטען, האָטש איך ווייס פֿריהער אַז דער טאַטע וועט הייסען אָבלייגען...

בקיצור ס׳איז געבליבען, אַזוי ווי ס׳איז ערב ראש חדש זאָל די חתונה זײַן חצי חדש, דאָס הייסט אין אַ פּאָר וואָכען אַרום, וואָרום ווי ניט ווי — עפּיס דאַרף מען דאָך אויפֿנעהמען, עפּיס דאַרף מען דאָך צוגרייטען... און אַז מען

האָט צוּבראָכען דעם טעלער און געזאָגט מזל טוב! מזל טוב! האָב איך בעמערקט אַז דער רבי רב זרח איז געוואָרען טויט ווי אַלע טויטע; אַזוי ווי דער טעלער האָט זיך צוּבראָכען אַזוי האָט זיך ביי איהם דאָס האַרץ צוּבראָכען אויף שטיקעליך... איך האָב אַליין געהערט ווי ער האָט אַ זאָג געטהון צו רב משה שמואל דעם חזן ביים ערשטען גלעזיל בראָנפען, וואָס פון איין קוק אויף דעם איז ער שוין געווען בגילופין:

„קומט אַ פּרעמדער און חאַפּט אויס דעם קוילעטש — וואָס? ווער? ווען? אך-אך-אך!..."

„עט!" — האָט איהם אָפּגעענטפערט משה שמואל דער חזן, וואָס האָט שוין העכער אַ האַלב גלעזיל בראָנפען אָפּגעטרונקען און די צונג האָט זיך איהם שוין עפּיס ווי געפּלאָנטעט — עט! מילא בע, גאָט זאָל געבען נחת פון דערווייטען... אם ירצה השם ישועות ונחמות אויף'ן כלל, כלל ישראל!.."

„אמן!" האָט זיך אָנגערופען רב עוזר דער שמש וואָס וויל ניט וויסען פון קיין שום מעשיות און האָט איבערגעקעהרט דאָס גלעזיל אָהן צערע-מאָניעס גלייך אין מויל אַריין.

און חתן-כלה זענען געזעסען אויבען-אָן, איינס נעבען דאָס אַנדערע גאַנץ נאָהענט, אַזוי נאָהענט, אַזוי פעסט, אַז איך האָב בשום אופן ניט גע-קענט אַריינשטופען זיך צווישען זיי אין מיטען, נאָר פון דער ווייטען האָב איך גאַנץ גוט געזעהען—איך האָב נישט קיין נידריגע ראיה—אַז איהר האַנד איז געווען אין זיין האַנד: עס האָט איהר געפלאַמט דאָס פּנים; די אויגען האָבען איהר געברענט, זי האָט מיט אַ מאָל בעקומען חן, געוואָרען שעהן, שעהן ווי די וועלט! וואו זענען אַהינגעקומען איהרע רויטע האָר? וואו האָבען זיך באַהאַלטען איהרע קלייען פונ'ם פּנים? זי איז געווען, זאָג איך אייך, מלא חן!..

און נישט נאָר יענעם אויפדערנאַכט, די גאַנצע צייט וואָס מען האָט זיך געגרייט צו דער חתונה האָט פּעסיל געשיינט ווי די זון אים תמוז, גע-וואָרען פון טאָג צו טאָג שעהנער און שעהנער, נאָר דעם טאָג פון דער חופּה איז זי שוין געווען ניט דאָס, מחמת זי האָט געוויינט, שטאַרק, שטאַרק געוויינט, געגאָסען ווי אַ בערעזענע. אפשר האָט איהר דאָס האַרץ געזאָגט, אַז זי וועט ניט מאַכען קיין גרויס גליק מיט איהר אויסדערוועהלטען, מיט איהר בעשערטען? און אפשר האָט איהר באַנק געטהון דער פּאָטער וואָס בלייבט אַליין, עלענד ווי אַ שטיין...

אויב פעסעלין איז געווען שווער זיך שיידען מיט איהר פאטער, איז דעם פאטער געווען טויזענד מאל שווערער זיך שיידען מיט זיין טאכטער. דער רבי רב זרחיל האט ניט געוויינט, וואס איז ער א יודענע ער זאל וויינען. און דער רבי רב זרחיל איז גלאט אויסגעגאנגען שטילערהייד, געצאנקט ווי א ליכט; נאר אז מע האט געהאלטען ביים געזעגענען זיך איז פארגעקומען אזא מין סצענע: די פעקליך, איהר בעטגעוואנד און זיין קאראבקע מיט סחורה זענען שוין געווען איינגעפאקט אינאיינעם און געלעגען אין וואגען. און דער רבי רב זרחיל איז גלאט אויסגעגאנגען שטילערהייד, געצאנקט און געווארט אז פעסילי זאל געהן קריכען אין בויד אריין; די רביצין איז געשטאנען אויסגעצויגען ווי לאנג זי איז, צונויפגעלייגט די הענד אויפ'ן הארצען, אנגעשפארט חעם קאפ אויף צוויי פינגער און געקוקט אויפ'ן רבי'ן מיט א מאדנעם קוק ווי איינער רעדט: „באגראבען זאל איך דיך מיט דיינע קורצע פיס, וועסט זיך אמאל געזעגענען מיט איהר צי ניין?..“ דער רבי רב זרח האט פארשטאנען וואס דער קוק בעדייט און האט א זאג געטהון צום אידעם, צו פייוויל כל-בוניק, מיט א קול פון א שטשערבאטע טעפיל:

„הם... נו... הם... וועלען מיר זיך, הייסט דאס, אנהויבען אבגעזעגענען?“

„זייט געזונד שווער! זייט געזונד שוויגער!“

„פאהר געזונד! פאהר געזונד!“

„זיי געזונד מאמע... זיי געזונד טאטע!..“

אט דא האט זיך פעסיל, אנאנגעטהונענע, אנאיינגעוויקעלטע אין 2 שאלען, מיט אמאל געגעבען א ריס, ארויפגעפאלען דעם פאטער אויפ'ן האלדז מיט א געוויין, מיט א יאמער, מיט א געשריי.

„טא—טע... זיסער טייערער טאטע!..“

וויפיעל מענשען עס זענען בשעת מעשה געווען אין גאס האבען אלע געוויינט: פעסיל און דער רבי, און די רביצין, און פייוויל כל-בוניק, און איך און דער בעל עגלה, וואס איז געזעסען אויף דער קעלנע אנגעגרייט מיט דער בייטש, און זיינע אלע פארשוינען, און דוואשע די שמשיטע, דער רביצינ'ס א שכנה, א קראנקע נעבעך, און דוואשעס עלטערע טאכטער זלאטע די געלע מויד מיט שווארצע ציין, וואס האט געהאלטען א קליין קינד אויף די הענד, און אקולינא די גויע וואס פארשטעהט איטליכס ווארט יודיש, און חלאוונע דער שוסטער וואס איז געקומען אפנעהמען פאר די שטיוועל פאררכטען און ס'איז ניט געווען, און גלאט א יוד א ווילד פרעמדער, גאר, וואס איז געגאנגען פארביי, האט ער דערזעהן מע פאהרט אוועק און דער-

יאָרס מיט מײַנס, האָט ער זיך אָבגעשטעלט, געזיפצט שטילערהייד און אויך געקושט די אויגען...

לאַנג לאַנג זענען מיר נאָך געשטאַנען אַלע אין דרויסען און געקוקט אַהין. דאָ די בויד איז פערפאַלען געוואָרען, און נאָר אַ סימן פון שטויב איז געבליבען שטעהן אין דער לופט, און אַ ריח האָט זיך געלאָזט הערען פון די פערד און פון די אָנגעשמירטע רעדער.

„אַוועקגעפאָהרען!“ האָט זיך אָנגערופען דער ווילד־פרעמדער יוד, וואָס איז געגאַנגען פאַרביי, גלייך ווי ער האָט אונז דאָ דערצעהלט עפּעס אַ נייס חאָס אָהן איהם ווייס מען ניט.

„אַוועקגעפאָהרען!“ האָט איהם דער רבי רב זרח'ל נעענטפערט, גלייך ווי ער האָט געוואַרט אויף דעם דאָזיגען ענטפער.

„אַוועקגעפאָהרען!“ האָבען מיר אַלע אַ זאָג געטהון, גלייך ווי מיר וואָלטען זיך דאָ אָנגעזאָגט איינס דאָס אַנדערע מי יורע וואָס פאַר אַ בשורה...

עולם הבא.

עוֹלָם הַבָּא.

(ערצעהלונג).

אז איהר ווילט וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענע מעשה, ווי אַזוי איך האָב אויף זיך געהאַט אַמאָל אַ פּעקיל, וואָס איך האָב עס אַליין גענומען אויף זיך, און בין שיער שיער ניט אומגליקליך געוואָרען! און איהר מיינט איבער וואָס? נאָר איבער דעם, וואָס איך בין געווען אַ יונגערמאַן ניט קיין געניטער, ניט קיין איבערגעשפּיצטער, דאָס הייסט, עס קאָן זיין איך בין נאָך היינט אויך ווייט פון אַ חכם, וואָרום איך זאָל זיין אַ קלוגער וואָלט איך דאָך ווי זאָגט איהר, געהאַט געלד; אַז מע האָט געלד, איז מען דאָך אי קלוג, אי שען, אי מען קאָן זינגען.

בין איך הייסט דאָס געווען אַ יונגערמאַן, געזעסען אויף קעסט ביים שווער און שוויגער, געזעסען און געלערנט, אַביסעל אַריינגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שווער און שוויגער זאָלען ניט וויסען, ניט אַזוי דער שווער ווי די שוויגער. איך האָב דאַרפט איהר וויסען, אַ שוויגער, אַ מאַנסביל, דאָס הייסט אַ יודענע וואָס געהט אין ספּאָדיק. פיהרט אַליין אַלע געשעפטען, אַליין געטהון שדוכים, אַליין געקליבען חתנים פאַר די טעכטער. און אויך מיך האָט זי אַליין אויסגעקליבען, אַליין פאַרהערט, אַליין געבראַכט צופיהרען קיין זוואָהיל פון ראַדאָמישלי. איך בין אַליין, אַ ראַדאָמישליר בין איך, מסתמא האָט איהר געהערט ראַדאָמישלי, מע האָט דאָס ניט לאַנג באַשריבען אויפ'ן בלאַט...

בין איך הייסט דאָס געזעסען אין זוואָהיל אויף קעסט, געקוועטשט דעם מורה נבוכים, נישט אַרויסגעטראָטען מפּתח ביתי, ביז ס'איז געקומען די צייט מען דאַרף זיך פערשרייבען צום פּריזיוו, מוז מען זיך מטריח זיין דורכפאָהרען אַהיים קיין ראַדאָמישלי צורעכט מאַכען די פּאַפּירען, זיך אויס-

סטאַרען די ליגאַטע, אַרויסנעהמען אַ פּאַס, ווי געוויינטליך. דאָס איז געווען קען מען זאָגען, מיין ערשטער אַרויספאָהר אויף דער וועלט, האָב איך מיך געלאָזט אין מאַרק אַריין דינגען אַיין עגלה איינער אַליין, צו בעווייזען אַז איך בין שוין אַליין אַ מענש. און גאָט האָט מיר צוגעשיקט אַ מציאה, איך האָב דערטאַפּט אַנ'ערל פון ראַדאָמישלי מיט אַ שליטען — ווינטער איז דאָס געווען — מיט אַ ברייטער פּליצע, אַ געפּאַרבטע און מיט צוויי פליגלען ביי די זייטען ווי אַנ'אָדלער, נאָר דאָס פערדיל האָב איך גאָר אַרויסגעלאָזט פונ'ם קאָפּ אַז ס'איז אַ ווייס, און אַ ווייס פערדיל, זאָגט די שוויגער איז אַנ'אומגליק. „הלוואי, זאָגט זי, איך זאָל ליגען זאָגען, די דאָזיגע נסיעה, וועט זיין, האָב איך מורא מיט שלים-שלים-מזל... — בייס זיך אָב די צונג! — חאַפּט זיך אַרויס דער שוועהר מיט אַ וואָרט און האָט באַלד חרטה וואָרום ער באַקומט זיין פּסק אויפ'ן אָרט, נאָר צו מיר זאָגט ער שטילערהייד: „וויבערישע זאַבובאָנעס“, און איך הויב מיך אָן גרייטען צו דער נסיעה: דעם טלית ותפילין, פּוטערגעבעקס, עטליכע קערבליך אויף דער הוצאה און קישענס דריי: אַ קישען אויף צו זיצען, אַ קישען אויף אָנצושפּאַרען זיך און אַ קישען אויף די פיס און דאַוואַי געזעגנען זיך. געקומען צום געזעגנען זיך — ניטאָ קיין ווערטער! פון תמיד אָן איז ביי מיר אַ טבע, אַז סע קומט צום געזעגנען זיך בלייב איך אָהן לשון! איך ווייס ניט, וואָס זאָגט מען? עפּיס קומט דאָס אויס ביי מיר גראָבליך, ווי אַזוי דרעהט מען זיך אויס צו איטליכען מחילה מיט'ן אונטען און מע לאָזט זיי איבער גלאַט אַזוי? איך ווייס ניט ווי אַזוי איהר, נאָר ביי מיר איז דאָס געזעגענען זיך עד היום על אַפּי ועל חמתי! נאָר שאַ! מיר דאַכט, איך הויב שוין ווידער אָן פאַרקריכען קיין בויבעריק...

האָב איך מיך הייסט דאָס גאַנץ פיין אָבגעזעגענט און פּאַשאָל אין וועג אַריין קיין ראַדאָמישלי. געווען איז דאָס תחלת ווינטער, דער שניי האָט זיך געלעגט פאַר פריה, אַ שליטס-וועג גאָר אַנ'אַנטיק. דאָס פערדיל, חאָטש ס'איז אַ ווייס, נאָר געהן געהט עס ווי אַ מזמור, און אַנ'ערל האָב איך דערטאַפּט אַ שווייגענדיגען, פון די ערלים וואָס אויף אַלסדינג וועט ער אייך ענטפערן אָדער „עהע“, דאָס הייסט יאָ, אָדער „באַ—ני“, דאָס הייסט ניין, — און ווייטער חאָטש גיב איהם אַ קריינק! אַרויסגעפאָהרען פון דערהיים נאָכ'ן עסען, גאַנץ אויפגעלעגט, אַ קישען פון אונטען, אַ קישען אין די פּליצעס און אַ קישען אויף די פיס; דאָס פערדיל שפּרינגט, דער ערל סמאָצקעט, דער שליטען שליטעלט, דער ווינט בלאָזט און אַ שניי'עלע רייסט זיך פון

אויבען, קויקעלט זיך און פאַלט, לעגט זיך ווי פעדערן אויפ'ן ברייטען גרויסען טראַקט און אויפ'ן האַרצען מיר איז גוט, משונה גוט, ברייט און פריי און ליכטיג אויף דער נשמה, פּאָרט דאָס ערשטע מאָל אַרויס אויף גאָטס וועלטיל, איינער אַליין, אַ בעל-הבית הייסט עס פאַר זיך! און איך שפּאַר מיך אָן און צוליע מיך אין שליטען גאָר מעשה פריץ... נאָר ווינטער, ווי וואַרעם איהר זאָלט ניט געהן אָנגעטהון, נאָר אַז דער פראָסט נעמט גוט דורך, גלוסט זיך אָבשטעלען זיך אָנוואַרעמען, איבערחאַפּען דעם אָטהעם און פאָהרען ווייטער. און עס שטעלט זיך מיר פאָר, אין דמיון געוויינטליך, אַ קרעטשמע אַ וואַרעמע, אַ סאַמאָוואַר אַ זודיגער און אַ ראָסילפליישיל אַ פרישינקעס מיט אַ הייסער יוך... פון אַ זעלכע מחשבות הויבט מיר אָן קלעמען דאָס האַרץ, פשוט׳ צ׳יס ווילט זיך עפּיס נעהמען אין מויל אַריין. איך הויב זאָן אַריינשמועסען מיט מיין ערל מכח אַ קרעטשמע, איך וויל געוואָהר ווערען צו ס'איז נאָך ווייט? ענטפערט ער מיר: באַ—ני, ניין הייסט דאָס. פרעג איך איהם: שוין נאָהענט? ענטפערט ער מיר: עהע, יאָ הייסט דאָס. וויפיל נאָהענט— דאָס איז שווער ביי איהם אַרויסצוציהען פונ'ם מויל, חאָטש טהו זיך אָן אַ מעשה! און איך שטעל מיר פאָר, וואָס וואָלט געווען למשל ווען אויפ'ן ערל'ס אָרט זאָל זיין אַ יוד להבדיל, וואָלט ער דאָך מיר קלאָר געמאַכט ניט נאָר וואו די קרעטשמע איז, נאָר אפילו ווער עס האַלט די קרעטשמע, ווי אַזוי מע רופט איהם, און וויפיל קינדער ער האָט, און וואָס ער צאָהלט פאַר דער קרעטשמע און וואָס ער האָט פון איהר, און וויפיל יאָהר זיצט ער דאָ, און ווער איז געזעסען פריהער — גאַנצע פּעק וואָלט ער מיר דערצעהלט. אַ מאָדנע פאָלק דאָס איז! איך מיין טאַקי אונזערע יודעליך זאָלען געזונד זיין. ס'איז גאָר איין אַנדער בלוט, כילעבען!... האָב איך מיר הייסט דאָס געטרוימט וועגען אַ קרעטשמע אַ וואַרעמע, געפאַנטאַזירט מכח אַ סאַמאָוואַר אַ הייסען, וכדומה אַזעלכע גוטע זאַכען, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט, מיין ערל האָט אַ סטאָצקי געטהון צום פערדיל, פאַרקערעוועט דעם שליטען אַביסעל אויף אַ זייט און עס האָט זיך באַוויזען אַ קליין גרוי שטיבעל באַשאָטען מיט ווייסען פון אויבען ביז אַראָב, אַ פעלד-קרעטשמע וואָס אינ'ם ווייסען שניי־ענדיגען פעלד זעהט זי אויס איינע אַליין עפּיס משונה עלענד, ווי אַ פער־וואָרפענע, אַ פערגעסענע מצבה... צוגעפאָהרען צו דער קרעטשמע גאַנץ בריי־ליך, האָט זיך מיין ערל גענומען מיט'ן פערד און שליטעלע אין שטאַל אַריין, און איך האָב מיך געלאָזט גלייך אין קרעטשמע אַריין, געגעבען אַנעפּען די טהיר און... געבליבען שטעהן אויף דער שוועל, ניט אָהער ניט אַהין! וואָס איז

די מעשה? די מעשה איז אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט אַ מת איבערגעדעקט מיט שוואַרצען, צוקאָפּענס שטעהען אַ פּאָר מעשענע לייכטער מיט קליינע ליכטליך, אַרום און אַרום זיצען קליינע קינדער, אָבגעריסען אָבגעשליסען, שלאָגען זיך מיט די הענטליך אין קאָפּ, קלאָגען, וויינען, יאָמערן שרייען: „מאַ—מע! מאַמע!“ און עפּיס אַ הויכער מיט לאַנגע פיס מיט אַ זומערדיגע צוריסענע נאַקידקע, עפּיס גאָר נישט נאָכ'ן סעזאָן שפּאַנט אַרום הין און צוריק מיט די לאַנגע פיס און ברעכט די הענד און רעדט צו זיך אַליין: „וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?“... אודאי האָב איך פערשטאַנען אויף וואָס פאַר אַ חתונה איך בין דאָ אָנגעקומען! דער ערשטער געדאַנק מיינער איז אפילו געווען: — נח, אַנטלויפען! און איך האָב זיך אַ נעהם געטהון צוריק און געוואָלט מאַכען פיס. נאָר עס האָט זיך צוגעמאַכט אונטער מיר די טהיר און עס האָט מיך זיך פּיס ווי צוגעקאָוועט צו דער שוועל און כ'האָב נישט געקענט ריהרען פון אָרט. דערזעהען פאַר זיך אַ פרישען פּאַרשוין האָט דער הויכער יוד מיט די לאַנגע פיס זיך אַ לאָז געטהון צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענד. ווי אַ מענש וואָס בעט ראַטונק:

— וואָס זאָגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאַכט ער צו מיר און באַווייזט מיר אויף דער חברה וואָס זיצען און וויינען — געשטאָרבען בײַ זיי די מאַמע נעבעך! וואָס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

— ברוך דין אמת! — זאָג איך צו איהם און וויל איהם אָנהויבען טרייסטען מיט גוטע ווערטער ווי געוויינטליך, שלאָגט ער מיר איבער אין מיטען די רייד און מאַכט צו מיר אַזוי:

— פאַרשטעהט איהר מיך, אויך די אייגענע מעשה, זי איז געווען אַ געשטאָרבענע, מיין ווייב הייסט דאָס, נאָך פון פאַר אַ יאָהרען, געהאַט די גוטע קריינק, די אמת'ע טשאַכאָטקע, זי האָט נעבאַך אַליין געבעטען אויף זיך דעם טוידט. נאָר וואָס דען? אָט דאָס וואָס מיר זיצען דאָ אין אַ העק אין מיטען פעלד, וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? זאָל איך געהן יערגיץ אין אַ דאָרף קריגען אַ פוהרעל און אָבפיהרען זי אין שטעדטיל אַריין, ווי אַזוי לאָזט מען איבער דאָ די קינדער אַליין אין מיטען פעלד? און דאָ געהט צו נאַכט, גוואַלד, וואָס טהוט מען? וואָס טהוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טהון?

118

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך מיין יוד עפּיס מאָדנע צוויינט, יאָהן טרעהרען, גלייך ווי צולאַכט זיך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ משונה קול פונ'ם האַלז, גלייך ווי געדוּסט: „הוּ-הוּ-הוּ!“ — אַ שטיק געזונד האָט ביי מיר צונגעטומען דער דאָזיגער יוד! וואָס מיר הונגער? ווער מיר קעלט? איך האָב פאַרגעסען אַלסדינג מיט אַלע מיט אַנאַנדער און רוף זיך אָן צו איהם:

— איך פאָהר פון וואָהיל פאָהר איך קיין ראַדאָמישלי און אַ פוהר האָב איך זעהר אַ וואוילע. איז אויב דאָס שטעדטיל וואָס איהר זאָגט איז ניט וויים פון דאַנען, קאָן איך אייך צוליעב טהון געבען די פוהר, און אַליין וועל איך צוואַרטען דאָ, אויב עס דאַרף ניט געדויערען.

— אוי, לאַנג לעבען זאָלט איהר פאַר דער מצוה! עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין אַ יוד, עולם הבא! מאַכט! ער צו מיר און האַפּט מיך שיער אַרום קושען — דאָס שטעדטיל איז ניט וויים פון דאַנען, סך-הכל אַ ווערסט פיער אָדער פינף. געדויערען וועט דאָס אָבפיהרען ניט מעהר ווי אַ שעה צייט, און איך שיק אייך באַלד אָב דאָס פוהרעל צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין אַ יוד עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פון דער ערד און דאַנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגען מאַן אין די הענד אַריין, אין די פיס אַריין, ער גיט אונז זיין פוהר גיט ער אונז, וועל איך אָבפיהרען די מאַמען אויפ'ן הייליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין אַ יוד, עולם הבא!

דאָס וואָרט שמחה איז ניט שייך אַהער, וואָרום די קינדער האָבען דערהערט „אָבפיהרען די מאַמע“ זענען זיי צונעפאַלען צו איהר און ערשט אָנגעהויבען וויינען איבער אַ נייס נאָך מיט מעהר פרישקייט. נאָר אַ בשורה איז דאָס ביי זיי געווען אודאי אַ גרויסע, וואָס האָט זיך געפונען אַ מענש, וואָס טהוט מיט זיי אַזאַ חסד; נאָר גאָט אַליין האָט איהם אַהער געבראַכט! מע האָט אויף מיר געקוקט ווי אויף איין אויסלייזער, עפּיס אַ מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען דעם ריינעם אמת איך אַליין האָב אויף זיך געקוקט בשעת מעשה ווי אויף ניט קיין געוועהנליכען מענשען און בין אויסגעוואַקסען מיט אַמאָל ביי זיך אין די אויגען, געוואָרען אָט דאָס וואָס מע רופט אָן „העלד“. אין דער מינוט בין איך גרייט געווען איבערטראָגען בערג, איבערקעהרען וועלטען, נישטאָ דאַכט זיך די זאַך וואָס זאָל זיין פאַר מיר שווער, און עס האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מיר פונ'ם מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי טאַקי אַליין אָוועקפיהרען מיט מיין ערל הייסט דאָס, פאַרשפּאָרען אייך מטריח זיין, אָבנייטען פון די קינדער.

און וואָס ווײַטער איך האָב גערעדט, האָט דאָס דאָזיגע געזינדעל אַלס מעהר געוויינט, געוויינט און געקוקט אויף מיר ווי אויף אַ מלאך פֿונ׳ם הימעל, און איך בין בײַ זיך אין די אויגען געוואַקסען אַלץ העכער און גרעסער, כמעט ביז׳ן הימעל, פֿאַרגעסען בשעת מעשה אַז בסך־הכל האָב איך נאָר מורא זיך צו רירען צו אַ מת, און האָב אַליין מיט מיינע הענד גע־האָלפֿען איהם אַרויסטראָגען און אַרויפֿלעגען אויפֿ׳ן שליטען, צוגעזאָגט מײַן ערל נאָך אַ חצי פֿויגעל מיט נאָך אַ מזומנ׳עם טרונק־בראַנפֿען. תחילת האָט זיך מײַן ערל אפילו אַביסעל געקראַצט אין דער פּאָטיליצע, אונטערגעוואָרט־שעט אונטער דער נאָז, נאָר נאָכ׳ן דריטען קעלישאָק איז ער געוואָרען ווייכער און מיר זענען אַוועק אין וועג אַרײַן אַלע דרײַ, דאָס הייסט איך און להבדיל דער ערל און די געשטאָרבענע קרעטשמערקע חוה נחמה, אַזוי האָט מען זי גערופֿען, חוה נחמה בת רפאל מיכאל, איך געדענק דאָס אַזוי ווי הײַנט, וואָרום אַ גאַנץ וועג האָב איך מיר גע׳חזר׳ט דעם נאָמען, וואָס דער מאַן אידרער האָט מיר אָנגעזאָגט עטליכע מאָל, וואָרום בשעת מע וועט זי בעדאַרפֿען מקבר זײַן, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מוזען וויסען איהר אמת׳ן נאָמען. האָב איך אַ גאַנץ וועג גע׳חזר׳ט אויף אויסווייניג חוה נחמה בת רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל! און מחמת חזר׳ן האָב איך פֿאַרגעסען איהר מאַנס נאָמען, חאָטש נעמט מיר אַראָב דעם קאָפּ! (ער האָט מיר איבערגעגעבען זײַן נאָמען אויך און צוגעזאָגט אַז איך וועל קומען אין שטעדטיל אַרײַן און וועל נאָר אָנרופֿען זײַן נאָמען, אַזוי וועט מען באַלד צונעהמען בײַ מיר דעם מת און איך וועל מיר קאָנען פֿאָהרען ווײַטער, מחמת ער איז דאָרטען אין יענעם שטעדטיל, זאָגט ער, כמה וכמה יאָהרען אַ יום־טוב׳ניק, דאָס הייסט אַלע ימים נוראים פֿאָהרט ער אַהין אויף יום־טוב און עס קאָסט איהם געלד אין שוהל צו דער שיסעל און להבדיל אין מרחץ און אומעטום. זאָגט ער, גיט ער זיי צו לייזען גוזמי גוזמאות! און נאָך אַ פּיס האָט מיר אָנגעזאָגט דער קרעטשמער, אָנגעטורקעט אַ פֿולען קאָפּ, וואוהין איך זאָל צופֿאָהרען, און וואָס איך זאָל זאָגען, נאָר ס׳איז אַלסדינג מיט אַמאָל אַרויסגעפֿלויגען בײַ מיר פֿונ׳ם מח, איהר זאָלט זאָגען ס׳זאָל איבערבלײַבען חאָטש אַ האַלב וואָרט — גאָלע גאָר ניט! מײַנע אַלע געדאַנקען האָבען זיך געדרעהט נאָר אַרום איין זאַך: איך פֿיהר אַ טויד־טען — און דאָס אַליין איז שוין געווען גענוג עס זאָלען מבולבל ווערען בײַ מיר אַלע מײַנע מחשבות און איך זאָל פֿאַרגעסען אַפּילו ווי אַזוי מע רופֿט מיך, וואָרום פֿון קינדווײַז אָן האָב איך מורא פֿאַר טויטען אימת מות!

בלײַבען אײנער אַלײן מיט אײן טױדטען נאָך עד־היום איהר זאָלט מיך אָבּ־גילטען! עס דאַכט זיך מיר אױס אַז די האַלב צוגעמאַכטע כלומר'שט פֿאַר־גלאָצטע אױגען קוקען אױף מיר און זעהען מיך, און די צוגעשלאָסענע טױטע ליפּען װעלען זיך אָט באַלד אױפֿעפֿענען און עס װעט זיך לאָזען הערען אַ משונה קול װי פֿון אונטער דער ערד, װאָס פֿון כח הדמיון אַלײן קאָן מען פֿאַלען חלשות! ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אָן בײַ אונז מעשׂיות װעגען מתים, װי אַזױ מענשען זענען פֿון שרעק אַלײן געפֿאַלען חלשות, װאָראָב פֿון זינען אָדער גאָר געבליבען אױפ'ן אָרט...

זענען מיר הײַנט דאָס געפֿאָהרען אין דרײַען מיט'ן מת. דעם מת האָב איך אָבגעטראָטען אײנע פֿון מײַנע קישענס און אַנידערגעלעגט אין שליטען אין דער ברײט בײַ מיר צופֿוסענס, און בכדי עס זאָלען מיר ניט פּלאָנטען זיך קײן אומעטיגע מחשבות האָב איך גענומען קוקען אַרױף אין הימעל אַרײַן און שטילערהײד געחזר'ט זיך: חוה נחמה בת־רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל! אַזױ לאַנג ביז עס האָבען זיך די נעמען אָנ גע־הױבען פּלאָנטען בײַ מיר אין זכרון און ס'איז שױן אױסגעקומען: חוה רפאל בת נחמה מיכאל, און רפאל מיכאל בת חוה נחמה, און האָב גאָר ניט באַמערקט אַז עס הױבט עפּיס זען װי צו װערען אַלץ טונקעלער און טונ־קעלער, דער װינט בלאָזט אַלץ שטאַרקער און דער שנײ הערט ניט אױף צו שיטען און צו שיטען און פֿאַרשיטען דעם װעג אַזױ, אַז דער שליטען געהט אױף גאָטס בערױט אין דער װעלט אַרײַן, און מײַן ערל עפּיס הער איך װאָרטשעט, פֿריהער שטילערהײד, נאָכדעם העכער און שטאַרקער און איך װאָלט געמעגט שװערען, אַז ער בענשט מיך מיט אַ דרײַגאָרענדיגע ברכה... פֿרעג איך איהם: גױי, װאָס איז מיט דיר? ענטפֿערט ער מיר מיט אַ שפּײַ און מיט אַ רציחה זאָל גאָט שומר ומציל זײַן און עס עפֿענט זיך בײַ איהם דאָס מױל און ער פֿאַרשיט מיך מיט װערטער: סטײַטש — זאָגט ער — איך האָב איהם גאָר אומגליקליך געמאַכט מיט זײַן פֿערדיל. איבערדעם װאָס מיר האָבען גענומען אַ טױדטען אױפ'ן שליטען, איז דאָס פֿערדיל אַראָב פֿונ'ם װעג און מיר בלאָנזען, און גאָט װײסט ביז װאַנען מיר װעלען נאָך אַזױ בלאָנזען, װאָרום אָט װערט נאַכט זענען מיר גאָר פֿאַרפֿאַלענע!.. אַודאַי האָט ער מיר אָנגעזאָגט אַ שענע בשׂורה, און איך בין גרײט געװען פֿאָהרען צוריק אין קרעטשמע אַרײַן, אָבפֿיהרען צוריק די מצוה, אײן עק, אױס עולם־הבא! זאָגט מיר אָבער דער ערל, אַז איצטער איז שױן פֿאַרפֿאַלען, נישטאָ װיט קײן אַהין ניט קײן צוריק, װאָרום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען

פּעלד, דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואו!.. דער וועג איז פאַרשאָטען, דער הימעל איז פינסטער, ס'איז שוין שטאָק-נאַכט, דאָס פערדיל איז אויסגעמוטשעט צום טוידט, אַ מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער אויף דעם קרעטשמער און אויף אַלע קרעטשמערס פון דער גאַנצער וועלט. נעחאַי וואָלט ער זיך זאָגט ער, פריהער אויסגעבראָכען אַ פּוס איידער ער האָט זיך אָבגעשטעלט נעבען דער דאָזיגער קרעטשמע! נעחאַי כי וואָלט זיך, זאָגט ער, איהם געשטעלט פּאָפּעריק דאָס ערשטע גלעזיל בראָנפען איידער ער האָט זיך געלאָזט צורעדען טהון אַזאַ נאַרישקייט, נעהמען צו זיך אַן'אומגליק אין שליטען אַריין און איבער אַ האַלבען שמאַרדאָווינעץ פאַרפאַלען ווערען דאָ אין מיטען פעלד צו אַלדע רוחות מיט'ן פערדיל אינאיינעם: מילא ער, זאָגט ער, איז נאָך ווי עס איז, אפשר איז איהם באַשערט אָט דאָ אַ מיתה משונה איינגעהמען, אָבער דאָס פערדיל נעבעך? וואָס האָט ער געהאַט צו דעם דאָזיגען פערדיל? אַן'אומשולדיגע בהמה, אַ סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?...

איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז טרעהרען הערען זיך ביי איהם אין קול... איך וויל איהם אויסרייִדען דאָס האַרץ, זאָג איהם צו נאָך אַ חצי פוינעל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק בראָנפען, ווערט ער מלא כעס און זאָגט מיר גאַנץ אָפען, אַז טאָמער וועל איך ... אַנשווייגען ווערען, נעהמט ער און וואַרפט מיר נאָר אַרויס די מציאה, פּונ'ם שליטען! און איך טראַכט מיר: וואָס טהו איך אַ שטייִנער, אַז ער נעהמט טאַקי חלילה און וואַרפט מיר אַרויס דעם מת פּונ'ם שליטען מיט מיך אינאיינעם? אַ קשיא אויף איין ערל אַז ער ווערט אין כעס?.. און איך מוז שוין שטומען, זיצען אין שליטען איינגענאָרעט אין די קישענס און היטען זיך איך זאָל חאָטש ניט אַנשלאָפען ווערען, וואָרום ראשית ווי אַזוי שלאָפט מען אַז סע ליגט אַ מת פאַר די אויגען? והשנית האָב איך געהערט, אַז ווינטער אויפ'ן פראָסט טאָר מען ניט שלאָפען, מען קאָן אַזוי פּאַוואָלינקע אַנשלאָפען ווערען אויף אייביג... נאָר ווי אויף צו להכעיס קלעפּען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאַפּען אַ דרי-מעל. איך וואָלט אין דער מינוט דאַכט מיר אַוועקגעגעבען פאַר איין דרי-מעל מי יודע וויפיעל!.. און איך רייס מיר די אויגען, און די אויגען פאָלגען ניט. און זיי שליסען זיך פּאַוואָלינקע, און עפענען זיך אויף, און שליסען זיך ווידער אַמאָל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבערן ווייסען, טיפען, ווייכען שניי און עפּיס אַ מאָדנע זיסקייט צוגיסט זיך אין אַלע מיינע אברים און איך פיהל עפּיס אַ משונה גוטסקייט, און עס גלוסט זיך מיר, אַז דאָס זיסקייט מיט דעם גוטסקייט זאָל געדויערען נאָך און נאָך, אַ סך זאָל עס

122

געדױערען, לאַנג זאָל עס געדױערען... נאָר אַ װײטיגער כח, איך װײס ניט פֿון װאַנען, שטעהט און טאָרעט מיך: „שלאָף ניט נח, שלאָף ניט" און איך רײס אױף מיט גװאַלד די אױגען און פֿון יענער זיסקײט לאָזט זיך אױס אַ סין קעלט אינװײניג אין אַלע אבריס, און פֿון יענער גוטסקײט אַ מין מרה שחורה מיט אַ מורא, מיט אַ פחד, מיט אַנ'אומעט זאָל זיך דער אױבערשטער מרחם זײן! עס װײזט זיך מיר אױס אַז מײן מת רודערט זיך, דעקט זיך אָב און קוקט אױף מיר מיט האַלבצוגעמאַכטע אױגען, װי אײנער רעדט: „װאָס האָסטו געהאַט צו מיר, יונגערמאַן, אומברײנגען אַ טױדטע יודינע, אַ מאַמע פֿון קלײנע קינדער, גישט ברײנגען זי צו קבר ישׂראל?.." און דער חינט בלאָזט, פֿײַפֿט מיט אַ קול פֿון אַ מענשען, פֿײַפֿט מיר גלײך אין אױער אַרײַן, רױמט מיר אײַן אַ שרעקליכען סוד... און שרעקליכע מחשבות, מורא׳דיגע געדאַנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאָפּ אַרײַן, און עס שטעלט זיך מיר פֿאָר, אַז מיר אַלע זענען דאָ אונטערען שנײ, אַלע: איך און להבדיל דער ערל און דאָס פֿערדיל זײנם און דער מת... מיר אַלע זענען טױט, נאָר דער מת — מערקװירדיג! — נאָר דער מת אַלײן, דעם קרעטשמערס חײַב איז לעבעדיג...

און פּלוצים דערהער איך, מײן ערל סמאָצקעט דעם פֿערדיל עפּיס זעהר פֿרעהליך, דאַנקט גאָט און צלם׳ט זיך אין דער פֿינסטער און זיפֿצט, און אַ נײַע נשמה זעצט זיך אַרײַן אין מיר, און איך דערזעה פֿון דערװײַטען בלישטשעט אַרױס אַ פֿײַערל. דאָס פֿײַערל בעװײַזט זיך, װערט באַלד פֿערשװוּנדען און בעװײַזט זיך נאָך אַמאָל. „אַ ישוב" טראַכט איך מיר, און דאַנק און לױב גאָט מיט'ן גאַנצען האַרצען, און רוף מיך אָן צו מײן ערל: אפּנים מיר זענען שױן װײט, זאָג איך, אױף אַ שטיקעל דרך? עס װײַזט אױס, זאָג איך, אַז מיר זענען באַלד אין שטעדטיל? — „עהע"! מאַכט צו מיר דער ערל מיט'ן פֿריהריגען קורצען, שטילען טאָן, שױן זוהן אַ שום כעס, און עס װילט זיך מיר אַרומנעהמען איהם פֿון הינטען און איהם געבען אַ קוש אין פּלײצע פֿאַר דער גוטער בשׂורה, פֿאַר זײַן גוטען קורצען שטילען „עהע", װאָס איז כהײַערער בײַ מיר איצטער פֿון דער שענסטער קלוגסטער דרשה. „װי אַזױ רופֿט מען דיך?" פֿרעג איך איהם און עס װוּנדער מיך פֿאַר װאָס האָב איך איהם ביז אַהער ניט געפֿרעגט זײַן נאָמען. „מיקיטאַ" — ענטפֿערט ער מיר קורץ מיט אײן װאָרט װי זײַן שטײגער. „מיקיטאַ"? הער איך איבער נאָך אַמאָל און דער נאָמען „מיקיטאַ" בעקומט בײַ מיר אַ מאָדנעם חן. „עהע" — ענטפֿערט ער מיר דערױף װי געװײנטליך און עס גלוסט זיך מיר זעהר, אַז

מיקיטאַ זאָל מיר נאָך עפּיס זאָגען, האָטש צוויי־דריי ווערטער ווילט זיך מיר פון איהם הערען און מיקיטאַ ווערט מיט אַמאָל טהייער ביי מיר אין די אויגען. אויך דאָס פערדיל ווערט ביי מיר טהייער, מלא חן. און איך מאַך מיט איהם אַ שמועס וועגען זיין פערדיל; איך זאָג איהם, אַז ביי איהם איז אַ וואויל פערדיל. זעהר אַ וואויל פערדיל! ענטפערט מיר מיקיטאַ, „עהע“. און אַ שליבען איז ביי דיר, מיקיטע, זאָג איך, אויך אַ וואוילער! ענטפערט ער מיר „עהע“. און מעהר וויל מיין מיקיטאַ קיין וואָרט ניט זאָגען האָטש בּראָק איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האָסט פיינט, זאָג איך צו איהם, רעדען, מיקיטאַ סערדצע?“ — ענטפערט ער מיר: „עדע“, און איך צולאַך מיך, ס'איז מיר פרעהליך, גוט און פרעהליך, גלייך ווי איך האָב דאָ איינגענומען אָטשאַקאָוו, אָדער געוואונען אַנ'אוצר, אָדער ענטדעקט אַ נייס, וואָס קיינער האָט דערפון ניט געוואוסט, מיט איינעם וואָרט איך בין גליקליך איבערגליקליך! טאָמער ווייסט איהר וואָס? עס האָט זיך מיר געוואָלט אויפהויבען דאָס קול און אָנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! ס'איז ביי מיר פון תמיד אָן אַזאַ טבע, אַז עס מאַכט זיך אַמאָל ס'איז מיר גוט אויפ'ן הארצען זינג איך. מיינע זאָל לעבען ווייסט שוין מיין כאַראַקטער, פרעגט זי מיך: „וואָס איז שוין נח? וויפיעל האָסט דו פערדיענט, וואָס דו האָסט זיך אַזוי צוזינגען?“ ביי די ווייבער קומט אויס נאָך זייער ווייבערשען שכל, אַז פרעהליך איז אַ מענש נאָר דעמאָלט, ווען ער פאַרדיענט; אַנדערש קאָן גאָר אַ מענש ניט זיין אויפגעלעגט. פון וואַנען נעהמט זיך דאָס אַ שטייגער, וואָס אונזערע ווייבער זענען אַ סך מעהר להוט נאָך געלד ווי מיר, מאַנספּאַרשוינען? דאַכט זיך ווער האָרעוועט אויפ'ן געלד? מיר צי זיי? נאָר שאַ! מיר דאַכט איך בין שוין ווידער פאַרקראָכען קיין בּויבעריק?..

זענען מיר הייסט דאָס געקומען מיט גאָטס הילף אין שטעדטיל אַריין, נאָך פאַר פריה, דאָס שטעדטיל האָט געהאַלטען נאָך אין רעכטען שלאָף, ס'איז נאָך געוועזען ווייט צו טאָג, קיין פייעריל זעהט מען ניט אין ערגיץ, קוים דערזעהען אַ שטיבעל מיט אַ גרויסען טהויער און מיט אַ בעזעמעל אויפ'ן טהויער — אַ סימן פון איין אַכסניא, האָבען מיר זיך אָבגעשטעלט, אַראָבגעקראָכען און גענומען בּיידע, איך מיט מיקיטאַ'ן, קלאַפּען מיט די קולאַקעס אין טהויער אַריין, געקלאַפּט־געקלאַפּט, קוים מיט צרות גאָט האָט געהאָלפען מיר האָבען דערזעהען אַ פייעריל אין פענסטער, נאָכדעם האָבען מיר דערהערט עמיצער שליאָפּעט מיט די פיס און עס לאָזט זיך הערען אַ קול פון יענער זייט טהויער: ווער איז?

— עפֿענט, זאָג איך, פֿעטער, וועט איהר פֿאַרדינען עולם-הבא!

— עולם-הבא? ווער זייט איהר? — מאַכט דאָס קול פֿון יענער זייט און הויבט אָן עפֿענען דעם שלאָס.

— עפֿענט אויף, זאָג איך, איך האָב געבראַכט צופֿיהרען אהער אַ מת.

— אַ וואָס?

— אַ מת!

— וואָס הייסט אַ מת?

— אַ מת הייסט אַ געשטאָרבענער. אַ געשטאָרבענע יודינע האָב איך אהער געבראַכט צופֿיהרען פֿון אַ דאָרף, פֿון אַ קרעטשמע.

און פֿון יענער זייט טהויער איז געוואָרען שטיל. מע האָט נאָר גע-הערט ווי עס האָט זיך צוגעמאַכט צוריק דער שלאָס און די פֿיס האָבען אַוועקגעשליאָפּעט ווייטער און אויך דאָס ליכט איז פֿאַרלאָשען געוואָרען — און געה און שריי חי וקים. האָט דאָס מיך שוין פֿאַרדראָסען און רוף מיך אָן צו מיין ורל, ער זאָל מיר העלפֿען קלאַפּען מיט די קולאַקעס אין פֿענ-סטער אַריין, און מיר האָבען זיך גענומען ביידע קלאַפּען אַזוי געשמאַק, אַז דאָס פֿייַעריל האָט זיך ווידער אָנגעצונדען און דאָס קול האָט זיך ווידער געלאָזט הערען פֿון יענער זייט טהויער:

— וואָס ווילט איהר האָבען פֿון מיין לעבען? וואָס פֿאַר אַ פּריטשעפּע?

— אין גאָטעס ווילען — בעט איך זיך ביי איהם ווי ביי אַ גזלן, — האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט אַ מת!

— מיט וואָסער אַ מת?

— דעם קרעטשמאַרס ווייב.

— וואָסער קרעטשמאַר?

— איך האָב פֿאַרגעסען ווי ער הייסט, נאָר זי רופֿט מען חוה מיכאל בת הנה רפאל, מיין איך הנה רפאל בת חוה מיכאל, הנה חוה הנה מיין איך...

— איהר וועט ניט אַוועקגעהן פֿון דאַנען, שלים מזל! אָט גיס איך אייך אָב מיט איין עמער וואַסער!

אַזוי מאַכט צו מיר דער בעל אכסניא און שליאָפּקעט אַוועק פֿונ'ם פֿענסטער און פֿאַרלעשט דאָס פֿייַעריל — און געה טהו איהם עפּיס!... ערשט העט האָט אין אַ שעה אַרום, אַז עס האָט אָנגעהויבען שאַריען אויף טאָג, האָט זיך אויפגעעפֿענט אַ שטיקעל טהויער און עס האָט אַרויסגעשטעקט אַ שוואַרצע קאָפּ מיט ווייסע פֿעדערען און רופֿט זיך אָן צו מיר:

— דאָס האָט איהר געטאַראַבאַנעט אין די פֿענסטער אַריין?

— איך, ווער דען?

— וואס האט איהר געוואלט?

— איך האב געבראכט א מת.

— א מת? פיהרט איהם צו צום שמש פון חברה קדישא.

— וואו זיצט דא דער שמש אייערער? ווי אזוי רופט מען איהם?

— יחיאל רופט מען איהם, דעם שמש, און זיצען זיצט ער בארג ארויף, טאקי ניט ווייט פון באד.

— וואו איז דא ביי אייך ערגיץ די באד?

— די באד ווייסט איהר ניט? איהר זענט א פנים נישט קיין היגער? פון וואנען איז א יונגער מאן?

— פון וואנען איך בין? פון ראדאמישלי, א ראדאמישלער בין איך, נאר פאהרען פאהר איך פון זוואהיל און דעם מת פיהר איך פון א קרעטשמע דא ניט ווייט, טאקי דעם קרעטשמערס ווייב, זי איז געשטארבען פון דער טשאחאטקע.

— ניט דא געדאכט! וואס זשע געהער זיך עס אן מיט אייך?

— מיט מיר? גאר ניט. איך בין דורכגעפאהרען פארביי, האט ער מיך געבעטען, דער קרעטשמער הייסט דאס, ער זיצט אין מיטען פעלד, מיט פיצלעך קינדער, ניטא זי וואו צו בעהאלטען האב איך מיך מישב געווען, יענע בעט, פארדינען עולם הבא, פאר וואס ניט?

— די מעשה איז עפיס ניט גלאט, מאכט ער צו מיר. איהר וועט זיך מוזען זעהען פריהער מיט די גבאים.

— ווער זענען ביי אייך א שטייגער די גבאים? וואו, זאג איך, זיצען זיי?

— די גבאים ווייסט איהר ניט? רב שעפסעל א גבאי, זיצט אויף יענער זייט מארק. רב אלעזר משה א גבאי, זיצט סאמע אין מיטען מארק, און רב יוסי אויך א גבאי, זיצט נעבען אלטען בית המדרש. דער עיקר וועט איהר דארפען זעהען זיך מיט רב שעפסלען, ער איז דער גאנצער טהוער ביי אונז. א הארטער יוד, זאג איך אייך פריהער, איהר וועט איהם אזוי גיך ניט איינבייסען.

— א שענעם דאנק אייך, זאג איך, איהר זאלט דערלעבען אנזאגען בעסערע בשורות! ווען וועל איך קאנען זיך מיט זיי זעהען?

— וואס הייסט ווען? אם ירצה השם אין דערפריה נאכ'ן דאווענען.

126

— מזל־טוב אײַך! װאָס־זשע זאָל איך טהון דערװײַל? לאָזט מיך חאַטש אַרײַן אַבּיסעל אָנװאַרעמען זיך. ס'איז בײַ אײַך אַ מין סדום אַ פּנים?

דערהערט די דאָזיגע װערטער, האָט מײַן בעל־אכסניא גאַנץ פֿײַן פֿאַר־שלאָסען צוריק דעם טהויער — און שאַ, שטיל װי אויף אַ בית־הקברות. װאָס טהוט מען װײַטער? מיר שטעהען מיט'ן שליטען אין מיטען גאַס, מיקיטאַ פֿײַערט, װאָרטשעט, קראַצט זיך אין דער פּאָטיליצע, שפּײַט און שיט מיט דרײַגאָרעדיגע ברכות: אַ מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויס'ן קרעטשמער און אויף אַלע קרעטשמאַרס פֿון דער גאַנצער װעלט. מילא ער אַלײן, זאָגט ער, חאַפּט איהם דער רוח! — אָבער זײַן פֿערדיל! װאָס האָט מען, זאָגט ער, צו זײַן פֿערדיל, װאָס מע מאָרעט דאָס פֿון הונגער און פֿון קעלט? אַנ'אומ־שולדיגע בהמה, אַ סקאָטינע, װאָס װײסט זי?... ס'איז מיר אַ חרפּה אַ בושה פֿאַר דעם ערל, און איך טראַכט מיר בשעת מעשה: װאָס קלערט אַ שטײַגער זײַן קאָפּ װעגען אונז, יודען? װאָס פֿאַר אַ פּנים האָבען מיר, יודען, רחמנים בני רחמנים, קענען זײ, עדלים, גראָבע לײַט, אַז אײן יוד דעם אַנדערען װיל די טהיר נישט עפֿענען, לאָזט נישט אַרײַן זיך אָנװאַרעמען אפילו, װעגען מיר דאָך טאַקי װערט דרײַ מאָל אַזױ פֿיעל װאָס מיר האָבען!... און אט אַזױ בין איך מצדיק את הדין, דאָס הײסט איך געפֿין פֿאַר רעכט אַלסדינג, װאָס מיר האָבען און מאַך שולדיג דעם גאַנצען כלל, װי געװײנטליך אַ יוד בשעת דער אַנדערער יוד װיל איהם נישט טהון קײן טובה. קײן אומה ולשון רעדט ניט אויף אונז אַזױ פֿיעל שלעכטס װי מיר אַלײן. טויזענד מאָל אַ טאָג קאָנט איהר האָרכען פֿון װאָסער אַ יודען איהר װילט אַזעלכע מינים װערטער: „אַ יוד איז דיר קײן קאַטאָװעס ניט!“ „מיט אַ יודען װילט איהר עפּיס מאַכען?“ „מיט אַ יודען איז גוט קוגעל עסען!“ „דאָס קען נאָר אַ יוד“ „הערסטו, דערױף איז דאָך עס אַ יודוניו!“ „אױ, אַ יוד, אַ יוד!“ וכדומה אַזעלכע שענע אַטעסטאַציעס, קאָמפּלימענטען. איך װאָלט אַ בעלן געװען װיסען, װי אַזױ איז בײַ „זײ“, אַז עס מאַכט זיך אײנער דעם אַנדערען װיל ניט העלפֿען, פֿאַלט מען אויך אָן אויפ'ן כלל און מע זאָגט, אַז דאָס גאַנצע פֿאָלק איז ניט װערט װאָס די ערד טראָגט דאָס? נאָר שאַ! איך בין שוין דאַכט מיר װידער אַװעק קײן בױבעריק?...

שטעהען מיר הײסט דאָס מיט'ן שליטען אין מיטען מאַרק און װאַרטען ביז עס װעט װערען רעכט טאָג און די שטאָדט װעט אָנהױבען אַרױסװײַזען סימנים אַז זי לעבט, און כך הוה, עס האָט זיך געלאָזט הערען ערגיץ אַ ריק פֿון אַ טהיר. אַ קרעכץ פֿון אַ געמער, פֿון אַ צװײ דרײַ קומענס האָט זיך

בעוויזען א רויך, און א קרעהען פון העהנער האט זיך געלאזט הערען אלע מאל שטארקער און לעבעדיגער; עס האבען זיך געעפענט אלע טהירען און עס האבען זיך אנגעהויבען בעוויזען נאטס באשעפעניששען אין געשטאלטען פון בהמות, קעלבלעך, ציגען, און להבדיל, יודען, ווייבער און מיידלעך פאר־בונדען מיט ווארעמע שאלען און פארוויקעלט ווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט אין דרייען און איבערגעפרוירען ווי די קיסלעצעס—הקצור, מיין שטעדטיל האט אויפגעלעבט, ווי א לעבעדיגער מענש א שטייגער. עס האט זיך אויפגעחאפט, אבגעוואסען נעגעל־וואסער, געחאפט אויף זיך דאס מלבוש און גענומען זיך צו דער ארבייט: די מאנסבילען צו עבודת הבורא, דאווענען, לערנען, זאגען תהלים, און די ווייבער צו די אויוענס, צו די באקדייזשים, צו די קעלבלעך מיט די ציגען און איך האב מיך גענומען צו נאכפרעגען זיך אויף די גבאים, וואו זיצט דא ערגיץ רב שעפסיל, רב אלעזר משה, רב יוסי? נעהמט מען מיך צום עקזאמען: וואסער שעפסיל, וואסער אלעזר משה און וואסער יוסי? פארהאן, זאגען זיי, דא אין שטעדטיל עטליכע שעפסלען, עטליכע אלעזר משה'ס און עטליכע יוסי'ס. און אז איך האב זיי געזאגט, אז איך דארף צו די גבאים פון חברה קדישא, האבען זיי זיך ווי דערשראקען און גענומען אויס־טאפען ביי מיר, וואס בעדארף עס א יונגערמאן אזוי פריה צו די גבאים פון חברה קדישא? האב איך מיך נישט געלאזט לאנג טאפען און האב זיי אנטפלעקט מיין הארץ, אויסגעזאגט דעם גאנצען סוד מיט דער באמבע וואס איך האב אויף זיך גענומען, האט איהר בעדארפט זעהען וואס עס האט זיך געטהון! איהר מיינט, מען האט זיך געחאפט מיך באפרייען פונ'ם אומגליק? חס ושלום! מע איז נאר געלאפען איטליכער בעזונדער אין דרויסען א קוק טהון אויפ'ן שליטען, צי עס ליגט טאקי דארטען א מת, צי ס'איז א ני־אויסגעטראכטע מעשה? און דערווייל איז געווארען ארום אונז א רעדעל פון מענשען, וואס האבען זיך געביטען, דאס הייסט מחמת קעלט וועגען די מענשען אוועק און אויף זייער ארט האבען זיך צענויפגעקומען אנדערע מענשען, גע־קוקט אין שליטען אריין, געשאקעלט מיט די קעפ, געקנייטשט מיט די פלייצעס, זיך צופרעגט ווער איז דער בר מינן, און פון וואנען, און ווער בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און נישט געגעבען מיר קיין הילף פון דאנען אהין. קוים־קוים האב איך גע'פועל'ט, מע זאל מיר אנווייזען וואו זיצט דא ערגיץ רב שעפסיל דעם גבאי, האב איך איהם געטראפען שטעהן מיט'ן פנים צו דער וואנט איינגעוויקעלט אין טלית ותפילין און דאווענען אזוי געשמאק מיט אזא זיסען ניגון און מיט אזוי פיעל התפעלות, אז ממש די ווענט האבען

נעזוונגען. ער האָט געקנאַקט מיט די פֿינגער, געבאָמקעט און גע׳דבק׳עט זיך, געמאַכט משונה מאָדנע העויות. איך האָב מיך הערט איהר, מיר מחיה געווען, וואָרום ערשטענס האָב איך ליעב גלאַט הערען אַזאַ מין דאַוונען, והשנית, האָב איך געקענט דערוויַיל אָנוואַרעמען אַביסעל די איבערגעפֿרוירענע ביינער, און אַז דער רב שעפּסיל האָט אויסגעדרעהט צו מיר דאָס פּנים, זענען אין די אויגען ביי איהם נאָך געשטאַנען טרעהרען, און אויסגעזעהען האָט ער ביי מיר אין די אויגען ווי אַ געטליכער מענש, אַ קדוש, וואָס די נשמה זיינע איז אַזוי וויַיט פֿון דער ערד, ווי דער גרויסער פּעטער גוף זיינער איז וויַיט פֿונ׳ם הימעל. און מחמת ער האָט נאָך געהאַלטען אין מיטען דאַוונען און האָט נישט געוואָלט מפסיק זיין, האָט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון קודש“, דאָס הייסט אויף אַזאַ מין שפּראַך, וואָס באַשטעהט פֿון מאַכען מיט די הענד, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פּלייצעס, דרעהען אַביסעל מיטן קאָפּ און אַביסעל מיט דער נאָז און אַ פּאָר לשון קודש ווערטער וואַרפֿט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איהר ווילט קאָן איך אייך איבערגעבען דעם דאָזיגען שמועס וואָרט ביי וואָרט; מסתמא וועט איהר שוין אַליין פֿאַרשטעהן וועלכס האָט געקעדערט צו מיר און וועלכס צו איהם.

— שלום עליכם אייך, ר׳ שעפּסיל.

— עליכם שלום. אי אָ... על הספסל. .

— אַ דאַנק, איך בין שוין גענוג געזעסען

— נו, אָ?.. מה? מה?. .

— איך האָב צו אייך אַ בקשה, רב שעפּסיל. איהר וועט פֿאַרדינען עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האָב אייך געבראַכט אַ מת.

— מת? מי מת?

— אָ דאָ ניט וויַיט איז פֿאַרהאַן אַ קרעטשמע, זיצט דאָרט אַ יוד אַיין אָרעמאַן נעבעך, איז ביי איהם ניט דאָ געדאַכט געשטאָרבען דאָס וויַיב פֿון דער טשעכאָטקע, געלאָזט קינדער קליינע, אַ גאָטס רחמנות, ווען איך דערבאַרעם זיך ניט אויף זיי ווייס איך ניט וואָס עם וואָלט נעבעך געטהון דאָרט קרעטשמער אין מיטען פֿעלד מיט אַ בר מינן.

— ברוך דין אמת... אלא נו?... מעות? חברה קדישא?...

— וואָסער מעות? ווער מיר מעות? יענער איז אַנאָרעמאַן, אַניעני ואביון, אַ מטופל מיט קינדער! איהר וועט פֿאַרדינען עולם הבא, רב שעפּסיל.

— עולם הבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? הקדש? יהודים! נו? גם כן קבצנים! אי-אָ! נו—פֿע!

און מחמת איך האָב ניט פֿערשטאַנען, וואָס ער מיינט דערמיט, האָט ער זיך מיט כעס אויסגעדרעהט וויעדער אַמאָל מיט'ן פּנים צום וואַנט און האָט שוין גענומען דאַוונען נישט מיט אַזאַ היטץ ווי פֿריהער, שוין אַביסעל שטילער, נידעריגער מיט אַ טאָן, כמעט אויף אַ קוויטש, און געשאָקעלט זיך גיך—גיך, מיט'ן קוריער-צוג, אַראָבגעוואָרפֿען פֿון זיך דעם טלית ותפילין און אָנגעפֿאַלען אויף מיר נאָכדעם מיט אַ מין כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהם קאַליע געמאַכט אַ יריד, געקוילעט די קאַפּאָטע. סטייטש, זאָגט ער, דאָס שטעדטיל איז אַנאָרעם שטעדטיל, האָט אויף זיך גענוג אייגענע קבצנים, וואָס אַז זיי שטאַרבען מוזען זיי נאָך מאַכען אויף תכריכים, קומט מען אַהער נאָך פֿון פֿרעמדע ערטער, פֿון דער גאַנצער וועלט אַהער! אַלע אַהער!... האָב איך מיך פֿאַרענטפֿערט ווי וויים מעגליך, אַז איך בין נאָר דאָ אודאי נאָט די נשמה שולדיג, אַז דאָס איז נישט מעהר ווי אַ מת מצוה, עליהו מע האָט געפֿונען, זאָג איך, אין גאַס אַ טוידטען און מע דאַרף איהם טהון זיין רעכט, ברייגגען צו קבר ישראל? איהר זענט דאָך זאָג איך, אַנ'עהרליכער יוד, אַ פֿרומער, מע קען דאָך דערמיט פֿאַרדינען עולם הבא! איז ער נאָך מעהר אָנגעפֿאַלען אויף מיר, כמעט קאָן מען זאָגען ער האָט מיך דורכגעטריבען. דאָס הייסט נישט געטריבען ממש, נאָר דערגאַנגען די יאָהרען מיט ווערטער:

— אַזוי? איהר זענט אַ יונגערמאַן פֿון עולם הבא? געהט זשע זיך דורך אַביסעל ביי אונז אין שטעדטיל, טהוט עפּיס דערצו מע זאָל אַזוי ניט שטאַרבען פֿון הונגער און פֿריהרען פֿון קעלט, וועט איהר זיך קויפֿען עולם הבא! אַנ'עולם הבא-יוד! אַ יונגערמאַן וואָס האַנדעלט מיט עולם הבא! געהט אייך געזונדערהייד מיט אייער סחורה צו די הולטייעס אפשר וועלען זיי ביי אייך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אַז עס וועט זיך אונז פֿאַרגלוסטען אַ חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך געפֿינען אַנ'עצה אָהן אייך!

אַזוי זאָגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסיל און באַגלייט מיך אַרויס מיט כעס און מיט אַ רעכטען קנאַק מיט דער טהיר, און איך שווער אייך באמנות— מיר זעהען זיך דאָך מיט אייך דאָס ערשטע מאָל און אפשר דאָס לעצטע מאָל, — פֿון יענעם פֿרידהמאָרגען אָן האָב איך בעקומען עפּיס אַ בעזונדערע מין שנאה צו עהרליכע אַלט-פֿרענקישע יודען, פֿיינט געקריגען די וואָס דאַוונען הויך און דבקה'ן זיך און באַמקען און מאַכען העויות, פֿיינט געקראָגען

130

פּרומאַקקעס און די אַלע מינים יודען, וואָס ריידען מיט גאָט, וואָס דינען גאָט און וואָס טהוען אַלסדינג נאָר לשם שמים, כלומר׳שט פון גאָטס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאָגען, אַז ביי די הייגטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פאַרהאַן נישט מעהר און אפשר נאָך ווינציגער יושר ווי ביי די אַמאָליגע, ביי די פּרומאַקקעס? עס קען זיין אַז גערעכט זענט איהר, נאָר וואָס דען? דער פאַר־דראָס איז חאָטש ניט אַזוי גרויס, מע רעדט חאָטש ניט מיט גאָט. אַי וועט איהר פרעגען, למאי שלאָגען זיך די היינטיגע אַזוי פאַר׳ן אמת, לעגען איין די וועלט, גלייך ווי דער רוח האַפּט זיי אַזעק, און קומט צו עפּים, — לאָזט זיך אויס, אַז סע הויבט זיך גאָר ניט אָן? נאָר שאַ! איך בין שויך דורכט זיך ווידער אין בויבעריק?...

האָט מיך הייסט דאָס, דער גבאי ראשון רב שעפּסיל מחילה דורכגעטרי־בען. וואָס טהוט מען ווייטער? דאַרף מען געהן ווייטער, צו די איבעריגע הייסט דאָס גבאים. האָט זיך אָבער דאָ געטראָפען אַ נס, אַ נס מן השמים, איך האָב פאַרשפּאָרט געהן צו די גבאים, וואָרום די גבאים זענען געגאַנגען צו מיר, זיך באַגעגענט מיט מיר אַ נאָז קעגען אַ נאָז ביי דער טהיר, און אַ מאַך געטהון צו מיר:

— דאָס זענט איהר אפשר דער יונגערמאַן פון דער ציג?

— פון וואָסער ציג? — פרעג איך.

— דער יונגערמאַן הייסט עס, וואָס האָט געבראַכט צופיהרען אַהער אַ מת — זענט דאָס איהר?

— יאָ, ס׳איז איך; וואָס איז דען?

— קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלען מיר זיך אַלע אינאיינעם האַלטען אַנ׳עצה.

— האַלטען אַנ׳עצה? — זאָג איך — וואָס איז שוין דאָ אַנ׳עצה? נעהמט צו ביי מיר דעם מת און לאָזט מיך אָב, וועט איהר זיך קויפען עולם־הבא.

— עמיצער האַלט אייך דען? — מאַכען זיי צו מיר — פאָהרט אייך מיט׳ן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין ראַדאָמישלי, מיר וועלען אייך נאָך זאָגען אַ דאַנק.

— אַ דאַנק אייך פאַר דער עצה — זאָג איך צו זיי.

— ניטאָ פאַר וואָס — מאַכען זיי צו מיר און מיר חאַפּען זיך אַריין אַלע דריי צוריק צו שעפּסלען און אַלע דריי גבאים צווישען זיך הויבען אָן ריידען, שפּאַרען זיך, קריגען זיך, כמעט מע זידעלט זיך. יענע צוויי זאָגען

אויף רב שעפסלען אַז ער איז תמיד אַ מחמיר, אַ האַרטער יוד, וואָס איהם איז שווער אײַנצובײַסען, און רב שעפסעל וואַרפט זיך, שמיצט זיך, דרינגט זיי אוים מיט פסוקים: „עניי עירך קודמין", אַז די שטאָדט אָרימע לײַט זענען בילכער. פאַלען אָן אויף איהם יענע צוויי:

— אם כן איז וואָס? ווילט איהר הייסט דאָס, דער יונגערמאַן זאָל פאָהרען מיט'ן מת צוריק?

— הס ושלום! — זאָג איך — וואָס הייסט איך וועל פאָהרען מיט'ן מת צוריק? איך בין געקומען אַהער קוים אַ לעבעדיגער, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד. דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט אַרויסוואַרפען אין מיט'ן וועג פונ'ם שליטען. איך בעט אייך, האָט רחמנות, בעפרײַט מיך פונ'ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אַוודאי אַ גוטער ביסען — ענטפערט מיר איינער פון יענע צוויי, אַ הויכער יוד אַ דאַרער מיט דינע פינגער, דער וואָס מען רופט איהם אלעזר משה — דעם בר-מינן וועלען מיר בײַ אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאָר עטליכע קערבליך וועט דאָס אייך קאָסטען.

— וואָס הייסט? — זאָג איך — לא די איך האָב גענומען אויף זיך אַזאַ מצוה, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד, דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט אַרויסוואַרפען פון שליטען, זאָגט איהר נאָר געלד?

— האָט איהר דערפאַר עולם הבא! — מאַכט צו מיר רב שעפסעל מיט אַזאַ פאַסקודנע שמייכעלע, אַז סע גלוסט זיך מיר איהם אָבבאָדען, ווי סע געהער צו זיין, נאָר איך האַלט מיך אײַן מיט אַלע כחות, וואָרום איך בין דאָך בײַ זיי אין די הענד!

— לאָזט זיך דינען! — זאָגט צו מיר איינער פון די אַנדערע צוויי גבאים, דער וואָס מען רופט איהם רב יוסי, אַ יודיל אַ קלײנס מיט אַ האַלב בערדיל אַנ'אויסגעפליקטס — איהר דאַרפט וויסען, יונגערמאַן, אַז איהר האָט אויף זיך נאָך אַ באָמבע: איהר האָט נישט קיין פאַפירען; קיין פאַפירען האָט איהר ניט.

— וואָסערע פאַפירען? — פרעג איך איהם.

— פון וואַנען וויסען מיר ווער דער בר-מינן איז? אפשר איז דאָס גאָר ניט דער וואָס איהר זאָגט? מאַכט צו מיר דער הויכער מיט די דינע פינגער, אלעזר משה הייסט דאָס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויפ'ן אַנדערען און יענער, דער לאַנ-

נער מיט די דינע פינגער, וואָס מע רופט איהם אלעזר משה, שאָקעלט צו מיט'ן קאָפּ, און טייט מיט די דינע פינגער און זאָגט צו מיר:

— יאָ, יאָ, יאָ. אפשר האָט איהר אַליין ערגיץ געקוילעט אַ יודענע און אפשר טאַקי אייער איינגען ווייב און געבראַכט צופיהרען אַהער און דערצעהלט אַ מעשה: אַ פעלד-קרעטשמע, דעם קרעטשמאַרס ווייב, טשאַכאָטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?..

אַ פּנים אַז איך בין געוואָרען רעכט טויט פון די דאָזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, האָט מיר גענומען אויסריידען דאָס האַרץ, אַז איינגענטליך זיי אַליין וואָלטען ניט געהאַט קעגען דעם גאָר ניִשט, וואָרום וואָס האָבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך חלילה ניט חושד, זיי פאַרשטעהען גאַנץ גוט, אַז דאָך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קוילער, נאָר איך בין דאָך פאָרט, זאָגט ער, אַ פרעמדער, און אַ בר-מינן, איז ניט קיין זעקיל קאַרטאָפּלים, מע האָט צו טהון מיט אַ טויטען מענשען, מיט אַ מת... ס'איז זאָגט ער, ביי אונז פאַרהאַן אַ ראַבינער און להבדיל אַני-אוריאַדניק, אַ פּראָטאָקאָל מוז מען מאַכען...

— יאָ, יאָ, יאָ! אַ פּראָטאָקאָל! אַ פּראָטאָקאָל! — שטעלט אַריין דער לאַנגער וואָס מע רופט איהם אלעזר משה, און טייט מיט'ן פינגער און קוקט אויף מיר פון אויבען אַראָב מיט אַ זעלכע אויגען, גלייך ווי איך וואָלט דאָ באמת אָבגעטהון עפּיס אַזעלכס וואָס סע קומט מיר קרימינאַל... איך האָב שוין מעהר קיין ווערטער ניט; איך פיהל נאָר ווי אַ שווייס איז מיר אַרויס-געטראָטען אויפ'ן שטערען, און ס'איז מיר געוואָרען, ניט פאַר אייך געדאַכט ניִשט גוט אויף צו הלש'ן, איך האָב גוט פערשטאַנען די וויסטע פינסטערע לאַגע מיינע, ווי מאַוס איך האָב מיך דאָ אַריינגעחאַפּט, ס'איז מיר געוועזען אַ בזיון מיט אַ פאַרדראָס מיט אַ האַרצוועהטאָג אינאיינעם, האָב איך מיך מישב געווען, וואָס וועל איך דאָ מאַכען מיט זיי לאַנגע מחזקות? געה איך און נעהם אַרויס דאָס טייסטעריל און רוף מיך אָן צו די דריי גבאים פון חברה-קדישא:

— הערט-זשע אויס, יודען, די מעשה דערפון איז אַזוי: איך זעה שוין, אַז כ'האָב מיך דאָ גוט אַריינגעחאַפּט. דער גוטער יאָהר האָט מיך גע-טראָגען איך זאָל זיך אָבשטעלען אין אַ פעלד-קרעטשמע אָנוואַרעמען זיך און טרעפען אַקוראַט דעמאָלט ווען דעם קרעטשמאַרס ווייב פאַרגלוסט זיך מאַכען אַ שטאַרב, און הערען ווי אַ יוד אַנאָרעמאַן, אַ מטופל מיט קינדער בעט זיך, רעדט מיך צו איך זאָל זיך קויפען עולם הבא, בעדאַרף עס מיך קאָס-טען רבי-געלד. אַט האָט איהר איך מיין טייסטער מיט געלד, איך פאַרמאָג

אַרום און אַרום בסך הכּל אַ קערבליך עטליכע און זיבּעציג; נעהמט אַייך און טהוט אַייך ווי איהר פאַרשטעהט; מיר לאָזט נאָר איבּער אויף דער הוצאה ביז ראַדאָמישלי, און נעהמט צו בּיי מיר דעם בּר-מינן און לאָזט מיך אַרויס פון דאַנען מיט'ן לעבּען.

אַ פּנים, אַז מײַנע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט האַרץ, וואָרום אַלע דריי גבּאים האָבּען זיך איבּערגעקוקט צווישען זיך, נישט געוואָלט זיך צוריהרען צו מײַן טײַסטעריל מיט געלד, און האָבּען מיר געזאָגט, אַז ס'איז בּיי זיי חלילה ניט סדום; אמת, דאָס שטעדטיל איז טאַקי אַנ'אָרעם שטעדטיל און קבּצנים זענען בּיי זיי פאַרהאַן אַ סך מעהר פון נגידים, נאָר נעהמען אָנ-פאַלען אויף אַ פרעמדען מענשען און זאָגען איהם: „זשיד, דאַוואַי ראָשע" — דאָס פע! מהיכתיתי, וויפיל איך וועל געבּען מיט מײַן גוטען ווילען, איז גוט; פּטור בּלא כלום דאָס געהט ניט, ס'איז צ"ין אָרעם שטעדטיל; הײַנט עפּים שמשים, חבורה נושאי המטה, תּכריכים, בּראָנפען, קרקע-געלד, געוויינטליך צו בּיסלעך, שיטען דאַרף מען ניט, וואָרום שיטען האָט קיין שיער ניט!

מילא. וואָס זאָל איך אַייך נאָך דערצעהלען ווײַטער? דער קרעטש-מער זאָל פּערמאָגען די רי"ש אלפים, וואָלט זײַן ווײַב ניט געקאָנט האָבּען אַזאַ לויה ווי זי האָט געהאַט! דאָס גאַנצע שטעדטיל איז זיך צונויפגעלאָפען אָנ-קוקען דעם יונגעמאַן, וואָס האָט געבּראַכט אַ בּר-מינן. איינער דעם אַנדערען האָט איבּערגעגעבּען די מעשה מיט אַ יונגעמאַן און מיט אַ בּר-מינן זעהר אַ רײַכען, אַ רײַכע שוויגער (פון וואַנען האָבּען זיי גענומען, אַז ס'איז מײַן שוויגער?) איז מען געקומען מקבּל פּנים זײַן דעם רײַכען יונגעמאַן, וואָס האָט געבּראַכט די רײַכע שוויגער און שיט מיט געלד... מע האָט ממש געטײַט אויף מיר מיט די פינגער, און אָרימע לײַט? כּחול הים! זינט איך לעבּ, זינט איך שטעה אויף מײַנע פיס האָבּ איך אַזוי פיעל אָרימע לײַט ניט געזעהען! ערב יום כּפּור פאַר דער שוהל איז גאָר קיין דמיון ניט! מע האָט מיך געשלעפּט פאַר די פּאָלעס, געריסען אויף שטיקלעך. אַ קלײניגקײַט, אַ יונגערמאַן וואָס שיט מיט געלד? אַ גליק וואָס די גבּאים האָבּען זיך אָנגענומען מײַן קריוודע, נישט דערלאָזט מיך איך זאָל אַוועקגעבּען דאָס גאַנצע געלד, און איבּערהויפּט יענער הויכער וואָס מיט די דינע פינגער, אלעזר משה הייסט דאָס, איז ניט אָבּגעטראָטען פון מיר אויף קיין רגע און האָט ניט אויפגעהערט צו טענען מיט מיר און טײַטען מיט די פינגער: „יונגערמאַן! שיט נאָר נישט מיט קיין געלד! שיטען האָט קיין שעור ניט!" נאָר וואָס מעהר יענער האָט געטענעט, איך זאָל ניט „שיטען", האָבּען זיך אַלץ מעהר געקלויבּען אַרום מיר שלעפּערס

און נעריסען פון מיר שטיקער פלייש: „נישקשה! — האָבען געשריגען די אָרימע לייט — נישקשה, אַז מע באַגראָבט אַזאַ רייכע שווינער, מעג מען זיך לאָזען קאָסטען נאָך אַ פּאָר גראָשענס! די שווינער האָט איהם געלאָזט געגוג געלד! חוץ זיין שאָדען אויף אונז געזאָגט געוואָרען!"

— יונגערמאַן! — שרייט איינער אַ שלעפּער און שלעפּט מיך ביי דער פּאָלע — יונגערמאַן! גיט אונז אויף צווייען איין האַלב קערביל! חאָטש אַ פערציגער גיט אונז! מיר זענען צוויי געבאָהרענע קאַליקעס, איינער אַ בלינדער, דער אַנדערער אַ קרומער, גיט אונז חאָטש אַ גילדען, אַ גילדען אויף צוויי קאַליקעס, צוויי קאַליקעס איין גילדען זענען תמיד ווערטה!..

— וואָס הערט איהר, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען קאַליקעס? — שרייט נאָך אַ שלעפּער און שמועסט אָב יענעם שלעפּער מיט די פיס — אָט דאָס הייסט ביי איהם קאַליקעס? אַ קאַליקע איז מיין ווייב, אָהן הענד אָהן פיס, אָהן לייב און לעבען און מיט קליינע קינדער אויך קראַנקע, גיט מיר חאָטש יונגערמאַן, נאָך אַ פיטאַקעל, וועל איך זאָגען קדיש נאָך אייער שווינער זי זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן־עדן!

איצטער לאַך איך, דערמאָלט בין איך געוועזען ווייט פון געלעכטער, וואָרום די חברה אָרימע לייט זענען געוואַקסען ווי אויף הייוועז, מע האָט אין איין האַלבע שעה פאַרפלייצט דעם גאַנצען מאַרק; ס'איז אונמעגליך געוועזען זיך רידרען מיט דער מטה. די חברה שמשים האָבען מיט שטעקענס געמוזט נעהמען זיך צוטרייבען דעם עולם, איז דערפון אַרויס אַ געשלעג האָבען זיך שוין אָנגעהויבען קלויבען אַרום אונז גוים אויך און גוי'עס און שקצים'לעך און שיקסעס לרוב, ביז עס האָט דערגרייכט אין די הויכע פענסטער, פאַרשטעהט איהר, און עס האָט זיך באַוויזען דער אָדון דער אוראַדניק רייטענדיג אויף אַ פערד מיט אַ בייטשעל אין דער האַנד און האָט מיט איין קוק און מיט עטליכע גוטע בייטשלעך צוטריבען דעם גאַנצען עולם ווי די פייגעלעך און אליין איז ער אַראָב פונ'ם פערד און צוגעגאַנגען צו דער מטה, חוקר ודורש זיין וואָס דאָ טהוט זיך, ווער איז דאָס געשטאָרבען, פון וואָס איז מען געשטאָרבען, און וואָס איז אַזוי פאַרפלייצט דער מאַרק? צום ערשטען איז איהם געפעלען אַ פרעג טהון מיך ווער בין איך, פון וואַנען און וואוהין פאָהר איך דאָס? איז מיר געוואָרען „פרחה נשמתי", און בין געבליבען אָהן לשון. איך וויים ניט, וואָס דאָס איז? דערזעה איך אַנ'אוראַדניק, לאָז איך אָב הענד און פיס, חאָטש איך האָב אויף מיין לעבען נישט אָנגערירט ווי מע זאָגט קיין פליג אויף דער וואַנט, און איך וויים גאַנץ גוט, אַז אַנ'אוראַדניק איז

אַ מענש, אַ בשר ודם גלײַך מיט אַלע מענטשען. אדרבה, איך קען אַ יודען וואָס לעבּט מיט'ן אוראַדניק ווי אַנדערע צוויי. געהען אײנס צום אַנדערען צו גאַסט, קומט יום-טוב עסט דער אוראַדניק בײַ'ם יודען פֿיש און דעם יודען איז דער אוראַדניק מכבד מיט אייער, קען זיך גאָר ניט אָבּלויבּען וואָס פֿאַר אַ גוי דאָס איז! און פֿונדעסטוועגען, אַז איך דערזעה אַן אוראַדניק, אַנטלויף איך. אַ פּנים, אַז ס'איז אַ ירושה-זאַך, וואָרום איך אַלײן דאַרפֿט איהר וויסען, קום אַרויס פֿון „געשמיסענע", פֿון די סלאַוויטער הײסט דאָס, טאַקי פֿון די אמת'ע סלאַוויטער וואָס בּימי וואַסילטשיקאָוו, וואָס וועגען דעם האָבּ איך אײך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען גאַנצע פּעק! נאָר שאַ! איך בּין שוין דאַכט מיר אויף יענער זײַט בּויבּעריק?...

האָט מיך הײסט דאָס דער אָדון דער אוראַדניק גענומען אויפ'ן צימבּעל: ווער בּין איך און וואָס בּין איך און פֿון וואַנען און וואוהין פֿאָהר איך? געה דערצעהל איהם אַ מעשה, אַז איך זיץ בײַ'ם שוועהר אין וואָהיל אויף קעסט און דאָס פֿאָהר איך קײן ראַדאָמישלי נאָך אַ פּאַס! לאַנג לעבּען זאָלען טאַקי די גבאים, וואָס זײ האָבּען מיך אויסגעלײזט פֿון אַ צרה: אײנער פֿון יענע צוויי גבּאים, דער קלײנער וואָס מיט'ן אויסגעפּליקטען בּערדיל, האָט אַוועקגערופֿען דעם אָדון אויף אַ זײַט, מיט איהם עפּיס געסודעט זיך דאָרטען, און דער הויכער וואָס מיט די דינע פֿינגער האָט מיך דערווײַלע געלערנט, און אײנגעטײַט מיט די פֿינגער, וואָס איך זאָל זאָגען:

— יהודי כּלא! איהר דבּר'ט איהם, אַז איהר זענט אַ היגער, נאָר איהר זיצט ניט ווײַט סמוך לעיר, און דאָס איז אײער חמותי, הײסט דאָס די שוויגער אײערע איז נפטר געוואָרען, זענט איהר געקומען אַהער זי מקבּר זײַן, און בּשעת איהר וועט איהם נתנ'ען אין יד אַרײַן, זאָלט איהר אויסקלערען עפּיס אַ נאָמען פֿון דער הגדה, און דעם ערל אײערען וועלען מיר אַוועקרופֿען אין בּית אַרײַן און מכבּד זײַן מיט אַ צנצנת יי"ש, לאָז ער זיך ניט דרעהען דאָ פֿאַר די עינים, וועט זײַן טוב מאד!

און דער אָדון דער אוראַדניק איז אַרײַן מיט מיר אין אַ שטוּבּ און האָט מיך גענומען צום פּראָטאָקאָל. װאָס זאָל מיך אַזוי וויסען בּייז מיט אײך אָינגאַײ-נעם, ווי איך ווײס וואָס איך האָבּ איהם דאָרטען אָנגעבּעבּעט. איך געדענק נאָר אַז איך האָבּ עפּיס געבּעלעבּעטשעט מיט דער צונג, וואָס ס'איז מיר גע-קומען אויפ'ן זינען, דאָס האָבּ איך געזאָגט, און ער האָט פֿאַרשריבּען אויף פּאַפּיר.

— ווי אַזוי רופֿט מען דיך?

186

— מאָטשע.

— דעם טאַטען?

— איצקאָ.

— וויפֿיל ביזט דו אַלט?

— נײַנצעהן יאָהר.

— אַ באַווײַבטער?

— אַ באַווײַבטער.

— קינדער פֿאַרהאַן?

— פֿאַרהאַן.

— וואָס איז דײַן טהוּעכטס?

— אַ סוחר.

— ווער איז דאָס געשטאָרבען?

— מײַן שווינער.

— ווי אַזוי האָט זי געהייסען?

— יענטע.

— איהר פֿאָטער?

— גרשון.

— וויפֿיל אַלט איז זי געוועזן?

— פֿערציג יאָהר.

— פֿון וואָס איז זי געשטאָרבען?

— פֿון אַ דערשרעק.

— פֿון אַ דערשרעק!

— פֿון אַ דערשרעק

— וואָס הייסט פֿון אַ דערשרעק? — מאַכט ער צו מיר און לעגט אַוועק די פֿען, פֿאַררויכערט אַ פּאַפּיראָס און בעטראַכט מיך פֿון קאָפּ ביז פֿיס, און איך פֿיהל, אַז אָט אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מיישב געוועזן, איך האַלט שוין בּמילא אין באַקען שקרים, דאַרף מען באַקען ווײַטער! און איך האָב איהם דערצעהלט אַ גאַנצע מעשׂה, ווי אַזוי מײַן שווינער איז געזעסען איינע אַליין איבער איין אַרבייט, געאַרבייט אַ זאָק, און האָט זיך פֿאַרגעסען אַז אין שטוב זיצט איהר'ס אַ יונגעל, אפרים הייסט ער, שוין אַ בחור'ל פֿון אַ יאָהר דרײַצעהן, נאָר אַן אָבגעריסענער נאַר, אַ לעקיש, שפּיעלט זיך נאָך מיט'ן שאָטען, איז ער זיך מישב און לעגט צונויף אונטער דער שווינערס פּלייצעס ביידע הענד און מאַכט אַ ציגעלע אויף דער

וואַנד פּונ'ם שאָטען און עפּעס אויף דאָס מויל און טהוט אַ געשריי „מעעעע!"
איז זי אַראָבגעפאַלען פונ'ם ביינקעל, די שוויגער הייסט דאָס, און איז גע־
שטאָרבען.

אַזוי וועב איך איהם אַ לאַנג מאָדנעס ליגען און ער קוקט, לאָזט ניט אַראָב קיין אויג פון מיר די גאַנצע צייט, און איך רייד, שיט, בעלעבעטשען מיט דער צונג, איך ווייס אַליין ניט וואָס... אויסגעהערט מיך ביז'ן סוף, שפּייט ער אויס, ווישט זיך אויס די רויטע וואָנסעס, געהט אַרויס מיט מיר אין דרויסען אַרויס צו דער מטה, דעקט אויף די שוואַרצע דעק, טהוט אַ קוק דער געשטאָרבענער אין פּנים, טהוט אַ מאַך מיט'ן קאָפּ, ווי איינער רעדט: ס'איז עפּים ניט גלאַט!.." איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די געשטאָרבענע קענט איהר באַהאַלטען און איהם, דעם דאָזיגען חברה־מאַן, מוז איך דאָ פאַרהאַלטען ביז איך וועל אויספאָרשען די זאַך, צי ס'איז אמת, אַז דאָס איז זיין שוויגער און אַז זי איז געשטאָרבען פון אַ דערשרעק.

איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען ווי ביטער און פינסטער מיר איז געוואָרען פון דער דאָזיגער בשורה! פאַר צרות האָב איך זיך אָבגעקערעוועט אָן אַ זייט און האָב זיך צוויינט, ווי אַזוי מיינט איהר צוויינט? ווי אַ קליין קינד.

— יונגערמאַן! וואָס וויינט איהר? — מאַכט צו מיר יענער, דער קליי־ניטשקער, וואָס מע רופט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר אויס דאָס האַרץ, אַז ס'וועט מיר גאָר ניט שאַדען, וואָרום ממה נפשך, בין איך דאָ ריין — וואָס־זשע האָב איך מורא? — אַז מע עסט ניט קיין קנאָבעל, הערט זיך ניט פונ'ם מויל — לעגט צו רב שעפּסיל דער גבאי מיט אַזאַ שמייכעלע אַז עס גלוסט זיך מיר אויפוואַרפען איהם צוויי פלאַמפייערדיגע בעטש אין ביידע גראָבע באַקען... גוואַלד! וואָס האָט מיר גענוצט אויס־טראַכטען אַזאַ מאוס'ען גראָבען ליגען, אַריינמישען אַהער די שוויגער מיינע? עס געהט מיר מעהר טאַקי ניט אָב צו מיינע ווידענע קליידער עס זאָל דער־געהן צו איהר די דאָזיגע מעשה, ווי אַזוי איך האָב זי לעבעדיגערהייט באַ־גראָבען דורך אַ דערשרעק!...

— יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אַזוי, נאָט איז מיט אייך! דער אָדון איז גאָר ניט אַזאַ בייזער אָדון ווי איהר מיינט. איהר נתנט איהם נאָר אין יד אַריין... און דבר'ט איהם ער זאָל מיט'ן פּראָטאָקאָל מאַכען בלא... דער אָדון

איז אַ קלוגער אָדון, אַ הערצגעטריבענער; ער ווייסט גאַנץ גוט אַז אַלסדינג וואָס איהר האָט דאָ גערעדט איז מחילה שקר וכזב.

אַזוי מאַכט צו מיר רב אלעזר משה און טייטעלט מיר מיט די דינגע פינגער. איך זאָל קאָנען וואָלט איהם צעריסען אויף צווייען, ווי מע צערייסט אַ שטייגער אַ הערינג. אין גאַנצען האָט ער דאָך מיך אַרויפגעפיהרט אויף דעם ראָזינגען גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאָן מעהר נישט דערצעהלען. איך קאָן אפילו ניט דערמאַנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאַט! איהר פערשטעהט דאָך שוין אַליין, אַז די עטליכע גילדען האָט מען ביי מיר צוגענומען, אין קאָטשומענט אַריין האָט מען מיך אַיינגעזעצט און אַ משפט האָב איך אויף זיך געהאַט — נאָר דאָס איז נאָך אַלץ בלאָטע קעגען דעם וואָס כ'האָב געהאַט נאָכדעם, אַז ס'איז דערגאַנגען צו מיין שוועהר און שוויגער, אַז זייער איידעם זיצט פאַר אַ מת וואָס ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון ערגיץ... סע פאַרשטעהט זיך אַז זיי זענען גלייך געקומען צופאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט אַז זיי װעגען מיינע שוועהר און שוויגער — אָט דאָ האָט זיך ערשט פערקאָכט די רעכטע חתונה: פון איין זייט פאָליציע נעמט מיך אויפ'ן צימבעל: „שענער בחור וואָס דו ביזט! ווי באַלד אַז די שוויגער דיינע יענטע בת גרשון לעבט, היינט ווער איז געווען די געשטאָרבענע?..." דאָס איז נומער איינס. והשנית האָט זיך גענומען צו מיר די שוויגער זאָל לעבען: „איך פרעג דיך נור איין זאַך: זאָג מיר נור, וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר נעמען און באַגראָבען מיך אַ לעבעדיגע?!..." זעלבסטפערשטענדליך, אַז אויפ'ן משפט האָט זיך אַרויסגעוויזען אַז איך בין ריין ווי גין-גאָלד, עס האָט געקאָסט געלד, מע האָט אַראָבגעבראַכט עדות דעם קרעטשמער מיט די קינדער, און מע האָט מיך פון געפענקעניש בעפרייט. נאָר וואָס איך בין דעמאָלט אויסגעשטאַנען און איבערגעליטען פון דער שוויגער — דאָס ווינש איך ניט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען שונא! — — —

פון דעמאָלט אָן אַנטלויף איך פון עולם הבא...

די יורשים.

דִי יוֹרְשִׁים.

(„צו די קליינע פֿענשעלעך מיט קליינע השגות״).

א.

די מהו״ם מיט די שניאור׳ס״... אייגענטליך זָאָלט מען דאָס געוועָן נור איין מאיר און נור איין שניאור, און געוועָן זענען זיי אַ צווילינג און אַזוי שטאַרק ענליך איינס מיט דאָס אַנדערע, אַז ס׳איז געוועָן ציימען, וואָס איז כמעט אונמעגליך געוועָן צו טרעפֿען ווער פֿון די צוויי איז דאָ מאיר און ווער איז דער שניאור.

קינדווייז, דערצעהלט מען, האָט זיך געטראָפֿען מיט זיי אַ מעשׂה, מען האָט זיי שיעור ניט פֿאַרביטען, און אפשר קאָן זיין, אַז מען האָט זיי טאַקי פֿערביטען, ומעשׂה שהיה כך היה.

זייער מוטער איז געוועָן, דאַרפֿט איהר וויסען אַ יודענע אַ קליינינקע, נעביך ניט קיין געזונדע, נור זעהר אַ קינדעליגע, דאָס הייסט, זי האָט אויף איהר לעבען שטאַרק געקינדעלט; אַלע יאָהר, אַלע יאָהר האָט זי געהאַט אַ קינד; דאָס קינד האָט אָבער ניט מעהר געמוטשעט זיך ווי אַ יאָהר און איז, ניט פֿאַר אייך געדאַכט, אַוועקגעקומען אַזוי לאַנג ביז זי האָט אויפֿגעהערט צו קינדלען און האָט געמיינט ס׳איז איין עק, און צום סוף — דעם אייבערשטענס נסים! — האָט זי נאָט בעגליקט, אויף דער עלטער שוין און דוקא מיט אַ פּאָריל! איז איהר אָבער שווער געוועָן אַליין אויסזויגען ביידע קינדער, האָט זי נעביך געמוזט דינגען אַ צוזויגערין, אַ ברירה האָט זי געהאַט? אַ כתריאליעוווקער יוד, ער מעג זיין ווי אָרים, וועט ער אויף דער גאַס קיין קינד ניט אַרויסוואַרפֿען און אויף פֿרעמדע הענד דאָס ניט אַוועקגעבען, סיידען חלילה אַ יתום...

בעשטעלט אַ צווילינגערין, האָט די מוטער גענומען זיך מאירן (מאיר איז געווען עלטער פון שניאורן אויף אַ גוטע האַלבע שעה), און שניאורן האָט זי אַוועקגעגעבען דער אַם. נור אַזוי ווי די אַם איז אויך געווען, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַ יודינע נישט קיין געזונטע, האָבען ביידע אי מאיר אי שניאור, געהאַט מכות נישט קיין מילך, און זיי זענען ביידע נעביך, אויסגעגאַנגען פון הונגער, געשריגען גאַנצע נעכט, זיך געריסען אויף די גלייכע ווענד.

ויהי היום האָט מען גענומען איינמאָל די קינדער באָדען, געוויינטליך אין איין מולטער; אויסגעטהון זיי די העמדלאַך און אַריין געלייגט זיי ביידע אין הייס וואַסער אַריין, זענען ביידע ברעקלעך געוואָרען רויט און אָנגעבלאָזען ווי פאַחירליך; עס ווייזט אויס, אַז זיי האָבען פון דעם באָד משונה הנאה געהאַט — אַ יוד האָט ליעב אַ באָד... ביידע ווייגערינס זענען געשטאַנען איבער דער מולטער און האָבען אונטערגעגאָסען אַלע מאָל פריש וואַסער און די קינדער האָבען אָנגעקוואָלען, געמאַכט מיט די הענטלעך און מיט די פיסלעך, ווי אַ זשוקיל, האָט איהר געזעהן אַמאָל, אַז מען קעהרט איהם איבער מיט'ן בייכעל אַרויף. אָבגעבאָדען, האָט מען דאָס פּאָריל אַרומגענומען אַיינגעהילט אין אַ ליילעך (איין ליילעך) און אַריינגעלייגט אין בעט אַריין (אין איין בעט אַריין) זיי זאָלען זיך אַ ביסעל אָבטרוקענען, און אַז ס'איז געקומען צום אָנטהון זיי צוריק די העמדלעך, האָט מען נישט געקאָנט שוין דערקענען, ווער פון די צוויי איז מאיר און ווער איז שניאור? און ס'איז אַוועק אַ שפּאַרעניש צווישען דער מאַמען און די ווייגערין:

— זעה נור, זעה, כ'וואָלט געמעגט שווערען, אַז דאָס איז גאָר מאיר און יענץ איז שניאור!

— ווייס איך וואָס איהר רעדט! דאָס איז שניאור און יענץ איז מאיר! איהר זעהט דען נישט?

— וואָס האָט זיך מיר געחלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! ביזט משוגע צי חסר דעה?

— אַך רבונו-של-עולם! איהר זעהט נישט נאָך די אויגען, אַז דאָס איז שניאור און יענץ איז מאיר? זעהט נור צוויי אויגען!

— ס'אַ גוטער משל! פערשטעהט זיך צוויי אויגען נית קיין דריי.

בקיצור איינע שרייט אויף מאירן אַז ס'איז שניאור און אויף שניאורן אַז מאיר, און די אַנדערע אַז שניאור איז מאיר און מאיר איז שניאור. זענען די מאַנסבילען געפאַלען אויף איין עצה, פאָרט מאַנסבילען!

— ווייסט איהר וואס? אַט פּרובט זיי געבען זייגען, וועלען מיר זעהען: דער וואס וועט אָננעהמען ביי דער מוטער, איז אַ סימן אַז ס'איז מאיר, און דער וואס וועט אָננעהמען ביי דער אַם, איז אַ סימן, אַז ס'איז שניאור. אַ פּראָסטער שכל!

כּך הוה, ביידע ברעקלעך, מען האָט זיי נור צוגעטוליעט צו דער ברוסט, האָבען זיי זיך צוגעחאַפּט ווי נאָך אַ תענית, געצויגען ווי פּיאַווקעס, גע־שמאָקצעט מיט די ליפּען, בשעת מעשה געדריגעט מיט די פּיסלעך און אונ־טערגעוואָרטשעט ווי הונגעריגע הינטלעך.

— נאָט'ס נסים, — זעהט ווי דער אויבערשטער האָט בעשאַפען די וועלט!...

אַזוי האָבען געזאָגט די מאַנסבילען מיט טרעהרען אין די אויגען און זענען אַ בעלן געוועזען אויף טשיקאַוועס פּרובען איבערבייטען די ברוסט, זעהן וואס דאָ וועט זיין? און מען האָט די קינדערלעך נעביך אָבגעריסען פון דער ברוסט, און מען האָט זיי איבערגעלייגט: שניאור'ן אויף מאיר'ס אָרט און מאיר'ן אויף שניאור'ס אָרט — וואס מיינט איהר איז געוועזען? איהר מיינט אודאי אַז זיי האָבען נישט געזויגען? נאָך אַ מין זויגען!...

פון דעמאָלט אָן האָט מען זיך שוין מיאש געווען פון זיי און מען האָט שוין אויפגעהערט צו אונטערשיידען: ווער איז מאיר און ווער איז שניאור, לאָז זיין מאיר שניאור און שניאור מאיר, און מען האָט זיי אַ נאָמען גע־געבען: „די מאיר'ס מיט די שניאור'ס". גלייך ווי עס וואָלט געווען צוויי מאיר'ס און צוויי שניאור'ס דאָס הייסט יעדער פון די צוויי איז געווען פאַר זיך אַ מאיר מיט אַ שניאור... נישט איינמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז מען האָט אין חדר אָבגעשמיסען מאיר'ן ווען מען האָט בעדאַרפט שמייסען שניאור'ן, אָדער פערקעהרט, מען האָט אַריינגעצימבעלט שניאור'ן דעמאָלט ווען די שמיץ איז געקומען מאיר'ן. און בכדי עס זאָל נישט זיין נאָכדעם קיין פערדראָס, פלעגט דער רבי פאַלען אויף איין עצה (וואו תורה דאָרט איז חכמה!)

— ווייסט איהר וואס קינדערלעך? לייגט זיך אַקאָרשט אַוועק ביידע וועט ניט זיין קיין קנאה, מיך געשמיסען, דיך געשמיסען, אַ שעהנע ריינע כפרה, צווישען דער משפחה וועט דאָס בלייבען...

ערשט אַט שפּעטער נאָך דער בר-מצוה, אַז די מאיר'ס מיט די שניאור'ס האָבען זיך אויפגעחאַפּט אויף די פיס, איז מיט אַמאָל געוואָרען צווישען זיי הלוק, אַז מען האָט זיי שוין געקאָנט דערקענען ביי נאַכט פאַר אַ מייל. גאָט'ס וואונדער! עס האָט זיך אָנגעהויבען שיטען ביי זיי אַ בערדיל (זיי האָבען אַ

פּנים בּירדע צו פּריה, זינגעהויבען רייכערן ציגאַרען? און בּיי מאירן האָט זיך בּעוויזען איף די בּעקלעך און אויף די אויבּערשטע ליפּ שוואַרצע הערלעך (אָבּער שוואַרץ ווי טינט!) און בּיי שניאורן — רויטע הערלעך (אָבּער רויטע אַזוי ווי פייער!) די דאָזיגע בּערד זענען געוואַקסען בּיי זיי ווי מיט רוחות (זיי האָבּען אַ פּנים בּירדע צו שטאַרק גערויכערט ציגאַרען) אַזוי אַז צו דער חופּה האָבּען זיי געטראָגען צוויי בּערד, וואָס זאָג איך בּערד? — בּעזעמער: איינער אַ שוואַרצען בּעזעם, און דער אַנדערער אַ רויטען בּעזעם און אויסגעזעהען האָט עס ווי עמיצער האָט זיי די בּעזעמער אָנגעהאַנגען.

גרויס זענען די ווערק פון גאָט און זיינע וואונדער האָבּען נישט קיין בּרעג, ווארום ווער וויים וואָס דאָ וואָלט געקאָנט אַרויס ווען למשל נאָך דער חתונה פערבּייטען זיך חלילה מיט די ווייבּער, מיין איך פערקעהרט די ווייבּער פערבּייטען זיך מיט די מאַנען. איך וויים ניט ווי אַזוי בּיי אייך, אין די גרויסע שטעדט, בּיי אונז אין כתריאליווקע האָט זיך לעת עתה אַזאַ מעשה נאָך נישט געטראָפען מען זאָל זיך פערבּייטען מיט די יוצרות. ממה נפשך: בּין איך דיין ווייבּ בּיזט דו מיין מאַן, און בּיזט דו מיין מאַן בּין איך דיין ווייבּ; אלא וואָס דען? בּיזט יענערס מאַן, בּין איך יענעמס ווייבּ, בּין איך יענעמס ווייבּ בּיזט דו יענערס מאַן. אַ קשיא טאָמער איז געמאָלט אַז מיין מאַן זאָל זיך מישב זיין און זאָגען אַז עס מאַכט איהם נישט אויס יענעמס ווייבּ אויך — וואָס הייסט נו? און וואו בּין איך? איך וועל איהם שווייגען???!!

הקצור נישט דאָס איז דער עיקר, וואָס איך האָבּ אייך געוואָלט דערצעהלען. די רעכטע מעשה הייבּט זיך ערשט אָן און קומט דער נעכסטער פרייטאָג. דערווייל האָט אַ גוטען שבּת!

ב.

בּיז אַהער האָבּען מיר זיך בּעשעפטיגט נאָר מיט די מאיר'ס און שניאור'ס, דאָס הייסט מיט מאירן און מיט שניאורן, און אַבּיסעל בּעקאָנט זיך מיט זייער מוטער און מיט דער זויגערין, און האָבּען נישט גערעדט קיין וואָרט נאָך פון זייער פאָטער, גלייך ווי זיי וואָלטען חלילה קיין מאָל נישט געהאַט קיין טאַטען... לאָז גאָט היטען! אַזאַ זאַך קאָן זיך טרעפען נור בּיי זיי, נישט בּיי אונז. בּיי אונז איז נישטאָ בּרוך השם קיין פינדעל-הויז, וואו קינדער זאָלען וואַקסען אָהן אַ טאַטע מאַמע, בּיי אונז האָט זיך נאָך נישט געטראָפען, אַז אַ קינד זאָל אויפוואַקסען און ניט וויסען ווער איז זיין ריכטיגער טאַטע, און אויבּ

ס'זאָל אַמאָל דורכגעפֿאַלען בײַ אונז אַזאַ מעשׂה, האָט זיך עס געוויס געטראָפֿען ערגיץ אין אָדעס אין פּאַריז אָדער אין דעם ווײַטען אַמעריקאַ... פֿאַר כתריאליוו־קע בין איך אײַך ערב, אַז דאָרט האָט זיך אַזאַ מעשׂה נישט געטראָפֿען קיין מאָל, און אויב ס'האָט זיך געטראָפֿען, האָט זיך עס געטראָפֿען ערגיץ ווײַס איך מיט וועמען, מיט אַ דיענסט מיידעל, אָדער אַזוי מיט אַ יודישע טאָכטער נעביך, וואָס איז פֿאַרפֿיהרט געוואָרען דורך אַ צופֿאַל, געפֿאַלען אַ קרבן פֿאַר פֿרעמדע זינד...

הקצור די מאיר'ס מיט די שניאור'ס האָבען געהאַט אַ טאַטען און נאָך אַ שעהנעם טאַטען דערצו, און געהייסען האָט ער ר' שמשון אַ יוד איין עהרליכער, און געהאַט האָט דער ר' שמשון אַ באָרד, אַ גרויסע, אַ רײַכע, אַ שעהנע באָרד, אַ „זקנה“! מען קאָן זאָגען אַז בײַ ר' שמשון'ען איז געווען מעהר באָרד ווי פּנים, איבער דער דאָזיגער באָרד האָט מען כמעט נישט אַרויס־געזעהען דאָס פּנים, און דערפֿאַר טאַקי האָט ער אין כתריליוווקע נישט געהאַט קיין אַנדער נאָמען, ווי רב שמשון באָרד.

און געווען איז דער רב שמשון באָרד... לאָמיך אַזוי זאָגען ביז וואָס ער איז געווען. ער איז געווען אַ יוד, וואָס האָט כל ימיו געמוטשעט זיך, געפּלאָגט זיך איבער'ן שטיקעל ברויט; מלחמה געהאַלטען מיט'ן דלות, אַמאָל האָט ער בײַגעקומען דעם דלות, אַמאָל דער דלות איהם, ווי דער שטייגער איז פֿון די כתריאליוווקער יודען וואָס האָבען קיין מורא נישט פֿאַר'ן דלות, שטעלען איהם אויס דרײַ פֿײַגען...

און געלעבט האָט דער רב שמשון באָרד אַזוי לאַנג ביז ער איז גע־שטאָרבען, און אַז ער איז געשטאָרבען האָט מען איהם בעהאַלטען מיט גרויס כבוד, כמעט די גאַנצע שטאָדט נאָכגעגאַנגען נאָך דער לויה:

— ווער איז געשטאָרבען?

— רב שמשון.

— וואָסער רב שמשון?

— רב שמשון באָרד.

— אוי וואַ! איז שוין הייסט דאָס רב שמשון באָרד אויך אַוועקגעגע־קומען? ברוך דין אמת!

אַזוי האָט מען געשמועסט אין כתריליוווקע און בעדויערט נישט אַזוי רב שמשון'ען אַליין, ווי דאָס וואָס אין שטאָדט ווערט וויניגער אַלע מאָל מיט אַ יודען. משונה מאָדנע ברואים אָט די כתריליוווקער יודען: לא די זיי זענען אַזעלכע אָרימע לײַט, וואָס זענען קיינמאָל נישט זאַט, וואָלטען זיי נאָך

א בעלן געווען אז קיינער זאל ביי זיי נישט שטארבען. זייער איינציגער טרייסט איז, וואס שטארבען שטארבט מען אומעטום, אפילו אין פאריז, און וואס אויסקויפען זיך פונ'ם טויט קויפט זיך נישט אויס קיינער, און אפילו ראטשילד אליין, וואס איז כמעט גרעסער פונ'ם מלכות, פון דעסטוועגען אז עס קומט די צייט פון שטארבען, בעט מען איהם מחילה ער זאל זיך מטריח זיין אהינצוצו און ער מוז געהן!

איצינד קעהרען מיר זיך אום צוריק צו די מאיר'ס מיט די שניאור'ס. כל זמן רב שמשון בארד האט געלעבט זענען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געווען קאן מען זאגען נפש אחת, געלעבט איין זעל איין נשמה. און אז רב שמשון בארד איז געשטארבען, זענען זיי געווארען פייער מיט וואסער, גרייט געווען אלע מינוט ארויפפאלען איינס אויף דאס אנדערע און אויסרייסען זיך די בערד. איהר ווילט וויסען איבער וואס? אדרבה, זאגט איהר איבער וואס קריגען זיך קינדער נאכ'ן טאטע'נס טויט? פערשטעהט זיך איבער ירושה. אמת, רב שמשון האט נישט איבערגעלאזט נאך זיך קיין פעלדער, קיין וועלדער, נחלאות, הייזער, רענטעס, און מזומן געלד אוודאי נישט. און קיין צירונג, זילבער און כלי בית האט ער אויך נישט איבערגעלאזט פאר די קינדער'ס וועגען, נישט מחמת שלעכטינקייט אדער קארגשאפט, נאר פשוט ווייל ער האט נישט געהאט. דאך זאלט איהר נישט מיינען, אז רב שמשון האט חלילה נישט איבערגעלאזט זיינע קינדער גארנישט. רב שמשון האט איבערגעלאזט נאך זיך א מאיאנטעק, א מין שוה-כסף, וואס מען קאן צו יעדער צייט מאכען פון דעם געלד, מען קאן דעם פערזעצען אין משכון, פערדינגען אדער פערקויפען, דאס איז געווען איין איינענע שטאדט אינ'ם אלטען כתריליווקען בית המדרש אויבען אן אין מזרח, סאמע די צווייטע שטאדט פון רב יוזיפעל דעם רב'ס, די אנדערע הייסט דאס פונ'ם ארון קודש. אמת די כתריליווקער חכמים זאגען אפילו זַ גלייכווערטיל, אז ס'איז גלייכער איין איינען דארף אין דרויסען איי-דער איין איינענע שטאדט אין שוהל; דאס איז אבער נישט מעהר ווי א גלייכווערטיל, און אז גאט העלפט מען האט זיך טאקי איין איינענע שטאדט און נאך אין מזרח וואנד דערצו, איז טאקי נישט שלעכט און בעסער פון גארנישט איז דאס אויך אוודאי!

בקצור רב שמשון בארד האט איבערגעלאזט נאך זיך א שטיקעל נחלה, איין איינענע שטאדט אין אלטען כתריליווקען בית המדרש, נאר ער האט פארגעסען א קלייניגקייט. אנזאגען וועמען ער לאזט איבער בירושה די דאזיגע שטאדט: מאיר'ן צו שניאור'ן!

אַ פּנים רב שמשון זאָל ער מיר מוחל זײַן, האָט זיך גאָר ניט גערעכט צו שטאַרבען? ער האָט פֿאַרגעסען, אַז דער מלאך־המות שטעהט תמיד אונטער די פּלייצעס און היט אונז די טריט, זאָנסט וואָלט ער זיכער געשריבען אַ צוואה אָדער אַזוי אָנגעזאָגט פֿאַר עדות וועמען פֿון די צוויי זיהן לאָזט ער איבער זײַן מאַיאָנטעק.

וואָס זאָלט איהר קלערען? אודאַי איז דעם ערשטען שבת וואָס נאָך שלשים שוין אַרויסגעשפּרונגען אַ מחלוקת צווישען די צוויי ברידער. מאיר, פֿערשטעהט איהר מיך, האָט גע׳טענה׳ט אַז על פּי דין קומט דעם טאַטענס שטאָדט אי״ה״ם וואָרום ער איז דאָך דער עלטערער (אויף אַ גוטע האַלבע שעה!) און שניאור האָט גע׳טענה׳ט צוויי טענות מיט אַמאָל: ערשטענס ווייס מען ניט ווער איז פֿון זיי דער עלטערער, וואָרום ווערליג די מאַמע דערצעהלט אַז מען האָט זיי קינדווייז פֿערביטען, קאָן דאָך געמאָלט זײַן אַז ער, שניאור הייסט דאָס, איז מאיר און מאיר איז שניאור. והשנית האָט מאיר אַ שווער אַ נגיד וואָס האָט אויך איין אייגענע שטאָדט אינ׳ם בית המדרש אין מזרח־וואַנד און קיין זוהן האָט ער נישט, וועט דאָך די שטאָדט איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר אם ירצה השם אַריבערגעהן צו מאיר׳ן, וועט אויסקומען, אַז מאיר וועט האָבען צוויי שטעדט אין מזרח וואַנד, און שניאור, אפילו אַ האַלבע נישט! פֿרעגט זיך אַ קשיא: וואו איז יושר? וואו איז מענשליכקייט?!

דערהערט אַזאַ טענה האָט זיך אַרײַנגעמישט מאירס שווער, אַ ייד אַ נגיד, אַ אויפֿגעקומענער, און איז אַרויס מיט אַ פֿייער: — אַביסעל אַניעזות! איך בין נאָך ניט אַלט קיין פֿערציג יאָהר אפילו און האָב נאָך ערשטענס, בדעה צו לעבען און לעבען, צום סוף טיילען זיי זיך מיט מײַן ירושה! והשנית, פֿון וואַנען ווייסט מען אַז איך וועל שוין קיין מאָל נישט האָבען קיין איינעל. אמת, איך וועל טאַקי נישט האָבען, אָבער מײַן ווײַב קאָן נאָך האָבען אַ איינגעל, און נישט איין אינגעל, נאָר עטליכע אינגלעך! אַביסעל אַניעזות פֿון אַ שייגעץ!

האָבען זיך מענשען אַרײַנגעלעגט אין אַ שלום, געוואָלט מאַכען אַ שטיקעל פּשרה, „יאַק נע פּסק טאָ פּסיאַקעץ״, מען זאָל אָפּשאַצען די שטאָדט ווי פֿיעל זי איז ווערט און איין ברודער דעם אַנדערען זאָל אויסצאָהלען, דאַכט זיך אַ גלײַכע פּשרה? יאָ? איז דער חסרון וואָס ביידע ברידער האָבען נישט געוואָלט הערען פֿון אַרויסצאָהלען. ס׳איז זיי נישט געגאַנגען אין געלד, געלד איז בלאָטע, ס׳איז נישט געגאַנגען אינ׳ם עקשניות, אינ׳ם צו להכעיס, פֿאַר וואָס זאָל אַ ברודער

זײַן אַזאַ אײַנגעשפּאַרטע (װאַך און נישט צולאָזען דעם צװײטען ברודער? און פאַר װאָס האָלסט דו זיצען אויפ'ן טאַטענס אָרט און איך ניט? עס איז זײ שוין ניט געגאַנגען אַזוי אין זיך װי אין יענעם, אײנער האָט נישט פערגינען דעם אַנדערען װי האָט מען דאָס: גם לי גם לך—נישט מיר נישט דיר... און די מאיר'ס מיט די שניאור'ס האָבען גענומען קריגען זיך און טהון אײנער דעם אַנדערען אויף צו להכעיס (אַ קלײניגקײט נצחון?)

דעם ערשטען שבת איז מאיר געקומען אַביסעל פריהער און האָט זיך אַװעקגעזעצט אויף דעם טאַטענס שטאָדט און שניאור איז געשטאַנען די גאַנצע צײַט אויף די פיס. דעם צװײטען שבת איז שניאור געקומען פריהער און האָט זיך אַװעקגעזעצט אויף דעם טאַטענס אָרט און מאיר איז געשטאַנען די גאַנצע צײַט אויף די פיס. דעם דריטען שבת האָט זיך מישב געװעען מאיר און האָט זיך געפעדערט גאַנץ פריה, האָט זיך אַװעקגעזעצט אויף דעם שטאָדט, איבערגעדעקט מיט'ן טלית איבער'ן קאָפּ און טהו מיר עפּיס! האָט זיך מישב געװעזען שניאור דעם פירטען שבת און פעדערט זיך נאָך פריהער און זעצט זיך אַװעק אויף דער שטאָדט און דעקט זיך איבער מיט'ן טלית איבער'ן קאָפּ און רוף מיך קנאַקניסעל! האָט זיך מישב געװעזען מאיר דעם פינפטען שבת און פעדערט זיך נאָך פריהער... אַזוי לאַנג האָבען זיך די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געפעדערט ביז זײ זענען אײן מאָל אין אַ שעהנעם שבת הגדול געקומען צו געהן בײדע אין אײן צײַט. ס'איז נאָך ניט געװעזען רעכט ליכטיג אין דרויסען און האָבען זיך אַװעק געשטעלט בײדע בײַ דער טהיר פונ'ם בית המדרש (דאָס בית המדרש איז נאָך געװעזען צו) און מען האָט זיך גענומען קוקען אָהן װערטער נאָר מלא גזלן אײנס אויף דאָס אַנדערע װי די העהנער, װאָס זענען גרײט אָט אָט אַרײַנשפּרינגען אײנס דאָס אַנדערע אין פּנים אַרײַן און אויספּיקען זיך די אויגען... אַז אַזוי דאַרפען מיר רעכענען זענען אַ מזל געשטאַנען די צװײ ברידער, די ערשטע צװײ שונאים אויף דער װעלט. קין און הבל; אײנע אַלײן אין פעלד אונטער גאָטס הימעל, מלא רציחה, גרײט אויף צו דורס זײַן, אויפפרעסען אײנס דאָס אַנדערע, פערגיסען אונ־שולדיג בלוט — — — — — — —

דאַנקען השם יתברך, מיר האָבען צוגעפיהרט דעם לעזער צו אַזאַ פונקט, װאָס עס הױבט זיך שוין אָן װעלען װיסען װאָס איז געװען דער סוף. האָט'ס נאָר געדולד ביז אם ירצה השם איבעראַכטאָג אין דער צײַט, און דערװײַל האָט איך אַ גוטען שבת.

האָבען מיר דאָס איבערגעלאָזט די מאירס מיט די שניאורס ביי דער שוהל שבת אין דער פריה שטעהען איינס אַקעגען דאָס אַנדערע אָנגעדרי־דעלט ווי די העהנער און גרייט אָרער אָנחאַפּען זיך ביי די בערד אָדער אַריינפאָהרען איינער דעם אַנדערען אין די אויגען אַריין. מען דאַרף אָבער ניט פערגעסען, אַז די מאירס מיט די שניאורס זענען געווען טאַטענס קינדער, אָנשטאַנדיגע יונגע־לייט, חלילה ניט קיין הפקר־יונגליך, וואָס זאָלען אָנפאַלען איינס אויף דאָס אַנדערע אַזוי ווי די גוים להבדיל. זיי האָבען נאָר אָבגעוואַרט ביז עס וועט קומען עזריאל דער שמש און וועט אויפעפענען די טהיר פונ׳ם בית המדרש, וועט מען שוין דעמאָלט זעהען, ווער עס וועט פריער פערחאַפּען דעם טאַטענס שטאָדט: צי מאיר צו שניאור?

צעהן יאָהר האָבען זיך געצויגען ביי זיי די מינוטען. קוים דערלעבט זעהען עזריאל׳ן מיט די שליסעל, און אַז עזריאל מיט דער קאָלטענעוואַטער באָרד איז אָנגעקומען האָט ער ניט געקענט צוקומען מיט׳ן שליסעל צום שלאָס בשום אופן, ווייל ביידע ברידער האָבען זיך צוגעשפּאַרט מיט די פיס צו דער טהיר, איינער מיט דעם רעכטען פוס, דער אַנדערער מיט דעם לינקען פוס. ניט געוואָלט אָבטרעטען בשום אופן ואופן.

— וואָס־זשע וועט זיין דערפון? האָט זיי עזריאל אַ זאָג געטהון, און גענומען בשעת מעשה אַ שמעק טאַבאַק — מילא, אַז איהר וועט אַזוי שטעהן ביידע אָנגעשפּאַרט ווי די צאַפּעס, וועל איך ניט קענען עפענען די טהיר און דאָס בית המדרש וועט שטעהן אַזוי צוגעשלאָסען אַ גאַנצען טאָג. ס׳איז עפּעס אַ תכלית? נו, אדרבה, זאָגט שוין איהר אַליין.

עס ווייזט אויס אַז די דאָזיגע ווערטער האָבען געהאַט אַ ווירקונג, מחמת די מאירס מיט די שניאורס האָבען זיך ביידע געגעבען אַ ריק צוריק. איינער רעכטס, דער אַנדערער לינקס, געמאַכט איין אָרט פון עזריאל׳ס וועגען, ער זאָל קענען צוטרעטען מיט׳ן שליסעל צו דער טהיר און אויפשליסען דעם רוקער. און אַז דער רוקער האָט זיך געגעבען אַ רוק און די טהיר האָט זיך געגעבען אַנעפען אויף, האָבען זיך די מאירס מיט די שניאורס געגעבען ביידע אַ לאָז אַריין.

— פּאַוואָלע, אָט וואַלגערט איהר אום אַ יודען! — האָט אויסגעשריען עזריאל דער שמש, און איידער ער האָט געקאָנט אויסרעדען נאָך איין וואָרט, איז ער שוין געלעגען געבאַך אַ צעטרעטענער אונטער זייערע פיס און געשריען ניט מיט זיין קול:

— פּאַוואָלע, אָט צוטרעט איהר אַ יודען, אַ טאַטען פֿון קינדער!..

מאירים מיט שניאורים האָבען אָבער אין זינען געהאַט עוריאל דעם שמש מיט זיינע קינדער אין דער לינקער פּאָה. זיי איז געלעגען אין זינען די שטאָדט, דעם טאַטענס שטאָדט, — און האָבען זיך ביידע געגעבען אַ לאָז אַהין אויבען אָן צו מזרח צו. געגעבען אַ שפּרונג איבער, איבער אַלע בענק און שטענדערס און געקומען צו דער שטאָדט, האָבען זיי זיך ביידע געגעבען אַ זעץ איינער און אַ שפּאַר אַריין מיט די פּלייצעס אין וואַנד אַריין און מיט די פיס אין דער פּאָדלאָגע. און פֿון גרויס שפּאַרעניס זענען זיי אַרויף איינס אויף דאָס אַנדערע און אָנגענומען זיך ביי די בערד און געפּינעט און געקריצט מיט די ציינער און געחאָרחעלט:

— מכות וועסטו זיצען אויף דער שטאָדט!

אין דער דאָזיגער צייט האָט זיך עוריאל דער שמש דערווייל אויסגעגלייכט די ביינער, און צוגעגאַנגען צו די מאירים מיט די שניאורים און דערזעהען ווי זיי ליגען איינס דאָס אַנדערע ביי די בערד, האָט ער אַ פּרוב געטהון פֿרידער מיט גוטען, אַזוי צו זאָגען:

— אַי פֿע, שעמען מעגט איהר זיך! צוויי ברידער, צוויי לייבליכע ברידער פֿון איין טאַטע מאַמע ראָלען זיך האַלטען ביי די בערד! און נאָך אין אַ מקום קדוש דערצו! אַי פֿע!..

עוריאל דער שמש האָט אָבער אַרויסגעזעהען, אַז אין דעם מאָמענט גראַדע איז זיין מוסר גאַנץ אומזיסט, אַרויסגעוואָרפען אויפֿ׳ן ווינד; אַדרבה, ער האָט מיט זיינע רייד קאָן מען זאָגען אונטערגעגעבען נאָך מעהר היטץ און די צוויי ברידער פֿון איין טאַטע־מאַמע זענען אַזוי ווייט אַריין אין דער רציחה אַז ביי איינעם אין האַנד איז געוועזען אַ זשמוט מיט שוואַרצע האָר (פֿון מאירים באָרד) און ביים צווייטען אין האַנד איז געוועזען אַ זשמוט מיט רויטע האָר (פֿון שניאורס באָרד), און אויך פֿלעקען בלוטע האָט זיך בעוויזען ביי זיי אויף די פּנים׳ער און ביי איינעם פֿון זיי האָט זיך געטהון אַ לאָז בלוט פֿון דער נאָז.

כל זמן עס האָט נור געהאַלטען ביי בערד אַליין מיט פּעטש, קלעפּ, בעכענצים וכדומה אַזעלכע מינים זאַכען — האָט עוריאל דער שמש נאָך געקענט ריידען אַ פּאָר ווערטער, זאָגען אַביסעל מוסר. דערזעהען אָבער ווי עס גיסט זיך שוין בלוט האָט עוריאל מעהר נישט געקאָנט איינשטעהן, וואָרום בלוט — עס מעג זיין אפילו פֿון אַ נאָז — איז זעהר אַ מאוס׳ע זאַך, וואָס פּאַסט פֿאַר גוים נישט פֿאַר יודען, פֿע תולשי חלשות!.. און עוריאל דער שמש

האָט זִיךְ נִישְׁט לַאנג געטראַכט, האָט זִיךְ גענעבען אַ לאָז אַחוּץ אִין פּאַלִיס אַרײַן, געחאַפּט אײַין עמער וואַסער און געגעבען אַ גאָס אויס אויף בײדע ברִידער.

קאַלט וואַסער אִיז פוּן תּמיד אָן זִינד די וועלט שטעהט דאָס בעסטע מִיטעל אויף אויפצומונטערען אַ מענשען; אַ מענש, ער מעג זִיךְ זײַן אִין גרעסטען כעס אִין ערגסטען גרִימצאָרן, אַז ער בעקומט אַ קאַלטע באָד אַזוי ווערט ער אויפגעפרִישט, אָבגעקִיהלט און קומט צו זײַנע געדאַנקען... פוּן דעם דאָזִיגען אומגערעכטען קאַלטען באָד, וואָס עזרִיאל האָט זיי מכבד געוועזען, האָבען די מאִיר׳ס מִיט די שניאור׳ס ווי אויפגעוואַכט פוּן שלאָף, האָבען זִיךְ אַ קוּק געטהוּן אײנס דאָס אַנדערע אִין די אויגען אַרײַן און האָבען זִיךְ פערשעמט ווי אָדם מִיט חוה׳ן בשעת זיי האָבען פערזוּכט פוּנ׳ם עץ הדעת און דערזעהען, אַז זיי זענען נאַקעט... און טאַקע דעם זעלבען שבת צו נאַכט׳ס זענען די מאִיר׳ס מִיט די שניאור׳ס געגאַנגען מִיט נאָךְ מענשען צו רב יוזִיפּ׳ל דעם רב, זִיךְ פערלאָזען אויף מענשען, וואָס מענשען וועלען געפִינען.

ד.

דאָס כתרִילִיווקע זאָל נִישְׁט זײַן אַזאַ העק און ס׳זאָל נִישְׁט לִיגען פער־וואָרפען אַזוי ווײַט פוּן דער גרויסער וועלט, און דאָרטען זאָלען למשל ערשײַנען גאַזעטען, צײַטונגען און זשוּרנאַלען, וואָלט די וועלט געווִיס געהאַט צו טהוּן מִיט רב יוזִיפּעל דעם רב. אַלע בלעטער וואָלטען געווען פִיל מִיט אִיהם און מִיט זײַן חכמה. חכמִים, גרויסע געלעהרטע, בערִיהמטע לײַט פוּן דער וועלט וואָלטען זִיךְ געלאָזט צו אִיהם, זעהען אִיהם בעשײַנפערלִיךְ און הערען פוּן זײַן מוּיל אַלע קלוּגע דבוּרִים, פאָטאָגראַפען און צײַכנער וואָלטען אַראָפּגענומען זײַן בִילד און וואָלטען עס פערשפרײַט אִין אַלע עקען פוּן דער וועלט. אִינ־טערוויוערס וואָלטען אִיהם נעדוּלט דעם קאָפּ נִישְׁט געלאָזט לעבען. זיי וואָלטען געוואָלט וויסען אַלסדִינג וואָס בײַ אִיהם טהוּט זִיךְ. וואָסערע מאכלִים ער האָט לִיעב? וויפִיעל שעה אִין טאָג שלאָפט ער? צי גלויבט ער אִין השאָרת הנפש? וואָס פאַר אַ מײַנוּנג אִיז ער יוענען רויכערען סִיגאַרעטען און צי האַלט ער פוּן פאָהרען אויף וועלאָסִיפּעד, וכדומה? נאָר אַזוי ווי כתרִילִיווקע אִיז אַ העק און עס לִיגט פערוואָרפען ווײַט פוּן דער גרויסער וועלט און דאָר־טען ערשײַנען נִישְׁט קײן גאַזעטען, צײַטוּנגען און זשוּרנאַלען, האָט די וועלט קײן שום ידיעה נִישְׁט פוּן רב יוזִיפּעל דעם רב. די בלעטער דערמאָהנען נִישְׁט אַ מָאל זײַן נאָמען. חכמים גרויסע געלעהרטע און בערִיהמטע לײַט

פֿאָהרען נישט צו איהם. פֿאָטאָגראַפֿען און צייכנער נעהמען נישט אַראָפּ זיין בילד. אינטערוויוערס לאָזען איהם צורוה, און ר׳ יוזיפֿעל לעבט זיך אָפּ זיין וועלט שטיל, בעשיידען, אָהן געפּילדער, אָהן טאַרעראַם. קיינער ווייסט נישט פֿון איהם צו זאָגען, אויסער די שטאָדט כתרילעווקע, וואָס בעוואונדערט איהם, האַלט פֿון איהם אַנ׳עולם ומלואָה, און גיט איהם אָפּ פֿיעל־פֿיעל כבוד (קיין געלד איז אין כתרילעווקע נישטאָ, אָבער כבוד וויפֿיעל איהר ווילט!..) זיי זאָגען אויף איהם אַז ער איז אַ נסתּר, אַ פֿערבאָרגענער חכם, וואָס בעווייזט זיך נישט אַרויס מיט זיין חכמה, נאָר אַז מען קומט צו איהם מיט אַ משפּט זעהט מען ערשט דעמאָלט אַרויס ווי עמוק ער איז, ווי טיעף, ווי שאַרף, טאַקי גור חכמת שלמה!

אָבגעמאַכט הבדלה און אָבגעזאָגט המבדיל, זענען די מאיר׳ס מיט די שניאור׳ס געקומען צו רב יוזיפֿעל אויף דין תורה און האָבען געטראָפֿען דאָרטען שוין אַ פֿולע שטוב מיט מענשען. די שטאָדט איז נייגעריג געווען צו הערען ווי אַזוי וועט ער דאָ רב יוזיפֿעל פּסק׳נען? ווי אַזוי וועט ער דאָ איינטהיילען איין און איינציגע שטאָדט צווישען צוויי ברידער? קודם האָט רב יוזיפֿעל געלאָזט די צדדים זיי זאָלען זיך אַ ביסעל אויסטענה׳ן. ר׳ יוזיפֿעל געהט מיט דעם גאַנג, אַז פֿאַר׳ן משפּט בעדאַרף מען די צדדים לאָזען טענה׳ן, וואָרום נאָכ׳ן משפּט וואָס וועט זיי העלפֿען דאָס טענה׳ן? נאָכדעם האָט ער געלאָזט אויך עוזריאל דעם שמש ער זאָל רעדען וויפֿיל ער וויל. עוזריאל איז דאָך דאָ דער רעכטער עדות. און גלאַט בעלי־בתּים האָבען גערעדט. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין האַרצען — דער האָט זיך אַריינגעמישט מיט אַ וואָרט, און נישט מיט איין וואָרט, נאָר מיט אַ סך ווערטער. רב יוזיפֿעל איז אַ מענש ברוך השם וואָס לאָזט רעדען אַלעמען. איך האָב שוין לאַנג בעמערקט, אַז רב יוזיפֿעל איז אַ שטיקעל פֿילאָזאָף: ער געהט מיט דעם גאַנג, אַז וויפֿיל אַ מענש זאָל נישט רעדען מוז ער אַמאָל אויפֿהערען.

כך הוה, די גאַנצע שטאָדט האָט גערעדט און גערעדט און האָט אויפֿגעהערט צו רעדען. און אַז דער עולם האָט אויפֿגעהערט צו רעדען האָט זיך רב יוזיפֿעל אָנגערופֿען צו די מאיר׳ס און שניאור׳ס לאַנגזאַם, שטיל און בנעימות ווי זיין שטייגער איז, כזה הלשון:

— שמעו נא רבותי, הערט זשע צו, יודען, די מעשה דערפֿון איז אַזוי. וועדליג איך האָב אויסגעהערט דאָ אייערע ביידענס טענות און די אַלע טענות פֿון אַלע איבעריגע בעלי בתּים, זעה איך, אַז איהר זייט נעביך ביידע זעהר גערעכט, איהר האָט נעביך ביידע געהאַט איין טאַטען — און אַ שעהנעם טאַטען, לאָז ער האָבען אַ ליכטיגען גן־עדן. דער חסרון איז נור וואָס ער

דאָט איך נעבעך בײדען איבערגעלאָזט סך הכל איין שטאָדט. אודאי איז בײַ איך בײדען טהײער דעם טאַטענס שטאָדט, פֿאָרט אַיין אייגענע שטאָדט אין מזרח וואַנד אינ'ם אַלטען, אַלטען כתרילײוקער בית המדרש. מיט דער האַנד אַוועקמאַכען קאָן מען דאָס נישט. נאָר וואָס דען? כשם ווי ס'איז אונמעגליך אַז איין מענש זאָל קענען פֿערנעמען צוויי שטעדט, אַזוי איז אונמעגליך אַז צוויי מענשען זאָלען זיך בענינגען מיט איין שטאָדט. אדרבה מיר דאַכט זיך, אַז ס'איז אַ סך לײַכטער אַז איין מענש זאָל פֿערנעהמען צוויי שטעדט איידער אויף איין שטאָדט זאָלען זיצען צוויי מענשען, וואָרום אַז איין מענש זאָל למשל האָבען צוויי שטעדט, זעצט ער זיך אַנידער אויף דער שטאָדט, און אַמאָל אויף יענער, אָבער אַז צוויי מענשען זאָלען זיך פּרובען אין איין צײַט זעצען אויף דעם זעלביגען אָרט — קען דאָס ניט זײַן. למשל, אָט האַלט איך די רעכטע האַנד אָט דאָ אויף דעם ספר. לאָז איך אַ שטײגער וועלען אין דער אייגענער צײַט האַלטען די לינקע האַנד אויפ'ן זעלביגען אָרט וואו איך האַלט די רעכטע האַנד — קאָן איך נישט. פֿאַר וואָס? ווײַל דער אויבערשטער האָט אַזוי בעשאַפֿען די וועלט. און אַ מענשענס פֿערשטאַנד קאָן דאָס מיט'ן שכל נישט משיג זײַן. נישט מעהר בלײַבט דאָך איבער די קשיא: וואָס טהוט מען נעבאָך מיט צוויי ברידער, אַז זיי האָבען פֿאָרט געהאַט נעבעך נאָר איין טאַטען, וואָס האָט זיי איבערגעלאָזט סך הכל איין שטאָדט? איטליכען ווילט זיך, פֿאָרט איין אייגענע שטאָדט אין מזרח וואַנד אינ'ם אַלטען, אַלטען כתרילײוקער בית המדרש, מיט דער האַנד אַוועקמאַכען קאָן מען דאָס נישט? קומט אויס יחלוקו אַז מען זאָל זיך טהײלען. ווי אַזוי זשע טהײלט מען אַ שטאָדט? אַ שטאָדט איז דאָך נישט קיין... קיין... עפּעל וואָס מען צושנײַדט איהם אויף דער העלפֿט און מע זאָגט: נאַ דיר אַ האַלבע שטאָדט און נאַ דיר אַ האַלבע שטאָדט. איז פֿאַראַן אָבער אַנ'עצה, אַז איהר זאָלט בײדע זיצען אין מזרח וואַנד אַ שטאָדט נעבען אַ שטאָדט. דאָס האָב איך שוין ערקלערט ברוך השם מיט מײַן אייגענעם שכל, דהיינו ווי אַזוי? אַזוי ווי אײַער טאַטענס שטאָדט און מײַן שטאָדט זענען צוויי שטעד, אַ שטאָדט נעבען אַ שטאָדט. זעצט איהר זיך, ברידערליך, אויף די בײדע שטעדט, וועט איהר זיך זיצען געזונדערהייד בײדע אַ שטאָדט נעבען אַ שטאָדט און וועט זיך פֿערשפּאָרען קריגען, אַי וואָס? די קשיא: וואָס וועל איך טהון אָהן אַ שטאָדט? איז דער תירוץ, וואו שטעהט דאָס געשריבען אַז אַ רב אָדער גלאַט אַ יוד מוז דווקא האָבען אַנ'אייגענע שטאָדט און דווקא אין מזרח וואַנד און דווקא אינ'ם אַלטען בית המדרש? אַ מקום קדוש! וואָס נעהן מיר אין בית המדרש אַרײַן? תפלה טהון.

155

צו װעמען? צום אױבערשטען! װאו געפינט ער זיך? אומעטום, ס'איז מלא כל הארץ כבודו — פון די גאנצע װעלט! הײנט װי באלד אזױ, הײנט װאס איז דא שײך מזרח, צפון, דרום, גאנץ אױבען אן, אדער גאר בײ דעם טהיר? אבי א מקום קדוש און אבי געדאװענט! משל למה הדבר דומה — צו װאס איז דאס געגליכען? צו א מלך װאס זײנע צוױי קנעכט זענען געקומען צו איהם אין פאלאץ ארײן בעטען בײ איהם א טובה. פלוצים האבען זיך די קנעכט צושפּערט צװישען זיך און זענען פארן מלך אין די אױגען ארײנגעפאהרען אײנער דעם אנדערען אין די בערד ארײן און האבען גאר פארגעסען צוליעב װאס זײ זענען געקומען און פאר װעמען זײ שטעהען, האט זײ דער מלך מסתמא גוט מכבד געװען און האט בעפוילען מען זאל זײ מחילה ארױספיהרען: ממה נפשך, איהר װילט זיך רײסען בײ די בערד, געהט אײך געזונדערהײד אין דרױסען ארױס און רײסט אײך דארטען װיפיל אײער הארץ געלוסט; װאס האט איהר צו קריכען צום קײזער אין פאלאץ ארײן, אז איהר װײסט ניט װי אזױ צו האלטען זיך?... דאס איז דער משל, און דער נמשל װעט איהר, געהט װשע אײך, קינדערלאך, אהײם און לעבט אײך אין פרידען און לאז אײער פאטער זײן דארטען א מליץ יושר פאר אײך און פאר אונז און פאר כלל ישראל.

אזױ האט גע'פסק'ט רב יוזיפעל דעם משפט און דער עולם איז זיך צוגאנגען אהײם.

אױף איבעראכטאג שבת זענען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געקומען אין בית המדרש און האבען זיך אװעקגעשטעלט דאװנען בײ דער טהיר. װיפיעל מען האט זײ ניט געבעטען, עזריאל דער שמש פון אײן זײט און רב יוזיפעל דער רב פון דער אנדער זײט — זײ האבען נישט געװאלט זיך זעצען אין מזרח זײט בשום אופן ואופן.

װער ס'איז א בעלן אױף אײן אײגענער שטאדט אין מזרח־װאנד אינ'ם אלטען כתריליװקער בית המדרש, די אנדערע שטאדט פון רב יוזיפעל דעם רב, אין גלײכען געלד, זאל ער זיך װענדען קײן כתריליװקע צו רב שמשון'ס קינדער, צו מאיר'ן אדער צו שניאור'ן — ס'איז אלץ אײנס: מע װעט זי אײך פערקױפען בזול הזול, װארום קײנער זיצט נישט אױף איהר, נישט מאיר און נישט שניאור. עס שטעהט א לײדיגע שטאדט — אן עבירה פאר גאט!

וואס איז חנוכה

וואס איז חנוכּה

*ילר פון נוי-יאָרק.

ווּיקאָז האלידיי חנוכה נעהמען זיך מיסטער אייק ענד מיסעס דזשעני ר י י ט ש ע ל ס אָ ן די פלעזשור איינצולאַדען מאַיי דיר פרענד שאָלאם-אַ ל ע ק יִ ם הייטע איוונינג אייט א קלאַק צו זיך אין די האַוז, 5-טע עוועניו (נאַמבר, סטריט) אויף א קאַפּ אף טהי.

אט אַזאַ מין קאַרטעל, געשריבען אין דער מאָדערנער שפּראַך וואָס עס ווילט זיך מיר אַ נאָמען געבען „הײמיש-ענגליש", האָב איך געטראָפען פאַראַיאָהרען דעם ערשטען טאָג חנוכה ביי זיך אין לעטער-באַקס. און מחמת די „היימיש-ענגליש" שפּראַך איז מיר דעמאָלט געווען פרעמד (דאָס הייסט איך בין נאָך היינט אויך מיט איהר נישט אין גאַנצען שוה בשוה), האָב איך דאָס קאַרטעל געדרעהט אויף אַלע זייטען, אַביסעל אַריינגעקוקט אין דיקשיאָנערי, אַביסעל זיך צעפרעגט ביים בוטשער באי און ביים סטאָר-קיפּער, ביז איך האָב מיך דערשלאָגען, אַז דאָס לאַדעט מען מיך אַיין לכבוד חנוכה צו מיסטער ריטשעלסאָן אין דער פינפטער עוועניו אויף אַ גלעזיל טיי.

ערלויבט מיר קודם פאָרצושטעלען אייך דעם מיסטער ריטשעלסאָן און די מיסעס ריטשעלסאָן פון דער פינפטער עוועניו.

איך האָב געהאַט אַ פריינדל, דאָרט אין דער היים (אין יאַמפּעלע, ניט וויַיט פון כתריליווקע) האָט ער געהייסען ניט אויסגערעדט זאָל זיין, מיט'ן נאָמען איצי-רחל'ס און זיין ווייב — יענטע-איצי-רחל'ס, ווענען זיי אַוועקגע-פאָהרען אַמאָל קיין אַמעריקאַ, האָבען זיך די ערשטע צייט „געמוטשעט און געמאַכט אַ לעבען", נאָר מיט דער צייט האָט ער זיך צוגעשלאָגען צו דער וואָל סטריט, אָנגעהויבען מיט ריעל עסטייט און ס'איז איהם אַוועק דאָס בלעטעל, און ער איז אַריין אין די פעדערן, געמאַכט די שעהנע פּאָר דאָלאַר,

זיך אויסגעלערנט דאָס אַמעריקאַנער לשון יודיש-ענגליש, אַריבערגעמופט פון דער עסטער סטריט אין דער 5-טער עווענױ, אָבגעגאָלט די וויסקעס, געוואָרען אַן אַמעריקען סיטיזען און אַ דזשענטעלמען, זיך געקויפט אַ הייזקע, דעם ווײַב דיימאנטס, געוואָרען אויס איצי-רחל׳ס נאָר מיסטער אייק רייטשעלסאָן, און פון יענטע-איצי-רחלים איז געוואָרען מיסעס דזשעני רייטשעלסאָן — מיט איינעם וואָרט „אָללרייט“, דאָס איז דער טײַטש: „רוף מיך קנאַקניסעל ו“...

אַי איז דאָך די קשיא, ווי באַלד אַז מען איז אַ דזשענטעלמען מיט אָבגעגאָלטע וויסקעס און מע האָט אַ הייזקע אויף דער 5-טער עווענױ, און מע הייסט מיסטער רייטשעלסאָן און מען איז אָללרייט, הײַנט וואָס דאַרף מען חנוכה? וואָס פאַר אַ מחותנת׳טע איז די פינפטע עווענױ מיט חנוכה? און וואָס פאַר אַ שייכות האָט חנוכה מיט אַ קאַפּ אָף טי?... לעדיס ענד דזשענטעלמען! קיין קשיות בעט איך אײַך זאָלט איהר ניט פרעגען! למאי בײַ אונז דאָרטען אין דער היים, למשל אין יעהופּיץ, בײַ אונזערע אַריסטאָקראַטען, זענען די יודישע יום-טובים עפּיס אויך ניט אַזאַ אַי-אַי-אַי, פון רעסטוועגען זאָלט איהר זעהען, ווי מע לעקט נאָך עד היום די פינגער פון די יום-טוב׳דיגע מאכלים! אַ שטייגער וואָס פאַר אַ נאַר זאָגט זיך דאָס אָב חנוכה פון הייסע לאַטקעס מיט שמאַלץ און מיט גריווען? פורים — פון המן טאַשען מיט מאָהן? פסח — פון חרעמזליך מיט אײַנגעמאַכטס? שבועות — פון מילכיגע בלינצעס מיט קעז? און אַ פריש טשאָלענט גלאַט אין אַ שבת. מיינט איהר איז ביטער? און וואָס וועט איהר זאָגען אויף אַ גוטען קוגעל, אַ געבלעטערטען? און אפילו אַ פשוט׳ען לאָקשען קוגעל אין דערוואָכען אַז מען עסט, ססט מען זיך דען אַוועק? און וואָס פעהלט אַ העלזעל, אַ געפיהלטס? פליישיגע קרעפּלעך צו דער יוך? צו אַ שטייגער אַ מעהר צימעסעל מיט אַ גוט שטיקעל ברוסט דערבײַ? פאַר אַ שטיקעל ברוסט, הערט איהר, איז בײַ אונזערע אַריסטאָקראַטען אַ כפרה אַלע אײַערע גערויכערטע פליישען מיט די מאָדנע וואורסטען, וואָס יודען מוטשען זיך; זיי ווילען פיהלען אַ יודישען טעם און ס׳זאָל האָבען אַ גוי׳אישען פנים, דאָס הייסט, מע זאָל מיינען, אַז ס׳איז געמאַכט געוואָרען פון דעם וואָס עס קוויטשעט...

אַצינד וואָלט מען בעדאַרפט פערענטפערן די צווייטע קשיא: וואָס נעהמט זיך אָן חנוכה מיט אַ „קאַפּ אָף טי“? בין איך אָבער נישט אַזוי נאַאיוו ווי איהר מיינט. אמת, אַ גרינער בין איך טאַקי, נאָר נישט אויף אַזוי

פיעל, אַז איך זאָל ניט פֿאַרשטעהן, אַז מען שרייבט מיר אַ „קאַפּ אָף טי“, אָדער אַ „טי פּאַרטי“ מיינט מען דאָס אַ „פּינאָקאָל“, אַ „פּאָקקער“, אָדער אַ „קאַססינאַ“ (ביי אונז הייסט עס אַן „אָקע“, אַ „סטוקעלקע“ און אַ „טער-טעל מערטעל“...)

הקצור, איך האָב מיר אַראָפּגעכאַפּט אין אַ באַרבער שאָפּ, זיך געמאַכט אָללרייט, געכאַפּט אַ סאָבוויי, און בין געגאַנגען צו מיין פריינדיל איק רייטשעלסאָן אין דער 5-טער עוועניו, און האָב אָנגעקלינגען אין דער טהיר, איז מיר אַרויסגעקומען אַקעגען אַ דזשענטעלמען מיט אַ פּנים אויף אַלע מיינע ליבע פריינד געזאָגט געוואָרען און אויף מיר אויך בתוכם: גלאַט, פּוכקע, קיילעכדיג, ווייס און צוגעבראָמט און פריש ווי אַ פרישער קוילעטש, און ביינער, און לעבעדיג, פריילאך, אָקערשט ווי ער וויל געהן טאַנצען! דאָס איז ער, מיין פריינדיל, איצי-רחלים פון יאַמפּעלע, היינט מיסטער רייטשעלסאָן.

— האַללאָ, מאַי דיר פרענד, מיסטער שלום-עליכם!

ביים וואָרט „שלום עליכם“ האָט ער זיך אַזוי צולאַכט, אַז איך האָב געמיינט ס'איז אָנעק פון מיין פריינדיל מיסטער רייטשעלסאָן. ביי אַזאַ קאָמפּלעקציע קיין עין הרע ווי ביי מיסטער רייטשעלסאָן איז אַזאַ מין לאַכען געפעהרליך. פון אַזאַ מין לאַכען קאָן ער חלילה באַקומען אַנאַפּאָפּלעקשאָן און אָפּזעגענען זיך מיט דער וואָל סטריט, מיט דער הייזקע אויף דער 5-טער עוועניו און מיט דער ביסעס דזשעני רייטשעלסאָן. שאַדע, ער איז נאָך גאָר ניט אַזוי אַלט. ער קאָן נאָך מאַכען אַ סך דאָללאַרס, ווערען אַ בּיינקער, אַ פּאָליטישען, אָדער גאָר אַ דייטשער „יאַהודי“... אַ פּנים דער נאָמען „שלום-עליכם“ האָט איהם דערמאָנט די אַלטע היים, די יאַמפּעלער יודען מיט זייער ברייטען שלום עליכם, און מיט'ן גאַנצען היימישען לעבען, מיט זייערע רעוואָלושענס, מיט זייערע קאָנסטיטושענס און מיט זייערע פּאָגראָמען!.. אָדער אפשר האָט מיין באַרבער אַ ביסעל איבערגעכאַפּט די מאָס, און מיין ניי אַמעריקאַנער אויסזעהען האָט געמוזט אַרויסרופען אַזאַ געזונדען געלעכטער! און אפשר איז איהם גלאַט געוועזען פרעהליך?..

און פון די וואַרעמע ליכטיגע עלעקטרישע בעלייכטעטע רומס האָט זיך געלאָזט הערען אַ רעש, אַ טומעל, — קולות פון אַ סך מענשען, און העכער פון אַלעס האָט זיך געלאָזט הערען דאָס וואָרט: „פּעס“! „אַי פּעס“! „פּעס“!.. דער עולם האָט געהאַלטען ווייט אין דער אַרבייט, אַזוי ווייט אַז קיין איינ-

ציגער פֿון זײ האָט נישט בעמערקט דעם נאָר וואָס אַרײַנגעקומענעם גאַסט, וועלכען מיסטער רײַטשעלסאָן האָט אונטער דער האַנד אַרײַנגעפֿיהרט אין דײַנינג־רום און פֿאָרגעשטעלט פֿאַר דער מיסעס רײַטשעלסאָן, און אַלײן האָט זיך מיסטער רײַטשעלסאָן בריה'ש אויסגעגליטשט פֿון מײַן האַנד און איז אַוועק צו די גרינגע טושלעך צו דער אַרבײט, — זיך עוסק זײַן אין הלכות חנוכה...

אָפּמאָלען אײַך דעם דײַנינג־רום, די מיסעס רײַטשעלסאָן און דעם טיש, בײַ וועלכען איך האָב זײ געטראָפֿען, וועל איך אײַך אויב איהר וועט מיר ערלויבען, אין עטליכע קורצע, געצעהלטע ווערטער, אויפֿ'ן דעקאַדענטישען שטײגער. 1) דײַנינג־רום: אַ רויט־גרין־בלוי־בילדער־גאַללעריע מיט אַ פֿאָרניטשור־אויסשטעלונג. 2) מיסעס רײַטשעלסאָן: אײן אויסשטעלונג פֿון דימאַנטרינגען, וואָמענטקלאָטינג און גילדענע צײהן פֿונ'ם בעסטען דענטיסט אין דער 5־טער עווענױ. 3) דער טיש: אַנ'אויסשטעלונג פֿון אַלערלײ פֿרוכטען: עפּעל, באַרען, בענענעס, גרײפּס און אָרענדשעס, קרים־טאָרטען, קײקס פּיראַמידען און כדומה נאָך אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען געשטעלט געוואָרען פֿון שעהנקײַט וועגען, חלילה נישט אויף צו עסען. איהר װײסט אַפֿילו ניט ווי אַזוי און פֿון וואַנען מען הײבט זײ אָן צו עסען. איהר וועט דאָך ניט זײַן אַזוי אונהעפֿליך און נעהמען אַ מעסער, אָדער אַ גאָפּעל, און צונעהן אויפֿשנײַדען אַ גאַנצע קײק פּיראַמידע, אַ גאַנצען בוידעם! וואָס פֿאַר אַ פּנים וועט איהר האָבען בײ זיך אַלײן און בײַ דער מיסעס אין די אויגען טאָמער חלילה פֿאַלט אום אָט דער בוידעם? דאָס אײגענע איז מיט די עפּעל, באַרען, בענענעס, גרײפּס און אָראַנדשעס און שאָר ירקות. פֿאָלגט מיך, לאָז זיך אײַך נישט גלוסטען. זײ ליגען אַזוי קונציג, אַ שורה בענענעס, אַ שורה אָרענדשעס, דורכגעפֿלאָכטען מיט בינטלאַך גרײפּס, אַרומגעשאָטען בײַ דער זײַט מיט שאָקאָלאַד און קענדיס, נאָר אַזוי ממזריש, אַז ווען למשל איהר ווילט אַרויסבעקומען אַ באַר אָדער אַנ'אָרענדש, מוזט איהר אָנריהרען אַלע זײערע איבעריגע שכנים, און עס הויבען אָן פֿאַלען שפּרינגען און טאַנצען אַנ'עפּעל נאָך אַנ'עפּעל, אַ באַר נאָך אַ באַר, פֿון דער וואַזע אויפֿ'ן טיש, פֿונ'ם טיש אויפֿ'ן פֿלאָר — אַ שעהנע חתונה האָט איהר אָנגעאַרבײט צו וואָס נוצט דאָס אײַך? איהר ווילט עפּיס געניסען? נישט אָט דאָ! אין דערהײם! איהר וועט קומען צו זיך אַהײם וועט איהר געניסען! דאָ מוזט איהר זיצען אין געהאַקטע וואַנדען אײנגעשרומפּען אינ'ם אײנגען קאָלנער, אָנקוקען דער מיסעס גילדענע צײהן פֿונ'ם בעסטען דענטיסט פֿון דער 5־טער עווענױ, און שמײכלען

געבעדיג — סטאַטעטשנע, און מאַכען אַזאַ גליקליך פּנים, גלייך ווי ס'איז נישטאָ צו איך קיין גלייכען אין דער גאַנצער וועלט!..

ווייסט איהר וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך וויל אייך ניט בעשרייבען מעהר מיין וואָהל בעפינדען זיך אינם דיינינג-רום, און מיין געשפּרעך מיט דער מיסעס דזשעני רייטשעלסאָן, וואָס האָט שוין פערגעסען כלומרשט, אַז ס'איז דאָ ערגיץ אַ שטאָדט אויף דער וועלט, וואָס זי הייסט יאַמפּעלע... איך וועל אייך בעטען איהר זאָלט זיך בעסער מטריח זיין מיט מיר אין די איבריגע רומס, בעטראַכטען די גיגעהרטע געסט פון מיין פריינדיל רייטשעלסאָן, וואָס זענען פערטיפט אין דער אַרבייט... „פּעס!..“ „אַי פּעס!..“ „פּעס!..“ נאָר איינער איז געזעסען בעזונדער אין אַ ראַקענט-שער, אַ האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען מיט אַ פּענסנע אויף דער נאָז, פילאָזאָפיש געקוקט אויפ'ן גאַנצען עולם דורך די גאָלדענע פּענסנע און גלייך מיט מיר בעוואונדערט, ווי מענשען זענען דאָס אַזוי פּאַרטיפט, האָטש יונגער, האָטש בליץ, האָטש קעהר איבער די וועלט — ס'איז ניט זייערע ביזנעס! איך האָב מיך צו דעם פּאַרשוין צוגערוקט, באַקענט און צורעדט זיך וועגען פערשיעדענע זאַכען, ביז מיר זענען אַרויף אויף דער פראַגע וועגען חנוכה, וועלכען דער געזעלשאַפט, וואָס זיצט אָט דאָ, — צי ווייסט האָטש אימיצער פון זיי די בעדייטונג פונ'ם יום-טוב, וואָס איז אַזעלכס חנוכה?

— פרעגט זיי עפּעס גרינגערס! זיי הויבען נישט אָן צו וויסען! — אַזוי האָט מיר געענטפערט מיין האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען מיט געלטענע ענערגיע.

— גאָר נישט?

— קיין ברעקיל נישט?

— עמיצער פון זיי?

— אַפילו קיין איינער נישט!

— ווי איז דאָס מעגליך?

— אַי בעטשיע!

— איהר ווילט זיך וועטען?

— אַ יעס!

— אויף וויפיעל?

— אויף פופציג דאָללאַר

— זאָלל רייט!

— ווי אַזוי וועלען מיר דאָס מאַכען?

63:

— גאַנץ אײַנפאַך, מיר װעלן גײן פֿון אײן גרופּע צו דער אַנדערער און װעלן פֿרעגן.

— אָלל רײַט!

— אָלל רײַט!!

און מיר בײדע, איך און דער האַלב אױסגעגרינטער דזשענטעלמען האָבן זיך אױפֿגעהױבן און צוגעגאַנגען צום ערשטן טישל. אַ פּאַרטיע פֿון 4 סאָלידע דזשענטעלמענער מיט סאָלידע ליסינעס אױף די קעפּ שפּילען אַ סאָלידע שפּיל; ס'איז שטיל בײַ זײ. רופֿט זיך אָן צו זײ מײַן האַלב אױסגעגרינטער דזשענטעלמען:

— יו װיל עקסקיוז מי, דזשענטעלמען... מיר האָבן אײַך עטװאָס צו פֿרעגן... עס געהט דאָ בײַ אונז, בײַ מיר און בײַ דעם דזשענטעלמען, אין אַ „בעטט": קאָנט איהר אונז ניט עקספּלײנען, אױב ס'איז מעגליך, אין דרײַ פֿיער װערטער: װאָס איז אַזעלכעס חנוכה?

אַלע 4 סאָלידע דזשענטעלמענער הױבן אױף אונז די אױגען, װי אױף צװײ פּערריקטע, משוגעים, אָדער לײדיגגעהערס, װאָס האָבן נישט װאָס צו טהאָן...

— פּעסס! אַי פּעסס!

צוגעגאַנגען צו אַ גרופּע יונגע לײַט װאָס שפּילען שױן אין אַ מעהר לעבעדיגע שפּיל (װי אַזױ די שפּיל הײסט קאָן איך אײַך ניט זאָגן, נאָר אַז די שפּיל איז אַ לעבעדיגע דאָס װײסט מען, מחמת דער עולם היצט זיך, די קאָרטען פֿליהען פֿון די הענד און די קרײדלען שרײַבען).

— יו װיל עקסקיוז מי, דזשענטעלמען.

דער זעלבער נוסח.

די דאָזיגע חברה לײַט האָבן שױן אפֿילו קײן קוק אױף ניט געטהאָן אױף אונז, נאָר אַ זאָג געטהאָן מיט פֿאַרדראָס:

— באָדער אונז נישט מיט פּוסטע זאַכען, מיר װענען ניט קײן ציוניסטען!..

מיר געהען װײַטער.

בײַ דער דריטער גרופּע איז מען שױן צופֿיעל לעבעדיג, דאָרט האַלט שױן אַזױ װײַט װי בײַ פּײַטען. דאָ הײסט דאָס פּײַטען, בײַ אונז הײסט עס פּעטש... ס'איז דהײנו סײַם טהינג!.. דאָ האָט מען שױן געקאָנט הערען גאַנץ האַרבע װערטער, און דוקא ניט אױף „הײמיש-ענגליש", נאָר אױף

ריין יודיש: — ווייסטע קאַליקע!... שטיוועל פוטצער!... אין באַבקעלעך שפּילען, נישט אין קאָרטען!.. וואו זענען אייערע אויגען?..

צווישען די יונגע שפּילערס איז געווען איינער אַ נעבאַך, מיט אַ גלאַט שאָפען קעפּעל, אַפילו זעהר אַן אויסגעפוצטער מיט אַ דיימאָנד רינג און מיט אַ לאַנגען שפּיציגען נאָגעל, נאָר ווי עס ווייזט אויס איז ער געווען דאָס כפּרה-הינדעל אין דער חברה. אין איהם האָט זיך נוקס געווען יעדער, איינער האָט איהם אָנגערופען מיט אַן אַנדער נאָמען, ביי איינעם האָט ער געהייסען „ווייסטע קאַליקע“.. ביי אַנדערען „שטיוועל-פוצער.“ דער דריטער האָט זיך אויסגעדריקט פיגוראַל, בדרך מליצה: „ער וואָלט וועלען וויסען וואָס טראָגט דער דזשענטעלמען אויף זיינע פּלייצעס — אַ קאָפּ צו אַן אַנדער זאַך?..“ און דער יונגער אויסגעפוצטער דזשענטעלמען מיט'ן שאָפען קעפּעל און מיט'ן דיימאָנד רינג האָט נעבאַך געשוויצט ווי אַ ביבער; עס איז געווען אויף איהם אַ גאַנץ רחמנות צו קוקען!.. זענען מיר אַוועק צו די ליידיס וואָס זיצען בעזונדער און שפּילען אַ מאָדנע שפּיעל, איך האָב מורא איך ניט אונזער „טערטעל מערטעל“. דאָס איז אַ לייכטע שפּיעל, וואָס מען דאַרף ניט האַלטען צו איהר קיין קאָפּ: ס'איז בעקוועם: מען קען שפּילען און עסען קענדיס, און רעדען פון טואַלעט, אָדער פון טהעאַטער — ס'איז אַ פּלעזשור!

מיין האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען האָט זיך קודם פאַר זיי גאַנץ העפליך פערניינט, מיך פאָרגעשטעלט אַלס לאַנדס מאַן, און אַ זאָג געטהאָן מיט אַ צוקער זיס שמייכעלע:

— אי בעג יור פאַרדען, ליידיז... עס געהט ביי אונז מיט דעם דזשענטעלמען אַ בעט: אפשר קאָנט איהר אונז עקספּליינען וואָס איז אַזעלכעס חנוכה?!

ווייס זאָל איך אייך זאָגען, עמיצער פון אונז צוויי, אָדער מיר ביידע זאָלען געווען זיך אַוועקשטעלען פאַר די ליידיס מיט'ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף, אָדער אַרויסוואַרפען אַן אַנדער מין משוגעת, וואָלטען מיר נישט געקאָנט אַרויסרופען ביי זיי קיין גרעסערען געלעכטער. אַ מענגע פון גאָלדענע ציינער פון די בעסטע דענטיסטען פון ניויאָרק איז געווען די בעסטע אַנטוואָרט אויף אונזער פראַגע... וואָס זאָל מען טהאָן? אַ וועטע איז אַ וועטע! מע דאַרף געהן ווייטער! מיר בעגעגענען אַ הויכען דזשענטעלמען מיט אַ פערשלאָפען פּנים, שטעלען מיר איהם אָפּ, בעטען אום ענטשולדיגונג און מיין האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען ניט איהם איבער אין קורצען די גאַנצע מעשה: ווי אַזוי מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח דעם, וואָס איז אַזוינס

חנוכה? אפשר איז מעגליך, אַז ער זאָל אונז עקספּליינען אין דריי פֿיער ווערטער... דער דזשענטעלמען מיט'ן פֿאַרשלאָפֿענעם פּנים האָט געדולדיג אויסגעהערט און גאַנץ העפֿליך אַ זאָג געטהון:

— אַי דאָנט נאָו, סער, ביקאָז אַי עם נאַט עי ניויאָרקער, באַט פראָם פֿילאַדעלפֿיאַ... דאָס הייסט: האָט קיין פֿאַריבעל ניט, איך בין ניט קיין היגער, איך בין אַ פֿילאַדעלפֿיער.

— — — — — —

האַללאָ! קאָם היר, טשאַאַלי!.. אַזוי האָט זיך אָנגערופֿען מיין האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען צו אַ קליין בויטשעקעל, מיין פֿריינדס מיזיני-קעל טשאַאַלע (חיים'ל מסתמא), אַ ספּריטנער יונגעל, מיט פּוכ'ע בעקעליך און מיט שוואַרצע אייגעלעך — טעל מי, מאַי ליטל טשאַאַלי, קאָנסט דו עפּיס יודיש? היברו? דזשואיזש?

— שור! — ענטפֿערט איהם טשאַאַלי מיט אַ חיטרען שמייכעלע.

— קאָנסט דו מיר ניט זאָגען, מאַי ליטל טשאַאַלי, וואָס איז דאָס אַזעל-כעס חנוכה?

ביים ליטל טשאַאַלי האָט זיך אין די אויגליך אָנגעצונדען אַ פֿייערעל פֿון גדלות.

— שור! דהאַט איז אַ האַלידיי אַזעלכער וואָס מע עסט... וואַט איז דע ניים? אַזעלכע קרעקעס... מצות... יעס, מצות מיט חריין... און דער פּאַפּאַ שענקט מיר מאָני: פֿייף דאָללאַרס... און די מאַמאַ דרעהט אַ טשיקען איבער'ן קאָפּ... כפּרות... דאַטס אָלל!

*   *
*

אידר פֿאַרשטעהט שוין אַליין, אַז מעהר קיין וועטע האַלט איך ניט אויף דער פֿינפֿטער עוועניו אין ניו-יאָרק.

צו דער ספֿורה.

צו דער סעודה

(א בילד פון מיינע קינדערשע יאהרען).

א.

איך ווייס נישט, וואס פון דעם קינד וועט זיין, וואס פון דעם קינד וועט אויסוואקסען? עפּיס א קוואטש, א נאסע האנד־שירקע, א וויינענדיגע קלאגמוטער צו נאלדע גוטע יאהר; א קינד זאל האלטען אין איין וויינען!

אזוי זאגט די מאמע מיינע צו זיך אליין, טהוט מיך אן יום־טוב׳דיג און דערלאנגט מיר אלע מאל אדער א בעכענצי אין זייט, אדער א סטוסאק אין פּלייצע, אדער א נעם ביים אויהער, אדער א ציפּצאפּ ביי די הארץ אדער א רייס אויס א שטיק פּליישׁ, און זי וויל נאך, אז איך זאל פון אזעלכע עוכחות לאכען נישט וויינען, און זי פערקניפּעלט מיך פון אויבען ביז אראפּ אין מיין שבת׳דיגע קאפּאטקעלע, וואס איז שוין לאנג אויף מיר אזוי איינג אז עס שפּארט מיר ארויס די אויגען פון קאפּ. און דערצו זענען די ארבעל עפּיס מאדנע קורץ און מיינע תמיד רויטע־בלויע הענד זענען עפּיס ווי ארויסגעוואקסען פון די ארבעל און זעהען אויס ווי געשוואלען, און דאס קאן די מאמע מיינע נישט איבערטראגען.

— זעה נאר א פּאר ידים — זאגט זי און דערלאנגט מיר א פּאטש איבער די הענד, איך זאל זיי אראבלאזען וארא ב מע זאל זיי נישט ארויסזעהען. — ביים פעטער הערץ ביים טיש אז דו וועסט מיר זיצען זאלסט דו מיר די ידים האלטען פון אונטען, דו הערסט וואס איך זאג דיר? און דאס פּנים ריינס זאל מיר נישט זיין אזוי רויט ווי להבדיל ביי יאוודאכע דער שיקסע, און מיט די עינים זאלסט דו מיר נישט גלאצען ווי א קאטער, דו הערסט וואס מע רעדט צו דיר? און זיצען זאלסט דו מיר ווי א מענש און דער עיקר׳שט די נאז, אוי א נאז! גיב נאר אהער די נאז דיינע, לאם איך זי דיר נאר צורעכט מאכען!

כל זמן די נאָז איז אַ נאָז איז נאָך צו דערלײַדען, נאָר אַז די נאָז מײַנע ווערד בײַ דער מאַמע אַ „נאָני“ און זי נעמט זיך צו איהר „צורעכטמאַכען“, איז שוין אַז אָך און אַז וועה צונ׳איהר, צו מײַן נאָז הייסט עס. איך ווייס נישט וואָס האָט מײַן נאָז בײַ איהר אַזוי פֿערזינדיגט מעהר פֿון אַלע אֵברים, וואָס זי איז איהר אַזאַ בלוטיגער שונא? דאַכט זיך אַ נאָז ווי אַלע נעזער, אַ ביסעל אַ גראַבליכע אַביסעל אַ רויטליכע און אַביסעל פֿערריסען אַרויף און אַביסעל האָט זי ליעב זײַן פֿערנעצט, נו איז וואָס? בעדאַרף מען זי אַזוי טרײַבען אין דער ערד אַרײַן? איהר מעגט מיר גלויבען, ס׳איז געווען צײַטען, וואָס איך פֿלעג בעטען גאָט ער זאָל זי בײַ מיר צונעמען, זי זאָל מיר נור עפּיס אָפּפֿאַלען צו אַלדע שוואַרצע יאָהר און אַ סוף! עס פֿלעג זיך מיר פֿאָרשטעלען אין דער פֿאַנטאַזיע אַז אָט שטעה איך אויף אין אַ שענעם פֿריה מאָרגען אָהן אַ נאָז און געה צו צו דער מאַמע נאָך איבערבײַסען, טהוט זי מיך אַ חאַפּ: „וועה איז מיר! וואו איז דײַן נאָז? זאָג איך: „וואָסער נאָז?“ און טאַפּ איך מיך מיט דער האַנד איבער׳ן גאַנצען פּנים און קוק אויף דער מאַמע ווי זי איז אויך אַ מענש און האָב אַ נקמה: „אַ מצוה! לאָז זי וועהגען וואָס פֿאַר אַ פּנים איהר זוהן האָט אָהן אַ נאָז!..“ קינדערשע מחשבות! נאַרישע פֿאַנטאַזיעס! גאָט העָרט נישט מײַן געבעט, די נאָז וואַקסט, די מאַמע מאַכט זי אַלע מאָל צורעכט און איך ווער פֿאַרשוואַרצט מיט איהר אײנאײנעם, און מעהר פֿון אַלע מאָל קומט זי נעבאַך אָפּ, די נאָז מײַנע, אַז עס קומט אונטער אַ יום־טוב, למשל אַ מין פּורים, און מיר קלויבען זיך צום פֿעטער הערץ צו דער סעודה.

ב.

דער פֿעטער הערץ איז נישט נאָר דער גביר אין דער משפּחה, ער איז דער ראש וראשון בײַ אונז אין שטעדטעל און אין אַלע שטעדטליך אַרום און אַרום איז הערץ און הערץ און הערץ. איהר קאָנט פֿערשטעהן, אַז ער האָט פֿערד אַ פּאָר ברענענדיגע מיט אַ טאַראַנטאַס אַנ׳אײגענעם, וואָס אַז ער פֿאָהרט טראַסקען די רעדער אַזוי שטאַרק, אַז דאָס גאַנצע שטעדטעל לויפֿט אַרויס זעהען, ווי דער פֿעטער הערץ פֿאָהרט, און דער פֿעטער הערץ זיצט גאַנץ אויבען אָן אין טאַראַנטאַס מיט דער שענער מעשענע קײַלעכדיגע באָרד און מיט די בייזע גרויסע אויגען און שאָקעלט זיך הין און הער און קוקט אויף אַלעמען דורך די זילבערנע ברילען פֿון אויבען אַראָפּ, ווי אײ-

נאָר רעדט: „ווי קומט איהר פאַרחעס, צו מיר? איך בין הערץ דער נגיד און פֿאָהר מיר אין קאַרעטע און איהר וועט כתריליקעס האָלעדראַנצעס, קבצנים און טיאָפּקעט זיך אין דער בלאָטע!"

איך ווייס נישט ווי אַזוי דער איבעריגער עולם, נור איך האָב דעם פֿעטער הערץ אזוי ליינט, אַז איך קאָן נישט אָנקוקען דאָס רויטע פּנים זיינס מיט די פֿעטע באַקען, מיט דער מעשענער באָרד, מיט די ווילבערנע ברילען, מיט'ן גראָבען בויך, מיט דער מאַססיווע גאָלדענע קייט, וואָס ער טראָגט אויפ'ן בויך און מיט'ן קיילעכדיגען ווידענעם יאַרמעלקעלע, וואָס ער טראָגט אויפ'ן קאָפּ, און ועל כלם דאָס היסטעלע זיינס; ער האָט זיין אייגענס אַ היסטעל, וואָס געהט ביי איהם מיט אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און מיט אַ מאַך מיט'ן קאָפּ אַרויף און מיט אַ פֿאָרשק מיט די ליפּען, ווי איינער רעדט: „דרך ארץ, דאָס האָב איך, הערץ, געגעבען אַ היסטעל, נישט מחמת חכ ושלום איך האָב מיר צוגעקיהלט נאָר גלאַט אַזוי, איך וויל מיר הוס־טען הוסט איך"...

איך קאָן נישט פֿערשטעהן אונזער געזינדעל וואָס חאַפּט זיי אַזוי דער גוטער יאָהר, אַז עס קומט פּורים און מע קלויבט זיך צום פֿעטער הערץ צו דער סעודה; עס דאַכט זיך מיר, אַז זיי האָבען איהם אַלע ליעב אַזוי ווי אויגענווייטיג און די מאַמע אַליין וואָס זי איז איהם אַנ'אייגענע שוועסטער, געהט אויך נישט אוים אַזוי שטאַרק נאָך איהם וואָרום אַז די עלטערע קינ־דער וועגען נישטאָ אין דערהיים (פֿאַר מיר שעמט זי זיך ווינציג וואָס אַ פּנים) בענשט זי דעם פֿעטער הערץ, מיט מאָדנע ברכות; זי ווינשט איהם: „ער זאָל איבערגעהן איבער אַ יאָהר אם ירצה השם אויף איהר שטאַנד"... און לאָז אָבער אַנ'אַנדערער פּרובען זאָגען אויפ'ן פֿעטער הערץ אַ שלעכטס וואָרט וועט זי יענעם אַרויסרייסען די אויגען. איך בין אַמאָל געוועזען אַנ'עדות ווי דער טאַטע האָט זיך אַמאָל אַרויסגעחאַפּט מיט אַ וואָרט. איהר מיינט ער האָט עפּים הס ושלום איהם נוגע בכבוד געוועזען? ער האָט נור אַ זאָג געטהון צו דער מאַמע: „וואָס הערט זיך? דיין הערץ איז שוין געקומען צו נאָך נישט?" האָט זי איהם אָבגעשפּיעלט אַ דאַבראַנאָץ דעם טאַטען נעבעך, אַז ער האָט זיך קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען.

— וואָס איז עפּים „מיין" הערץ? וואָס פֿאַר אַ לשון? וואָס פֿאַר אַני־אויסשפּראַך? וואָס פֿאַר אַ „מיינער" וואָס?

— דיינער, וועמעס דען איז ער מיינער? — פּרובט זיך דער טאַטע מיט

מלחמה, נאר עס גילט איהם נישט, ווארום די מאמע פאלט אן אויף איהם פון אלע זייטען:

— נו און אז מיינער איז וואס? נו מיינער! לוינט דיר אפשר נישט? שטערט דיר אפשר נישט אן דער יתום? האסט מסתמא דערלייגט צו איהם דעם טאטענס ירושה, איא? האסט דאך מסתמא פון איהם קיין מאל קיין טובה נישט געהאט, איא?

— ווער זאגט דען אז ניין? — פרובט זיך דער טאטע שוין מיט גוטען, וויל זיך אונטערגעבען, נאר עס געהט נישט; די מאמע הערט נישט אויף צו טרעטען אויף איהם.

— דו האסט דאך מסתמא בעסערע ברידער ווי איך, איא? א שענערע בע־סערע, פיינערע, לייטישערע, רייכערע איא?

— אבער שא, אבער לאז זיין אניעק! אבער לאז מיך צורוה! זאגט דער טאטע, ריקט אן דאס היטעל און מאכט א ויברח. דער טאטע האט פערשפיעלט די מלחמה און מנצח געווען האט די מאמע, אזוי ווי אלע מאל. זי איז תמיד מנצח, זי פיהרט אויס אלע מאל נישט מחמת זי געהט ביים טאטען אין ספאדיק נאר טאקע ווידער אמאל דער פעטער הערץ, דערפאר וויל דער פעטער הערץ איז א נגיד און מיר זענען זיינע ארעמע קרובים, זיין „משפחה".

ג.

וואס קערט זיך אן מיט אונז דער פעטער הערץ? צי לעבען מיר פון איהם? אדער מיר האבען גלאט פון איהם גרויסע טובות — דאס קאן איך אייך נישט זאגען, ווארום איך ווייס נישט. איך ווייס נאר, אז אלע ביי אונז אין שטוב, פונים גרעסטען ביזן קלענסטען ציטערען פאר'ן פעטער הערץ אימת מות, און אט איז געקומען פורים, איז מיט צוויי וואכען פריהער הייבט מען זיך שוין אהן גרייטען צום פעטער הערץ צו דער סעודה. מיין עלטערער ברו־דער, משה אברהם, א בחור'ל מיט בלאסע איינגעפאלענע באקען און מיט שווארצע פערטראכטע אויגען, גלעט זיך די פאות אלע מאל ווען מען דער־מאנט איהם „ביי'ם פעטער הערץ צו דער סעודה", און ווער שמועסט מיינע צוויי שוועסטער, מרים רייזעל און חנה רחל, וואס איינע פון זיי איז שוין א כלה — די האבען זיך געלאזט נייען קליידליך נאך דעם לעצטען פאסאן צוליעב דער סעודה וואס ביי'ם פעטער הערץ, און האבען זיך געקויפט שענע

קעמעלעך מיט סטיינגעלעך צו די האָר, און האָבען געוואָלט אויך די שיך מען זאָל זיי געבען פערריכטען, האָט די מאַמע אָפּגעלייגט שוין אויף פּסח, חאָטש עס האָט זיי גוט געקרייגקט וואָס זיי געהען נעבאַך באָרוועס. און איבערהויפּט פאַר מרים רייזלען האָט זי געהאַט יסורים, דער חתן זאָל חלילה ניט דערזעהען אַז זי טראָגט צוריסענע שיך, זי האָט אַזוי אויך גענוג צרות פון דעם חתן. וואָס לא די ער איז אַ גראָבער יונג, כלומר׳שט אַ שטיקעל בוכהאַלטער דאָס הייסט מחילה אַ קאָמי אין אַ געוועלב פערבענדיוועט ער נאָך און וואָלט אַ בעלן געוועזען אַז די כלה זיינע, מיין שוועסטער הייסט עס, זאָל געהן אויסגעפּוצט נאָכ׳ן לעצטען פאַסאָן, ווי אַ פּרינצעסין. אַלע שבת ביינאַג קומט צו אונז דער דאָזיגער קאָמי צו גאַסט, זעצט זיך אַוועק מיט מיינע ביידע שוועסטער ביים פענסטער און מען רעדט צום מיינסטען פון שענע קליידער, נייע קאָסטיומען, לאַקירטע שטיוועל מיט קאַלאָשען, מאָדנע היטעלעך מיט פעדערען, זאָנטיקלעך מיט שפּיצלעך, און אויך פון ציכלעך רעדט מען פון געשמוקטע מיט רויטע איינשיטלעך און מיט אַ וויים לייליכעל איבערגעצויגען און פון אויבען אַ קאָלדרע אַ גוטע, אַ וואַרעמע, אַנ׳אמת׳ע, אַ בייענע און ס׳איז ווינטער און מען לייגט זיך שלאָפען איז מחיה און איך זעה ווי מיין שוועסטער מרים רייזעל, ווערט מיט אַ מאָל רויט ווי אַ צוויק... מרים רייזעל האָט אַ טבע: באַלד עפּיס טהוט איהר אַ זעץ דאָס בלוט אין פּנים אַריין, און טאָמער טהוט ער אַ קוק איהר אויף די פּיס, בעהאַלט זי זיי אונטער׳ן בענקעל, האָט מורא אַ פּנים, ער זאָל חלילה ניט דערזעהען די אויסגעטראָטענע אַפּסאַצען און די אויסגעריבענע פינגער.

ד.

— ביזט שוין גרייט צו דער סעודה? — פרעגט די מאַמע ביי׳ם טאַטען אויפ׳ן אַנדערען טאָג נאָך דער מגילה.

— וואָס איז שייך גרייט? — ענטפערט איהר דער טאַטע און טהוט אָן די שבת׳דיגע בעקעשע. — וואו זענען די קינדער?

— די קינדער זענען שוין באַלד גרייט — ענטפערט די מאַמע, חאָטש זי ווייסט גאַנץ גוט, אַז די קינדער, ד. ה. מיינע שוועסטער, זענען נאָך ווייט פון גרייט. זיי צוואָגען זיך ערשט די קעפּ, שמירען זיך די האָר מיט מאַנדעלעהל, פערקעמען זיך איינס דאָס אַנדערע, פוצען זיך אויס און טהוען אָן די נייע קליידלעך, בעשמירען די שיך מיט פלאַסטערן-שמאַלץ,

זײ װאָלטען גלאַנצען, אױסזעהען װי נײַע. נאָר װאָס קומט אַרױס פֿון דײַער גלאַנצען, אַז די אַבסאַצען, אױ די אַבסאַצען האָבען זיך אָבגעזעצט און פֿון פֿאָרינט כמעט װאָס מען װעט אַרױס די פֿינגער... װאָס טהוט מען, דער חתן זאָל דאָס חלילה נישט דערזעהען? און װי אױף צו להכעיס טראָגט איהם אָן דער רוח, דעם קאָמ:, אין אַ פֿרישען אַנצוג מיט שטאַרק אַ אָנגעקראָכמאָלטען קאָלנער און מיט אַ גרינעם מאָדען־שניפּס און פֿון די שטאַרק־אָנגעקראָכמאָלטע װײַסע מאַנשעטען קוקען אַרױס צװײ געזונדע רױטע הענד מיט שװאַרצע נעגעל, און די פֿריש אונטערגעשאָרענע האָר בײַ איהם שטעהען קאַפּױר און אַ װײַס שטאַרק אָנגעקראָכמעלט נאָז טיכעל שלעפּט ער אַרױס פֿון קעשענע און עס שמעקט פֿון דעם אַ שטאַרקער ריח פֿון בשמים, נעגעלעך און געװירצען, װאָס פֿאַרגעהט אין נאָז אַרײַן, און איך הײב אָן צו ניסען, און פֿונם ניסען פּלאַצט מײַן קאַפּאָטקעלע און עס שפּרינגען אָפּ פֿון דעם צװײ קנעפּלעך, דערזעהט די מאַמע און גיט מיר אַ װיסטען פּעטשאַטעק.

— אַ יונגאַטש זאָל ניט קענען אײַנהאַלטען אױף זיך קײן קנעפּעל, צושפּרונגען זאָלסט דו ניט װערען! — אַזױ זאָגט די מאַמע, כאַפּט אַ נאָדעל־פֿאָדעם, נײט מיר צו די אָפּגעשפּרונגענע קנעפּלעך און אַז אַלע װערען פֿאַרטיג, לאָזען מיר זיך געהן צום פֿעטער הערץ צו דער סעודה.

פֿריהער פֿאַר אַלע, אױסגעהױבען די פּאָלעס, געהט דער טאַטע, נאָך איהם אין אַ פּאָר מאַנסבילשע שטיװעל די מאַמע, מחמת די בלאָטע איז זעהר גרױס; נאָך איהר בײדע שװעסטער מיט זאָנטיקלעך אין די הענד (טאָמער װײסט איהר אױף װאָס דאַרף מען פּורים זאָנטיקלעך?) נאָך זײ שפּרײַזט מײַן עלטערער ברודער משה אברהם איבער דער בלאָטע האַלט מיך פֿאַר אַ האַנד און זוכט אַ טרוקען שטיקעל אָרט, אַ סטעזשקע און טרעפֿט אַקוראַט אין דער רעכטער בלאָטע אַרײַן און טהוט זיך אַלע מאָל אַ כאַפּ װי אַן אָנגעבריהטער: „איף—אַ!" בײַ דער זײַט געהט אונזער חתן, דער קאָמ: אין אַ פּאָר נײַע טיפּע קאַלאָשען, דער אײנציגער װאָס טראָגט קאַלאָשען, און שרײַט אױס אַלע מינוט הױך אױף אַ קול אַלע זאָלען הערען; „איך זאָל האָטש נישט אָננעהמען קײן בלאָטע אין די קאַלאָשען!.." און אָט אַזױ קומען מיר צום פֿעטער הערץ צו דער סעודה.

ח.

חאָטש עס איז נאָך גרויסער טאָג, דאָך ברענען שוין בײַם פֿעטער הערץ אין שטוב ליכט אַ סך מיט לאָמפּען אויף די טישען און מיט העסעם אויף די ווענד. דער טיש איז געגרייט; אַ מוראדיג פּורים-קוליטש ווי אַ שור הבר די גרויס פֿערנעמט אַ שטיק טיש, און אַרום און אַרום טיש שטעהט די גאַנצע משפּחה אונזערע, אַלע פֿעטערס מיט אַלע מומעס מיט אַלע אונזערע געשוועסטער קינדערלעך, — אַלע ברוך השם אָרימע לײַט, וועך מעהר און ווער ווינציגער, און מען רעדט צווישען זיך שטילערהייד און מען וואַרט ווי אויף אַ ברית, בשעת קוואַטער בעדאַרף אַרײַנטראָגען דאָס קינד. דעם פֿעטער הערץ זעהט מען ניט, און די מומע הערצעליכע, אַ יודענע מיט ווײַסע פּעריל און מיט שוואַרצע ליפּען און מיט אַרײַנגעשטעלטע צײן דרעהט זיך אַרום פּאַרטאַרעראַמעט אַרום טיש, שטעלט אויס די טעלער, צעהלט אונז אויס איטליכען בעזונדער מיט דער לינקער האַנד, האָט גאָר קיין מורא נישט פֿאַר קיין עין הרע... און אָט עפֿענט זיך די טהיר און עס בעווײַזט זיך דער פֿעטער הערץ אַליין, אָנגעטהון יום-טובדיג אין אַ ווײַדענער גלאַנצענדיגער בעקעשע מיט שטאַרק ברייטע אַרבעל און מיט אַ שטרײַמעל אויפ'ן קאָפּ, וואָס ער טהוט דאָס אָן נאָר פּורים צו דער סעודה און פּסח צום סדר, און די גאַנצע משפּחה טהוט זיך צו אידם אַ בויג, די מאַנסבילען שמייכלען עפּיס זעהר מאָדנע, רײַבען אַ האַנד אָן אַ האַנד, די ווײַבער גיבען אידם אָב גוט יום-טוב, און מיר, יונגוואַרג, בלײַבען שטעהן ווי די גולמ'ס ניט צו וויסען, וואָס מען טהוט מיט די הענד... דער פֿעטער הערץ בעטראַכט אונז אַלעמען, די גאַנצע משפּחה, מיט אַיין ברייטען קוק פֿון אויבען אַראָפּ מיט ווײַנע בייזע גרויסע אויגען דורך די זילבערנע ברילען, טהוט בשעת מעשה אַ הוסטעל און אַ מאַך צו אונז מיט דער האַנד:

— נו, פֿאַר וואָס זיצט איהר ניט? זעצט זיך אַוועק, אָט שטעהען בענקעלעך.

די גאַנצע משפּחה זעצט זיך אַוועק, איטליכער אויף אַנעק בענקעל, האָט מורא זיך צו רידרען צום טיש, עס זאָל חלילה נישט זײַן קיין שאָדען, און אַ מוראדיג שטילשווײַגעניש הערשט אין זאַל, מען הערט די ליכט ווי זיי ברענען, עס שעמערירט אין די אויגען און אויפ'ן האַרצען איז קאַלעמוטנע; מען איז, אי הונגעריג אי עס ווילט זיך נישט עסען; עס האָט אָבגענומען מיט אַמאָל דעם אַפּעטיט, ווי מיט די הענד.

— וואָס שווייגט איהר? זאָגט עפּיס, דערצעהלט עפּיס! — מאַכט דער פֿעטער הערץ און טהוט אַ היסטעלע מיט אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און מיט אַ מאַך מיט׳ן קאָפּ אַרויף און מיט אַ פֿאָרשק מיט די ליפּען.

די משפּחה שווייגט. קיינער וואַגט נישט צו זאָגען אַ וואָרט בײַם פֿעטער הערץ בײַם טיש. מאָדנע נאַריש שמייכלען די מאַנסבילען, ווילען עפּיס זאָגען און ווייסען נישט וואָס; משונה ווילד קוקען זיך הערך די ווײַבער, רעדען מיט די אויגען, און מיר יונגוואַרג, ברענען ווי אויף פּאָקען. מײַנע ביידע שוועסטער קוקען זיך אָן איינס דאָס אַנדערע גלײַך ווי זיי האָבען זיך קיינמאָל נישט געזעהען. מײַן ברודער משה אַברהם קוקט אויף דער וועלט מיט אַ בלאַס איבערגעשראָקען פּנים; קיינער, קיינער וואַגט נישט צו זאָגען אַ וואָרט בײַם פֿעטער הערץ בײַם טיש. נאָר איינער פֿיהלט זיך דאָ גוט ווי אומעדום און ווי אַלע מאָל, דאָס איז מײַן מרים רייזעלס חתן, דער קאָמי. ער ציהט אַרויס די גרויסע אָנגעקראָכמעלטע און שטאַרק שמעקעדיגע פֿאַרטשיילע פֿון דער אונטערשטער קעשענע, שנײַצט אויס די נאָז גאַנץ ברייטליך, ווי בײַ זיך אין דערהיים, און רופֿט זיך אָן:

— פּורים זאָל זײַן אַזאַ בלאָטע! איך האָב געמיינט איך נעם אָן פֿולע קאַלאָשען...

— ווער איז דער יונגערמאַן? האַ? — טהוט אַ פֿרעג דער פֿעטער הערץ, הייבט אויף די זילבערנע ברילן און טהוט אַ היסטעל, אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און אַ מאַך מיט׳ן קאָפּ אַרויף און אַ פֿאָרשק מיט די ליפּען.

— ס׳איז מײַן... מײַן חתן... מײַן מרים רייזילס חתן — מאַכט דער טאַטע מיט אַ שטיל קול, ווי אַ מענש וואָס איז זיך מודה, אַז דאָס האָט ער געה׳רג׳עט אַ מענשען און מיר אַלע בלײַבען זיצען ווי געלעהמט און מרים רייזיל — ווערה ווערה! — מרים רייזיל ברענט ווי אַ שטרויענער דאַך!

דער פֿעטער הערץ בעטראַכט די גאַנצע משפּחה מיט אַ ברייטען קוק פֿון זײַנע בייזע גרויסע אויגען, ייענקט אונז נאָך אַ היסטעל און אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און אַ מאַך מיט׳ן קאָפּ אַרויף און אַ פֿאָרשק מיט די ליפּען און טהוט אַ זאָג צו אונז:

— נו? פֿאַר וואָס גערט איהר זיך נישט וואַשען? געהט וואַשט זיך, אָט שטעהט וואַסער.

ו.

געוואַשען זיך און אָבגעזאָגט דעם שאו ידיכם זעצען מיר זיך אויס די גאַנצע משפחה אַרום טיש און וואַרטען ביז דער פֿעטער הערץ וועט מאַכען „המוציא“, וועט אויפשניידען דעם מוראדיגען פורים קוילעטש, וואָס איז גרויס ווי אַ שור הבר, און דערווײַלע זיצען מיר אָהן לשון ווי די שטומע, וואָלטען וועלען שוין טאַקי עפּעס נעמען אין מויל אַרײַן, נור דער פֿעטער הערץ, ווי אויף צו להכעיס, מאַכט לאַנגע שהיות, ווי אַ גוטער יוד, ווי אַ רבי, קוים־קוים דערלעבט זעהען דעם שור־הבר אַ געקוילעטען, און איידער מיר שלינגען אַראָב דעם ערשטען ביסען, טהוט שוין דער פֿעטער הערץ אַ קוק מיט די בייזע גרויע אויגען אויף דער גאַנצער משפחה מיט אַ היסטעל און מיט אַ מאַך מיט די פלייצעס און מיט אַ מאַך מיט'ן קאָפּ אַרויף און מיט אַ פֿאַרשטעקט מיט די ליפען און אַ זאָג.

— נו? פֿאַר וואָס זינגט איהר עפּיס נישט? זינגט'ס עפּיס אַ נגון צו דער סעודה, ס'איז דאָך היינט עפּעס פורים אויף דער וועלט!

די גאַנצע משפחה קוקט זיך איבער מיט די אויגען, שושקען זיך עפּעס, רעדען שטילערהייד, הייסען איינער דעם אַנדערען זינגען, דינגען זיך: „זינג עפּיס“. „זינג דו“. „וואָס עפּיס איך? פֿאַר וואָס נישט דו?“ אַזוי לאַנג ביז עס חאַפּט זיך נישט אַרויס מיט אַ נגון — איינער פֿון אונזער משפחה, אברהמ'עלי דעם פֿעטער איצעס. אַ יונגערמאַן, וואָס וואַקסט איהם נישט קיין באָרד און פינטעלט מיט די אויגען און האָט אַ קוויטשיג קול און מיינט אַז ער קאָן זינגען.

וואָס פֿאַר אַ מין נגון אברהמ'יל דעם פֿעטער איצעס האָט געוואָלט אויסזינגען, ווייס איך נישט, איך ווייס נור, אַז ער האָט זיך געגעבען אַ נעם ביים גאָרגעל און אַ שטעל אַוועק אַ פֿאַלשען טאָן און — אַ קוויטשע אויס אויף אַ פֿערדומפּענע צו הויכע שטימע אַ משונה ווילדע טרויעריגע זאַך און געמאַכט האָט ער דערביי אַזאַ מאָדנע טרויעריג־לאַכענדיג פּנים, אַז מען האָט בעדאַרפֿט זיין אַ גאָט אָדער אַ מלאך מען זאָל זיך איינהאַלטען און נישט צוגעהן פֿון געלעכטער, ובפרט אַז קעגען מיר איז געזעסען יונגוואַרג און געקוקט מיט אַזעלכע אויגען, אַז מען האָט בעדאַרפֿט זיין שטאַרקער פֿון אייזען און נישט נעבען אַ שאָס אויס קיין געלעכטער.

דער ערשטער שאָס איז געווען פֿון מיר און דעם ערשטען פּאַטש פֿון דער מאַמע האָב געחאַפּט איך. דער פּאַטש האָט מיך אָבער נישט אָבגעקיהלט; אדרבה, ער האָט אַרויסגערופֿען ביי דער גאַנצער חברה'יונגוואַרג און אויך

ביי מיר אַ פרישען געלעכטער, און דער פרישער געלעכטער האָט אַרויסגערופען אַ פרישען פּאַטש, און נאָכ'ן פּאַטש ווידער אַ געלעכטער, און נאָכ'ן געלעכטער ווידער אַ פּאַטש, אַזוי לאַנג ביז מען האָט מיך אַרויסגעפירט פון זאַל אין קיך אַריין, פון קיך אין דרויסען אַרויס, פון דרויסען האָט מען מיך געבראַכט אַהיים אַ צודרגעטען, אַ צושלאָגענעם, אַ בעגאָסענעם מיט טרעהרען, מיט בלוטיגע טרעהרען — און איך האָב מיך יענעם אָבענד פערשאָלטען דאָס געבוירן. געשאָלטען דעם פורים, געשאָלטען די סעודה, געשאָלטען אַברומ'ל דעם פעטער איצעס און מעהר פון אַלע דעם פעטער הערץ, — זאָל ער מיר מוחל זיין ער איז שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט. אויף זיין קבר שטעהט אַ מצבה, די שענסטע מצבה ביי אונז אויפ'ן בית עולם, און אויף דער מצבה שטעהען אויסגעקריצט מיט גאָלדענע אותיות אַלע זיינע מעלות, מיט וועלכע ער האָט זיך אויסגעצייכענט אין זיין לעבען:

„פה נקבר — דאָ ליעגט אַ מאַן אַנ'ערליכער, אַ גוטער, אַ הערציגער,

„אַ ליעבליכער, אַ ברייטע האַנד, אַ גרויסער בעל צדקה, אַ צוגעלאָזטער,

„אַ געטרייער, אַ פריינדליכער און נאָך און נאָך...

ת"נ"צ"ב"ה."

הונדערט איינס

הונדערט איינס.

א מעשה.

א.

דער שענער דער אַלטער טייך בוג, וואָס לויפט איבער'ן יונג צווישען דניעפּר און צווישען דניעסטער און פאַלט אַריין ווי זיי אין שוואַרצען ים אַריין, שניידט דורך לויפענדיג צוויי גובערניעס, חערסאָנער און פּאָדאָליער, דאָרט וואו עס ליעגען צוואָרפען אָהן אַ שום סדר צוויי יודישע שטעדטליך האַלטע און באָהאָפּאָליע. די דאָזיגע צוויי שטעדטליך דאָס איז אייגענטליך איין שטאָדט, נאָר דער טייך האָט זיי ווי צעשניידט, ווי צעריסען אויף דער האַלב, און מענשען האָבען זיי צוריק צונויפגעבונדען מיט אַ בריק, אַזוי אַז פון ביידע שטעדט איז געוואָרען ווידער איין שטאָדט: אָט זענט איהר דאַכט זיך אין באָהאָפּאָליע, עס געהט ניט אַוועק קיין פינף מינוט זענט איהר שוין אין האַלטע און דאָס אייגענע צוריק — אָט זענט איהר נאָר וואָס געווען אין האַלטע, איהר טהוט אַ קוק, אַהאַ איהר זענט שוין ווידער אין באָהאָפּאָליע!

האַלטע האָט אַ צייט מיט יאָהרען זיך גערעכענט פאַר אַ דאָרף און באָהאָפּאָליע פאַר אַ שטעדטיל. איז דערפאַר אויף האַלטע געפאַלען דער גורל פונ'ם 3 מאַי 1882, אַז יודען טאָרען זיך דאָרטען איבעראַנייס ניט באַזעצען.

פון דעמאָלט אָן איז האַלטע געוואָרען שטאַרק חשוב ביי די באָהאָפּאָליער יודען, וואָס האָבען אַלע מיט אַמאָל באַקומען חשק, זיך באַזעצען דוקא אין האַלטע און דוקא נאָכ'ן 3 מאַי.

פון יענעם 3 מאַי אָן האָבען די באָהאָפּאָליער יודען אָנגעהויבען זיך שטילערהייד אַריבערשמוגלען קיין האַלטע, נאָר ס'איז זיי ניט געראָטען, מע האָט

זיי געבעטען מחילה זעהר שען איבער דער בריק צוריק קיין באָהאָפּאָליע: „גאָס־פּאָדין איצקאָ, פּאָזשאַלאָיטיע נאַזאַד דאָ באָהאָפּאָלסקאַהאָ ראַבינאַ!" אדער מע האָט איהם פאַרקערעוועט דעם וואָגען אָהן ווערטער און אַ זאָג געטהון מיט אַ געלעכטער: „אַ פאָהר־פאָהר נאַ באַרדיטשעוו".

— סטייטש — האָט נעבאַך יענער גע'טענה'ט — איך בין אַ האָלטער פון כמה וכמה יאָהרען! יאַ מאַיע סאָבסטווענע גאָרעד או שקאָלע — איך האָב דאָרט אַיין אייגענע שטאָדט אין בית מדרש! יאַ מאַיע סקילקע ראָדיטשי נאַ קלאַדבישטשע — איך האָב דאָרט קרובים אויפ'ן בית עולם!

די אַלע טענות האָבען אָבער געהאָלפען ווי דער פאַריאָהריגער שניי.

— דאָקומענטע! — פּאַפּירען! — האָט מען איהם געענטפערט, און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה מיט „פּאַפּירען". יודען האָבען דעמאָלט געגעבען צולייזען געלד פאַר פּאַפּיר... די חאָדאָטאַיעס האָבען מאסף ממון געוועזען, די מוסרים האָבען געהאַט וואָס צו טהון... וועמען עס האָט געגאָלטען און וועמען ניט. אַ סך האָבען יודען אַליין קאַליע געמאַכט זיך מיט זייערע מסירות; איבער זייערע מסירות האָבען נעבעך אַ סך משפחות געמוזט פאַרנעמען די בעבעכים און עמיגרירען איבער דער בריק פון האָלטע קיין באָהאָפּאָליע, און ס'איז צוגע־קומען נייע קבצנים, נייע עסערס, וואָס עסען איינס דאָס אַנדערע... יודען האָבען זיך ניט געוואָלט אַזוי גיך אונטערגעבען, האָבען זיי מלחמה געהאַלטען (אויף פּאַפּיר געוויינטליך). און ס'איז אַוועק אַ מלחמה צווישען יודען מיט פּאָליציע און צווישען יודען מיט יודען, עס זענען געפלויגען פּאַפּירען אין פּאָליציע, פון פּאָליציע אין דער גובערניע, פון דער גובערניע אין סענאַט, פון סענאַט אין דער גובערניע און פון דאָרט צוריק אין פּאָליציע — און די מלחמה האָט זיך אַזוי געצויגען צוואַנציג יאָהר כסדר. איך האָב מורא, אַז דער היסטאָריקער וואָס וועט אַמאָל קומען באַשרייבען די געשיכטע פון די דאָזיגע צוויי שטעדטליך וועט ער מוזען דאָס דאָזיגע שטיקעל צייט אַ נאָמען געבען: „די געשיכטע פון דער צוואַנציג יעהריגער מלחמה", די האָלטער מיט די באָהאָפּאָליער יודען וועלען שוין וויסען וואָס מע מיינט...

צווישען די אנשי מלחמה זענען געוועזען צוויי מענשען: ירחמיאל משה באָהאָפּאָלסקי פון האָלטע און זיינער אַ בלוטיגער שונא נחמן־ליב האָלטיאַנסקי פון באָהאָפּאָליע.

ב.

עס זאָל אײַך גאָר ניט זײַן קײן חדוש און איהר זאָלט ניט פרעגען קײן קשיות, וואָס ירחמיאל משה איז אַ האָלטער און הײסט באָהאָפּאָלסקי און נחמן ליב איז אַ באָהאָפּאָליער און הײסט האָלטיאַנסקי? למאַי איך קאָן אײנעם אַ טשערקאַסקי וואָס וואָהנט אין ביעלאָצערקאָוו און אײנעם אַ בעלאָצערקאָווסקי וואָס וואָהנט אין טשערקאַס? הײַנט קאָן איך אײנעם אַ טאַראַשטשאַנסקי וואָס וואָהנט אין קרעמענטשוג און אַ קרעמענטשוצקי וואָס זיצט אין טאַראַשטשע? דאַכט זיך, וואָס וואָלט געווען אַזוי שלעכט, אַז טשערקאַסקי וואָס קומט אַרויס מסתמא פון טשערקאַס זאָל זיך זיצען אין טשערקאַס, בעלאָצערקאָווסקי אין בעלאָצערקאָוו, טאַראַשטשאַנסקי אין טאַראַשטשע און קרעמענטשוצקי אין קרעמענטשוג? איז דער תירוץ: ווען איטליכער מענש זאָל דאַרפען זײַן צוגעבונדען צו זײַן שטאָדט וואָלט דאָך די וועלט קײן קיום ניט געהאַט!... נאָר מיר קערען זיך אום צום 3 מאַי 1882.

נחמן ליב האָלטער, וואָס איז כל ימיו געווען אין באָהאָפּאָליע, האָט בע־[illegible] פונקט דעם 2־טען וואָס אַקעגען יענעם 3 מאַי געכטיגען אין האָלטע און [illegible] פאַרשרײַבען בײַ'ם אוריאַדניק אויף אַ פּראָטאָקאָל — און דאָס האָט איהם געדיענט פאַר אַ בעווײַז אַז ער איז אַ האָלטער תושב. אָט דאָס הײסט אַז סע באַשערט אײנעם אַ גליק, דעם אַנדערען אַײן אומגליק!

סע פאַרשטעהט זיך, אַז ירחמיאל משה'ן האָט די דאָזיגע מעשה רעכט פאַרדראָסען און ער האָט געטהון אַלסדינג וואָס ער האָט געקאָנט און האָט אַזוי לאַנג געגראָבען אויף נחמן ליב'ן, ביז ער האָט דערוויזען מיט אותות ומופתים, אַז נחמן ליב איז אַ באָהאָפּאָליער. אודאי איז נחמן ליב אויך ניט געשלאָפען און אויסגעוויזען מיט פּאַפּירען אַז דעם 2־טען אַקעגען 3־טען מאַי 1882 איז ער געווען פאַרשריבען אין האָלטע בײַ'ם אוריאַדניק אין די ביכער, אַ סימן איז דער נאָמען אַלײן האָלטיאַנסקי בעווײַזט אַז ער, נחמן ליב, איז אַ האָלטער און ירחמיאל משה איז אַ באָהאָפּאָליער, ווי דער נאָמען זײַנער בעווײַזט: באָהאָפּאָלסקי פון באָהאָפּאָליע...

אַזוי האָט געשריבען נחמן ליב אין דער גובערניע אַרײַן אויף ירחמיאל משה'ן. ירחמיאל משה האָט אָבער אויך ניט געשוויגען. ער האָט אַרויסגענומען פּאַפּירען און אויסגעוויזען מיט עדות, אַז נחמן ליב האָטש ער רופט זיך האָלטיאַנסקי איז ער אַ באָהאָפּאָליער. אַ סימן ער האָט אין באָהאָפּאָליע אַן אײגענע דירה מיט אַ שטאָדט אין דעם מגיד'ס קלויז. וואָס דאַרף אַ האָלטער ייד אַ דירה אין באָהאָפּאָליע מיט אַ שטאָדט אין דער באָהאָפּאָליער קלויז?

183

הקצור מע האט זיך אזוי לאנג געשלאגען מיט פאפירען אין דער גובערניע אריין און די צוויי יודען האבען זיך אזוי צוגעגעסען, ביז ס'איז אנגעקומען מע זאל זיי ביידע ארויס משלח'ן פון האלטע און אכטונג געבען מע זאל זיי אהינצו ניט אריינלאזען, א חוץ ביטאג.

ג.

— בלמה, וואס שווייגט איהר?

— וואס וועט מיר העלפען אז איך וועל שרייען?

— פארהאן א סענאט, גיט איין אין סענאט!

— וואס זאל איך איינגעבען אין סענאט, אז די גובערנסקי פראווליעניע האט געפונען אז איך בין א באהאפאליער? און דערצו האט זיך אריינגעמישט ירחמיאל משה'קע.

מע דארף ניט געהן אין סענאט!

— סענאט פעהלט איהם נאך! דו ווילסט א פנים מע זאל אונז ארויס-שיקען פון באהאפאליע אויך?

אומעטום פלעגט ירחמיאל משה'כע אויספירען. נאר דא האט זי ניט געקאנט פועלען גארניט. ירחמיאל משה איז געוועזען א גוטער עקשן און איז אוועק מיט א פאפיר אין סענאט אריין, און שטעלט אייך פאר א מעשה!

ס'איז אוועקגעגאנגען א היבש שטיקעל צייט, איך האב מורא אויב ניט א יאהר 20, איינמאל זיצט ער זיך אזוי ביי זיך אין קלייט, תחלת זומער איז דאס געוועזען ער האט אפילו ניט אין זין געהאט דעם סענאט אין דער לינקער פאה, במעט פארגעסען גאר אז ס'איז פארהאן א סענאט אויף דער וועלט, קומט מען צוגעהן און מע רופט איהם צום פריסטאוו.

— וואס איז שוין עפים א נייס ביי דיר? ווידער אמאל „סוזיטשנע סבאר"? זיינע עסקים! — רופט זיך אן ירחמיאל משה'כע צו ירחמיאל משה'ן.

— לאז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט דיר אינאיינעם! — מאכט ירחמיאל משה — א פריסטאוו רופט, קאן מען קיין דבר אחר ניט זיין און מע מוז געהן.

— זעה נאר מע זאל דיך דארט חאטש ניט „רעשטעווען" — באגלייט איהם ארויס ירחמיאל משה'כע פון קלייט מיט א יברכך.

עס האט נישט געדויערט קיין האלבע שעה איז ירחמיאל משה אריינגעפלויגען אין קלייט אריין, קוים געקאנט אויסרעדען:

— מזל טוב!... אָנגעקומען פון סענאט... געקומען אַז איך בין אַ באָהאָ פּאָליער... איך מעג שוין היינט דאָס זיצען אין באָהאָפּאָליע...

ירחמיאל משה'כע האָט אַ פּליעסק געטהון מיט די הענד:

— אַ גדולה אויף דער באבע! וואָס זאָגט איהר אויף דעם מזל טוב? ער מעג שוין זיצען אין באָהאָפּאָליע!

— טפו, וואָס זאָג איך באָהאָפּאָליע? איך מיין האַלטע מיין איך!

— האַלטע? אַזוי זשע רעד!... נו ירחמיאל משה, וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר געזאָגט?

— איך האָב דיר געזאָגט זאָלסט געהן אין סענאַט?...

ירחמיאל משה איז געוועזען אַזוי צופריעדען, אַזוי גליקליך, אַז ער איז אַרויסגעלאָפען אין שטאָדט און אויסגעפּויקט פון איין עק ביזן אַנדערען, אַז ס'איז אָנגעקומען פון סענאַט אַז ער איז אַ האָלטער און מעג זיצען אין האַלטע, און ער קלויבט זיך אַריבער אם ירצה השם אין גיכען קיין האַלטע. ירחמיאל משה האָט דעם טאָג נישט געגעסען, נישט גערוהט, ער איז געלאָפען פון איינעם צום אַנדערען, עס האָט איהם עפּיס געטראָגען אין דער לופטען. ווּעמען ער האָט באַגעגענט, האָט ער אָבגעשטעלט.

— געהערט?

— וואָס? פון סענאַט? געהערט, ווי דען? מזל טוב אייך.

— מיט מזל זאָלט איהר לעבען!

— ווען רעכענט איהר אַריבערפאָהרען?

— אם ירצה השם נאָך שבועות.

— לאָז נאָט געבען אין אַ גוטער שעה.

— אַ דאַנק!

ד.

אַ ישועה אַז גאָט העלפט אַ מענשען איז אודאי זעהר גוט, נאָר אַ ישועה מיט אַ נקמה אינאיינעם דאָס איז איינע פון די גרעסטע זאַכען אויף דער וועלט, וואָס דאָס פאַרגעניגען דערפון לאָזט זיך ניט באַשרייבען; זעהען ווי יענער איז מקנא, ווי דער שונא ווערט צוזעצט קוקענדיג, נעמט איין אַ מיתה משונה — דאָס גיט צו דעם מענשען אַזוי פיעל מוטה, שטאַרקייט און אַכזריות, אַז פאַר נצחון פאַרגעסט ער און הויבט אָן טהון נאַרישקייטען.

אונזער ירחמיאל משה האָט ניט אויפגעהערט צו גראַגערען מיט'ן סענאַט אויף יעדען טריט און שריט אַזוי אַז ער האָט זיך אַלעמען צוגעגעסען, געוואָרען נמאָס, טרייף ווי חזיר. עס האָט שוין פשוט געשלאָגען צו דער גאַל אויסהערען פון איהם נאָך אַמאָל סענאַט און ווידער אַמאָל סענאַט און אָבער אַמאָל סענאַט!

נאָר אויב דאָס איז געווען נמאָס צו הערען דער גאַנצער שטאָדט, הײַנט ווי האָט דאָס געקאָנט בראָטען און ברענען נחמן ליב'ן נעבעך, אַז ער האָט דאָס בעדאַרפט אַלײַן אויסהערען פון איהם אַלע מינוט, אַלע רגע? ירחמיאל משה האָט שטענדיג געזוכט מיט די אויגען נחמן ליב'ן, און וואו נחמן ליב איז געשטאַנען אַהין איז ער צוגעגאַנגען און געזאָגט:

— אַ פנים אַז אין סענאַט זיצען טאַקי פאָרט מענשען!..

נחמן ליב טרעט אָב אויף אַ זײַט און בעהאַלט זיך, נאָר ירחמיאל משה זוכט איהם אָב און רעדט ווײַטער, נישט צו איהם, צו אַנדערע, נאָר אַזוי אַז ער זאָל אויך הערען:

— איך בין אומיסטנע נעכטען איבערגעבליבען נעכטיגען אין האָלטע אויף בײַנאַכט, געוואָלט דער פריסטאוו זאָל צו מיר קומען; איז ער אויף צו להכעיס ניט געקומען!

צווישען ירחמיאל משה'ן מיט ירחמיאל משה'כען איז געווען ברוך השם אַזאַ גוט לעבען, אַז אומעטום, וואו זי האָט נאָר געקאָנט, האָט זי איהם געטהון אויף קידער-ווידער, נאָר דאָ בײַ נחמן ליב'ס מפלה איז זי איהם געקומען צו הילף און האָט איהם געהאָלפען פויקען איבער דער שטאָדט און דעקוטשען נחמן ליב'ן מיט נחמן ליב'כען, אַזוי אַז יענע האָט שוין געבעטען גאָט, עס זאָל שוין אַוועקיעהן שבועות און ירחמיאל משה מיט ירחמיאל משה'כען זאָלען שוין אַרויספאָהרען צו אַלדע שוואַרצע יאָהר. — „מע קאָן גאָר קיין קאָפּ ניט אויפהויבען פון זיי!“ און גאָט האָט רחמנות געהאַט, ס'איז אַוועקגעגאַנגען שבועות און ירחמיאל משה מיט ירחמיאל משה'כען האַפען זיך נישט אַריבערצופאָהרען קיין האָלטע. וואָס האָבען זיי קיין צײַט ניט? זיי וועלען פערשפעטיגען שפעטער מיט אַ וואָך, אַבי דאַנקען גאָט זיי מעגען שוין — ביז ס'איז געקומען זונטאָג, דער 25 מאַי, און די בלעטער (ווער האָט אויסגעטראַכט אָט די „בלעטער“?) האָבען געבראַכט צוטראָגען אַ ידיעה פון 101 שטאָדט, וואָס יודען מעגען דאָרטען זיצען, בויען הײַזער, קויפען ערד, פלאַנצען גערטנער! הונדערט אײַן שטאָדט און האָלטע אויך בתוכם — אַזאַ מעשה איז ניט געהערט געוואָרען! ירחמיאל משה האָט נישט געגלויבט קיינעם.

186

— עס קאָן ניט זיין, ס'אַליגען! — האָט ער געשריגען — צוואַנציג יאָהר האָט מען נישט געטאָרט איבערנעכטיגען אַ נאַכט, פּלוצים וועט מען מעגען בויען הייזער, קויפען ערד, פּלאַנצען גערטנער? און גראַדע הונדערט מיט איין שטאָדט און גראַדע האָלטע אויך בתוכם! דאָס האָבען שונאים אויסגעטראַכט, דאָס וואַקסט מסתמא פון נחמן ליב'ען, נחמן ליבּ'ס קאָפּ דערביי, פאַרחאַפּט זאָל ער ווערען!

— דעמאָלט ווען ביי מיר וועט אויסוואַקסען האָר אויף דער דלאָני, דעמאָלט וועט מען מעגען זיצען אין האָלטע!

אַזוי האָט ירחמיאל משה געשריגען און ירחמיאל משה'כע וואָס האָט אויך געהערט אין מאַרק עפּיס אַ נייס מכח 101 שטאָדט און האָלטע אויך בתוכם, האָט איהם צגועברעמעלט, פּאַטאַקעוועט:

— אויב ס'איז אמת די מעשה מיט דיין סענאַט מעגסט דו זיך טאַקי באַגראָבען מיט איהם אינאיינעם.

אַזוי זאָגט ירחמיאל משה'כע און ברענט און פלאַמט ווי אַ פערפלאַמטער שבת-קוילעטש.

פּלוצים עפענט זיך די טיר און עס קומט אַריין דער שמש פון'ם נגיד'ס קלויז מיט אַ יודיש בלאַט צייטונג.

— נאַט אייך, רב ירחמיאל משה, דאָס האָט מען אייך געשיקט אַ בלאַט, איהר זאָלט מוחל זיין איבערלייענען וואָס דאָ שטעהט; דאָ איז פאַרהאַן עפּיס אַ נייס זאָגען זיי מכח באַהאָפּאָליע און מכח האָלטע, הונדערט איין שטאָדט, פערקנייטשט אָן אָ און אונטערגעשטרייכט נומער 94.

ירחמיאל משה האָט שוין פאַרשטאַנען ווער האָט זיך דאָס מטריח געווען; ער האָט גענומען דאָס בלאַט, אָנגעטהון די ברילען און עס האָט זיך איהם אַ וואָרף געטהון אין די אויגען אַריין דער נומער 94 און דאָס וואָרט „האָלטע". דאָס איבעריגע האָט ער שוין גאָר ניט געוואָלט לייענען. ער האָט פאַרשטאַנען אַז די מעשה איז איין אמת, און איז צוגעגאַנגען צו ירחמיאל משה'כען — ירחמיאל משה'כע האָט שוין פאַרשטאַנען וואָס דאָס באַדייט, האָט זי אַ זאָג געטהון צו ירחמיאל משה'ן מיט אַ ביטער געלעכטער:

— נו? דיין סענאַט!...

— וואָס עפּיס מיין סענאַט?

— וועמענס דען סענאַט? ס'דאַט זיך איהם פערגליסט אַ סענאַט האָט זיך איהם פערגלוסט! קומען זאָל אויף אייך אַלע אַ שרפה, רבונו של עולם!

ה.

אַ ווינטער טאָג איז דערמאָלט געקומען אויף ירחמיאל משה׳ן מיט זיין ווייב. שטיל אָהן ווערטער האָט זי געגרייט צום טיש, געקלונגען שטאַרק מיט די טעלער און מיט די לעפעל, געשמיצט מיט די נאָפּלען.

— גנעה שוין גנעה וואָש זיך שוין! — רופט זיך אָן ירחמיאל משה׳כע צו ירחמיאל משה׳ן — זי-בעצען מאָל בעדאַרף מען איהם בעטען צום טיש!

— זיבעצעהן מאָל? — דאַכט זיך נאָך אפילו איין מאָל ניט? מאַכט ירחמיאל משה מיט אַ זיפץ און געהט זיך וואַשען און הויבט אויף ביידע הענד אין דער הויך און זאָגט „שאו ידיכם“ און טראַכט זיך בשעת מעשה: הונדערט מיט איין שטאָדט... פראַנק און פריי... און האַלטע אויף בתוכם... ער זעצט זיך צום טיש, מאַכט אַ המוציא און זוכט עפּיס אויפ׳ן טיש און קאָן ניט געפינען, און מחמת מע טאָר ניט מפסיק זיין, מאַכט ער מיט די הענד, קוקט אָן אַ זייט און רעדט אויף לשון קודש:

— אי—אָ—נו—מלח—זאַלץ?!

— מלח, זאַלץ, שמאַלץ, אָט שטעהט דאָך די זאַלץ ביי דיר אונטער דער נאָז, אָטאָ, וואָס אָקעסט דו, וואָס?

ירחמיאל משה האָט קוים אַראָבגעשלונגען דאָס שטיקעל ברויט, זיך שיער ניט דערוואָרגען מיט׳ן ערשטען ביסען, און האָט זיך געכאַפּט צום לעפעל ווען מע האָט בעדאַרפט אַ גאָפּעל און צום גאָפּעל ווען מע האָט בעדאַרפט אַ לעפעל. אַ גאַנץ עסען זענען זיי געזעסען דער אַהער דער אַהין און געשוויגען ביידע, עס האָט זיך געהערט אַ קלינגען פון די כלים, אַ זופּען און ניאַמקען פונ׳ם עסען. איין מאָל נאָר האָט ירחמיאל משה׳כע אַ זאָג געטהון:

— אַ שטילער מלאך דורכגעפלויגען...

ירחמיאל משה האָט גאָרניט געענטפערט און אַזוי איז איבערגעגאַנגען דער גאַנצער וואַרעמעס שטיל, מע האָט געקאָנט הערען אַ פליג. נאָכ׳ן עסען האָט ירחמיאל משה געקלאַפּט מיט׳ן גאָפּעל די ציינער און אַ זאָג געטהון צו דער טעלער:

— מים אחרונים וואַסער...

ירחמיאל משה׳כע האָט איהם אַ קוק געטהון אין די אויגען אַריין, איינגעבויגען דעם קאָפּ אַביסעל אויף אַ זייט:

— זאָג נאָר, ירחמיאל משה, אויף וועלכער זייט ביזט דו דאָס אויפגעשטאַנען היינט?

188

ירחמיאל משה האָט אידר דערויף נישט געענטפערט גאָרניט. ער האָט נאָר אָבגעגאָסען מים אחרונים, אַ שמיץ געטהון דעם טעלער פון זיך, און האָט אָנגעהויבען בענשען שטילערהייד.

אַצונד איז געווען די בעסטע צייט, אַז ירחמיאל משה׳כע זאָל זיך מיט איהם קאָנען אָבּרעכענען, דאָס הייסט דערגעהן איהם די יאָהרען מיט ווערטער, עסען איהם און טאָטשען ווי אַ וואָרעם און איהם געבען וויפיל סע וועט אין איהם אַריין, ער זאָל ניט זיין משוגע, נישט אַרויסבעווייזען דעם כהן און נישט שמיצען זיך מיט קיין טעלער.

— זעה נאָר, ער שמיצט זיך דאָס אַביסעל! גלייך חי מע ווערט פון איהם גליקליך... אַ מאַנסביל... מיינט ער שוין אַז ער מעג אַלסדינג... אַ מאַנס־ביל און אַ חשוב אין סענאַט! אַ קלייניגקייט? פסנו!

ירחמיאל משה האַלט דעם קאָפּ אַראָב, די זוינגען צוגעמאַכט, שאָקעלט זיך און בענשט שטילערהייד: „הזן ומפרנס לכל ומטיב לכל“... ירחמיאל משה׳כע טהוט זיך אידרם; זי טאָטשעט איהם:

— פרעג איהם וואָס? ווייס ער אַליין ניט! וואָס ביזט דו אַ שטייגער אין קייקעס (אין כעס) אַ גאַנץ פריהמאָרגען? ס׳איז דאָך דיין סענאַט, ניט מיינער!

ירחמיאל משה הויבט אָן בענשען אַביסעל העכער.

— ככתוב ואָכלת ושבעת... און לאָזט אוים מיט אַ נגון און ציקעלט זיך: על האָ—אָ—אָ—אָרץ ועל המזון.

ירחמיאל משה׳כע לאָזט דורך אַ מינוט און הויבט אָן ווייטער:

— אַ מין רציחה! אַ מין כעס! עס האָט זיך אין איהם אַביסעל צעברענט אַ פייער! מע זאָל בעהיט און בעוואָרענט ווערען!

ירחמיאל משה העכערט דאָס קול נאָך שטאַרקער:

— לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הצלה והצלחה -

— דאַכט זיך פאַרקעהרט? — זאָגט ירחמיאל משה׳כע — אַז מע דער־הערט ישועות ונחמות אויף יודען בעדאַרף אדרבה הנאָה טהון?

ירחמיאל משה העכערט דאָס קול נאָך שטאַרקער:

- ברכה וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחיים ושלום וכל טוב!...

ירחמיאל משה׳כע וויל ניט אַנשוויגען ווערען:

— פרעג איהם אַ שטייגער וואָס אַרט דאָס איהם? דערלענט ער דאָ? נחמן ליב וועט מעגען זיצען אין האַלטע? לאָז ער זיצען אין געזאַקטע וואַנדען! עס זאָל מיך אָנהויבען צו אַרען!.. צוזעצטערהייד!..

189

ירחמיאֵל משה ווערט ווי אַ קעסיל, האַלט איין דעם כעס אין זיך ווי ווייט ער קאָן און הויבּט אָן זאָגען די „הרחמן'ס" נאָך העכער און מיט אַ ווייענדיגען נגון.

אַ מענש איז דאָך אָבּער ניט פון אייזען. ירחמיאֵל משה'כע טאָטשעט אידם אַזוי לאַנג ביז ער נעמט צענויף בּיידע קולעקעס אַקעגען אידר פּנים, קריצט מיט די ציינער און שרייט אויס אויף אַ קול:

— אויי, הרחמן הוא יברך אותי ואת אשתי ואת זרעי ואת זרע זרעי! טפו: לויפט אַרויס פון שטוב ווי אַ משוגע'נער.

* *

*

נחמן ליב מיט נחמן ליב'כען זעגען אַריבּערגעפאָהרען קיין האַלטע און ירחמיאֵל משה מיט ירחמיאֵל משה'כען זענען פאַרבּליבּען אין באַהאַפּאָליע עד היום הזה!

190

די ערשטע קאמונע.

די ערשטע קאמונע

(א מעשה לכבוד פסח)

קאפיטעל א.

א מענש ווערט מיט אלסדינג גערוועהנט.

הערט איהר? ס'איז גאר נישטא די צרה אויף דער וועלט וואס א מענש זאל מיט איהר ניט קאנען געוועהנט ווערען. דאכט זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון ציהגעוועהנאג? פון דעסט־וועגען קאן איך אייך ברענגען א ראיה פון מיין רבי'ן רב מאניש. מיין רבי רב מאניש האט געזאגט, אז ווען ער זאל חלילה ליידען אויף ציהנוועהטיג וואלט ער זיך א מעשה אנגעטהון. כך הוה, אז ס'איז געקומען די צייט וואס ער האט אנגעהויבען רייסען זיך אויף די ציהן, האט ער תחלת געשריגען ניט מיט זיין קול, געקראכען אויף די גלייכע וואנד, ארומגעטאנצט איבערן שטוב און צוטריבען דעם גאנצען חדר אהיים. אויף מארגען, אז מיר זענען געקומען אין חדר אריין, האבען מיר איהם געטראפען מיט אן אונטערגעבונדענער באק און מיט אן אויפגעטראגענער ליפ און ער האט שוין געקרעכצעט שטילערהייד. אויף איבערמארגען איז שוין געווען ביי איהם ארומגעלעגט ביידע באקען מיט קישעלעך, דאס פנים האט געגלאנצט ווי בעשמירט מיט פוטער און געזעסען איז ער שטיל ווי א קעצעלע, ניט ארויסגעלאזט אפילו קיין פיפס.

— וואס הערט זיך, רבי, מיט אייער צאהן?

— וואסער צאהן? מאכט צו אונז דער רבי מיט א ביטער שמייכעלע: עס רייסען מיך שוין ברוך השם אלע ציהן.

איך האב דאס אייך געבראכט אהער, בכדי עס זאל אייך קיין חדוש ניט זיין, וואס מיר זענען זיך געוועהנט געווארען מיט הערשקע מאמצים דירה, כמעט פארגעסען שוין אז מיר האבען געהאט אמאל אן אייגענע דירה, א גרויסע דירה, א שענע דירה, מיט א הויף, און מיט א גארטען, און מיט א סוכה, און מיט א שפייזארני, און מיט וואס ניט? אמת, די מאמע האט נאך אלץ גאנץ

אָפּט אונטערגעזיפּצט און געגעבען אָנצוהערעניש דעם טאַטען, אַז ס'איז ניטאָ וואו עפּיס אַוועקצולייגען פון האַנען אַהין. דערויף האָט איהר דער טאַטע געוויינטליך אָדער גאָר ניט געענטפערט, אָדער געענטפערט מיט אַ זיפץ. און אַז זי האָט איהם גוט דערגאַנגען מיט ווערטער, אויסגעוויזען מיט ראיות, אַז אין בעל-הבתישקייט מוז מען האָבען אַ שטיקעל קאַמעריל, האָטש אַ ווינקעלע אַ באַזונדערס, האָט איהר דער טאַטע אַ זאָג געטהון: „זינדיג ניט, דאַנקען גאָט דערפאַר". און דאָס איז שוין געווען אַ תירוץ אויף אַלסדינג: אויף דעם, וואָס זיי דאַרפען דריי בעל-הבית'טעס שטעהן ביי איין אויווען; אויף דעם, וואָס אַלע דריי שכנים באַדאַרפען שעפּען וואַסער פון איין דייזשקע און גיסען אין איין פּאָמעניצע; אויף דעם, וואָס פאַר אַלע עופות איז פאַראַן סך הכל איין שטייג, און אויף דעם, וואָס אַז עמיצינס ציגען טהון אָן שאָדען — ווייסט מען אפילו ניט וועמענס.

— צביה לאה, אייער ציג טהוט מיר צום טוידט; זי האָט מיר היינט גע'פּטר'ט דאָס מילכיגע טעפּיל, קלאָגט זיך די מאַמע פאַר דער בעל-הבית'טע.

— און אַז אייער ציג האָט מיר נעכטען אויסגעזעצט אַ טאַפּליע? — ענטפערט איהר אָב צביה לאה, אַ יודענע אַ גראָבע מיט אַ קול פון אַ מאַנסביל.

— פון וואַנענט ווייסט איהר אַז מיין ציג האָט אייך אויסגעזעצט אַ טאַפּליע? זאָגט די מאַמע.

— פון וואַנענט ווייסט איהר, אַז מיין ציג האָט אייך צעבראָכען דאָס טעפּילע? זאָגט צביה לאה.

— מיינע געווים ניט! מישט זיך אַריין די דריטע שכנה, אַ קליין ווייבעל, מיט שוואַרצע אויגעליך, וואָס הייסען הייסט זי פּערעלע, און רופען רופט מען זי „שוועבעלע", דערפאַר וואָס זי צינדט זיך גיך אָן און ווערט באַלד פערלאָשען — פונקט דער היפּך פון איהר מאַן, אונזער אַלטען באַקאַנטען משה, דער וואָס מען רופט איהם „שוין איין מאָל משה", איהר דאַרפט איהם געדענקען פון'ם פערגאַנגענעם סוכות, אויב איהר האָט געלייענט מיין מעשה, „שוין איין מאָל אַ סוכה".

קאַפּיטעל ב.

א ים שכנות וואָלוועל שלייערס.

די וואָס מיינען, אַז די דריי שכנות וואָס זענען געשטאַנען ביי איין אויווען, גענומען וואַסער פון איין דייזשקע, געגאָסען אין איין פּאָמעניצע און

אַזוי ווײַטער, האָבּען חלילה שטענדיג געהאַט צווישען זיך אַ שלעכט לעבּען, האָבּען זיי אַ גרויסען טעות. אמת, מען קאָן ניט זאָגען, אַז ס׳איז בּײַ זיי געווען אַ לעבּען ווי אונטערען אויווען, מען זאָל זיך הייסט דאָס שטאַרק ליעבּ האָבּען, חלש׳ן איינס נאָך דאָס אַנדערע דאָס אויך ניט, אַ מענש איז אומעדום קודם כל נישט מעהר ווי אַ מענש, און מענשען בּכלל האָבּען זיך ליעבּ נאָר פון דערווייטען. די אַלע שענע בּילדער, וואָס מענשען מאָלען אָבּ ווי אַזוי מען וועט לעבּען אַמאָל אַלע אינאיינעם גאַנץ בּרידערליך אַלע אויף איין קעשענע, מען וועט צושטייסען די שווערטען אויף גראָבּ-אײַזענס, און די בּיקסען אויף שנײַדמעסערס און מע וועט זיך מעהר נישט קריגען, נישט זידלען, נישט טהון אויף צו להכעיס, לעבּען ווי גאָט אין אָדעם — דאָס אַלסדינג וועט זײַן אַז משיח וועט קומען, און בּיז דעמאָלט וועלען דרײַ שכנות, וואָס שטעהען בּײַ איין אויווען מוזען אַמאָל צוקריגען זיך, צואַמפּערען זיך, רעכט אויסזידלען זיך און אפשר נאָך עפּיס ערגער אויך...

מילא, פון צביה-לאה׳ן, העפשקע מאַמצים ווײַבּ, שמועסט מען ניט. זי איז דאָך די בּעל-הבּית׳טע פון דער שטוב, האָט אַיין איינענע „נחלה“, מיינט זי גלאַט אַז אַלע בּעדאַרפען האָבּען פאַר איהר דרך ארץ, און אָדאָך אַ „ווײַט-זשע מוחל“ טאָר מען גאָר מיט איהר ניט רעדען. בּײַ מײַן מאַמען האָט זי דאָס דוקא גע׳פועל׳ט. מײַן מאַמע רעדט גאָר אַנדערש נישט מיט איהר: — ווײַט-זשע מוחל, צביה לאה, די פאָמעניצע איז שוין פול ווי אַיין אויג.

אָדער:

— ווײַט-זשע מוחל, צביה לאה, אײַער יויך-טעפּיל האָט זיך געשטעלט אין אויווען פאָפעריק און איהר האָט שוין אַ גוט אויג ניט קיין יויך.

אָדער:

— ווײַט-זשע מוחל, צביה לאה, אײַער קליינינקער האָט שוין דאָרטען מחילה אָנגעאַרבּייט אַ שענע חתונה!...

דערפאַר טאַקי האַלט צביה לאה פון מײַן מאַמע אַנ׳עולם ומלואָה, און זי זאָגט דאָס איהר אַלע מאָל אין די אוינען בּשעת זי צוקריעגט זיך מיט דער דריטער שכנה, מיט פערעל׳ן.

— איהר ווייסט, בּתיה-לעבּען, זאָגט זי צו איהר מיט אַ זיס שמייכעל: איהר ווייסט פאַר וואָס איך האַלט מיט אײַך אַזוי? נאָר דערפאַר וואָס איהר זענט ניט קיין שוועבּעלע...

פערעלע פערשטעהט דעם שמאך, רופט זי זיך אן הויך צו מיין מאמע זיין אויף זיס ווי קאנדעלצוקער:

— ווייסט איהר, בתיה לעבען, פאר וואס איך האב אייך אזוי ליעב? נאר דערפאר וואס איהר האט ניט קיין איינענע „תאטע“ וואס סע רינט פון די וואנד און סע קאפעט פון דער סטעליע, און וואס איהר מיינט ניט אז סע שפיעלט זיך מיט אייך דער מלאך המות.

און אזוי טענה'ען זיך אוים ביידע ווייבער מיט מיין מאמע, גיבען איהר צו פערשטעהן פאר וואס מען האט זי ליעב, און רעכענען איהר אוים אזעלכע מעלות וואס האבען ניט קיין שיעור.

די גרעסטע פון אלע מעלות אבער, וואס מיין מאמע האט באמת, איז די מעלה וואס זי האט ליעב שלום. זי צונעהמט די צרדים, פארעדט זיי די ציינהן.

— וואס טויג אייך, זייט זשע מוחל, מיר דערצעהלען פאר וואס איהר האט מיך ליעב? איהר דערצעהלט מיר בעסער זייט זשע מוחל, צביה לאה לעבען, ווי אזוי איז אייך געגאנגען מיט'ן לעצטען טראגען?

אדער:

— איהר דערצעהלט אונז בעסער, זייט-זשע מוחל, פעריל קרוין, נאך אמאל, פאר וואס האט איהר זיך צוקריגט איבער-אנייעס מיט אייער שווענערין רחל'ע די גרינע? איהר האט דאך זיט לאנג איבערגעבעטען זיך מיט איהר!

יא, ווען ניט מיין מאמע, וואלט געווען, ווי מען זאגט, דריי שלייערס א גראשען. ס'איז אזוי אויך געווען מאלט אייך נענוג בזיונות, אז מיין מאמע, וואס האט — זאגט זי — קיין מאל ניט געהערט קיין גראבהייט, בעדארף אויס-הערען אזעלכע ווערטער מיט אזעלכע קללות און מיט אידרע איינענע הענד צונעהמען די דאזיגע צוויי ווייבער, וואס אז זיי ווערען אין כעס, ווענען זיי ערגער — זאגט זי — פון די חיות רעות, זיי זענען גרייט איינס דאס אנדערע אדער אפבייסען די נעז אדער ארויסדרייסען די אויגען! וויפיעל געזונד דאס קאסט דער מאמע — דאס ווייס איך. איך האב ניט איין מאל געטראפען די מאמע זיצען און וויינען — (אויף אלסדינג וויינט זי) און בעקלאגען זיך אויף וואס פאר א לעבען זי איז איבערגעקומען! און קומט דער טאטע — ווישט זי אוים די אויגען, גלייך ווי גאר ניט געוועזען.

— וואס איז? פרעגט זי דער טאטע דערשראקען.

— וואס, וואס איז? מאכט די מאמע תמעוואטע.

— וואס ביזט דו פערוויינט?

— איך? זאָגט די מאַמע כלומר׳שט פרעהליך און טרעהרען קייקלען זיך פון איהרע שענע אויגען איבער איהרע ווייסע שענע באַקען. ווען איך שעם זיך ניט פאַר׳ן טאַטען, פאַל איך איהר אויפ׳ן האַלז און קוש איהר אויס יעדער גליד, מיין טהייערער-טהייערער מאַמען!

קאפיטעל ג.

מען ,עדט פון קליינווארג און פון ווייבער.

און מיר, קליינוואַרג, קינדער פון די דריי שכנים אין איין שטוב, הערען דאָך אודאי וואָס ווייטער אַליץ נעהענטער, און מיט דער צייט די לעצטע גוטע ברידער, ווי עס געהער צו זיין חברים! און איבערהויפט די יונגלעך. אַרום און אַרום זענען מיר זיבען יונגלעך; איך מוז אייך זיי אויסרעכענען ביי די נעמען: הערשקע מאַמצי׳ס פיער בנים — צוויי רויטע און צוויי שוואַרצע — אַייזיק, איציק, הילק און ישראל׳ק; „שוין איין מאָל משה׳ס״ צוויי יונגלעך — יואל׳קיל און שואל׳קיל, און איך, אברהם׳ל, דער מחבר פון דער דאָזיגער געשיכטע. אַ חוץ די זיבען יונגלעך זענען פאַרהאַן זעכס מיידלעך: צוויי צביה לאה׳ס טעכטערליך און ביידע מיט געלע הערליך: איטקע און ביילקע, און פיער פערעלע׳ס מיידלעך: רייזעלע און פייגעלע און חנה׳לע און יענטעלע.

די יונגעלעך מיט די מיידלעך זענען צווישען זיך פייער מיט וואַסער. מע האָט זיך אַזוי פיינט, אַז ממש מע קאָן זיך איינס דאָס אַנדערע ניט אָנ-קוקען. טאָמער טרעפט זיך עפּיס אין שטוב אַ שאָדען, לייגט מען אַרויף די באַד איינס אויף דאָס אַנדערע, די יונגלעך אויף די מיידלעך און די מיידלעך אויף די יונגלעך, ביז מען הויבט זיך אָן געבען קלעפּ. מיר, יונגלעך, פלאָנטען זיך איין אין די רויטע הערליך פון די מיידלעך און זיי, מיידלעך, מאַכען אַזאַ קוויטשעריי, ביז עס קומט צו-לויפען הערשקע מאַמצי׳ס, אַ ביזער יוד וואָס האָט פיינט „ספּראַווע״; ער גיט פעטש פון דער פולער האַנד אויף אַלע ווייטען: „פּיטש-פּאַטש — זאָגט ער — אי ניקאַקיך!״ אַ גליק, וואָס סע מישט זיך אַריין, „איין מאָל משה״, רייסט אַרויס די יונגלעך פון הערשקעס הענד:

— לאָז שוין זיין איין מאָל אַניעק!

אַ מאָדנע מענש דער „איין מאָל משה״ — אַ קינדערשע נשמה ביי אידהם, מאָג הי נאַכט וואָלט ער זיך מיט אונז אָבגעגעבען. פון העלפען אונז מאַכען בויען, צונויפשטעלען, צונויפלייגען וכדומה — פון דעם שמועסט מען ניט;

197

דערויף איז דאָך עפּיס „איין מאָל משה“ אַ בעל מלאכה, וואָס האָט אַ שם אויף דער וועלט. ווי קאָן ער שטעהן און קוקען בשעת יענער שניצט, שניידט, טהוט עפּיס? „גיב אַהער, דו שייגעץ איינער, וועל איך דיר ווייזען ווי אַזוי מען שניצט מיט אַ מעסער“! — נאָר דאָס איז בלאָטע, איך דאַרף אייך זאָגען בסוד, אַז „איין מאָל משה“ האָט זיך ניט געפּוילט פּאַרקאַטשען די פּיזלעס און חאַפּען מיט אונז אינאיינעם אַ שפּיעל אין „קאַמער-קאַמער הויז“, „עקעך און מקח“, „אום צו גראָד“ וכדומה. און מיט איהם שפּיעלען איז געוועזען, זאָג איך אייך, אַ פאַרגעניגען! פרעהליכער ווי שמחת תורה! וואָס-זשע טהוט גאָט? בעדאַרף ער איהם געבען אַ ווייב פּערעלע, וואָס מע רופט זי „שוועבעלע“, לאָזט זי איהם נישט מישען זיך צווישען קינדער. אָט איין אומגליק! איך וועל זאָגען מיט'ן לשון פון מיין רבי'ן מאָניש. מיין רבי מאָניש, אַז די רביצין האָט איהם דערקוטשעט מיט געלד, פלעגט ער זיך חאַפּען ביי דער לינקע פּאה און שרייען: „גוואַלד! ווער האָט אויסגעטראַכט דאָס מין ווייב אויף דער וועלט“!... אין יענער צייט, ווען איך בין למשל קיסר און מען קומט צו מיר און מע פרעגט מיך: וואָס טהוט מען מיט ווייבער? וואָלט איך געוויס געזאָגט: מען זאָל זיי אַלע אויסקוילען ווי די גענז, נאָר איינע זאָל מען איבערלאָזען — די מאַמע מיינע.

אַצינד אַז מיר האָבען זיך אַ ביסעל בעקענט מיט אַלע שכנים און שכנות וואָס זיצען ביי העררשקע מאַמצים און מיט זייערע געזינדלעך, געהען מיר אַריבער צום ענין המעשה, דאָס הייסט צו דער „קאָמונע“ גופא, פון וואַנען זי האָט זיך גענומען, ווי אַזוי זי איז געוואָרען, און וואָס מיט איהר איז געוועזען דער סוף.

קאפיטעל ג.

דער ערשטער גערדאנק פון „קאמונע“.

שוין לאַנג ידוע פאַר דער גאַנצער וועלט, אַז אַלע גרעסטע אידעען קומען אומגעריכט, דורך אַ קלייניגקייט. אויך די אידעע פון „קאָמונע“ ביי אונזערע דריי שכנות איז געבוירען געוואָרען אומגעריכט דורך אַ נאַרישקייט. ס'איז אַזוי געוועזען די מעשה: באַלד נאָך פורים, אַז דער עולם האָט אָנגעהויבען שמוסען מכח מצה אויף פסח און אויסרעכענען וויפיל יעדער בעדאַרף האָבען מעהל, האָט זיך געטראָפען אַ מאָדנער נס: עס האָט זיך אַרויסבעוויזען, אַז מיר אַלע בעדאַרפען האָבען גלייך, ניט מעהר און ניט ווייניגער. אָט האָט

איהר אײך דעם חשבון פון אויבען אויף: דער טאַטע, די מאַמע און איך זענען דרײ איהרע; היינט װאַרטען מיר, עס דאַרפען קומען צו אונז געסט: מײן עלטערע שװעסטער אסנה מיט איהר מאַן דניאל מיט דרײ קינדערלעך פון אַ קלײן שטעדטיל פון בעסאַראַביע; (עס איז היינט נעבעך נישט גוט די צײט און זײ קלױבען זיך קײן אַמעריקאַ) האָט איהר אַ קומא-לן פון אַכט איהרע. היינט הערשקע מאַמצי׳ס מיט׳ן װײב מיט זײערע פיער בנים און מיט צװײ טעכטערלעך, האָט איהר אײך פונקט אַכט; איצט נעהמט „אײן מאָל משה“ מיט׳ן װײב מיט צװײ יונגלעך און פיער מײדלעך, — װידער אַמאָל אַכט.

— פלאי פלאים! טאַקי נאָר מן השמים — האָבען אַ זאָג געטהון די מאַנסבלען אויף צו-כלומר׳שט.

— אַ באַשערטע זאַך, האָבען אונטערגעחאַפּט די װײבער שוין אַביסעל ערענסטער.

— הערט נאָר אויס, יודישע קינדער, טאָמער װאָלט געװען אַ סברא, אַז מען זאָל מאַכען אויף די אַכט טאָג אַ מין יד אחת?

אַזוי האָט זיך אַ זאָג געטהון אײנער פון די מאַנסבלען, דאַכט זיך „אײן מאָל משה“, און הערשקע מאַמצי׳ס האָט איהם אונטערגעחאַפּט:

— אַ מין שותפות, בחברותא הײסט דאָס, װאָס גאָט ניט אַבי אינ-אײנעם, אײ ניקאַקיך!

— אויף זײער לשון װערט דאָס אָנגערופען „קאָמונע“, שטעלט אַרײן דער טאַטע און „אײן מאָל משה“ מאַכט דערױף אַ פירוש, צולײגט די זאַך אויף טעלערלעך:

— „קאָמונע“ הײסט: מײנס דײנס, שלי שלך, שלך שלי, אײן שיסעל, אײן קעשענע, אײן דעה.

— ובפרט פסח, זאָגען שוין אַלע מאַנסבלען מיט אײן מאָל: װאָס אַלע יודען עסען אײן ברױט, די אָרעמע מצה, אַלע יודען טרינקען אײן משקה, צמוקים-װײן, און אַלע צו פיער כוסות, און אַלע עבען אײן מאכל, מרור, און אַלע זאָגען פון אײן הגדה. פסח איז דער בעסטער יום-טוב. פסח װאָלטען אַלע יודען געמעגט מאַכען „קאָמונע“.

אָבגעזאָגט, האָבען די מאַנסבלען געחאַפּט אַ קוק אויף די װײבער: װאָס װעלען זײ עפּיס זאָגען דערױף? די װײבער האָבען אָבער גאַנץ קלוג אונטערגעשװיגען. זײ האָבען זיך אַ פנים געטראַכט: „װאָס דאַרפען מיר, װײבער, נעהמען אויף זיך דעם האַרמידער? איהר װילט „קאָמונע“ — לאָז זײן „קאָמונע“; אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער מאַכט זיך נאָכדעם עס לאָזט

זיך אויס אַ בּוידעם, זאָלט איהר אויף אונז ניט אַרויפליגען די באַר"... בּקצור, די ווײַבער האָבּען דאָס אָבּגעאַרבּייט גאַנץ דיפּלאָמאַטיש, ווי געוויינט־ליך ווײַבער, און דער פּלאַן פון „קאָמונע" איז אָנגענומען געוואָרען, נאָר ניט מיט אַמאָל, ביסלעכווײַז.

קודם כל האָבּען אַלע דרײַ שכנות געקויפט בּשותּפות אַ זעקיל מעהל און מע איז אַוועק אין איין קלאָפּ בּאַקען מצות. און די מצות זענען דאָס יאָהר דוקא געראָטען, און מען האָט געבּראַכט צופירען די מצות, און מען האָט זיך געווינשעוועט איינס דאָס אַנדערע מע זאָל דערלעבּען איבּער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערליך געזונדערהייד און מע זאָל ווידער אַלע אינאיינעם בּאַקען מצות — ס'איז געווען אַ חיות אָנצוקוקען דאָס נוטפריינדשאַפט מיט'ן ליבּשאַפט פון די ווײַבּער, גלײַך ווי מען האָט זיך קיינמאָל נישט געקריגט, נישט געזידעלט, נישט פאַרבּיטען מיט קיין וואָרט אפילו; און נישט נאָר די ווײַבּער, די מאַנסבּלען, און אויך מיר, קליינוואַרג, האָבּען זיך יענעם טאָג געפּיהלט אַזוי גוט ווי נאָך קיינמאָל ניט זינט מיר זיצען אַלע אונטער איין דאַך. און מערקווירדיג! אפילו הערשקע מאַמצי'ס, וואָס איז תּמיד בּייז און אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט (דערפאַר וואָס זײַנע צוויי שוואָגעריקעס האָבּען אַמאָל געוואָלט אויסלאָדען בּײַ איהם די דירה), איז דעם טאָג געווען עפּיס מאָדנע אויפגעלייגט, נישט געגעבּען פּעטש „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיך", ווי זײַן שטייגער איז, און האָט גאָר אונטערגעזונגען ליעדלעך שטילערהייד, און צביה לאה'ס מאַנסבּילשע שטימע איז יענעם טאָג געווען עפּיס דינער און ווייכער — מיט איינעם וואָרט, — אַ גוטער מלאך איז דורכגעפלויגען איבּער הערשקע מאַמצי'ס דירה, די שכינה האָט גערוהט אויף איהר.

געפּטר'ט די מצות, האָבּען די ווײַבּער אַוועקגעשטעלט אַלע אינאיינעם אַ דייזשקעלע בּאָרשט (דאָס דייזשקעלע האָט פערזאָרגט געוויינטליך „שוין איין מאָל משה") און מען האָט ווידער אַמאָל געזאונשען זיך מע זאָל דערלעבּען איבּער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל ווידער שטעלען אַלע אינאיינעם פּסח'דיגען בּאָרשט, און אין שטוב איז ווידער געווען ששון ושמחה, גוט אויפ'ן האַרצען. נאָכדעם האָט מען אָנגעקויפט אַלע אינאיינעם עטליכע פּאָר עופות מיט אַ פּאָר אינדיקעס, האָט זיי גאָט צוגעשיקט אַ כשר'ע מציאה (אַ משוגע'נער גוי האָט זיך מעהר ניט געהייסען בּעצאָהלען ווי צעהן גילדען פאַר צוויי אינדיקעס ווי די קעלבּלעך די גרויס) און מע האָט אַלע עופות פאַרוואַרפען אין איין שטײַג (די

200

שטײַג האָט צוגעצט געמאַכט געװײנטליך „שױן איין מאָל משה“) און די אינדיקעס האָט מען געלאָזט שפּאַצירען איבער׳ן שטוב, און פֿאַר אונז, קלײנװאַרג, איז דאָס געװען אַ שטיקעל געשעפֿט: מיר האָבען זיך מיט זײ געדרײצט, מיר האָבען צו זײ געפּײפֿט, און זײ האָבען געשריגען „האָלדיר־האָלדיר“! און קײנער האָט אונז ניט געזאָגט קײן װאָרט; און די װײַבער האָבען זיך געװינשעװעט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערליך געזונדערהײד און מען זאָל װידער קױפֿען בשותפות אַלע אינאײנעם אַזעלכע עופות און אַזעלכע אינדיקעס. נאָכדעם האָט מען געקױפֿט אַלע אינאײנעם צװײ זעקלעך קאַרטאָפֿלעס אין גלײַכען געלד, און אײער עפּיס גאָר אַ מציאה פֿון אַ גנב — דרײַ גילדען אַ שאָק (גאָט האָט זײ צוגעשיקט אַ גויע מיט אײער, אויף קײן שלעכט אָרט זאָל זי ניט שטעהן!) — און די װײַבער האָבען געלאַכט פֿון דער גויע, אַ נאַרישע גויע, אַ געשלײַטע האַנזי! און מען האָט זיך װידער געװינשעװעט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהײד און מען זאָל װידער אײַנקױפֿען אַלע אינאײנעם בחברותא אַזעלכע געראָטענע קאַרטאָפֿלעס און אַזעלכע פֿרישע אײער! װאָס דאַרפֿט איהר מעהר? פּסח׳דיגע קױלען צום סאַמאָװאַר האָט מען געקױפֿט אַלע אינאײנעם אַ זעקיל כמעט אומזיסט, ס׳איז נאָר אַ חרפּה אויסצוזאָגען פֿאַר װיפֿיעל, הײַנט חרײן און פּאַסטערנאַק און שאָר ירקות—אַלסדינג בזול הזול! „אַנ׳ערב פּסח פֿון גאָלע מציאות!“ האָבען געזאָגט די װײַבער און האָבען געלאַכט, און מיר, קלײנװאַרג, האָבען געפּײַפֿט צו די אינדיקעס און די אינדיקעס האָבען געשריגען „האָלדיר־האָלדיר!“ און מען האָט זיך געװינשעװעט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהײד און מע זאָל װידער מאַכען אינאײנעם אַלע אײן פּסח! מע האָט אַרױסגעזעהען בעשײַנפּערלעך, אַז עס קאָן גאָר ניט זײַן קײן גרעסערע חכמה אויף דער װעלט װי אַז מען מאַכט יד אַחת.

— קאָמונע, איהר שפּיעלט זיך מיט קאָמונע? האָבען אַ זאָג געטהון די מאַנסבּלען אויף אַ ליצנות. און די װײַבער האָבען אונטערגעכאַפּט דאָס װאָרט „קאָמונע“, נאָר גערופֿען האָבען זײ דאָס „קאָמונעס“, און האָבען אַרױסגעזאָגט בפירוש, אַז זײ װאָלטען זיך ניט אָבגעזאָגט ס׳זאָל אַ גאַנץ יאָהר זײַן בײַ זײ „קאָמונע“ און די װײַבער זענען געװען אויפֿגעלײגט, און די מאַנסבּלען אודאי, און מיר, קלײנװאַרג, אודאי און אודאי!

געבליבען איז אויפֿ׳ן לעצטען מאָל נאָר פֿיש און פֿלײש און װײַן אויף אַרבע כוסות. מילא, פֿיש — דאָס האָט גענומען אויף זיך געװײנטליך „שױן

איין מאל משה“, ווארום וואו האט אויף דער וועלט נאך אזא בריה, אויף קויפען פיש ווי ער? ער וועט ברענגען צו טראגען פיש, וועט זיין שוין איין מאל פיש! מיט וויין און מיט'ן הרוסת האט מען זיך פארלאזט אינגאנצען אויף מיין טאטען, מחמת דער מבין אויף וויין איז ער, און טובל'ען דאס געפעס האט מען געשיקט אונז, יונגלעך. (פאר די מיידלעך האט מען געפינען אנאנדער ארבייט: העלפען די מאמעס כשר'ן און רייבען און שייערען און פוצען), און מיר האבען פערקאטשעט די הייזלעך און זענען אוועק צום טייך לעבעדיג, פרעהליך. בקצור, ס'איז געווען „ליהודים“, אלע זענען געווען פערנומען, אלע הענד האבען געארבייט, קיינער איז ניט געזעסען לעדיג א מינוט אפילו ביז'ן לעצטען טאג ערב פסח, ביז מע האט פערברענט דעם חמץ, געגאנגען אלע אין מרחץ אריין, געקומען אהיים, איבערגעטהון זיך אלע יום טוב'דיג און מען האט גענומען גרייטען זיך צום סדר.

קאפיטעל ת.

די זייל[illegible]ער „קאמונע“ שאָקלען זיך.

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז צענויפשטעלען די טישען מיט די בענקליך, אויסשטעלען די כוסות מיט די קערות און אויסבעטען די עסבעטען האט גענומען אויף זיך „שוין איין מאל משה“, ווער עס האט איהם נישט געזעהען ארומטאנצען דעם דאזיגען פארנאכט, דער האט גאר קיין שענס ניט געזעהען: די בעקלעך האבען איהם געפלאמט, דאס היטעל איז איהם אראבגעפאהרען אויף א זייט, איין וואנס די לאנגע האט זיך ביי איהם אויסגעצויגען נאך לייניער; ער האט אויסגעזעהען ווי א קאמאנדיר פון א שיף, אדער ווי א פעלדמארשאל אויף דער מלחמה, אדער ווי א גבאי צו הקפות, ער האט נישט געלאזט קיינעם זיך צוריהרען צו קיין זאך: אליין האט ער צונויפגעטראגען ביינקלעך, אליין צונויפגעשטעלט די כוסות, אויסגעשטעלט דאס זאלצוואסער מיט'ן חרוסת מיט די שאר ירקות, און אליין אויסגעבעט אלע פיער עסבעטען (מיין שוואגער דניאל איז אויך געווען פאררעכענט אין קאהן) און אז ס'איז געקומען צו די עסבעטען, האט ער געקאמאנדעוועט מען זאל איהם צונויפטראגען וואס מעהר קישענס.

— נאך א קישען!

— נאט אייך נאך א קישען.

— נאך א קישען!

— נאַט איך נאָך אַ קוּשען.

— נאָך אַ קוּשען!

— וואָס טויג איך אַזוי פיעל קוּשענס?

— נאָך אַ קוּשען!

און ס'איז אויסגעוואַקסען פיער הויכע עסעבעטען... וואָס זאָג איך עסעבעטען? פיער הויכע מויערען, וואָס אַז מען איז געקומען פון שוהל האָ־ גען די פיער בעלי־הבתים בגי אַרפּט זיך מיט אַנגסטען אַרויפדראַפּען אַרויף. און אַז זיי האָבען זיך אַרויפגעדראַפּעט אַרויף און בעזעצט זיך, האָבען זיי מורא געהאַט, זיי זאָלען חלילה ניט אַראָפּפאַלען.

דער ערשטער האָט זיך אַרויסגעחאַפּט דער בעל־הבית הערשקע מאַמ־ צי'ס, ער האָט ניט געזאָגט חס ושלום קיין שום חסרון אויף די עסעבעטען; ער האָט נאָר אַ קנייטש געטהון מיט די פּלייצעס, אַ מאַך געטהון מיט כעס:

— נ—נ—נאַ, אַ עסעבעט!

— האַ? שוין איין מאָל אַ עסעבעט? האָט זיך אָנגערופען צו איהם „שוין איין מאָל משה" מיט אַ שמייכעלע פון אַ גרויסען קינצלער וואָס איז אַליין צופריעדען מיט זיין אַרבייט.

— ס'זאָל ניט זיין דאָס אייגענע וואָס מיט דער סוכה, רופט זיך אָן דער בעל־הבית, הערשקע מאַמצי'ס, מיט אַ שטאָך.

— איך האָב שוין אויך געקלערט דאָס אייגענע, זאָגט דער טאַטע מיינער און מאָסטעט זיך אויף דער עסעבעט, האַלט זיך מיט ביידע הענד אין נאַרטעל און טרעט איין די קוּשענס, ווי מען טרעט אַיין אַ וואָגען היי.

— מיט פרעמדע הענד איז גוט פייער שאַרען, רופט זיך אָב די בעל־ הבית'טע צביה לאה מיט גאַל, און „שוועבעלע" שטעלט זיך איין פאַר איהר משה'ן און טהוט אַ זאָג צום מאַן מיט כעס:

— אומעדום בעדאַרפסט דו אַרויסבעווייזען, אַז דו קענסט! עסעבעטען וואָלט איך זיי געגעבען! לאָזען זיי זיך בעטען!

עס פערשטעהט זיך, אַז צביה לאה קאָן דאָס ניט איבערטראָגען און טהוט אַ זאָג צו מיין מאַמען כלומר'שט אין גוטען מוטה:

— איהר זעהט כתיה לעבען? דאָס שוועבעלע האָט זיך שוין אָנגעצונדען...

און „שוועבעלע" בייגט זיך אָן צו מיין מאַמען און רוימט איהר איין אַ סוד פאַר גאַנץ בראָד:

— איהר הערט, בתיה לעבען? דער סאַמאָוואַר ברוך השם זידט שוין...

און אַלע דערפיהלען אַז אַ חמאַרע רוקט זיך אָן אויף הערשקע מאַמ-צי'ס שטוב, און דאָס פרייליכקייט מיט'ן לעבעדיגקייט וואָס ס'איז געווען ערב פסח איז ניטאָ, אַוועק, אַהעק מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך.

— וואָלט איהר מיר זיין געזונד און שטאַרק, צביה לאה לעבען און פעריל קרוין, פערגעסט ניט אַז ס'איז יום-טוב און מיר זיצען ביי איין טיש! זאָגט צו זיי די מאַמע שטילערהייד, און אויף איהר פנים ליעגט אַזוי פיעל טרויער, אַזוי פיעל אַנגסט, אַז עס פאַרנעהמט מיך ביי'ם האַרצען.

איך פערשטעה איהר טרויער, איך פיהל איהר אַנגסט. איך האָב בעמערקט נאָך בשעת ליכט-בענשען, אַז זי וויינט, וויינט אויף דער דירה וואָס מיר האָבען פערלאָרען און וואָס מיר בעדאַרפען זיצען אין שכנות מיט אַזעלכע גראָבע מענשען, זיצען מיט זיי ביי איין טיש, ביי איין סדר! ערשט פאַראַיאָהרען אין דער צייט איז נעווען ביי אונז אַביסעל אַ שענערער טיש, אַביסעל אַ רייכערער סדר, פאַראַיאָהרען איז דער טאַטע געווען איין מלך, די מאַמע איז געווען איין מלכה און איך בין געווען איין פרינץ. היינט זיצען דאָ צונויפגעקוועטשט עטליכע מלכים, עטליכע מלכות, און אַ סך-אַ סך פרינצען, און אַלע פרינצען נעהען אָנגעטהון יום-טוב'דיג אַזוי שען ווי איך, און אפשר נאָך אַ ביסעל שענער... ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, ס'איז ניט דער פאַראַייאָהריגער פסח! ס'איז ניט דער פאַר-אַיאָהריגער סדר!

מאַמע, איך פערשטעה דיין טרויער! איך פיהל דיין אַנגסט!

קאפיטעל ו.

דער פרינץ נעמט זיך איבער.

און האָטש עס זיצען דאָ אַ סך פרינצען און אַלע נעהען אָנגעטהון יום-טוב'דיג אַזוי שען ווי איך און אפשר נאָך שענער — דאָך פיהל איך, אַז איך בין ניט דאָס וואָס אַלע. און האָטש עס זיצען דאָ עטליכע מלכות, דאָך פיהל איך אַז מיין טאַטע איז ניט דאָס וואָס אַלע טאַטעס און מיין מאַמע איז ניט דאָס וואָס אַלע מאַמעס. אויב יענע זענען מלכים, איז ער אַ מלך איבער די מלכים, וואָרום ער איז דאָ דער שענסטער און דער איידעל-סטער פון אַלע; און אויך די מאַמע איז דאָ די שענסטע און די איידעלסטע

פֿון אַלעֶ. ער קוקט אַרײַן אין סדור אַרײַן, פֿידרט דאָס רעדיל ווי אַיין עֶל־טערעֶר, ווי אַ פֿעלדמאַרשאַל, און אויף איהם קוקענדיג וואָס ער טהוט טהוען איהם נאָך אַלעֶ. אויך די מאַמע איז אַ וועג־ווײַזער פֿאַר די איבריגע ווײַבער, האַלט פֿאַר זיך אַ גרויסען גראָבען קרבן־מנחה, מישט־מישט די בלעטלעך מיט איהרע שענע ווײַסע פֿינגער, און דאָס ווײַסע ליכטיגע פּנים בשעת מעשה שײַנט איהר ווי די זון, און די איבעריגע ווײַבער זעהען אויס קעגען איהר עֶפּיס מאָדנע שוואַרץ ווי די ציגײַנערינס. מאָלט אַיך, מײַן שוועסטער אַסנה איז, קאָן מען זאָגען, אויך נישט קײן מאוס ווײַבעל, נאָר ווי קומט זי צו דער מאַמע! אַנו, פֿאָדערט אויס די גאַנצע וועלט און געפֿינט מיר נאָך אַזאַ יפת תואר ווי מײַן מאַמע! אַיין עבירה וואָס פּנים אָפּט ווײַנען וואָס זי ווײַנט, וואַקסען איהר קישעלעך אונטער די אויגען. אַיין עבירה וואָס פּנים קאָכען וואָס זי קאָכט אַלײַן, ווערען איהר די שענע ווײַסע העֶנד בעצויגען ווי מיט אַ קאָרע פֿון אויבען. אַיין עבירה וואָס צוליעב מײַן שוועסטער אַסנה האָט זי נעבעך געמוטשט ניט לאַנג פֿאַרקויפֿען די פּערל איהרע מיט די אויהרינגליך מיט די פֿינגערליך און זי קאָן זיך איצט ניט בעווײַזען מיט איהר גאַנצען שענקײַט און מיט זיהר גאַנצען גלאַנץ פֿון אַמאָל. די מוטער רחל, אסתר המלכה, שולמית פֿון שיר השירים, די מלכה־שבא — די זענען נאָר אַ דמיון! גיט איהר אָב צוריק די פּערל מיט די אויהרינגליך מיט די פֿינגערליך, ווערט איהר זעהען וואָס הייסט אַ יפת־תואר!.. נאָר פֿאַרפֿאַלען! ניטאָ קײן פּערל! ניטאָ קײן אוידרינגליך! ניטאָ קײן פֿינגערליך! אויסגעטהון! אַוועקגעגעבען! גוואַלד, וואָס האָט צו אונז דער רבונו של עולם? פֿאַר וואָס שטראָפֿט ער אונז אַזוי?! . . . .

— ק—ד—ש! — זינגט אויס דער מלך פֿון די מלכים, דאָס הייסט דער טאַטע מײַנער, קוים־קוים וואָס ער קריכט אַרויס פֿון דער עסײַבעט, נעהמט דעם כּוס אין אײן האַנד, שפּאַרט זיך אָן מיט דער אַנדערער האַנד אַן טיש, פֿאַררײַסט דעם קאָפּ אַרויף, מאַכט צו די אויגען און הויבט אָן דעם שענעם פּסח'דיגען קידוש מיט'ן שענעם פּסח'דיגען נוסח, נאָר מיט עפּיס אַ מאָדנעם טרויעריגען ניגון! — ניין, ס'איז נישט דער ניגון וואָס פֿאַראַיאָהרען! און עס מאָלט זיך מיר אויס, אַז אינים טאַטענס קידוש הערט זיך אַ קלאָג צום בית דין של מעלה, אַ קלאָג פֿאַר דער דירה, פֿאַר דעם אין שכינות זיצען, פֿאַר דער מאַמעס פּערל מיט די אויהרינגליך מיט די פֿינגערליך און פֿאַר די אַלע איבעריגע צרות, יסורים און האַרצוועהטאָג וואָס גאָט האָט זונז מיט זיי בעוויליגט היינטיגעם יאָהר פֿון זײַן ברייטער האַנד.

איהר ווייסט ניט, וואָס האָט צו אונז דער רבונו של עולם? פֿאַר וואָס שטראָפֿט ער אונז אַזוי?!

קאפיטעל ז.

די ווילען פֿון דער „קאמינע" הובען אן פֿאלען.

ווי אַלע גרויסע אידעען, אַזוי איז אויך אַלע גרעסטע אומגליקען וואָס טרעפֿען זיך אויף דער וועלט, נעהמען זיך אָפֿטמאָל פֿון אַ קליינינקייט, פֿון אַ נאַרישקייט. אויך די „קאָמונע", וואָס ווערט באַשריבען ביי אונז אָט דאָ, איז פּלוצים אַנידערגעפֿאַלען, אין סאַמע אָנהויב, און איבער אַ קליינינקייט, איבער אַ נאַרישקייט, ומעשה שהיה כך היה:

ווי באַלד דער טאַטע האָט אָבגעמאַכט דעם קדוש און האָט צוריק אַריינגעזעצט זיך אין דער עסעבעט, האָבען זיך אויפֿגעחאַפּט ביידע מיט אַמאָל, מיין שוואָגער דניאל און אונזער בעל-הבית הערשקע מאַמציס, און האָבען זיך אָבער באַלד ביידע צוריק אַנידערגעזעצט, געוואָרען רויט ווי פֿייער, זיך פֿערשעמט אַ פּנים.

מיינט דער טאַטע צו הערשקע מאַמציס אויף שטום לשון (מחמת נאָך קדוש טאָר מען שוין נישט מפסיק זיין): „נו-אָ!" — דאָס הייסט, ער איז איהם מכבד ער זאָל מאַכען פֿריהער קדוש; ענטפֿערט איהם הערשקע מאַמציס אויף דער זעלביגער שפּראַך: „אי-אָ" און באַווייזט מיט דער האַנד אויף מיין שוואָגער דניאל (אַ גראָבער יונג! ער מיינט אַז ער טאָר שוין אויך ניט מפסיק זיין!); רופֿט זיך אָן מיין שוואָגער דניאל און מאַכט מיט'ן קאָפּ: „אי-אי", דאָס הייסט: איך ניט, לאָז איין אַנדערער מאַכען פֿריהער קדוש! מישט זיך אַריין „שוין איין מאָל משה" (ער האָט תמיד ליעב אַריינמישען זיך!) און טהוט אַ מאַך מיט די הענד: „מי-אָ-נו?" דער פּשט איז: „ממה-נפשך, אָדער דער, אָדער יענער?" ענטפֿערט איהם דערויף דער טאַטע אַליין אויפֿ'ן ווינק: „מע-אָ-אי!" דאָס הייסט: „אַז ניט דער און ניט יענער — טאָ מאַכט שוין איהר פֿריהער קדוש!"

איך ווייס ניט וואָס פֿאַר אַ פֿריילכקייט עס ליגט פֿערבאָרגען אין דער דאָזיגער מימיקע, נאָר אויף אונז, קליינוואַרג, פֿאַלט אָן דערפֿון פּלוצים אַ געלעכטער און נאָך וואָס פֿאַר אַ געלעכטער! מיר שטיקען זיך שטילערהייד אין די קולאַקעס האָבען מורא אַ קוק טהון איינס אויף דאָס אַנדערע, מע זאָל חלילה ניט אויסשיסען. נאָר וויפֿיעל קאָן זיך אַ מענש איינהאַלטען? אַ מענש

איז דאָך גאָר קיין אַייזען, ובפרט אַז סע זיצען ביי'ם טיש קיין עין הרע אַזוי פיעל קלאָפּערס ווייסע חברה'ניקעס, וואָס קאָנען לאַכען, איז גענוג אַז עמיצער פון אונז זאָל געבען אַ חליפּ, אַ הוסט, אָדער אַ שלוקערץ, זאָל זיך דער איבעריגער חברה אויסווייזען, אַז דאָס האָט שוין איינער געוויס אויסגע־שפּאָסען. אין אַזעלכע מאָמענטען, הערט איהר, איז געפעהרליך, מען שפּיעלט זיך מיט פייער, וואָרום וואָס מעהר מען האָט מורא — מעהר לאַכט מען. איהר קאָנט דאָס פּרובען אויף אייערע קינדער, לאָזט אַרויס אַ באַפעהל אַז מען טאָר ביי'ם טיש ניט לאַכען, וועט איהר זעהען וואָס וועט זיך טהון: תחילת וועט מען זיך שטיקען ווי וויט מע וועט קאָנען, נאָכדעם וועט ווערען אַזאַ שיסערייַ, אַז איהר וועט סוף כל סוף אַליין אויך אויסשיסען אַ געלעכטער. דעם שכל דערפון ווייסען מיר ניט; לאָזען די חכמים, וואָס גיבען זיך אָב מיט אַלערליי חכמות, אויפקלערען די דאָזיגע חכמה אויך, און מיר וועלען זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער קדוש.

אַז גאָט האָט געהאָלפען, די מלכים האָבען שוין מיט נאָטס הילף אַלע אָבגעמאַכט קדוש און ס'איז געקומען צו אונז, קליינוואַרג, איז אויפגעשטאַנען הערשקע מאַמצי'ס בן, דער עלטערער (אַייזיק), און האָט אָנגעהויבען זאָגען דעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי“, אויף אַ מאָדנעם קול גלייך ווי עמיצער וואַרגט איהם, האָט דער יונגערער ברודער זיינער (איציק) אַרויסגעלאָזט אַ מין „קכי“, האָט זיך דער דריטער (הילק) צולאַכט און דער קליינער (ישראליק) נאָך איהם, און נאָך זיי שוין מיר אַלע, און אַייזיק אַליין אויך בתוכם און אַזוי איז ער זאַסטרעמפּעט געוואָרען אין מיטען, ניט אַהין, ניט אַהער, אַזש געוואָרען ברוין און בלוי, ס'איז געוועזען אַ רחמנות צו קוקען אויף איהם! איז אויפ־געשטאַנען הערשקע מאַמצי'ס און האָט איהם אַראָבגעלאָזט אַ פּאַטש פון אויבען אַראָב און אַרויסגעוואָרפען איהם פונ'ם טיש און אַ זאָג געטהון דער ביי ווי זיין שטייגער איז: „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיך!“ און אַ מאַך געטהון צום אַנ־דערען (צו איציקען) ער זאָל אויפשטעהן מאַכען קדוש.

האָט זיך איציק אויפגעחאַפּט ווי אַ מזיק און אַ זאָג געטהון דעם אייגענעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי“ שוין אַביסעל צו הויך, צו גייציג, אַזוי אַז ער האָט זיך אַ פּנים אַליין איבערגעשראָקען פאַר זיין קול און האָט זיך געוואָלט אַראָבלאָזען נידעריגער מיט אַ טאָן, האָט איינער פון דער חבריא אַ מאַך געטהון: „עהיט!“, האָט שוין איציק דערפאַר נישט געקאָנט זאָגען אַ וואָרט, אַזוי שטאַרק האָט דאָס איהם געשטיקט. האָט ער נעבעך געחאַפּט פון זיין טאַטען, הערשקע מאַמצי'ס, דעם זעלבען פּסק וואָס אַייזיק, דאָס הייסט:

„פּיטש-פּאַטש אי ניקאַקיך!“ און אויף איציק'ס אָרט איז שוין געשטאַנען דער דריטער (הילִיק).

דער דאָזיגער הילִיק האָט נאָר אָבגעזאָגט אַ האַלבען „סברי מרנן“, דעם „רבנן ורבותי“ האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויסזאָגען. איהם איז געפֿעלען געוואָרען גראָד אַצונד אַ קוק טהון אויף מײַן שוואָגער דניאל'ס קינדערלעך און דערזעהן, ווי די דרײַ האַלטען זיך בײַ די געזולעך, אָנגעבלאָזען די בעקלעך ווי די פּאַחירלעך, אָט אָט ווערען זיי צוזעצט.

און אָט אַזוי האָט איטליכער בעזונדער בעקומען פֿון הערשקע מאַמצי'ס זײַן פּסק: „פּיטש-פּאַטש אי ניקאַקיך!“ געמוזט אָבטרעטען דעם אָרט איינער דעם אַנדערע'ן ביז ס'איז געקומען צו „איין מאָל משה'ס“ קינדער (צו יואַליקלען מיט שואַליקלען). און אַז יואַליקעל האָט זיך אָוועקגעשטעלט מאַכען קדוש, האָט ער שוין נישט געקענט אַרויסלאָזען אפילו דאָס ערשטע וואָרט „סברי“ און האָט זיך באַלד אויפ'ן אָרט פֿאַרגאַנגען אויף טוידט. דעמאָלט איז אָנגעפֿאַלען אַ געלעכטער שוין אויף אַלעמען. עס האָבען געלאַכט גרויס און קליין: דער טאַטע און די מאַמע און „איין מאָל משה“ און אַלע ווײַבער. עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען אין דער מיטט, אַז עס לאַכען די כוסות, די טעלער מיט די לעפֿעל מיט דער לאָמפּ, מיט די וועגד — אַלע און אַלעס האָבען געלאַכט.

ניט געלאַכט האָט נאָר איין הערשקע מאַמצי'ס מיט די בייזע אויגען. ער האָט געלאָזט יואַליקלען אַ ביסעל זיך אויסלאַכען; נאָכדעם איז ער אויפֿגעשטאַנען, פֿאַר כעס אַ פּנים פֿערגעסען אַז יואַליקעל האָט אַליין אַ טאַטען ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, אַ טאַטען וואָס האָט אַליין אויף הענד איין קאָן זיך אַליין אָברעכענען מיט זײַן קינד, און ער האָט איהם אַראָבגעלאָזט דעם איינגענעם „פּיטש-פּאַטש אי ניקאַקיך!“ וואָס זײַנע איינגענע פֿיער בנים, און דער גאַנצער עולם איז געוואָרען איבערראַשט. געוויינטליך האָט די דאָזיגע מעשה בעדאַרפֿט פֿאַרדריסען יואַליקעלס מאַמע און „שוועבעלע“ האָט אַ בלישטשע געטהון מיט די אויגעלעך און אַ זאָג געטהון צו צביה-לאה'ן:

— טאָמער וואָלט איהר געזאָגט אײַער מאַן, סע זאָל איהם אָבדאַרען די הענטעלעך?

האָט צביה-לאה לאַנג נישט געקלערט און באַלד אויפ'ן אָרט אַ זאָג געטהון צו „איין מאָל משה'ן“ אויף איהר מאַנסבילשע שטימע.

— טאָמער וואָלט איהר געזאָגט אײַער חײַב, ס'זאָל זיך איהר שטעלען דאָס שוואַרצע פּיסקעלע אויף אַ זייט?

וואס ווייטער איז געווען, — קאן איך אייך ניט באשרייבען. דאס הייסט קאנען קאן איך, נאר איך וויל ניט. עס פאסט ניט. ס'איז ניט שען פאר קיין מלכה'ס וואס זיצען אויבען אן ביי דער רעכטער האנד פון זייערע מלכים, ס'איז ניט שען ניט פאר זיי און ניט פאר אונז און ניט פאר אייך, ס'איז א חרפה א בזיון פאר לייטען... לאמיר בעסער מאכען א שווייג...

———

עפילאג פון דער קאמונע.

אויף מארגען, צום צווייטען סדר, איז שוין יעדער געזעסען ביי זיך ביי זיין טיש און אבגעריכט דעם סדר ווי גאט האט געבאטען, — געזעסען טאקי אלע אין חדר, ביי הערשקע מאמצי'ס אין זאל, נאר איינס צום אנדערען מיט'ן אונטען, שטארק אנגעדרודעלט... און מען האט קוים דערלעבט דעם ערשטען טאג חול-המועד, מע זאל זיך קאנען צוטהיילען צוריק מיט די מצות, מיט דער שמאלץ און מיט די אייער און מיט די קארטאפלים און מיט די שאר ירקות, אפילו דאס דייזשקעלע בארשט האט מען געמוזט צוניסען אין בעזונדערע טעפּ, און בשעת מעשה האבען די ווייבער געוויינטליך ניט געלייגט קיין כבוד איינע אויף דער אנדערער, זיך דורכגעווארפען מיט שטעכווערטלעך און אנצוהערעניש'ען אויף די מאנסבלין.

— קאמונעס" האט זיך זיי פארגלוסט! משוגעים האבען דאס אויסגעטראכט און נאראנים טאנצען נאך! נאט אייך גאר „קאמונעס"! זיבעצעהן „קאמונעס" די שונאים אין קאפּ און אין הארצען און אין די קישקעס!

נאך פסח איז דער טאטע געגאנגען איבער'ן שטאדט זוכען איין אנדער דירה אויף צו דינגען, און אויף איהם קוקענדיג אויך „שוין איין מאל משה".
צביה-לאה איז אפילו געווארען ווייך ווי טויג אין הערשקע מאמצי'ס האט א זאג געטהון כלומר'שט פארביינדיג, אז תיכף נאך שבועות אם ירצה השם שטעלט ער זיך אי ערדעקען דעם דאך, עס האט זיי אבער געהאלפען ווי א טויטען באנקעס. מאמע האט געזאגט שטילערהייד דעם טאטען, איין מאל פאר אלע מאל, אז זי אומיסט וויל זי דא אויך ניט זיצען! אין דרויסען חלילה, אבי ניט ביי הערשקע מאמצי'ס!

אט אזוי האט זיך פון דער ערשטער „קאמונע" ביי אונז אין מאזעפעווקע אויסגעלאזט א טייך.

מיט'ן עטאַפּ

עטאַ

(ערצעהלונג).

קאפיטעל א.

המן איוואַנאָוויטש פליסעצקי.

אזוי האָט מען גערופען דעם נייעם פריסטאַוו, וואָס איז אַראָבגעקומען קיין טעפליק. דאָס הייסט, דער אמת׳ער נאָמען זיינער איז געווען גאָר אַהאַמען נאָן אַפאָנעגענאָוויטש, נאָר די טעפליקער יודען, וואָס האָבען ליעב צונעמעני׳שען, האָבען איהם משנה שם געווען איבער צוויי טעמים: ערשטענס איז המן איוואַנאָוויטש אַסך קורצער און אַסך גרינגער אויסצורעדען; צווייטענס האָט ער אויסגעזעהן, ווי דער גאָר, גערעדט אויס אַ-האַ-מען-נאָן אַ-פאָ-נע-גע-נאָ-וויטש. דאָס איז נומער איינס, והשנית זינט טעפליק איז אַ שטאָדט, געדענקט מען נאָך ניט אַזאַ המן אַ פריסטאַוו ווי דער (!) צווייטער נייער פריסטאַוו המן איוואַנאָוויטש פליסעצקי. אין טעפליק זענען שוין געווען אַלערליי פריסטאַוועס, אי גוטע אי שלעכטע, אי נעמערס אי נקי כפים׳ניקעס, דאָס הייסט, אַזעלכע וואָס פשוט נעמען זיי ניט, סיידען אַמאָל אונטער אַ יום טוב „לשנה טובה“, וואָס רעכענט זיך ניט, אָדער אַ מתנה, צום טאָג פון געבאָרען, און ווער זאָגט זיך אָב דערפון... מיר זענען אַלע אַמאָל געבאָרען געוואָרען, און דער טאָג פונ׳ם געבאָרען איז ביי יעדען מענשען אַ יום-טוב, איינגעפיהרט פון קדמונים, נאָך פון פרעה מלך מצרים. ווי מיר ווייסען דאָס פון דער הייליגער תורה, אַז אינ׳ם טאָג פון זיין געבוירען האָט פרעה געמאַכט אַ סעודה פאַר אַלע זיינע קנעכט, דאָס שר המשקים אַרויסגעלאָזט פון טורמע און דעם שר האופים אויפגעהאָנגען אויף אַ בוים, אַזוי ווי יוסף האָט זיי פותר חלום געווען מיט דריי טאָג פריהער... אָנגעקומען קיין טעפליק, האָט ער זיך צום אַלעם ערשטען גענומען רייניגען דאָס שטעדטיל, נאָר ריינעגען וואָס ריינעגען הייסט. די טעפליקער פערד-גנבים, וואָס האָבען אַ שם אויף דער גאַנצער וועלט, האָט ער אין איינע צוויי

חדשים אויסגעהוליכערט, נישט געלאָזט פון זיך, איהר וואָלט זאָגען, איינעם אויף אַ רפואה. אויף וועמען ער האָט נאָר געהאַט אַ שטיקעל אויג, האָט ער איהם געפּאַקט, נישט געמאַכט קיין לאַנגע שיהות און אָבגעשיקט מיט'ן עטאַפּ קיין הייסין אין טורמע אַריין, — לאָז מען זיך מיט איהם דאָרטען רעכענען. נאָכדעם האָט ער זיך גענומען צו די גאַסען און צו די יודען. די גאַסען האָט ער געוואָלט מען זאָל האַלטען ריין, נישט וואַרפען קיין מיסט גלייך אין פּנים אַריין, ניט ניסען קיין פּאָמעניצעס ביי דער טיר און נישט טהון קיין אַנדערע זאַכען וואָס ניט שייך... און די יודען האָט ער געוואָלט זאָלען זונטאָג פאַר האַלבען טאָג ניט עפענען קיין קלייטען, מלמדים זאָלען ניט קנעלען אָהן שיינצעטליך און קיין ערוב אין שטאָדט זאָל ניט זיין, מע וועט זיך באַגעהן, האָט ער געזאָגט, אָהן דעם דאָזיגען „טעלעגראַף“ אויך... און אפילו אין שוהל, טאָמער האָבען זיך יודען צושלאָגען, צואַמפּערט פאַר „אַתה הראית“, מכבּד געווען איינס דאָס אַנדערע מיט פּעטש, האָט ער זיך אויך ליעב געהאַט אַריינמישען. אָט אַזאַ רשע איז דאָס געווען!

מילא די קלייטען מע זאָל האַלטען צוגעמאַכט האָט ער גע'פּועל'ט. אַ טאָמער ניט אַזוי פּינקטליך ביז דוקא 12 אַ זייגער, האָט ער זיך שוין געמאַכט ניט וויסענדיג, וואָרום ער האָט שוין קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט; וואָס ער האָט געקענט, האָט ער געטהון; נאָר זיין אַ שומר ביי די יודישע קלייטען, אַכטונג געבען טאָמער עפענט אויף אַ יוד אַ האַלבע טיר, דאָס איז דאָך אַ זאַך וואָס אוממעגליך. וועהט איהר, מיט'ן עירוב האָט ער די ערשטע צייט יאָ געהאַט אַביסעל צרות. אַלע פרייטאָג צו נאַכטס פלעגט מען דעם עירוב אָנציהען און שבת אין דערפריה פלעגט ער איהם אַראָבּרייסען, און אויף איבּעראַכטאָג שבת איז אויסגעוואַקסען אַ פרישער עירוב, און אַזוי עטליכע מאָל כסדר. און וויפיל ער האָט ניט נאָכגעקוקט דורך די שומרים, ווער סע ציהט אָן דעם עירוב, האָט ער ניט געקאָנט חאַפּען דעם גנב, ביז ער האָט זיך אַליין מיט זיין כבוד געמוזט איין מאָל בעהאַלטען אין דרויסן אין אַ ווינקעלע און איז אויסגעזעסען די גאַנצע נאַכט און געקלערט, און ערשט העט-העט אַרום פאַרטאָג האָט ער געפּאַקט פּייסי דעם שמש'ס יונגעל, סאַמע ביי דער רעכטער אַרבּייט ווי ער פאַרדרעהט דאָס שטריקעל, האָט ער איהם אָנגענומען פאַר'ן לינקען אויער און אָבגעפיהרט איהם אין סטאַן אַריין און פאַרשפּאַרט אויף אַ גאַנץ טאָג אין „חדר“. פון דעמאָלט אָן איז מיזפּליק געבליבען אָהן איין עירוב עד היום הזה און דער עולם האָט אָנגעהויבען טראָגען אים שבת נאַטיכליך און זייגערס אויף וואָס די וועלט שטעהט.

נישט אַזוי גרינג איז איהם אָנגעקומען די מלחמה, וואָס ער האָט געפיהרט מיט די מלמדים, די מלמדים האָבען איהם געטהון צום טויט. אָט האָט ער געפאַקט אַ מלמד מיט צוואַנציג תלמידים און צוגעמאַכט דעם חדר, און אָט האָט ער איהם געחאַפּט מיט די אייגענע תלמידים שוין אין איין אַנדער געסיל. צוגעמאַכט דעם דאָזיגען חדר אויך און געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל, ער טהוט אַ קוק — אַהאַ! ער האָט זיך פערקליבען ערגיץ אויף אַ בוידעם אין דער ווייבערשער שוהל און פון דאָרטען זיך געלאָזט הערען מיט'ן געזאַנג פון זיינע צוואַנציג תלמידים — איין אומגליק מיט די יודישע קינדער, מען קאָן זיי גאָרנישט אָבטרייבען פונ'ם לערנען! „ממה נפשך, האָסט דו זיך שוין פערקלויבען אויף אַ בוידעם קנעלען, טאָ זיץ דאָרטען און קנעל צוזעצטערהייד אין דער קרענק און ליאַרעם ניט אַזוי, לאָזען חאָטש מיינע אויערען ניט הערען!...“ אַזוי האָט געטענה'ט פּליסעצקי מיט'ן מלמד און האָט איהם געשוואָרען, אַז טאָמער חאַפּט ער איהם נאָך אַמאָל, שיקט ער איהם אַרויס פון טעפּליק אין פיער און צוואַנציג שעה. דער מלמד האָט די מעשה גאַנץ גוט אויסגעהערט און געטהון זיינס, אַראָבגעלאָזט זיך פון דער ווייבערשער שול און אַראָבגענידערט ערגיץ אין אַ קעלער און דאָרטען געקנעלט און חזקא מיט אַ נגון, מיט'ן געוויסען מלמד'שען נגון, וואָס אָהן איהם האָט דאָס יודישע לערנען פונקט אַזאַ טעם, ווי דער קאַלטער קוגעל וואָס די היינטיגע אַריסטאָקראַטען אין די גרויסע שטעדט עסען אין דערוואַכען... המן איוואַנאָוויטש האָט אַזוי לאַנג „געוואָיעוועט“ מיט די מלמדים, ביז ער האָט אַ שפּיי געטהון אויף זיי און האָט זיך געמאַכט כלא ידע...

קאפיטעל ב.

דער טעפליקער נגיד שלום־בער טעפליקער פון טעפליק.

מחמת אין טעפּליק זענען די איינוואָהנער צום מייסטען יודען, האָט דער נייער פּריסטאַוו געהאַט צו טהון כמעט נאָר מיט יודען, און ער האָט זיך אין אַ קורצער צייט באַקענט מיט אַלע טעפּליקער בעלי בתים, געוואוסט יעדען איינציגען ביי'ם נאָמען. געוואָהר געוואָרען ביי זיי אַלסדינג, די גרעסטע סודות, גערעדט מיט זיי האַלב אויף יודיש און גיך, געוואָרען צוגעלאָזט, חייך ווי וואַקס — אַ גוטער ברודער!

די נגידים, די פיינע־בריה'ס, די קאָכלעפלען, די וואָס האָבען ליעב געוועלטיגען, אַז זיי האָבען דערזעהען, אַז דאָס פּריצ'ל לאָזט זיך צו, האָבען

זיי אָנגעהויבען זיך אײַנקויפען צו איהם תחלת מיט אַ שטיקעל שבת'דיגע פיש („זשידיווסקאַ ריבאַ"), אַ גלעזיל פסח'דיגען בראָנפען, („פייסאַחאָווקאַ") פאַרביסען מיט אַ שטיקעל יודישע מצה („זשידאָווסקאַיאַ מאַצאַ"), און נאָכ־דעם האָבען זיי זיך שוין געפרופט אונטערפאָהרען צו איהם מיט אַ שמייכעלע — נתן'ען איהם עפּיס אין יד אַרײַן, האָבען זיי אָבער געחאַפּט פונ'ם דאָזיגען המן אַזאַ מאוס'ען פסק, אַז זיי וועלען שוין פאַרזאָגען קינדס קינדער, אַז מע זאָל יענעם אין יד אַרײַן קיין מעות ניט נתנ'ען, איידער מע ווייסט איהם, ווער ער איז און וואָס פאַר איז...

— טי דומאַיש, יאָסקאַ, פאָדשמיראָוואַט מעניאַ טוואָימי מעות'אַמי, זנאַטשיט טי גרויסער מאַשעניק! אַ נעם איהם אַ חדר! *).

די ווערטער „אַ נעם איהם אַ חדר" זענען ביי איהם תמיד געווען פאַרטיג אויף דער צונג, און געהייסען האָט דאָס אײַנזעצען, פאַרשפאַרען, אָדער אָבשיקען מיט'ן עטאַפּ אין דער שטאָדט אַרײַן, קיין הייסין. און האָט ער די דאָזיגע ווערטער אַרויסגעלאָזט פונ'ם מויל, איז שוין געווען פאַרפאַלען, כל מלכי מזרח ומערב האָבען שוין דערצו ניט געקאָנט העלפען גאָר ניט! אָט אַזאַ מין נפש איז דאָס געווען! און דער גוטער יאָהר זאָל איהם וויסען, — האָט זיך אַרײַנגעחאַפּט צו איהם אין די האַנד אַרײַן אַנ'אָרעמאַן, וואָס האָט ניט מיט עפּיס צו געהן, האָט דער דאָזיגער רשע אַרויסגענומען פון זײַן אייגענער קעשענע אַ קערביל אָדער צוויי און געשענקט אַ נדבה, און אַ זאָג געטהון דערביי אויף זײַן אויסגעמישט לשון:

— נאַ טיבע מילאָסט חסד נאַ וועצאָזעם **).

נאָר אויף וויפיל ער האָט רחמנות געהאַט אויף אַנ'אָרעמאַן, אַזוי פיעל האָט ער פײַנט געהאַט אַ נגיד. און ווער שמועסט אַ טעפּליקער נגיד און ווער שמועסט נאָך דעם טעפּליקער נגיד שלום-בער טעפּליקער פון טעפּליק — איהם האָט ער גאָרנישט געקאָנט סובל זײַן און לאַנג-לאַנג געזוכט אויף איהם אַ חטא און נישט געקאָנט געפינען ביז גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער האָט איהם געפּאַקט. ומעשה שהיה כך היה:

דער דאָזיגער שלום-בער טעפּליקער פון טעפּליק אַ חוץ וואָס ער איז געווען אַ יוד אַ נגיד, איז ער געווען אַנ'עקשן און אַ גדלן און אַ גרויסער בעל נצחון. האָט זיך איהם עפּיס פאַרוואָלט אַ זאַך, און האָט ער זיך שוין אײַנ־

*) דו רעכענסט, יאסי, מיך אונטערשמירע מיט געלד, איז א סימן, אז דו ביזט א שווינדלער, זעצט איהם אײַן!

**) נא דיר א גמילות חסד אויף הוצאות.

געשפארט, איז געווען גרינגער נעמען און אריבערטראגען טעפליק אויף אנאנדער זארט איידער איבערשפארען שלום-בער'ן. אז המן איוואנאוויטש האט ארויסגעגעבען זיין באפעהל אז מע זאל דאס מיסט אין דרויסען ניט ווארפען און די פאמעניצע ביי דער טיר נישט גיסען, האט שלום-בער טעפליקער פון טעפליק געפרעגט א קשיא: „וועמענס עסק איז דאס? ס'איז מיין מיסט מיט מיין פאמעניצע, מעג איך מיר טהון מיט דעם וואס איך וויל".

— רב שלום-בער, האט מען זיך געפרופט איהם איבערשפארען — דער המן וועט דערזעהען די פאמעניצע וועט זיך טהון חושך!

— מיט'ן קאטער! האט דערויף געענטפערט שלום-בער, וואס האט פיינט געהאט צו רעדען א סך ווערטער.

— רב שלום-בער, איהר וועט חאפען אניאקט!

— זיבען און זיבעציג אקטען!

— רב שלום-בער, מע וועט זיך חלילה אויסגליטשען נעבען אייער שטוב און די שעה זאל ניט זיין אויסברעכען א פוס.

— האלז און אקען! — האט שלום-בער געענטפערט און געהייסען, מע זאל שיטען מיסט און גיסען פאמעניצעס אויף וואס די וועלט שטעהט!

איז געקומען צו איהם פליסעצקי מיט פאליציע און האט איהם געמאכט אניאקט, האט שלום-בער זיך אנידערגעשטעלט מיט איהם אביסעל אויסטענה'נען גאנץ ברייטליך, ווי א נגיד קען, האט איהם פליסעצקי געלאזט בעטען ער זאל בעסער שווייגען און בשעת מעשה געזאגט איהם א פאר הארטע ווערטער: „יודישע חוצפה" („זשידאווסקאיע נאחאלסטווא"), שווייג דו יודישע צורה"! („מאלטשי זשידאווסקאיא ראזשא") וכדומה נאך אזעלכע מינים קאמפלימענטען; האט דאס אונזער נגיד פארדראסען און ער האט מכבד געווען דעם פריסטאוו מיט'ן נאמען המן, געזאגט איהם פאר עדות, אז ער איז אן אמת'ער המן, אט דער המן וואס אין דער מגילה! — האט מען דאס פארצייכענט אין פראטאקאל. און אונטערגעפיהרט אונטער אזא „סטאטיא", אז מע האט אונזער שלום-בער טעפליקער פון טעפליק פארמשפט מחילה זיצען צוויי וואכען — און עס האט נישט געהאלפען קיין שום רבונו של עולם!

סע פארשטעהט זיך, אז גאנץ טעפליק האט זיך געווינט, געגאנגען חאדאראם פון אזא מעשה. סטייטש, מע האט פערמשפט דעם נגיד צוויי וואכען בתורמע! די גאנצע שטאדט איז ארויסגעגאנגען אנקוקען, ווי מע פיהרט שלום-בער'ן אין „חדר" אריין. סע איז נישט געבליבען, ווי מע זאגט, קיין קינד אין ווינקעל, און שלום-בער טעפליקער פון טעפליק, אז מע האט איהם

דורכגעפֿירט איבער׳ן מאַרק אין „סטאַן“ אַריין, האָט ער אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ, און זיין ווייב סטיסי-פּערל די נגידית האָט זיך פֿאַר בזיון בעהאַלטען אין דער היים, און דער גאַנצער עולם איז געשטאַנען, געקוקט און געשוויגען, איינציינציג אין הארצען דוקא געוועזען צופֿריעדען: ערשטענס אַ מצוה, לאָז אַ יוד אַ נגיד ניט זיין ביי זיך אַזוי תקיף און צווייטענס, האָט מען שלום-בער טעפּליקער פֿון טעפּליק גלאַט נישט ליעב געהאַט אין שטאָדט דערפֿאַר וואָס ער איז געוועזען, ניט אויסגערעדט זאָל זיין אַ גרויסער „דבר-אַחר“ אַ קמצן, און זיין ווייב סטיסי-פּערל האָט געזשאַלעוועט אַ יודען אַ שטיקעל ברויט, האָטש זיי זענען געוועזען, ווי מע זאָגט אין טעפּליק, „אָנגעשטאָפּט מיט געלד“ און קיין קינדער האָבען זיי אויך ניט געהאַט. „ווען איך זאָל האָבען זייער געלד, האָט זיך יעדער טעפּליקער געווינשעוועט און האָט באַלד געמאַכט אַ גרויסע הנחה — ווען איך האָב האָטש האַלב, האָטש אַ דריט חלק פֿון זיי, וואָלט די שטאָדט פֿון מיר אַ סך מעהר הנאה געהאַט!..“ און עס קאָן זעהר זיין; נאָר אַזוי ווי אין טעפּליק האָט געהאַט געלד נאָר איין שלום-בער טעפּליקער און זיין ווייב סטיסי-פּערל און ווייטער קיינער ניט, האָט דערפֿון אין טעפּליק קיינער קיין הנאה נישט געהאַט: ניט די שטאָדט, ניט שלום-בער דער נגיד, ניט זיין ווייב די נגידית, און אפשר האָבען די צוויי יאָ געהאַט הנאה פֿון דעם? עס ווענדט זיך, וואָס ביי אייך ווערט אָנגערופֿען הנאה, אַז איהר פֿאַרנעהמט אומעדום דעם אויבען אָן, סיי אין שוהל, סיי אויף אַן אַסיפה, סאַי אויף אַ שמחה; אַז איטליכער טראָגט אייך אַקעגען דעם גוט שבת, דעם גוט יום טוב, דעם גוט מאָרגען; אַז בשעת איהר רעדט, שווייגט מען און וואָס איהר זאָלט ניט זאָגען, איז דאָס אַ חכמה. הנאה הייסט אַז איין מאָל אין יאָהר שמחת תורה קומט זיך צונויף דער גאַנצער עולם צום נגיד שלום-בער טעפּליקער פֿון טעפּליק כלומר׳שט אויף „פּראַקעס“, ער זיצט כמלך בגדוד אויבען אָן און הייסט דעם עולם נעהמען צו ביסליך בראָנפֿען, און סטיסי-פּערל די נגידית קוקט אין די גלעזלעך אַריין... מע זינגט אַ נגון, און מע חאַפּט אַ טענצעל, וכדומה אַזעלכע מינים פֿערגניגען, וואָס אויב איהר זענט ניט קיין טעפּליקער, קאָנט איהר גאָר ניט האָבען אין דעם קיין שום געפֿיהל. און גלאַט וואָס איז ווערטה דאָס, אַז אַ מענש פֿיהלט, אַז ער איז איינער, אַז נאָר ער איז דער „עפּיס“, ער. און ווייטער קיינער.

אין טעפּליק איז געוועזען נאָר איין שלום-בער טעפּליקער; אין טעפּליק איז געוועזען נאָר איינער אַליינער און ווייטער קיינער.

קאַפּיטעל ג.

אַ פֿרײליכער קבצן.

אין טעפּליק װאָלען ניט זײַן קײן מסירות און קײן מוסרים, ד. ה. מענשען װאָס געבען אַכטונג אײנס אױפֿס אַנדערע, אַז מע זאָל ניט מאַכען קײן פֿערברעכען און קײן פֿאַלשקײַטען, װאָלטען נײַען און נײַנציג חלקים עבירות פֿערבליבען אונבעשטראָפֿט, און טעפּליק װאָלט געװען פֿול מיט בעל־עבירה'ניקעס װי להבדיל אין סדום. נאָר מחמת אין טעפּליק גיט מען שטאַרק אַכטונג אײנס אױפֿס אַנדערע, און אַז מען דערװעהט עפּיס אַן־עולה, אױף יענעם, אָדער מע הערט, אָדער מע שמעקט אָן, אָדער סע דאַכט זיך נאָר אױס, אַז יענער האָט געטהון אַן־עולה, נעמט מען און מע שרײַבט אַװעק „צו נאַטשאַלסטװע" עטליכע װערטער, אַ װ י און אַ ז ו י איז די מעשׂה, טאָמער גלױבט איהר ניט, זײַט זיך מטריח אַ ה י ן און אַ ה י ן — װעט איהר דאָרט געפֿינען ד אָ ס און ד אָ ס... אַי טאָמער לאָזט זיך נאָכדעם אױס אַ בוידעם, איז אױך אָהן אַן־אומגליק, קומען קומט דערפֿאַר גאָר ניט, װאָרום אונטערשרײַבען דעם אײגענעם נאָמען איז ניט נױטיג, איהר קאָנט זיך חתמ'נען פֿאַרשטעלט: אָדער „איש אמת" אָדער אַ „גוטער פֿרײַנד" אָדער אַ „פֿרײַנד פֿונ'ם דין" אָדער גאָר אָהן אַ שום חתימה מאַכט אױך ניט אױס, אַבי איהר האָלט אָנװײַזען װאו ה י ן מען זאָל געהן און װאָס מען זאָל זוכען... פּליסעצקי האָט זיך, נישקשה, געמעגט בערי׳המען, אַז קײן שפּיאָנען בעדאַרף ער נישט האָבען, די טעפּליקער בעלי־בתים זענען אַלײן גוטע שפּיאָנען.

נאָך אַזאַ מין הקדמה װעט אײַך שױן קײן חדוש ניט זײַן, װאָס מע האָט אײן מאָל אין אַ שענעם פֿרימאָרגען בעלאַנגערט בעריל דעם רױטען, מיט דעם קרומער פֿוס, פּונקט אין דער מינוט װען ער איז געזעסען אױף דער ערד, די פּאָלעס פֿון דער קאַפּאָטע פֿאַרקאַטשעט און אונטערגעשטעקט אין גאַרטעל אַרײַן, איבער אַ גרױסען בוטעל מיט ראָזינקעס װײַן און צוגאָסען איהם אין קלײנע פֿלעשליך, װאָס ער אַלײן טאַקי פֿלעגט זײ נאָכדעם פֿרײַטאָג צוטראָגען אױף קדוש, געשמאַק געקײַט מיט'ן מויל די פּראָבקעס און צוגעקלאַפּט פֿון אױבען מיט דער האַנד און שטאַרק געשװיצט. פּליסעצקי האָט פּאַװאָליניקע אױפֿגעעפֿענט די טהיר, בעטראַכט בעריל דעם רױטען װי ער אַרבײַט, געשטאַנען אַ פּאָר מינוט אױף דער שװעל, זיך איבערגעקוקט מיט פּאָליציע, און אַז בעריל האָט אױפֿגעהױבען די אױגען און

— —

דערוועהען — המן איוואַנאָוויטש שטעהט ביי דער ניר, איז ער אויפגעשפּרונגען פון דער ערד, צוגעגאַנגען צו איהם מיט'ן קרומען פּיסקעל, אַ קוק געטהאָן איהם גלייך אין די אויגען אַריין, ווי איינער רעדט: „די ווילסט מיך מסתמא שטראָפירען? שטראָפיר מיך, וואָס ווילסטו ביי מיר נעהמען? דעם דלות"?

ווי קומט דאָס וואָס אונזער בעריל איז געוועזען אַזוי תקיף? ווייל ער האָט נישט געהאַט וואָס צו שרעקען זיך. אמת, ער האָט געמאַכט פון ראָזינקעס וויין, צוגעזאָגט איהם אין פלעשליך און צוטראָגען איהם צווישען בעקאַנטע אויף קדוש און דערפון טאַקי געלעבט, נאָר אַז אָך און וועה איז געוועזען צום וויין און אַז אָך און וועה איז געוועזען צום לעבען! דער וויין איז נישט געוועזען קיין וויין, דאָס לעבען איז נישט געוועזען קיין לעבען; גאָר נישט, אַבי יוצא זיין, מאַכען אַ ברכה „בורא פרי הגפן", פּאָרט נישט קיין פּראָסטער בראָנפען, און אַ שטיקעל טהועכטס. אַ פּרנסה איז דאָס פּאָרט, ... האָבען האָט ער דערפון געהאַט משטיינס־געזאָגט וואַסער אויף חלה, ... אַלין גלייכער ווי גאָר נישט... וועה־וועה, וויפיעל יודען זענען פאַרהאַן ... טעפּליק וואָס טהוען גאָרנישט און פאַרדינען גאָרנישט און האָבען גאָרנישט, אָבער טאַקי לחלוטין גאָרנישט!

און טאַקי אָט די דאָזיגע „גאָרנישטדיגע" יודען, וואָס טהוען גאָרנישט און פאַרדינען גאָרנישט און האָבען גאָרנישט, האָבען זיך מתקנא געוועזען אָן בעריל דעם רויטען, וואָס לעבט „ווי אַ מאַגנאַט", האָט אַלע שבת פיש און פליישׁ, זאָגט מען, און קוילעטש אַוודאי, און קינדער אין חדר האַלט מען. און דעם אַ קליידעל מאַכט מען, און אַ ציג אַנאייגענע האָט מען — און אַלץ פונים ביסעל ראָזינקעס, וואָס ער „פערקאַלעפּוטשעט" און מאַכט דערפון וויין אויף קדוש! האָט מען גענומען און מע האָט אַוועקגעשריבען פליסעקין אַ בריעף מיט'ן געוויסען נוסח, וואָס הויבט זיך אָן בזה הלשון:

„אַזוי ווי מיר האָבען שטענדיג אין זינען נאָר קאַזנאַ מיט איהרע אינטערעסען, און אַזוי ווי פאַר דער קאַזנאַ איז דאָס געווים אַ גרויסער היזק טאָמער האַנדעלט איינער אָהן אַ פּאַטענט, און אַזוי ווי בעריל דער רויטער, אָן זשע בערקאַ קריוואַק האַנדעלט מיט וויין אָהן אַ שום פּאַטענט שוין אַזוי פיעל יאָהרען, און אַזוי ווי ער אַליין, בעריל דער רויטער, אָן זשע בערקאַ קריוואַק מאַכט איהם טאַקי מיט זיינע אייגענע הענד, און אַזוי ווי די רעכטע פאַבריקאַציע קומט נאָר ביי בעריל דעם רויטען, אָן זשע בערקאַ קריוואַק, און אַזוי ווייטער".

דאָס תקיפות פון אַ גאַרעמאַן איז גאָר קיין קאַטאַוועס נישט; וואָס

אָרעמער דער אָרעמאַן איז, איז ער ביי זיך מעהר תקיף, אַ סך מעהר תקיף ווי דער גרעסטער נגיד. איך האָב אליין געהערט פון אַן אָרעמאַן. וואָס האָט זיך אויסגעשטענה'ט מיט'ן אַנדערען אָרעמאַן:

— וואָס גלייכסט דו זיך צו מיר, דו פּאַרך איינער? דו פאַרמאָגסט נאָך אַ פּאָר גאַנצע שטיוועל מיט אַ שטיקעל פּאַלטאָ, און איך האָב דערויף אַפילו קיין השגה ניט!

די ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט אַזאַ גרויסקייט, אַז ווען עס שטעהט דערביי ראָטשילד, פאַלט ער אַראָב ביי זיך.

המן איוואַנאָוויטש האָט דערווייל בעטראַכט בעריל דעם רויטענס אַפּאַרטאַמענטען, וואָס זענען בעשטאַנען פון דריי חדרים, דאָס הייסט צוויי אַלקערס מיט אַ קיך, און אַלע דריי חדרים זענען געווען פאַרשטעלט מיט בעטלעך און די בעטלעך זענען געווען בעזעצט מיט קינדער, און די קינדער געווען האַלב אָנגעטהון און האַלב נאַקעט, דאָס הייסט פּנים האַלו ביז פּופּיק זענען זיי געווען אָנגעטהון, און פּנים פּופּיק און ווייטער זענען זיי געווען נאַקעט, און באָרוויס אַודאי. פאַר דער דאָזיגער האַלב נאַקעטער און באָרוויסער חברה איז דער פּריסטאַוו געווען אַן אָנגעלוינטער פּאַרשוין, וואָס זיי האָבען אַזעלכעס קיין מאָל נישט געזעהן. זיי האָבען זיך ניט געפּוילט, אַראָב פון די בעטלעך, פּאַוואָלינקע זיך אונטערגעגנב'ט צום פּריץ און געקוקט איהם אין פּנים אַריין, בעטראַכט די גילדענע קנעפּ און אַ טאַפּ געטהון דעם קוטאַס פּונים שווערט, און פּליסעצקי האָט דערווייל געפיהרט אַ שמועס מיט בעריל דעם רויטען, וואָס מיר געבען איהם דאָ איבער וואָרט ביי וואָרט:

פּליסעצקי: וועדליג מען שרייבט אויף דיר, בעדאַרפסט דו פאַרדינען שעהן געלד?

בעריל: נישט צו פאַרזינדיגען, הגלואי ווייטער ניט ערגער, בעססה האָט קיין שעור ניט.

פּליסעצקי: וואָס זשע געהען ביי דיר די קינדער נאַקעט און באָרוויס?

בעריל: בכדי זיי זאָלען בעסער וואַקסען.

פּליסעצקי: און מיט'ן געלד וואָס טהוסט דו?

בעריל: איך מהו אַזוי ווי די גמרא לערענט אונז.

פּליסעצקי: די גמרא? ווי אַזוי לערענט אייך די גמרא?

בעריל: די גמרא לערענט אונז טהיילען דאָס געלד אויף דריי חלקים: אַ דריטעל אין דער ערד, אַ דריטעל אין מזומן, אַ דריטעל אין מסחר.

פליסעצקי: איך זעה אַרויס, אַז דו ביזט גאָר אַ גאַנץ פרעהליכע׳ר פּאַרשוין.

בעריל: וואָס האָב איך צו זאָרגען? וואָס פעהלט מיר און וואָס האָב איך? זאָג מיר בעסער, אַדוני פּריץ, וואָס שרייבען דיר אויף מיר די יודען און וואָס קאָן מיר קומען נאָך דיין איצטיגען וויזיט?

פליסעצקי: וועסט אַלסדינג וועלען וויסען, וועסט דו גיך אַלט ווערען. דו ווייז מיר נאָר אַקאָרשט אַלע דיינע שאַפעס, איך האָף ביי דיר נאָך עפּיס אַ זאַך טהון, אַ טאָמער וועל איך ביי דיר געפינען אַ חוץ וויין נאָך עפּיס גוטע זאַכען...

בעריל: אָך, מיט׳ן גרעסטען כבוד! טאָמער געפינסט דו ערגיץ אַססיגנאַציעס אָדער גאָלד, אָדער זילבער, איז יחדו, חצי שלי והצי שלך.

פליסעצקי: ביזט מיר עפּיס צו פרעהליך, ווי איינער וואָס פאַר׳ן טוידט.

בעריל: עס קען זיין, קיינער ווייסט ניט וועמענס מאָרגען, ווי אין דער גמרא ביי אונז שטעהט געשריבען: „זאָלסט תשובה טהון אַ טאָג פאַר׳ן טוידט״, און אַזוי ווי אַ מענש ווייסט דאָך ניט, ווען דער מלאך המות קאָן איהם אַ חאַפּ טהון פאַר׳ן גאָרגעל, לכן...

דאָ האָט איהם דער פּריסטאַוו איבערגעשלאָגען די רעד, אַ רוף געטהון פּאָליציע פון דרויסען און געהייסען, מ׳זאָל איהם נעמען אין „חדר״ אַריין. דערהערט די דאָזיגע ווערטער, איז ביי בערלין פאַרקיהלט געוואָרען אינווייניג און אין שטוב איז געוואָרען אַ געוויין, גלייך ווי מע וואָלט אַרויסגעטראָגען אַ טוידטען.

סע פערשטעהט זיך, אַז באַלד איז מען אין טעפּליק געוואָהר געוואָרען פון דער מעשה פון איין עק שטאָדט ביז׳ן אַנדערען, און מען איז צינויפגעלאָפען פון אַלע גאַסען זעהען, ווי מע פיהרט נאָך אַ יודען אין „חדר״ אַריין, מע ווייסט ניט פאַר וואָס, דאָס הייסט, פאַר וואָס — איז מען שוין געוואָהר געוואָרען, וואָס הייסט מע וועט אין טעפּליק ניט געוואָהר ווערען? ובפרט מע האָט געזעהען, אַז המן איוואַנאָוויטש האָט געטראָגען אַ פלעשיל מיט וויין, וואָס ער מאַכט אויף צו פערקויפען אָהן אַ פּאַטענט, די זאַך איז נאָר, — וואָס קאָן איהם דערפאַר קומען? שטראָף צי טורמע? אויף דערויף האָבען די טעפּליקער יודען זיך געשאַרפט די מוחות, און רחמנות געהאַט אויף בעריל דעם קבצן אַ סך מעהר ווי אויף שלום-בער דעם נגיד, און ניש[ט] געקאָנט העלפען איהם דערצו גאָר ניט, סיידען מיט אַ קרעכץ.

קאפיטעל ד.

נאך א פֿארברעכער.

דמן איוואַנאָוויטש האָט דעם טאָג געגומען זיך צו די טעפּליקער יודען נאָר אויף אַנ'אַנדערער אופן. ער האָט דעם אייגענעם טאָג געפּאַקט נאָך אַ יזי־רען, אַוועלכען וואָס האָט אייגענטליך גאָר ניט פֿערזינדיגט, נאָר ס'איז אַזוי געווען די מעשׂה: ס'איז געווען אין טעפּליק אַ בעהעלפֿער, העניך דער בחור. האָט דער דאָזיגער העניך געהאַט אַנ'עלטערען ברודער דוד־ליב, האָט דער דוד־ליב בעדאַרפֿט שטעהן היינטיגס־יאָהר צום פּריזיוו און האָט געוואָלט האָבען אַ לגאָטע, ווייל זיין אַנדערער ברודער העניך איז נאָך ניט אַלט געווען קיין אַכטצעהן יאָהר, אַזוי האָט געזאָגט דוד־ליב און אַזוי האָבען אויסגעוויזען זיינע פּאַפּירען, וואָס ער האָט צוגעשטעלט אין דער פּריסוטסטוויע אין הייסין. נאָר דאָס איז נאָך אַלץ ווינציג וואָס אַ יוד קאָן זאָגען און „צושטעלען“ פּאַפּירען, מע בעדאַרף אַ קוק טהון אויפ'ן קליינעם אַליין, וועט מען שוין וויסען וויפיעל ער איז אַלט; איז אָנגעקומען צו פּליסעצקין אַ פּאַפּיער, ער זאָל צו שטעלען העניכ'ן קיין הייסין, און פּליסעצקי, אַז מע שרייבט איהם „צו־שטעלען“. בעדאַרף זיין „צוגעשטעלט“, האָט ער צוגעשיקט צו איהם דעם אוריאַדניק און מע האָט דעם בחור גענומען און געבראַכט ציפיהרען צום פּריסטאַוו אין „סטאַן“ אַריין.

דער קאָליר פֿון העניכ'ס פּנים איז געווען דאָס, וואָס מע רופֿט אָן אַ „מיתה־משונה קאָליר“, און דערצו האָט ער נאָך געהאַט אַ בילמע אויף איין אויג און געקוקט האָט ער אויף אַ זייט, אַביסעל צו געשאָקעלט מיט'ן קעפּיל אויף, היינט דער איבערשרעק, וואָס מע האָט איהם אויפגעכאַפּט, ווי ער שטעהט און געהט, ער ווייסט ניט פֿאַר וואָס און פֿאַר ווען — דאָס אַלסדינג האָט איהם צוגעגעבען אַ בעזונדער מין ווילדקייט, און ער האָט געמאַכט אויפ'ן פּריסטאַוו גאָר נישט קיין גוטען איינדרוק און צווישען זיי איז פֿאָר־געקומען אַ קורצער, נאָר אַ לעבעדיגער שמועס:

— דאָס ביזט דו, העניך טעל'ערלעקער? האָט איהם פּליסעצקי אַ חאַפּ געטהון און בעטראַכט איהם פֿון אויבען אַראָב.

— דאָס בין איך העניך טעלערלעקער, האָט איהם העניך געענטפֿערט נאָר גייציג און האָט באַלד בארעכענט, אַז דאָס רופֿט מען איהם מכוח'ן פּרי־זיוו פֿון זיין ברודער דוד־ליב, האָט ער פֿאַרהאַפּט פֿריהער נאָך איידער מע וועט ביי איהם פֿרעגען: איך בין נאָך ניט אַלט קיין אַכצעהן יאָהר, ווי איך בין אַ יוד אַז ניט!..

— אַזוי? אַ חוץ שבתים און ימים טובים, האָט איהם פּליסעצקי געענטפערט און אַ קוק געטהון איהם גלייך אין די אויגען אַריין און דערזעהען די בולמע. פון דעם דאָזיגען קוק איז העניך'ן געוואָרען פינסטער אין די אויגען, קאַלט אין בויך און קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצען און ס'איז איהם דורכגעפלויגען אין איין רגע אַ טרויעריגע מחשבה אין קאָפּ: „אויס לגאָטע, פאַרפאַלען הוד־ליב“!.. און העניך האָט שטאַרק חשק געהאַט אַ טובה טהון דעם ברודער נעבעך און ער האָט זיך אַרויסגעשטעלט פאַר אַ שתדלן און האָט בעקומען לשון און מיט אַמאָל צורעדט זיך פאַר פייער און פאַר וואַסער: „איך שווער אייך, אַז איך בין מעהר ניט אַלט ווי זיבעצעהן יאָהר מיט אַ חודש אָדער אפשר נאָך אָהן אַ חודש, איך זאָל אַזוי דערלעבען קומען אַהיים בשלום! קוקט ניט דערויף, וואָס איך זעה אויס אפשר עלטער, ס'איז ביי אונז אַזאַ גדל'ע, אַזאַ וואוקס הייסט דאָס, וואָס פון פופצעהן יאָהר אָן הויבט זיך אָן שיטען ביי אונז אַ בערדיל“...

פּליסעצקי האָט אויף העניך'ן געקוקט, געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און געשמייכעלט, ווי איינער רעדט: „צו דיין בולמע וואָס דו האָסט אויפ'ן אויג און צום מיתה־משונה קאָליר פון דיין פּנים'ל, פּאַסט דיר טאַקי דאָס בערדיל, חלעבען“... נאָכדעם האָט ער אַ זאָג געטהון צום סאָטסקי, אַז ביז ער וועט דאָ איבערקוקען זיינע פּאַפּירען זאָל ער איהם אַראָבפיהרען אַראָב אין „חדר“ אַריין, און העניך האָט אָנגעזוואָהרען מיט אַמאָל דעם גאַנצען מוטה, דאָס פּנים איז איהם געוואָרען נאָך מעהר טוידט ווי תמיד, און אין האַרצען ביי זיך האָט ער בעגראָבען דעם ברודער נעבעך אויף אייביג: „אוי, ביזט אויף צרות, הוד־ליב, אַז אָך און וועה איז דיר“!..

— הער נאָר אויס, דו אָדם אַ מענש, צפור אַ פויגעל, קאַטשקע רוק זיך, ווי קומסט דו אַהער אין קאָטשומענט אַריין? וואָס פאַר אַ מעשה האָט דו פאַרשטופּט און ווער האָט דיך געמסר'ט?

אַזוי האָט זיך אָנגערופען בעריל דער רויטער צום נייעם פּאַרשוין, צו העניך דעם בחור, און דער גניד שלום־בער טעפּליקער פון טעפּליק האָט איהם פון דערהויבען גענומען בעטראַכטען פון קאָפּ ביז די פיס, ווי מע בעטראַכט אַ גנב, וואָס מע האָט איהם נאָר היינט געכאַפּט מיט אַ גנבה. העניך פון זיין זייט האָט בעטראַכט דעם גניד ווי אַ טהולער און פון גרויס התפעלות, וואָס ער זעהט פאַר זיך אַט דעם גניד, האָט ער אָנגעהויבען בעלעבעטשע

22

מיט דער צונג, אַליין נישט געוואוּסט וואָס ער רעדט, און בעריל דער רויטער, וואָס איז פון תמיד אָן ווי מיר ווייסען שוין געווען אַ פריילוכער פּאַרשוין, ליעב געהאַט זאָגען ווערטלעך דעמאָלט אפילו ווען ער האָט ניט געהאַט אויף שבת, האָט זיך דאָ איצט פאַר'ן נגיד אויסגעשטעלט, געמאַכט חוזק פונ'ם נאַרישען בחור, ווי דער שטייגער איז פון אַנ'אָרעמאַן, אַז ער בעגעגענט זיך מיט'ן אַנדערן אָרעמאַן, נאָך אַ גרעסערן שלים-מזל פון זיך, און כּדי דער נגיד זאָל האָבען פערגניגען, טריט ער צו יענעם מיט די פיס.

— ס'איז אַ מעשה דאָ מיט מיר, איך ווייס ניט אַליין נאָך וואָס, מיין דוד-ליב, וועה איז מיר! טאָמער, איך ווייס אַ קשיא אויף אַ מעשה עס וואָס מעהר פון אכטצעהן איך, איז ער אַ פערפאַלענער חלילה...

אַזוי בעלעבעטשעט העניך, דערצעהלט די מעשה ווי אַרום ער קומט אַהער, און בעריל דער רויטער שלאָגט איהם איבער:

— וואָכ פּאַטשט דו מיט די ליפּען, דו שוטה בן פּיקהאָלץ? זאָג ווערטער! מירקע, געב לשון!

— איך זאָג וואָס מיין דוד-ליב נעכעך, מאַכט צו איהם העניך און שטעלט זיך פלוצים אָב אין מיטען און טהוט אַ פרעג ביי בעריל דעם רויטען:

— ווי אַזוי ווערה אויס ביי אייך אַ שטייגער אין די אויגען איך?

— ווי אַזוי וועהסט דו אויס? דו זעהסט אויס ווי אַ פּרא-אָדם, ענטפערט איהם בעריל און צולאַכט זיך אַליין פון דער חכמה און קוקט אויפ'ן נגיד, צי דער נגיד לאַכט אויך... דעם נגיד אָבער לאַכט זיך ניט. ער בעטראַכט דעם שלים-מזל העניך, ווי ער געהט אָבגעריסען-אָבגעשליסען, און וואונדערט זיך, צו וואָס אַ שטייגער לעבט אַזעלכס אויף דער וועלט?

— ניין! — זאָגט העניך און קוקט מיט איין אויג אויפ'ן נגיד און מיט דער בולמע אויף בערל'ן — ניט דאָס מיין איך! איך מיין וויפיל אַ שטייגער וואָלט איהר געגעבען מיר?

— וואָס געגעבען?

— יאָהרען, הייסט דאָס, מיין איך.

— אַ? וויפיל דו ביזט אַלט? איך רעכען, אַז נישט מעהר ווי אַ יאָהר צוויי און צוואַנציג און אפשר נאָך מיט אַ סמיטשיק?

העניך האָט פאַר הערצוועהטאָג און פאַר כעס אַוש אַרויסגעלאָזט אַ קוויטש און איז אָנגעפאַלען אויף בעריל דעם רויטען גלייך ווי יענער האָט איהם געוואָלט קוילען.

— משוגע צי חסר דעה? וואָס רעדט איהר וואָס? ערשט ניט לאַנג צוואַנציג דוד=ליב געוואָרען יאָהר הייסט דאָס, און מיט דריטהאַלבען עלטער פֿון מיר סך הכל, היינט דער חשבון אייערער וואו איז? אַבי הייסט דאָס גערעדט!

און העניך האָט בשעת מעשה אויסגעזעהען אַזוי וויסט, אַזוי טרויעריג, אויף זיין פּנים איז געלעגען אויסגעצויגען אַזוי פֿיעל רחמנות, אַז דער נגיד אַליין האָט זיך פֿאַראינטערעסירט און האָט איהם אַ פֿרעג געטהון:

— איהר זענט הייסט דאָס צוויי ברידער אַ פּנים, ווי סע זעהט אויס?

— צוויי ברידער מיט אַנ'אַלטער מאַמע הייסט דאָס, און אַ מיידיל פֿון אַ יאָהר דרייצעהן דיענט, און נאָך אַ ברודעריל אַ קלענערס אין אַ קלייט כלומר'שט, און נאָך מיידליך צוויי קליינע, מיט איינעם אין דער תלמוד תורה אַ יונגעלע, און אויף זיין קאָפּ אַלע, און טאָמער חלילה וחס געהט אַוועק ער, מעגען נעהמען די טאָרבעס מיר און געהן איבער די הייזער אַלע...

און העניך דערצעהלט, ווי אַזוי ער קאָן, די גאַנצע מעשה מיט'ן פּריזיוו, מיט דער לגאָטע וואָס אַ פּנים עמיצער האָט איהם גע'מסר'ט, אַז ער איז עלטער פֿון אַכטצעהן יאָהר, חאָטש ער קאָן געהן שווערען אַ שבועה דאורייתא, אַז ער איז נאָך ניט אַלט קיין אַכטצעהן, נאָר עפּיס מעשה=שטן ווי אויף צו להכעיס שיט זיך איהם, העניך'ן, אַ באָרד, און אַלע זאָגען אויף איהם אַז ער זעהט אויס פֿון אַ יאָהר צוואַנציג אויב ניט מעהר, ווי באַלד אַזוי האָט דאָך ניט דוד=ליב קיין לגאָטע אפילו אַ ברעקיל ניט, היינט וואָס וועלען זיי טהון, טאָמער חלילה „קריכט ער אַוועק"?...

און העניך קערעוועט זיך אָב מיט דער פּולמע אויף אַ זייט, הויבט אָן הגיסטען כלומר'שט, שנייצט אויס די נאָז און ווישט זיך די אויגען.

— נעבעך אַ רחמנות... — האָט זיך ניט ווילענדיג אַרויסגעחאַפּט בײַ'ם נגיד.

— אַ שלים=מזל! האָט איהם בעריל דער רויטער צוגעגעבען מיט אַ האַלב=שמייכעלע, וואָס האָט בעדייט אי זאוק געמאַכט, אי רחמנות געהאַט; ער, ווי איהר קוקט איהם אָן, איז אַ שלים=מזל, און דער ברודער זיינער — איך קען איהם — איז גלאַט אַ צוקוועטשער, ער טויג אַזוי פֿאַר אַ סאָלדאַט פּונקט אַזוי ווי איך...

און בכדי מען זאָל זעהן, אַז ער, בעריל דער רויטער, טויג טאַקי ניט פֿאַר קיין סאָלדאַט, שטעלט ער אַרויס דאָס קרומע פֿיסיל זיינס.

קאַפּיטעל ה.

דער עטאַפּ האָט געריהרט.

ביז דעם דאָזיגען טאָג, וואָס קומט פאַר אונזער געשיכטע, און ביז דער לעצטער מינוט האָט זיך דער טעפּליקער נגיד שלום-בער טעפּליקער פון טעפּליק נישט געגלויבט, אַז מע וועט איהם נעמען און שיקען מיט'ן עטאַפּ אין היימין. ער האָט זיך די גאַנצע צייט געבריה'ט, געשריבען פּאַפּירען, געזוכט זכות אבות, נאָר פליסעצקי האָט זיך געלייגט אין דער לענג און אין דער ברייט, אַז אונזער טעפּליקער נגיד זאָל מאַכען אַ שפּאַציר פון טעפּליק קיין היימין מיט'ן עטאַפּ און דוקא צו פוס.

טי פּאָדיאָש או מעניאַ מיט די תגלים! האָט איהם המן איוואַנאָוויטש געזאָגט האַלב אויף רוסיש און האַלב אויף לשון קודש, ווי זיין שטייגער איז. און חי אויף צו להכעים איז דער טאָג געווען אַ ליכטיגער, אַ וואַרימער זומער-טאָג. ווי אַ חתן פון דער חופּה איז אַרויסגעגאַנגען דער קיילעכיגער פייעריגער זון-קוגעל, פריילעך ווי אַ גבור אָנגעגרייט צו מאַכען די גרויסע הימעלדיגע רייזע, באַלייכטען אַלעמען מיט זיין שיין און באַגיסען איטליכען מיט זיין וואַרימקייט, קיינער וועט זיך ניט אויסבאַהאַלטען פון זיין היץ בשעת ער צוברענט זיך גוט און גליהט אָן די ערד ווי אַ קאַלך-אויבען. קרעמער האָבען איבערגעלאָזט זייערע קראָמען, בעלי-מלאָכות – זייערע וואַרשטאַטען, מלמדים – זייערע חדרים, און מע איז געגאַנגען קוקען ווי מע פיהרט דעם נגיד מיט'ן עטאַפּ, און די טעפּליקער יודען, בעטראַכט דעם נגיד ווי ער שטעהט מיט איין אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ, האָבען זיי געזאָגט איינס דאָס אַנדערע, אַז מע באַדאַרף זיך נאָר אַראָפּנעמען אַ מוסר, און אינווייניג ביי זיך אין האַרצען האָט מען געקוועלט, דערלעבט אַ נקמה. רחמנ"ת האָבען זיי נאָר געהאַט אויף בעריל דעם רויטען נעבעך און אויף העניך דעם בחור. פון דעם נגידס וועגען האָט מען אַרויסגעטראָגען געפלאָכטענע קוילעטשען, געבראָטענע קאַטשקעס מיט נאָך אַנדערע מינים עסענוואַרג אין וועג אַריין, און בעריל דעם רויטען האָט דאָס ווייב מיט די קינדער געבראַכט צוטראָגען אַ בולקע, פיש קאַרטאָפעלים מיט אַ ושמוט יונגען קנאָבעל; נאָר איין העניך איז געבליבען אָהן אַ שום שפּייז אין וועג אַריין, האָבען זיך אַרומגעקוקט ווילד פרעמדע, זיך צונויפגעלייגט פאַר רחמנות און געקויפט פון זיינעטוועגען אַ ברויט, אַ פּאָר פישליך מיט ציבעלעס, און די אַלע מאכלים האָט מען איבערגעגעבען דעם עטאַפּ אויף די הענד, און דער עטאַפּ האָט דאָס אַלסדינג צוגענומען נאָך פריינדליך, צוגע-

זאָגט, אַז ס'וועט זיין גאַנץ, ס'וועט ניט געמינערט ווערען דערפון אַ האָר אפילו, און המן איוואַנאָוויטש האָט זיך בעוויזען ביי זיך אויפ'ן גאַניק און אַ זאָג געטהון צום עטאַפּ, ער זאָל ריהרען, און דער עטאַפּ האָט געריהרט און נאָך איהם גאַנץ טעפּליק.

דער עטאַפּ איז בעשטאַנען פון איין לאַזורע דעם סאָטסקי, אַ האָריגער נפש מיט אַ האָריגער סוויטקע מיט אַ הויך האָריג היטעל און מיט אַ גרויסען סוקעוואַטען שטעקען, פון אויבען מיט אַ גרויסער הילצערנער גאַלקע און פון הינטען מיט אַ שאַרף שטיק אייזען ווי אַ שפּיז, די געבראָטענע קאַטשקעס מיט די געזאַלצענע פישליך האָט ער פאַרנומען אונטער איין אָרעם, די בולקעס מיט'ן קנאָבעל מיט די שאָר ירקות אונטערן אַנדערען אָרעם, דעם ראַפּאָרט האָט ער פאַרשטעקט פאָרינט אין בוזעם, און דער עולם האָט זיך געלאָזט אין וועג אַריין גיך. אַ סך גיכער ווי מע קאָן זיך פאָרשטעלען. דאָס גיכקייט האָט זיך גענומען דערפון, וואָס אונזערע אַרעסטאַנטען האָבען געוואָלט שוין פּטור ווערען, אַרויס גיכער פון דער שטאָדט, געבעטען לאַזורען דעם סאָטסקי, ער זאָל צוטרייבען דאָס קליינוואַרג, וואָס האָבען זיך ניט געפּוילט אַרויסבאַגלייטען זיי העט וויט אַוש אויף יענער זייט מיהלען; האָט לאַזורע אויפגעהויבען דעם לאַנגען שטעקען מיט'ן אייזערנעם שפּיץ, און חברה קונדייסים זענען זיך צולויפען ווי די איבערגעשראָקענע פויגלעך, און דער עטאַפּ איז געבליבען אַליין אויפ'ן פרייען פעלד, אויפגעהערט לויפען מיט אַזאַ אימפּעט, אָנגעהויבען מאַכען אַביסעל קלענערע טריט און אַ שמועס געטהון מיט'ן עטאַפּ מכוח ציזעצען זיך אַביסיל אויפ'ן גרינעם גראָז און אַביסעל איבערחאַפּען דעם אָטהעם.

דער עטאַפּ, דאָס הייסט לאַזורע דער סאָטסקי, איז גאָרניט געווען אַזאַ שלעכטער מענש. מע האָט דאָס ביי איהם דוקא ניך געפּועל'ט, ובפרט אַז ער האָט אַליין אויך געוואָלט אַביסעל שוין אָברוהען זיך און האָט שטאַרק חשק געהאַט איבערחאַפּען, פאַרזוכען פון יענע געבראָטענע קאַטשקעס וואָס דער ריח האָט איהם אַ גאַנץ וועג געקיצעלט אין נאָז, פון די יודישע קוילעטשען האָט ער שוין אפילו געפּרובט אָבברעכען אַ פּאָר שטיקלעך און האָט געפונען, אַז זיי זענען גאַנץ גוט אויפ'ן טעם; אויך פון די פישליך האָט ער פאַרזוכט, וואָס אינאיינעם מיט'ן קנאָבעל איז דאָס געווען גאָר נישקשה'דיג. און מחמת די אַרעסטאַנטען זענען געגאַנגען פריהער און דער עטאַפּ הינטען, האָבען די אַרעסטאַנטען נישט באַמערקט, אַז דער עטאַפּ קייעט, און אַז זיי האָבען זיך אַרומגעקוקט, האָבען זיי צווישען זיך איבערגעשמועסט זיך אויף יודיש.

230

— דער ערל אכל'ט גאַנץ געשמאַק, זאָגט דער נגיד און קוקט אויף לאַוורע — ווי ער קנייפּט דעם קוילעטש און רוקט אין פּנים.

— זאָגט חאָטש קיין עין הרע ניט, מאַכט בעריל דער רויטער פריילין ווי זיין שטייגער איז, איך קאָן אייך שווערען בנאמנות, אַז איך האָב אויף איהם קוקענדיג בעקומען אַפּעטיט צום עסען, וואָס זאָגסט דו, העניך? סאַ הלש'ט דיר נאָך ניט אונטערן טלית־קטן?

העניך דער בחור האָט אַ געשמאַקען שלונג געטהון די שלייס ווי אַני־אָקס בשעת ער איז מעלה גרה, און דערביי אַ זאָג געגעבען אויף זיין איבער־געקעהרטער שפּראַך:

— זאָגען שטאַרק קאָן איך ניט, אַז איך בין הונגעריג, נאָר אין מויל מהכתיותי עפּיס גענומען וואָלט איך ס'זאָל זיין וואָס.

— ביי מיר איז פֿאַרהאַן אַלסדינג — רופֿט זיך אָן דער נגיד און חאַפּט אַ קוק אויפ'ן עטאַפּ.

— ביי מיר אָהן אַביסעל בראָנפֿען הייסט נאָך ניט אַלסדינג, מאַכט בעריל דער רויטער און חור'ט דאָס איבער מיט אַ כיון נאָך אַמאָל אויף רוסיש, בכדי דער ערל זאָל פֿערשטעהן פֿון וואָס מע רעדט.

— טשי פּראַוודאַ, לאַוורע, שאָ בעז הרילקו שאָ בעז זובאָוו?*) — טהוט בעריל דער רויטער אַ מאַך צום עטאַפּ.

— אַוושעזיש!**) — ענטפֿערט איהם דער עטאַפּ גאַנץ ערנסט.

און מע האָט זיך אַזוי לאַנג איבערגעוואָרפֿען מיט ווערטער, ביז ס'איז געבליבען ביי'ם עולם: אַזוי ווי ס'איז ניט ווייט פֿון דאַנען קיין גראַנאָוו, סך הכל אַ פּאָר ווערסט, זאָל איינער פֿון די אַרעסטאַנטען, העניך דער בחור גע־וויינטליך, ער איז יונגער, אַ שפּרונג טהון אַהינצוצו אויף איין פֿוס און ברענגען אַ פֿלעשעל בראָנפֿען, און די איבעריגע צוויי אַרעסטאַנטען, שלום־בער טעפּ־ליקער פֿון טעפּליק און בעריל דער רויטער, נעמען איהם אויף זיך, אויף זייער ערבות, אַז ער וועט ניט אַנטלויפֿען, און מע האָט זיך צוגעזעצט אויפ'ן גראָז אין מיטען פֿעלד אויף אַ בערגיל אונטער אַ בוים, ביידע אַרעסטאַנטען האָבען זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס, און דער עטאַפּ האָט זיך באַזעצט נעבען זיי און געקוקט אַהין אויפ'ן וועג קיין גראַנאָוו.

---

*) ס'איז אמת, לאַוורע, אַז אָהן בראָנפֿען איז ווי אָהן ציין!
**) אוודאי!

281

קאפיטעל ו.

ער דערמאהנט איהם אלטע חטאים.

ווען איך זאל זיין א מאלער אדער חאטש א פאטאגראף, וואלט איך אראבגעהאפט די דאזיגע גרופע, די דריי נפשות, וואס זיצען זיך אזוי שען אין מיטען פעלד, אויפ'ן בערגיל, אונטער א בארענבוים מיט קליינע גרינע בלעט־ליך, א בוים, וואס וואקסען אויף איהם פעלד־בארליך, יענע מינים בארליך, וואס זענען הארטער פון שטיינדליך און וואס מע קאן זיי ניט נעמען אין מויל אריין און וואס מע ווייסט ניט, אויף וואס האט זיי גאט בעשאפען אויף דער וועלט... צווישען לאווראַ דעם סאטסקי מיט דעם הויכען הארינגען היטעל פון איין זייט און בעריל דעם רויטען מיט'ן קרומען פוס און מיט'ן רויטען ריההרעזודיגען פנים מיט ווייםפערליך פון דער אנדערער זייט, האט אונזער טעפליקער נגיד בעריל טעפליקער פון טעפליק מיט די קליינע אויגעליך און מיט'ן שיטערען בערדיל, מיט דער נייער שווארצע געווענטענע קאפאטע און מיט'ן שבת'דיגען זיידענעם קאשקעט אויפ'ן קאפ, אויסגעזעהען ווי א מחותן צווישען בעלי־בתים, אדער ווי א געהויבענער פארשוין צווישען פראסטע מענשען, וואס האבען די עהרע צו זיצען מיט איהם אינאיינעם. אזא מענש ווייסט שוין ווי אזוי זיך צו האלטען, דאס הייסט האלטען האלט ער זיך כלומרשט פראסט, כלומרשט גלייך מיט אלעמען, נאר פארט נישט דאס וואס אלע. פון וואס ער וויל פון דעם רעדט מען, וואס ער זאגט בעדארף מען הערען, און אז יענער רעדט מעג ער איבערשלאגען אין מיטען.

— וואס זאגט איהר אויף דער היץ? — האט ער א זאג געטהון צו בעריל דעם רויטען מיט א זיפץ און א קוק געטהון ארום אין ארום, פאר־קאטשעט די ארבעל ביז די עלענבויגענס און זיך געפאכט מיט'ן זיידענעם קאשקעטעל איבער'ן קאפ.

— יא, ס'איז ניט קאלט — האט איהם בעריל געענטפערט און אויך א קוק געטהון אהין, וואו דער נגיד קוקט.

— ס'זאל חאטש ניט זיין קיין רעגען — טהוט זיך דער נגיד ווייטער א זאג און א קוק ארויף אויפ'ן הימעל.

— יא, עס פאסט אונז טאקי צו די זיידענע קליידער! גיט איהם נאך בעריל און קוקט אהין, וואו דער נגיד קוקט.

— ניט קיין שלעכטער ערל אונזער שומר, זאגט זיך ווייטער דער נגיד און קוקט אויף א לאנגען וואגען א ליידיגען, וואס פאהרט דורך פארבי

מיט אַ פּאָר גרויסע אָקסען און אַ קליין שייגעציל זיצט אויפ'ן וואָגען און
טרעדט מיט דער בייטש.

— אונזער שומר? מאַכט בעריל און קוקט אַהין וואו דער נגיד קוקט,
עס מעגען זיין פֿאַר איהם די כפּרה דריי יודען אַזעלכע, וואָס געהען מסר'ען
אַנ'אָרעמאַן, אַז ער מאַכט עטליכע פֿלעשליך וויין פֿון ראָזינקעס און צוטראָגט
זיי צווישען בעקאַנטע אויף קדוש און לעבט דערפֿון מיט וויב און קינדער
שוין כמה וכמה יאָהרען.

— ווי מיינט איהר? שלאָגט איהם איבער דער נגיד און מיטען די
רעד און קוקט אויפ'ן וועג, וואָס געהט קיין גראַנאָוו, ווי מיינט איהר? ער
קאָן ניט פֿאַרבלאָנדזעט ווערען, מיין איך מאַכען אַ פּליטה, אָט דער דאָזיגער
בחור. ווי אַזוי רופֿט איהר איהם?

— אָט דער שמינדער בינעך? מאַכט בעריל און קוקט אויפ'ן וועג,
וואָס געהט קיין גראַנאָוו, ער האָט דען עפּיס חוטא בעגל געווען, געטדין
אַ קרימינאַל, וואָס ער זאָל דאַרפֿען אָבטרעטען? ער איז אַזאַ פֿערברעכער
פּונקט אַזוי ווי איך למשל

— וואָס קאָן אייך אַ שטיינער קומען פֿאַר אַזאַ מעשה? טהוט איהם
דער נגיד אַ חאַפּ און קוקט אויף בערלען פֿון אויבען אַראָב מיט איין
אויג, דאָס אַנדערע האָט ער צוגעמאַכט, קייעט בשעת מעשה אַ גרעזיל
אונטער די ציינער:

— פֿאַר וואָסער מעשה? פֿאַר'ן ראָזינקעס-וויין? קיין „רעסטאַנסקע
ראָטע" פֿאַר דעם „קרימינאַל" אַוודאי ניט, נאָר איך וויים וואָס מע קאָן אויף
מיר אַרויפֿליינען פֿאַר אַ שטראָף? לאָז מען מיך שטראָפֿירען, וואָס האָב איך
זיי? וואָס וועט מען ביי מיר נעהמען? דעם דלות? סיידען זיצען? מילא
וועלען מיר זיצען אַ פּאָר טעג, למאַי איהר? איהר זענט דאָך עפּיס קיין
עין הרע אַ יוד אַ נגיד כ'לעבען! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, רב שלום-
בער, האָט קיין פֿאַראיבעל נישט, איך אויף אייער אָרט וואָלט ניט געזעסען
אין „חדר" איבער אַזאַ נאַרישקייט, איבער אַ פּאָמיניצע גאָר; ערשטענס
וואָלט איך ניט געפֿיהרט מיט פּאָליציע קיין עקשנות, און צווייטענס ווען איך
בין אין אייער שטאַנד, וואָלט מען מיך ניט געפֿיהרט מיט'ן עטאַפּ פֿאַר
אַזאַ זאַך. טעפּליק אַליין וואָלט דאָס גאָר ניט בעדאַרפֿט דערלאָזען, אַז דער
נגיד פֿון שטאָדט זאָל געהן מיט'ן עטאַפּ ווי אַ פּראָסטער מענ'ט, גלייך מיט
אַלע קבצנים...

אין אַנ'אַנדער צייט וואָלט בעריל דער רויטער פאַר אַזאַ שפּראַך געקאָנט חאַפּען אַ מאַוסען פּסק פונ'ם טעפּליקער נגיד, ער וואָלט געוויס „געגעפּענט ביי איהם מיט'ן קאָפּ די טהיר“ פאַר אַזעלכע ווערטער, נאָר איצט געהענדיג מיט'ן עטאַפּ קיין הייסין האָט שלום-בער מקבל באַהבה געווען אויף זיך אַלסדינג. איצט האָט מען איהם געקאָנט זאָגען וואָס מע וויל, און בעריל דער רויטער האָט זיך גערעכענט מיט איהם ווי ווייט ער האָט נאָר געקענט און דוקא מיט גוטע רעדעליך, דוקא ניט געקריעגט זיך, ער האָט זיך צוגערוקט מיט זיין קרומען פוס צום נגיד אַזוי נאָהענט, אַז דער נגיד האָט זיך געמוזט אַביסעל אַוועקרוקען פון איהם, און בעריל האָט אָנגעהויבען בזה הלשון:

— איהר ווייסט, רב שלום-בער, פון ווען אָן מיר קענען זיך שוין? מיר קענען זיך שוין פון אַ צייט מיט יאָהרען! איך געדענק אייך, אַז איהר זענט נאָך געווען אָט אַזאַ וועוועריקעל (בעריל האָט באַוויזען מיט דער האַנד האַרט ביי דער ערד), איהר בעדאַרפט זיין אין מיינע יאָהרען, אפשר עלטער מיט אַ יאָהר אָדער צוויי, און איהר דאַרפט מיך געדענקען, וואָרום מיין זיידע און אייער פאָטער זענען געזוען... שרעקט זיך נישט, ניט קיין קרובים, דאָס הייסט אַפילו יאָ שטיקליך שני שבשלישים זעהר ווייטע קנעפּלעך פון דער מאַמענס צד, נאָר גאַנץ נאָהענטע שכנים אין אַלטען בית המדרש, אַ שטאָדט אַ קעגען אַ שטאָדט, אייער פאָטער אין מזרח-וואַנד און מיין זיידע אין שפּיגעל-באַנק, אַזוי אַז איהר פלעגט זיך שטעלען שמונה-עשרה, האָבען מיר אייך געזעהען פון אונטען; איך געדענק נאָך אַפילו אייער פאָטערס אַטלעסענע, גלאַנצענדיגע פּלייצע מיט די ברייטע אַקסלען מיט דער גרויסער זילבערנער עטרה פונ'ם טלית, און מיין זיידע, רב נפתלי דער חיינער, איהר דאַרפט איהם געדענקען, פלעגט אָנרוקען דעם געלען טלית איבער'ן קאָפּ און מיך קנייפּען איך זאָל אַריינקוקען אין סדור אַריין, וואָרום איך האָב אַזוי געוואָלט דאַוונען מסתמא ווי איהר. איך האָב גאַנץ גוט געזועהען — איך בין דאָך געשטאַנען פון אונטען — אַז בשעת שטילע שמונה-עשרה האָט איהר נאָר געקוקט אַראָב אויף די שטיוועליך, וואָס האָבען ביי אייך געסקריעפּט, און ווי אַזוי האָב איך אייך למשל מקנא געווען אויף אייערע תמיד נייע שטיוועלעך, אַז מיינע זענען געווען תמיד אַלט, שטענדיג מיט לאַטעס, וואָרום איבער מיין קראַנקען פוס האָב איך קיין מאָל נישט געקאָנט האָבען קיין רעכטע שטיוועל, און איבער דעם דאָזיגען קראַנקען פוס האָב איך תמיד געהאַט צרות, אַחוץ וואָס ס'איז מיר שווער געווען צו גייען, פלעג מען נאָך פון מיר שטענדיג לאַכען און רופען מיך „קריוואַק“

און נאָכקריכען זיך מיר ווי איך גיה, און מעהר פון אַלע טאַקי איהר, רב שלום-בער; ס'זאָל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, מיט נאָך אַזעלכע עגידישע קינדער, פאַנסקי צאַפּיקליך, ווי איהר...

— איך? טהוט זיך דער נגיד אַ חאַפּ און דערמאָהנט, אַז ס'איז אמת, מע פלעגט איהם טאַקי נאָכמאַכען, ווי ער שפּרינגט אויף איין פוס.

-- דאָס נאָכמאַכען אַליין וואָלט נאָך געווען נישקשה, איהר פלעגט מיר ניט וועלען אַריינגעהמען אין דער חברה, מיר טרייבען מיט שטעקענס און אָנטרעטען מיר אויפ'ן קראַנקען פוס, זיך שטעלען כלומר'שט אומגעהרען מיט'ן אָפּצאַפּס אויף די פינגער, אַזוי אַז איך זאָל פיהלען, איך זאָל טאַקי שרייען, פלעגט איך שרייען און איהר פלעגט לאַכען, זיך האַלטען ביי די זייטען...

— דאָס טראַכט איהר אויס שוין מסתמא פון'ם קאָפּ, רופט זיך אָן צו איהם דער נגיד און ווערט רויט פאַר בזיון, וואָס ער פלעגט זיך אַזוי רעכענען מיט אַ קאַליקע, און ער דערמאָנט זיך ווי אַזוי ווילד געבאַלעוועט ער איז געווען קינדווייז, געקאָנט טהון וואָס ער האָט געוואָלט.

— אַ סימן וועל איך אייך זאָגען, איך האָב דערצעהלט דעם זיידען, האָט דער זיידע דערצעהלט אייער פאָטער, האָט אייער פאָטער נישט געוואָלט גלויבען און האָט זיך צושריען אויף מיין זיידען, אַז זיין זוהן איז אַ שטיל קינד און וועט זיך ניט אָנהויבען מיט „קבצנישע קינדער", איהר הערט, קבצנישע קינדער!.. פון דעמאָלט אָן בין איך געוואָהר געוואָרען ווער איך בין, אַז איך בין אַ קבצניש קינד... האָב איך אומיסטנע געפרעגט דעם זיידען, וואָס דאָס בעדייט, האָט מיך דער זיידע קלאָהר געמאַכט, וואָס הייסט אַ קבצניש קינד און וואָס הייסט אַ נגידיש קינד, נאָר איך האָב נישט פאַרשטאַנען פאַר וואָס מעג אַ נגידיש קינד אָנטרעטען אַ קבצניש קינד אויפ'ן פוס און אַ קבצניש קינד בעדאַרף שווייגען? האָב איך געפרעגט דעם זיידען, האָט מיר דער זיידע געזאָגט: דערפאַר ווייל אַ נגיד איז ניט קיין קבצן און אַ קבצן איז ניט קיין נגיד, דאָס הייסט אַ נגיד איז אַ נגיד און אַ קבצן איז אַ קבצן... האָב איך דאָס ניט אָנגעהויבען צו פאַרשטעהן, און האָב אַ קוק געטהון דעם זיידען אין די אויגען אַריין, טאָמער וועל איך עפּיס פון די אויגען געוואָהר ווערען אַ פשט צו די ווערטער, דאָב איך אָבער פון זיינע אויגען ניט אַרויסגעזעהען גאָר ניט! איך האָב נאָר אַרויסגעזעהען ווי אַ טונקעלע חמאַרע אויף זיין פנים און קנייטשען אויפ'ן שטערען און ווייטער גאָר ניט... און איך בעדאַרף זיך מודה זיין פאַר אייך, ס'איז דאָך שוין אַנ'עבר'דיגע זאַך, איך האָב פון דעמאָלט אָן פיינט געקראָגען אַלע

נגידים מיט אַלע נגידישע קינדער, און מער פֿון אַלע האָב איך פֿיינט גע-קראָגען אייך...

— מיך? דער נגיד האָט זיך אַזש אַ חאַפּ געטהון פֿאַר'ן האַרצען.

— אייך, אייך, איהר זענט דאָך דעמאָלט געווען נאָך גאָר אַ יונגעל, האָט קיין פּאַראיבעל נישט — אַ שנעק, מיר זענען ביידע הייסט דאָס געווען דעמאָלט נאָך יונגע וועווריקליך, און נאָכדעם אפילו, אַז מיר זענען אונ-טערגעוואַקסען, געוואָרען ביידע בר-מצוה-יונגלעך, בחורים'ליך שוין, האָט איהר זיך גאָר אָבגעקערעוועט פֿון מיר, זיך געמאַכט גלייך ווי איהר קענט מיך ניט, מורא געהאַט קוקען אויף מיר, טאָמער זאָג איך אייך אַ גוט שבת, וועט וועט איהר מיר חלילה דאַרפֿען ענטפֿערען אַ גוט יאָהר, האָט איהר געזשאַלע-וועט אַ פּנים. עס האָט אייך ניט געלוינט...

דער טעפּליקער נגיד, שלום-בער טעפּליקער פֿון טעפּליק האָט זיך אַזש אַ רוק געטהון אויפֿ'ן אָרט און אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד ווי איינער רעדט: „מאָלט אייך, ס'איז ניט אַזוי די מעשה"... און ביי זיך האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ס'איז מעגליך, וואָרום זיין פֿאָטער פֿלעגט איהם זאָגען שטענדיג, אַז ער איז ניט גלייך צו אַנדערע יונגלעך...

— האָט קיין פּאַראיבעל נישט, רב שלום-בער, אַ נאַרישקייט גע-דענקט זיך, אויף מיין ערשטער חתונה (איהר האָט פֿריהער חתונה געהאַט פֿאַר מיר) האָב איך אייך געשיקט אַ חתונה צעטיל, האָט איהר אפילו ניט געענטפֿערט מיט קיין בריעף.

— כ'לעבען איך געדענק ניט...

— ווי קומט איהר געדענקען? למאי איהר געדענקט ניט דאָס אויך מסתמא, אַז איך בין, ניט היינט געדאַכט, דאָס ערשטע מאָל געבליעבען אַני-אַלמן, האָב איך געשיקט מיין פֿעטער יאָסין (דער זיידע איז שוין דעמאָלט געווען אַ שוכן עפֿר), ער זאָל אייך זאָגען, אַז איך בין געבליעבען מיט צוויי קליינע קינדער ווי אויפֿ'ן וואַסער, האָט איהר איהם געענטפֿערט, אַז איהר זענט אַ יונגער-מאַן, וואָס קאַטאָרי מישט זיך ניט אין קהל'שע זאַכען...

— איך האָב אַזוי געענטפֿערט? זעהט נאָר צי אייער פֿעטער יאָסי האָט אייך ניט דערצעהלט מחילה קיין ליגען...

— עס קאָן זיין, אפשר זענט איהר גערעכט... איך ווייס נאָר, אַז איהר האָט מיר ניט געהאָלפֿען ניט דעמאָלט דאָס ערשטע מאָל און ניט דאָס אַנדערע מאָל, אַז איך בין, ניט היינט געדאַכט, אָבגעברענט געוואָרען, אַרוים ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און אויך שפּעטער אַז מיר האָבען

זיך בעגעגענט איין מאָל אין הייסין אויף דער אכסניה אויב איהר געדענקט בשעת יריד, איהר וועט געקומען צופאָהרען קויפען, דאכט זיך, אויב איך האָב ניט קיין טעות, אַ פּאָר פערד, און אפשר אַ בהמה, און אפשר גאָר פאַרקויפען קאָרן? —

דער נגיד רייבּט זיך דעם שטערען, ווי אַ מענש וואָס וויל זיך דערמאָהנען אַ זאַך, וואָס ער געדענקט נישט, און ס'איז איהם אַ חדוש, וואָס ער האָט דאָס שוין לאַנג פאַרגעסען און יענער ניט, און עס שטעהט איהם ניט אָן די מעשה וואָס בעריל דער רויטער, וואָס אין טעפּליק וואָלט ער גאָר ניט האָבען די זכיה מיט איהם צו רעדען צוויי איבעריגע ווערטער, זאָל האָבען אַ העזה איהם אויסזועצען דאָ די פעהלערען, דערמאָהנען איהם אַלטע חטאים! און סע שטעהט איהם ניט אָן די מעשה, און ער וויל עפּיס אָנהויבען רעדען, קומט אָן העניך פון גראַנאָוו מיט אַ פלעשיל בראָנפען, קוים וואָס ער חאַפּט דעם אָטהעם, אַזוי איז ער געלאָפען, מורא געהאַט טאָמער פאָהרט עמיצער אָן און מע פּאַקט איהם מיט'ן בראָנפען, און אַלע דריי פערברעכער זעצען זיך צו דער סעודה נעמען פריהער צו קאַפּליך בראָנפען, ווענען מכבד אויך דעם עטאַפּ מיט אַ פּאָר גלעזלעך; דער עטאַפּ זאָגט זיך ניט אָב, נאָר ער פערקרימט זיך, ווישט אָב מיט דער פאָריגער כוויטע די גראָבע וואָנצעס און שיקט אָב צו אַלדע שוואַרצע יאָהר גראַנאָוו מיט זיין שטאַרקען בראָנפען.

— דוזשע היַרקאַ, נעחיי יאָמו סים טשערטיוו!*) מאַכט לאַזורע און טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד ווי אַ מענש, וואָס גיט זיך אַ נדר, אַז מעהר זאָל ער שוין אין מויל אַריין ניט נעהמען קיין טראָפען אַפּילו! — פון חעסטווענען, אַז ס'איז געקומען נאָך די פיש און מע האָט זיך גענומען צו דער קאַטשקע, האָט מען איהם פאָרט איינגעבעטען ער זאָל נעהמען אַ גלעזיל; עס האָט זיי טאַקי געקאָסט אַביסעל מיה, נאָר מע האָט ביי איהם געפועלט ער זאָל דאָס אויסטרינקען ביז'ן דנאָ, מחמת מע וויל איהם אָנגיסען נאָך אַ גלעזיל.

איבערגעביסען, האָט זיך דער עולם צוגעלייגט אַביסעלע אונטערען שאָטען פון'ם באַרנבוים, נישט חלילה דרימלען, נאָר גלאַט אַזוי קוקען אַרויף אין בלויהען הימעל אַריין, זעהען ווי קליינע חמאַרעס רוקען זיך אָן, צורייסען זיך, ווערען צונאַנגען אַזוי ווי רויך, און אַ מחנה וואָראָנעס וואָס האָבען זיך

*) צו ביטער, זיבען רוחות זאָל איהם זיין!

אויסגעמוטשעט אין צווייען פּאַסען ווי אַ „ד“ שוועבען און שטעהען אויף איין אָרט.

ליעגען מיט׳ן פּנים אַרויף און קוקען אין הימעל אַריין נאָכ׳ן עסען איז אַ טייערע סגולה אויף צו אַנשלאָפען ווערען. דער ערשטער האָט דאָס באַוויזען דער עטאַפּ אַליין, וואָס האָט זיך געלאָזט הערען פון איהם אַ מורא׳דיגער חראָפּ, ווי פון אַן׳איבערגעשראָקען פערד, און תיכף נאָך איהם האָט זיך געלאָזט הערען אַנאַקאָמפּאַנימענט פון הענגיק׳ס נעזולעכער, וואָס האָבען אויך געאַרבייט ניט שלעכט, חאָטש ער האָט זיך אַלע מאָל אַליין אויפגעכאַפּט פון זיין חראָפּען און געבעלעבעטשעט מיט דער צונג ווי זיין שטייגער איז:

— איינגעמידט זעהר וואָס בין געלאָפען איך פיער ווערסט גוטע, אַלין מורא געהאַט טאָמער חלילה פאָהרט ער אָן און פּאַקט מיך, דער פּריסטאַוו הייסט עס...

נאָר דער טעפּליקער נגיד שלום=בער טעפּליקער פון טעפּליק און בעריל דער רויטער זענען ניט געשלאָפען. דער נגיד האָט זיך שטאַרק פאַראינטערעסירט צו וויסען, וואָס פאַר אַ בקשה האָט צו איהם בעריל געהאַט דערמאָלט אין הייסין אויפ׳ן יריד. און בעריל דער רויטער האָט איהם צוליעב געטהון און האָט איהם דערצעהלט די מעשה, וואָס מיר געבען זי איבער מיט זיין אייגענער שפּראַך, וואָרט ביי וואָרט.

קאפיטעל ז.

א נארישקייט גערענקט זיך.

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט, אַ נאַרישקייט געדענקט זיך — אַזוי הויבט אָן בעריל די מעשה מיט אַ לעבעדיגען טאָן ווי זיין שטייגער, — געקומען בין איך קיין הייסין ניט אויפ׳ן יריד; מיינע אָקסען האָבען זיך נאָך געהאָדעוועט און מיינע שיפען אויפ׳ן ים זענען נאָך געווען ווייט. וואָס זשע האָב איך געטהון אין הייסין אויפ׳ן יריד, ווילט איהר וויסען? איך בין געקומען אָנקוקען אַ חתן גאָר פאַר מיין מיידיל, די עלטערע הייסט עס פונ׳ם ערשטען ווייב. כ׳האָב מיך מישב געווען, פערשטעהט איהר מיך, דאָס ערשטע קינד, אַ יתומה, חאָטש אַפילו אַ יונג קינד, נאָר אַ שטיפמאַמע פּיקט, אין קאָפּ אַריין, איך זאָל זי חתונה מאַכען, חאָטש פרעגט זי, וואָס וועט איהר אַרויסקומען, אַז איך וועל זי שוין חתונה מאַכען? ווער חעט איהר העלפען קאָ=

כען און באַקען און צוזאָגען די קליינע קינדער, און וועמען וועט זי שעלטען, טראָגען פֿאַר די צעפּ? נאָר גיעה רעה מיט אַ יודענע! בקצור ס'איז געבליבען חתונה מאַכען, נאָר ס'איז גרינג צוזאָגען: חתונה מאַכען! מיט וואָס? מיט די פֿינף פֿינגער? אין אונזער גראַד ווי ניט ווי, אויסקליידען דאַרף מען, עס רעדט זיך אַזוי אויסקליידען; מיינען מיינט מען אַ קליידיל אַ סיצענס און אַ פּאָר שיך און זאָקען און העמדער חאָטש אַ האַלב טוץ, און פֿון בעט-געוואַנד שמועסט מען ניט, אַ פּאָר קישענס, אַנ'איבערבעט, אַ שטיקעל קאָלדרע! און ווי אַזוי, איך בעט אייך, גיט מען ניט חאָטש אַזאַ הונדערטער נדן? און דאָ איז ניטאָ קיין הונדערט קאָפּיקעס אַפּילו, און ווי אויף צו להכעיס זעצט ער מיר מיט בריעף, משה אַהרן דער שדכן, ימח שמו, איהר דאַרפֿט איהם קענען, איין בריעף נאָכ'ן אַנדערען, אַז ס'איז פֿאַרהאַן אין הייסין, שרייבט ער מיר, אַנ'אַנטיקעל, אַ מציאה, איינס ביי גאָט, דאָס אַנדערע ביי יענקעל דעם סטאָלער, אַ בחור'ל פֿון געמיינעם גראַד, נאָר אַ געראָטענער, מיט לערנען און מיט שרייבען און מיט שפּילען אויפֿ'ן פֿידעל, סע עקט זיך גאָר די וועלט מיט איהם! שרייב איך איהם אַוועק, משה אַהרן'ען הייסט עס, אַ בריוועל, אַז ערשטענס האַלט איך נאָך ניט ביי קיין שדוך, צווייטענס דאַרף איך וויסען וויפֿיעל וויל ער נדן, טאָמער איז דאָס ניט פֿאַר מיין ביטעל? און דריטענס לאָז קומען יענקעל דער סטאָלער פֿריהער אַקאָרשט אָנקוקען די כלה... קומט מיר אָן צוריק אַ בריעף פֿון איהם טאַקי, פֿון משה אַהרנ'ען הייסט דאָס, אַז דאָס, וואָס איך שרייב, אַז איך האַלט ניט ביי קיין שדוך — איז בלאָטע, וואָרום ער נעהט מיט דעם גאַנג אַז אַ מיידיל איז ניט קיין יונגעל — וואָס זאָגט איהר אויף זיין אויפֿטהו? — און דאָס וואָס איך פֿרעג זיך נאָך מכח נדן, איז דאָס גלאַט, זאָגט ער, פֿון מיר אַ גרויס נאַרישקייט. מע רעדט דען פֿון אַנאָקס מע זאָל זיך, זאָגט ער, דאַרפֿען דינגען? אַזוי טאַקי שרייבט ער מיר. און מכוח אָנקוקען מיין טאָכטער איז, זאָגט ער, אַנ'איבעריגע זאַך גאָר. וואָרום ס'איז גלייך ווי אָנגעקוקט. געוועזען עפּיס איינער אַ הייסינער ביי מיר אין שטוב, קאָן ער זיך, זאָגט ער, גאָר פֿון איהר ניט אָבלויבען! בקצור בריעף אַהער בריעף אַהין — איך האָב גענומען די פֿיס אויף די פּלייצעס און האָב עולה רגל געוועזען, צו פֿוס הייסט דאָס קיין הייסין. געקומען קיין הייסין און דערזעהען דעם בחור, בין איך צו איהם צוגעזאָדען געוואָרען! וואָס זאָל איך אייך זאָגען, איך האָב נאָך אַזאַ מין אַנטיק זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פֿיס ניט געזעהען און ניט געהערט אַפּילו! מילא אַ פּנים — אַ פּרינץ; אַ קאָפּ — אַ מיניסטער; אַ מויל —

פּעריל; אַ האַנד — גוואַלד! דאָס לערנט, דאָס רעדט, דאָס שרייבט און דאָס לייענט — אויסקוישען דאַרף מען איהם איטליכס אבר! היינט שפּיעלט דאָס אויפ'ן פידעל — אַ כפרה, הערט איהר, אַלע שפּילערס מיט אַלע כלי-זמר פון דער וועלט! איך ווייס גאָרניט, וואו ווערט אַזעלכס געבוירען? וואָס טויג אייך, ער האָט מיך געפּלעפּט, דער שקאָץ, און איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, אַז ס'זאָל זיך קעהרען די וועלט, איך מוז איהם נעמען פאַר אַ חתן! נאָר געה נעם, אַז סע נעמט זיך ניט! נישטאָ מיט וואָס, חאָטש לייג זיך און שטאַרב! איין הונדערטער איך זאָל חאָטש האָבען, דאָס הייסט חאָטש אויף איבער-דרעהען זיך, איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? וואָרום דעם בחור אַליין האָט ניט אויסגעמאַכט גאָר גיט, געב איהם יאָ, געב איהם ניט; דער סטאָליר ימח שמו האָט זיך געשטעלט איין מאָל פאַר אַלע מאָל, עס מעג קימען די בת מלכה אַליין, וועט ער איהם אָהן נדן נישט לאָזען געהן צו דער חופה, מע זאָל אויפלויפען. „רב משה אהרן, זאָג איך, וואָס שווייגט איהר“? וואָס — זאָגט ער — זאָל איך שרייען? גיט זיך עפּיס אַן עצה, זאָגט ער, וואָרום ס'איז שלעכט. מיט דעם סטאָליר, זאָגט ער, וועט איהר גאָר ניט מאַכען, ס'איז אַ ביטערער יונג, איך האָב איהם שוין, זאָגט ער, אַליין געוואָלט געבען נעכטען מיט'ן העבעל איבער'ן קאָפּ“! איהר הערט ווערטער? און דאָ דער חתן דרעהט זיך פאַר די אויגען, נעמט צו ביי מיר אַ שטיק חיות, איך פיהל אַז ממש איך עק זיך, איך געה אויס, איך שטאַרב. אָט-אָט שטאַרב איך!... דערווייל איך טהו אַ קוק אויף דער אכסניה — רב שלום-בער טעפּליקער! גאָט אַליין, טראַכט איך מיר, האָט אייך געבראַכט! און איך בין נישט פויל אויף דער פען און געה צו צו אייך און שטעק אייך אָב אַ ברייטען שלום עליכם, אַ שטיינער ווי דאָ אַצינד; וואָס מיין איך? איך מיין, אַז מסתמא וועט איהר מיך אַ פרעגע טהון, וואָס טהו איך אין הייסין? וועל איך אייך זאָגען — אַ שדוך; וועט איהר זיך פרעגען וואָסער שדוך? וועל איך אייך זאָגען — מיט יענקיל דעם סטאָליר; וועט איהר פרעגען, וואָס געב איך נדן? וועל איך אייך זאָגען — אָט דאָס איז טאַקי דער גאַנצער אומגליק, וואָס דער סטאָליר הייסט זיך אַנידערלייגען אַ הונדערטער און איך האָב אַ פייג ניט קיין הונדערטער, וועט שוין זיין רעכט — איהר פאַרשטעהט צי ניין? ווי ושע איז אָבער דער דין, אַז איהר האָט מיך אפילו ניט אָנגע-הויבען צו פרעגען וואָס איך טהו אין הייסין? האָב איך מיך ניט געפוילט און האָב אייך אַליין דערצעהלט, אַז איך בין געקומען נישט צוליעב דעם ירִיד, נאָר מכח אַ שדוך. וואָס האָב איך געמיינט? איך האָב געמיינט ווי וועט איהר מיך גיט אַ פרעגע טהון וואָסער שדוך? וועל איך אייך זאָגען מיט יענקיל

דעם סטאָליר; וועט איהר פרעגען וואָס געב איך נדן? וועל איך אייך זאָגען — הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך דער גאַנצער אומגליק!... צום סוף, ווער? וואָס? איהר הויבט אפילו ניט אָן צו פרעגען! בין איך מיך מישב און דערציעהל אייך אַליין. ווער דער שדוך איז, און לויב דעם בחור אין טאָג אַריין, ווי דער אמת איז. הקיצור, איך רעד און איהר שווייגט! איך זעה אַרויס, אַז מיינע ווערטער קריכען אייך אַ פנים ווינציג וואָס אין קאָפּ אַריין, ווי זאָגט מען, אין איין אויער אַריין, פונ'ם אַנדערן אַרויס, האָב איך מיך מישב געווען, וואָס וועל איך דאָ שפּיעלען פּאָליטיק? אַ מעהר לאָם איך שוין אָבזאָגען אַלסדינג, ווי זאָגט איהר, אַ צאָהן אַרויסרייסען — מיט'ן וואָרצעל! אודאי האָט איהר מיר דעמאָלט אָבגעזאָגט ווי אַ טוידטען און נאָך גוט אָבגעכאָרען אויך!

— איך האָב אייך אָבגעכאָרען? וואָס האָב איך אייך דען געזאָגט?

— ווילט איהר איך זאָל אייך זאָגען מיט אַ סימן? אַ נאַרישקייט גע־דענקט זיך. איהר האָט מיך אַפילו געפרעגט, וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט אייך, וואָס איהר זאָלט זיך צוואַרפען אויף מיר מיט הונדערטערס?

— מסתמא האָט איהר מיר ניט געזאָגט, אויף וואָס איהר דאַרפט...

— נאָך אַ מין זאָגען! אַ סימן האָט איהר, איהר האָט מיר אפילו דעמאָלט אַ זאָג געטהון: למאי איהר וואָלט וועלען אַ שדוך טהון מיט רויטשילדען?... און אַז איך האָב אייך געזאָגט, אַז ער שפּיעלט אויפ'ן פידעל, דער חתן הייסט דאָס, האָט איהר מיך אַ פרעג געטהון — אַ נאַרישקייט געדענקט זיך — „וואָס עפּיס אויפ'ן פידעל? פאַר וואָס ניט אויפ'ן טרומייט"?... מיר האָט זיך געעקט דאָס חיות, געפאַלען שטיקער פלייש, און איהר האָט געמאַכט חוזק, געזאָגט ווערטליך, אַ פנים ס'איז אייך געווען גוט אויפ'ן האַרצען?...

דער טעפּליקער נגיד שלום־בער טעפּליקער פון טעפּליק, האָט אויס־געהערט די מעשה, געשוויצט און געשוויגען, ער זאָל געדענקען אַקוראַט ווי די מעשה איז געווען געדענקט ער ניט; נאָר געווען איז עפּיס אַ מעשה מיט אַ הונדערטער, דאָס ווייסט ער געוויס... און ער שעמט זיך פאַר זיך אַליין, פאַר וואָס האָט ער דעמאָלט אָבגעזאָגט אַ געמיינעם יודען אין אַזאַ זאַך, וואָס פאַר איהם איז דאָס געווען אַ קלייניגקייט — ער האָט גענוג הונדערטערס, און פאַר יענעם וואָלט דאָס געווען כמוצא שלל רב, און די מעשה אַליין פאַר־אינטערעסירט איהם שטאַרק און ער טהוט אַ פרעג ביי בעריל דעם רויטען:

— נו, און מיט'ן שדוך וואָס איז געוואָרען ביי אייך?

— גאָרנישט.

— וואָס הייסט גאָרנישט?

241

— ער האט ניט געוואלט, דער סטאליר הייסט דאס, האטש געב איהם א קרענק!

— און אייער טאכטער? אייער מיידעל?

— מיין טאכטער? אז אך און וועה איז מיר! זי ליגט שוין לאנג אין דער ערד... איך אליין האב זי באגראבען... געטומען און באגראבען א קינד... דאס הייסט, וואס בין איך שולדיג? פון זיך האב איך קיין געלד נישט געקאנט מאכען!... געווארט נאך א יאהר, נאך צוויי, קיין יודישער מאנאסטיר איז ניט פארהאן, און דא די שטיפמאמע פיקט — בקצור איך האב זי חתונה געמאכט פאר איין איינבינדער, אן ארעמאן נעבעך, א גאנץ ערהרליכער אפילו, נאר א קראנקער, א טשאכאטניק, אבגעמוטשעט זיך עטליכע יאהר און אוועקגע-שטארבען און איבערגעלאזט מיר א ירושה דריי איינינקליך יתומים, ווארום זי האט זיך אנגענומען פון איהם די טשאכאטקע און איז אין א יאהר ארום איהם נאכגעשטארבען, זיי צו לייננגערע יאהר. איהר פארשטעהט א מעשה? — און אצינד לא די איך האב אליין קיין עין הרע קינדער פוןביידע ווייבער, בעדארף איך דאבען אויף זיך נאך דריי יתומים'לעך. דערפאר זאלט איהר אבער אנקוקען קינדער קיין עין הרע, איך וויים ניט צי ס'איז פארהאן אזעלכע געראטענע קינדער ביים גרעסטען נגיד, מע זאל אויספאהרען די גאנצע וועלט! „זיידע, וואהין פיהרט מען דיך“? — האבען זיי נעבעך א פרעג געטהון ביי מיר בשער דער המן האט געהייסען מיך נעמען אין „חדר“ אריין. „קיין היימין, האב איך זיי געזאגט, אויף איין טאג פאהר איך א הינצו. איך וועל אייך ברענגען פון דארטען, זאג איך, טשיקעלאד“! מיינט איהר זיי האבען ניט פערשטאנען, אז איך זאג א ליגען? איהר האט בעדארפט אנקוקען ווי זיי האבען זיך אלע דריי ארומגעשטעלט ארום מיר, ווי די שעפעלעך, נישט גע-ווינט, ניין! נאר טרעהרען זענען געשטאנען ביי זיי אויף די אויגעלעך. איהר קאנט פארשטעהן, וואס דאס איז פאר קינדער, אז המן איוואנאוויטש אליין האט ארויסגענומען פון זיין אייגענע קעשענע א גילדען, און האט זיי גע-שענקט, זיי זאלען זיך קויפען קאנפעקטען.

קאפיטעל ח.

שייך צו הענין דעם בחור און צו זיין הויזנעזינד.

בעריל דער רויטער איז באצייטענס אנשוויגען געווארען. אויפגעשטאנען פונ'ם ארט, זיך אויסגעגלייכט אביסעל דעם קראנקען פוס און איז צוגעגאנגען צו העניך'ן, האט איהם מכבד געווען מיט א שנעל אין נאז אריין.

— הער נאַר דו, שמינדער בנעץ, האָסט זיך גוט אויסגעשלאָפֿען?

הענוך מיט דער בולמע האָט זיך פֿונ'ם שנעל, אויפֿגעכאַפּט, זיך אויסגעווישט די אויגען און דערזעהען דעם נגיד קוקט אויף איהם, האָט ער זיך געשווינד אויפֿגעהויבען פֿון דער ערד, אָנגעהויבען בגלעבעטשען מיט דער צונג ווי זיין שטייגער איז.

— בין נאַר ניט אָנגעהויבען שלאָפֿען, אַלץ געטראַכט האָב איך, טאָמער חלילה, ווי איך בין אַ יוד, מיין דוד-ליב מע זאָגט מיר מעהר פֿון אַכטצעהן אַלט, מיט די קינדער וואָס וועט זיין?

— אַ מיסעל אַ לשון, ברענען זאָל ער! מאַכט בעריל דער רויטער צום נגיד, אַ רעכטער שלים-מזל! איהר קאָנט פֿאַרשטעהן, אַז איך בין קעגען איהם דער נגיד; דאָס האָט ער מיר צו פֿערדאַנקען, וואָס זיין דוד ליב האָט איצט אַזאַ שטעלע און קאָן אויסהאַלטען קיין עין הרע אַזאַ געזינדעל פֿון אַכט פּיקערס.

— ניין, קערט איהר מיינען, — פֿאַרריכט איהם הענוך מיט זיין איבערגעקערט לשון אויף דער לינקער זייט —, צוויי ברידער מיט אַ מאַמע איין אַלטע, און אַ מיידעל פֿון אַ יאָהר דרייצעהן דיענט, און נאָך אַ ברודער'ל אַ קלענערס אין אַ קלייט כלומר'שט, און נאָך מיידליך צוויי קליינע, מיט איינעם אין תלמוד-תורה אַ יונגערער, הייַנט וואו בין איך?

— דו ביזט אין דער ערד! מאַכט צו איהם בעריל, ביזט געווען אַ בהמה און וועסט בלייבען אַ פֿערד! אַזוי ווי איהר קוקט איהם אָן אָט דעם פּעטאַך — מאַכט בעריל צום נגיד — האָט ער אַ ברודער דוד-ליב, איז ער אַ מיניסטער אַקעגען איהם, דאָס הייסט איבריג קלוג איז ער אויך ניט, ער איז אַ מיטעלמעסיגער, דאָס הייסט ניט קיין גרויסער חכם און ניט קיין קליינער נאַר. איין מעלה האָט ער — ער איז אַן ערליכער, דאָס הייסט ווי וועגען אַלע ערליכע חאַפּען נישט קיין בייגעל פֿונ'ם מאַרק. קומט צוגעהן צו מיר איין מאָל דוד-ליב און דערצעהלט מיר אַ גאַנצע מעשה: באשר אין הייסין האָט זיך אויסגעבויעט אַ צוקערנע, און זי געהער, די צוקערנע הייסט דאָס, צו רב זלמן ראַדעמישלער, און רב זלמן ראַדעמישלער איז אַ סאַדעגירער חסיד, און איך בין אַ סעדעגירער חסיד, און זיין פֿאָטער בעני טעלערלעקער, עליו השלום, איז געווען אַ סעדעגירער חסיד, בכן וויל ער, דוד-ליב הייסט דאָס, איך זאָל מיך זעהען מיט רב זלמן ראַדעמישלער און זאָל ביי איהם פּועל'ן אפשר וועט ער איהם צונעמען, דוד-ליב'ן הייסט דאָס, קיין הייסין אויף דער צוקערנע, איהם געבען עפּיס אַ שטעלע. וואָס פֿאַר אַ שטעלע כדומה למשל קאָנסט דו, זאָג איך,

פֿאַרטרײַטען״ ?זאָגט ער צו מיר, װײַסער ס׳ניט איז, זאָגט ער, אַבי אַ שטעגעלע״. „שמײַהן זאָלסט דו, זאָג איך, אין נעהאַקטע װאונדען, װאָס קאָנסט דו״? „װאָס איך קאָן, זאָגט ער, איך קאָן אַלפֿדינג: איך קאָן אי חשבונ׳ען, אי רעכענען, אי בוכהאַלטעריע, אי שרײַבען, אי פֿאַרשרײַבען״... װאו, זאָג איך, האָסטו דו דאָס אַלפֿדינג אויסגעלערנט זיך״? „פֿון זיך אַלײן״, מאַכט ער צו מיר און נעמט אַרויס אַ בויגען פּאַפּיר און גיט מיר, איך זאָל בעװײַזען רב זלמנ׳ען זײַן כתב. בקצור, װאָס טויג אײַך, ער האָט מיר אַזוי לאַנג דערקוטשעט, ביז איך האָב איהם אויסגעבעטלט אַלע בײזע חלומות און האָב זיך אַװעקגעלאָזט קײן הײַסין צו רב זלמן ראַדעמישלער, און דוקא װי זאָגט ער, המן איװאַנאָװיטש, מיט די רגלים. געקומען קײן הײַסין צו רב זלמנ׳ען — לאָזט מען מיך ניט אַרײַן. װאָס איז די מעשׂה? זאָגט מען מיר: אויב איך בין געקומען גלאַט אַזוי, האָט רב זלמן קײן צײַט ניט, און איך דאַרף האָבען „פּאָ דיעלו״, זאָל איך מיר מטריח זײַן אין קאַנטאָר אַרײַן. בין איך מיך מישב: פֿע, סע שטעהט מיר ניט אָן די גאַנצע מעשׂה! װאָס איז דאָס פֿאַר אַ דבורים — ניטאָ קײן צײַט? פּאָ-דיעלו? קאַנטאָר? בײַ אונז, סערעגערער, געהען נישט אָן אַזעלכע שטיק! געהט, זאָג איך, זאָגט רב זלמנ׳ען אַז איך, בעריל דער רויטער פֿון טעפּליק, בין געקומען צו איהם מכּוח זעהר אַ נויטיגען ענין און דוקא ניט פּאָ דיעלו און דוקא באַלד, װאָרום איך האָב קײן צײַט ניט״! זאָגט מען מיר: רב זלמן דאַװענט, ער האַלט פֿון פֿאָרענט. אויב אַזוי, זאָג איך, איז עפּיס אַנדערש! דאַװנען פֿון פֿאָרינט דאַרף איך אויך, דאָס אַפֿילו אַז מען װיל שמועסען צוריק װאָס נעהער זיך אָן אײנס מיט׳ן אַנדערען? מע קאָן דאַװנען פֿון פֿאָרענט און אָבמאַכען בשעת מעשׂה טויזענד געשעפֿטען, נאָר װי די מעשׂה איז — אַ נגיד איז ער דאָך, און פֿאַר אַ נגיד דאַרף מען האָבען דרך ארץ, אַ סימן װען איך בין למשל אַ נגיד, װאָלט פֿאַר מיר די גאַנצע װעלט געהאַט דרך ארץ... בקצור, איך זעץ מיך אַװעק און װאַרט. איך װאַרט אַ שעה און צװײ און דרײַ און דוקא אין דרויסען בײַ דער טהיר — אַ מעשׂה אָהן אַ נ׳עק. איך זעה מענשען געהען אויף און אָב, דער אַרײַן דער אַרויס. פֿון קיך דערהײַל טראָגט מען סאַמאָװאַרען מיט כל המינים גוטע זאַכען... קלערט איך מיר: ע, דאָס טויג דאָך אויף כפּרות! מע זאָל מיך אַזוי פֿיהרען אין באָד אַרײַן — דאָס שטעהט מיר שוין ניט אָן, און בין מיך מישב, װאָס װעל איך װאַרטען אויף כבוד, אַנ׳עפּען אויף די טהיר און אַרײַן אַרײַן און שטוב אַרײַן גלײַך אין שטוב אַרײַן און „שלום עליכם רב זלמנ׳ן״. „עליכם שלום, פֿון װאַנען איז אַ ייִד?״ „פֿון טעפּליק, זאָג איך, [illegible]

האָט מיך ניט דערקענט? בעריל הייס איך, געוועזן אינאיינעם אַמאָל אין סאַדעגירע". „סע קאָן זיין, מאַכט ער, נאָר איך האָב אייך ניט דערקענט און קען אייך איצטער אויך ניט, ס'איז ביי מיר, זאָגט ער, ניט פאַר אייך געדאַכט שטאַרק געשלאָגען די ראיה. געוועזן זאָגט ער, ביי מאַנדעלשטאַמען, מיר פאַרשריבען שוואַרצע ברילען און אָנגעזאָגט, איך זאָל ניט לייענען גאָר ניט און ניט שרייבען און היטען זיך פון דער שיין"... נו, טראַכט איך מיר, רב זלמן, איהר פאַררעדט מיר די ציין"... און רוף זיך אָן צו איהם: „הערט זשע אויס, רב זלמן, די מעשה הערפון איז אַזוי, בענין האָט איהר דאָך געקענט מסתמא?" מאַכט ער צו מיר: „וואָסער בענין?" „בעני טעלערלעקער", זאָג איך פון טעפליק? „ניין, מאַכט ער, איך הער דאָס ערשטע מאָל אַזאַ נאָמען טעלערלעקער". „וואָס טויג מיר, זאָג איך, רב זלמן, פוילע תנועות? איהר האָט איהם גאַנץ גוט געקענט, מיר האָבען אינאיינעם, זאָג איך, געטרונקען מיט איהם ויין אין סאַדעגיר, און געטאַנצט ביים רעבין אויפ'ן טיש און ניט איין מאָל אפילו געקושט זיך, לאָז ער זיין ווייט אָבגעשיידט, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט, דאָ ניט לאַנג געשטאָרבען אייך צו לייִנגערע יאָהר". דערהערט די דאָזיגע ווערטער געשטאָרבען, ווערט מיין רב זלמן גאָר אַנ'אַנדער מענש — די נגידים האָבען אַ פנים שטאַרק מורא פאַר'ן טוידט! — און רופט זיך אָן צו מיר: „וואָס זשע ווילט איהר פון מיר?" „וואָס זאָג איך, זאָל איך וועלען? איך וויל נאָר מקיים זיין צוואַת המת; דער דאָזיגער בעני טעלערלעקער, עליו השלום, האָט אַ פּאָר שעה פאַר'ן טוידט צונערופען מיך און נאָך יודען און דערצעהלט אַ מעשה, אַז [illegible] איז געווען ביי אייך אַ פּאָר מאָל אין הייסין, געוואָלט מיט אייך עפּיס איבערשמועסען, האָט מען איהם ניט צוגעלאָזט, און מחמת ער איז געווען אַ מענשיל, פערשטעהט איהר מיך, [illegible] שטילס, לאָז ער מיר מוחל זיין, אָהן חכמות, האָט ער געזעהען מע לאָזט ניט צו, האָט ער פאַרקערעוועט דעם דישעל און מאַרש צוריק אַהיים. אַצונד, אַז ער האַלט ביי געהן אין אַזאַ ווייטער נסיעה, וואָס צוריק קומט מען שוין ניט, געזעגענט ער זיך מיט איטליכען בעזונדער און לאָזט גריסען פריהער דעם רבין און נאָכדעם אייך און בעט, מע זאָל אייך איבערגעבען, אַז ער פאַרלאָזט זיך אין גאַנצען אויף אייך, אַז איהר וועט מסתמא די אַלמנה מיט די יתומים ניט פאַרלאָזען". „וואָס זשע קאָן איך פון זייערט וועגען טהון?" מאַכט ער און נעמט זיך צו דער קעשענע. טראַכט איך מיר: אַ נדבה? צדקה תציל ממות? פע! „וויל איך אַז איהר זאָלט, זאָג איך, צונעמען זיין [illegible] זוהן דוד ליב'ן, איהם געבען עפּיס אַ שטעלע".

אַ נגיד, אַז ער דערהערט דאָס וואָרט, „שטעלע", בעקומט ער דעם שלאַג. „ווי קומט צו מיר אַ שטעלע? וואו האָב איך היינט שטעלעס? פֿאַרנעמען אַלע שטעלעס"! „דאָס ווערט איהר, זאָג איך, דערצעהלען אַנ'אַנדערען און מיט מיר טאָרט איהר אַזאַ שפּראַך ניט רעדען און בענים יונגעל בעדאַרפֿט איהר צונעמען גאָר אָהן אַ שום תירוץ. ער קאָן, זאָג איך, חשבונ'ען און רעכענען און בוכהאַלטעריע און שרייבען און פֿאַרשרייבען, און הייסט, זייט מוחל, געבען אַ ביסעל בראָנפֿען און עפּיס צובייסען, ווארום איך האָב נאָך היינט אין מיין מויל נישט געהאַט".

בקצור, וואָס זאָל איך אייך לאַנג מאַריך זיין — די סאַדעגערער ווענען ביי זיך פּראָסט, ער האָט מיר צוגעזאָגט, אַז ער נעהמט איהם צו, און איך האָב עולה רגל געווען אַהיים און האָב צוגעשיקט צו איהם דוד ליב'ען, און ער האָט זיך דאָרט פֿריהער אַ ביסעל אָנגעוואַלגערט, ווארום רב זלמן האָט איהם געזאָגט, אַז ער מוז איבערדעדען פֿריהער מיט'ן זון, מיט רב יוסילען, און רב יוסילע איז ניטאָ. נאָכדעם אַז ס'איז געקומען רב יוסילע איז ניט געווען רב זלמן. — וואָס טויג אייך מעשיות, מע האָט איהם צוגענומען און ער איז היינט דאָרטען גאָר אַ גאַנצער פּלאָקענשיסער.

— אַ קאַסירער, פֿאַררעכט איהם הענאך און גיט צו פֿאַרשטעהן אויף זיין לשון, וואָס בעדייט קאַסירער: ער פֿאַרנעהמט זיך מיט געלד הייסט דאָס, ער נעהמט צו געלד און אַרויס גיט ער געלד.

— אַ דאַנק דיר, וואָס דו האָסט זיי קלאָר געמאַכט וואָס הייסט קאַסירער, אַ ניט וואָלטען זיי ניט געוואוסט, מאַכט צו איהם בעריל דער רויטער און געהט צוב עטאַפּ און טהוט איהם אַ טאָרע ביי דער סוויטע און וועקט איהם אויף.

— עי, לאַוורע, מיט'ן קאָפּ זאָלסט דו אָנלייגען, פּאָראַ נאַ פּאָחמעליע!

און לאַוורע פֿאָלגט איהם, שטעהט אויף פּאַוואָלי פֿון דער ערד, פֿאַר-שטעלט זיך מיט דער האַנד און קוקט אין הימעל אַריין, וואו האַלט די זון, נעמט דעם שטעקען, צעהלט איבער די דריי אַרעסטאַנטען, און לאָזט זיך אין וועג אַריין.

———

קאפיטל ט.

דער נגיד שלאגט זיך על חטא.

די זון האָט שוין געהאַלטען ווייט באַרג אַראָב אינ'ם שפּאַציר, איבער'ן טיעפען בלויען הימעל, די היץ האָט אָנגעהויבען ווערען אַ ביסעל קלענער,

און דער עטאַפּ האָט געהאַלטען ביי אַריינציקומען קיין גראַנאָוו — דער ערשטער פּונקט פון זייער נסיעה, און בכדי מע זאָל קומען פאַרטיג אויפ'ן אָרט, האָבען זיך אַלע דריי אַרעסטאַנטען אַוועקגעשטעלט אונטערען שטאָרט נעבען אַ ווינטמיהל מיט'ן פּנים צו מזרח דאַווענען מנחה, און לאַזורע איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אויפ'ן גרויסען שטעקען, וואָס מיט'ן אייזערנעם שפּיץ פון אונטען, דאָס היטעל פאַרדוקט אַביסעל צוריק און געקוקט, ווי די יודען שאָקלען זיך און שלאָגען זיך מיט די הענד אין האַרצען. געשמאַקער פון אַלע האָט געדאַווענט דער גזלן. שלום-בער טעפּליקער פון טעפּליק האָט שוין לאַנג מיט אַזאַ כונה ניט געדאַווענט ווי אַצונד, ער האָט זיך באמת געשלאָגען: אָשמנו, בגדנו, גזלנו, מיט'ן גאַנצען האַרצען, תרטה געהאַט אויף דעם, וואָס ער האָט געזינדיגט פאַר לייטען, געקאָנט העלפען אַני-אָרעמען יודען און ניט געהאָלפען, געקאָנט איהם גליקליך מאַכען אפילו און האָט דאָס ניט געטהון. פאַר וואָס? ווייסט ער אַליין ניט! און ער האָט גענומען פאַרטלייכען זיך צו אָט דעם קבצן, בעריל דעם רויטען, און ס'איז איהם געוועזען ביזי בזיון פאַר זיך אַליין. אָט דער דאָזיגער קבצן, וואָס האָט אַליין קוים אַ טאָג איבערצוקומען האָט זיך ניט געפילט פון יענעמס וועגען געהן צו פוס, אונטערפאַלען צו אַ גביר, זיך מאַכען מיט דער בלאָטע, אַבי טהון אַ טובה אַנאָרעמען יודען. און ער? שלום-בער טעפּליקער פון טעפּליק האָט נישט געוואָלט הערען, ניט זעהען יענעמ'ס צרות, קאַלט ווי אייז, און עס האָט איהם שטאַרק-שטאַרק פאַרדראָסען, וואָס האָט זיך אַזוי געמאַכט, און מעהר פון אַלץ האָט איהם פאַרדראָסען די מעשה מיט'ן שדוך אין הייסין אויפ'ן יריד... ער האָט דערפיהלט, אַז ער, שלום-בער, איז פאַר בעריל דעם רויטען אַ גרויסער חיב, און אפשר האָט ער אַ גרויסען חלק אין בעריל דעם רויטענס טאָכטערס טודט, וואָרום ווען ער הערט זיך דעמאָלט צו זיין בקשה, ווען ער לייגט צו האָטש אַ לויט רחמנות, האָט'ס איין טראָפּען ליעבשאַפט צו אַנאָרעמען יודען, בשעת יענעם ליגט דער חלק אויפ'ן האַלז, וואָלט איצט אפשר יענעמס טאָכטער געלעבט און געווען אַבּשר גליקליך?.. און שלום-בער פיהלט זיך, אַז ער זאָל קאָנען פאַרעבטען האָטש וויפיעל ס'ניט איז זיין פערברעכען, עפּיס ברייגען אַ קרבן, מיט וואָס ניט איז פאַרשמירען, באַפּוצען, פאַרהיילען די דאָזיגע מכה, וואָלט איהם צוגעקומען אַ שטיק געזונד. נאָר ער ווייסט נישט, ווי אַזוי ער זאָל דאָס טהון? און ער פאַרטיעפט זיך אינ'ם דאַוונען און דאָס גאַנצע לעבען זיינס שוועבט אויף פאַר זיינע אויגען ווי פון אַ קבר און כמעט דאָס ערשטע מאָל אויף זיין

לעבען טראַכט ער וועגען אַזעלכע זאַכען, כמעט דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען דערזעהט ער זיך ווי אין אַ שפּיגעל, ער דערזעהט זיך דורך און דורך און ער פֿאַרשטעהט ניט, ווי אַזוי איז ער געווען ביז אַהער אַזוי בלינד? ווי אַזוי האָט ער געקאָנט מיינען אויף זיך, אַז ער איז אַ געהעריגער יוד און אַ לייטישער מענש? ווי אַזוי האָט ער געקאָנט מיינען, אַז ער איז יוצא דערמיט, וואָס ער דאַוונט אַלע טאָג און וואָס ער רוקט אַריין אַמאָל אַ האַר־טען דרייער אַ נדבה?..

און דער טעפּליקער נגיד שלום־בער טעפּליקער פֿון טעפּליק הויבט זיך אָן דערמאָהנען, ווי אַזוי ער האָט „געטהון צדקה“, זיך געדונגען פֿאַר איטליכען גראָשען, וואָס מע האָט ביי איהם געריסען ווי מיט צוואַנגען, און ער דערמאָהנט זיך, ווי אַזוי ער האָט אַריינגעגעבען אַמאָל אַ ספר תורה אין שול אַריין, געטהון דאָס פֿאַר זיין נשמה, מחמת ער האָט נישט קיין קינדער, האָט ניט קיין קדיש, געמאַכט אַ סיום התורה, ניט געזשאַלעוועט קיין לעקאַך און בראָנפֿען, געהוליעט אַ גאַנצע נאַכט, און אויף מאָרגען, אַז דער סופר רב שמשון איז געקומען צו איהם בעטען אַ גמילות חסד, האָט ער איהם אָבגעזאָגט ווי אַ טויטען... וכדומה אַזעלכע „מעשים טובים“ הויבט ער אָן דער־מאָהנען זיך אַצינד, און ער ווערט פֿאַרברענט פֿאַר בושה פֿאַר זיך און פֿאַר אַ סך אַזעלכע שענע יודען נגידים ווי ער, וואָס זענען פֿאַרקאָכט אין זייער געלד, וואָס קענען זיך מיט דעם ניט צושיידען. און שלום־בער דערפֿיהלט, אַז זיין נשמה איז ביז אַהער געשלאָפֿען, אַז זיין האַרץ איז געלעגען ערגיץ אונטער אַ פּרעס, מיט אייז בעדעקט. קיין קאַפּ וואַרימקייט, קיין ברעקיל רחמנות: און עס ווילט זיך איהם עפּיס טהון אַצונד פֿון בעריל׳ס וועגען, עפּיס אַזעלכס, וואָס זאָל פֿאַרריכטען דעם גרויסען פֿעהלער, פֿאַרגעבען די גרויסע עבירה קעגען איהם, אָבוואַשען זיין שולד! נאָר ער ווייסט ניט, וואָס ער זאָל טהון און ווי אַזוי ער זאָל דאָס טהון, און ער לאָזט זיך אַראָב גאַנץ טיעף צו זיך אין האַרצען, אין דער נשמה אַריין, און פֿערשטעהט ניט בכלל, וואָס איז געווען ביז אַהער זיין לעבען אויף דער וועלט און וואָס האָט ער דאָ מתקן געווען? אָבגעלעבט עקס און פֿופֿציג יאָהר, מעהר ווי דריי פֿערטיל פֿון זיין לעבען, געפֿיהרט אַ לאַנגע מלחמה, געקלויבען אַ גראָשען צו אַ גראָשען, נישט געגעבען יענעם, נישט פֿאַרגינען זיך אַליין, פֿון וועמענס וועגען וועט דאָס אַלטרינג זיין? וועמען וועט ער דאָס איבערלאָזען, אַז קיין קינדער האָט ער ניט, און די קרובים זענען איהם שונאים, זיי ואָלען קאָנען וואַלטען זיי איהם דערטרונקען אין אַ לעפֿעל וואַסער! און שלום־בער הויבט

348

אָן אונטערפֿירען אַ חשבון צו אַלץ, וואָס ער האָט געטהון און איבערקלערען, פֿאַר וואָס האָט ער אַזוי פֿיעל שונאים? פֿאַר וואָס האַלט נישט פֿון איהם די וועלט? און עס שטעהען אויף פֿאַר איהם זכרונות שוין לאַנג פֿאַרגעסענע, און מחשבות וואָס זענען געלעגען בײַ איהם ביז אַהער טיעף אויפ'ן דעק פֿון זײַן נשמה, און עס ווערט איהם קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצען... און ער גיט זיך דאָס וואָרט אויף די עלטערע יאָהרען חאָטש פֿאַרבעסערען זיך און זײַן נשמה חאַפּט זיך אויף, און זײַן האַרץ ווערט צוגאַנגען, און אין זײַנע אויגען ווערט ליכטיג — ער דערזעהט אַזעלכס, וואָס ער האָט ביז אַהער ניט געזעהען, און דערפֿיהלט אַזעלכס, וואָס ער האָט ביז אַהער ניט געפֿיהלט, ער פֿיהלט זיך ווי אַ נײַגעבאָרענער, עפּיס אַזוי פֿריש און לעבעדיג ווי נאָך קיין מאָל ניט אין זײַן לעבען.

אָבגעדאַווענט מנחה. לאָזען זיך אונזערע פּאַרשוינען מיט'ן עטאַפּ ווײַטער אין וועג אַרײַן. בעריל שפּרינגט אונטער מיט איין פֿוס, מאַכט חוזק פֿון העניך'ן, און דער נגיד געהט פֿאַרטראַכט, אַלע מאָל גיכער און גיכער. זײַן קאָפּ איז איצט פֿול מיט מחשבות, זײַן האַרץ פֿול מיט געפֿיהלען! עפּיס קלעהרט ער, עפּיס טהוט ער, עפּיס בויט ער.

— וואָס לויפֿט איהר אַזוי? מאַכט צו איהם בעריל דער רויטער, איהר פֿליהט אַזוי, אַז איך קאָן אײַך מיט מײַן קראַנקען פֿוס ניט אָניאָגען.

ס'איז אײַך שווער צו געהן, רב בעריל? אַזוי מאַכט צו איהם דער נגיד מיט אַזאַ ווייכקייט, וואָס ער האָט דאָס פֿון איהם נאָך קיינמאָל ניט געהערט: האַלט זיך אָן בײַ מיר, נאַט אײַך מײַן האַנד, רב בעריל, אם ירצה השם, אַז מיר וועלען קומען בשלום צוריק אַהיים, זאָלט איהר בײַ מיר זײַן, און דו אויך העניך, וואָרום איך דאַרף אײַך זעהר נויטיג האָבען, איך דאַרף אײַך עפּיס זאָגען.

בעריל האָט ניט פֿאַרשטאַנען וואָס פֿאַר אַ נויטיגע זאַך בעדאַרף ער זיי זאָגען? און פֿאַרוואָס עפּיס אין דערהיים דוקא? פֿאַר וואָס זאָל ער עס ניט זאָגען באַלד? און בכלל וואָס איז ער עפּיס פּלוצים געוואָרען אַזוי ווייך און האָפֿערדיג?..

פֿון העניך'ן שמועסט מען ניט; יענער האָט גאָר געעפֿענט דאָס מויל, ניט פֿאַרשטאַנען, וואָס הייסט איהם דער נגיד קומען? ער האָט זיך אײַנגעשטעלט און האָט אַ זאָג געטהון:

— אויב נאָר ער וועט רחמנות האָבען דער אויבערשטער, חוד ליב מײַנער וועט אַרויס...

— סאַי וסאַי מאַכט צו איהם דער נגיד, טאָמער אַפּילו ניין — נעם איך איהם אויף זיך, דאָס הייסט איך נעם אויף זיך, אַלעמען נעם איך אויף זיך... האַלט זיך אָן אָן מיר. רב בעריל, ס'איז איך שווער צו געהן...

*

* *

אַז דער עטאַפּ איז אַריינגעגאַנגען קיין גראַנאָוו, איז שוין די זון געווען אַ פֿערגאַנגענע, איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ סימן, אַ גרויסען גילדענעם פּאַס אויפ'ן ברעג הימעל, און בעגעגענט האָט מען אונזערע פּאַרשוינען מיט מוזיק — אַ גאַנצער קאָהר, וואָס איז געווען אויסגעמישט פֿון אַ קוואַקען פֿון זשאַבעס און פֿון אַ מעקען פֿון דער טשערעדע שאָף און ציגען, וואָס האָבען אויפגעהויבען אַ מורא'דיגען שטויב — און דאָס איז געווען דאָס גליק, וואָס איבער די גראַנעווער ציגען האָבען די גראַנעווער יודען דורכגעלאָזט דעם עטאַפּ נישט בעמערקט אַפּילו, ווען מען האָט דאָ דורכגעפֿיהרט פּאַרביי גראַנאָוו! אַ ניט וואָלטען זיי די גראַנאָווער יודען דאָרט מקבל פּנים געווען מיט'ן זעלבען כבוד און אַרויסגעבאַגלייט מיט דעם זעלבען פּאַראַד, ווי מען האָט זיי מקבל פּנים געווען נאָכדעם אין מיכאַילאָוקע, אין מיטשולקע, און קראַסנאָפּילקע, אין זדאַקאָוויץ און אין די אַלע איבעריגע עטאַפּנע פּונקטען, וואָס צווישען טעפּליק און צווישען הייסין.

ס'אַ ליגען

ס׳אַ ליגען

(דיאלאָג אין גאליציען.)

איהר פֿאָהרט דאַכט מיר קיין קאָלאָמעאַ?

– פֿון וואַנען ווייסט איהר אַז קיין קאָלאָמעאַ?

– איך האָב געהערט, איהר האָט גערעדט מיט׳ן קאָנדוק־טאָר. איהר זענט טאַקי אַ קאָלאָמעאַר, צי איהר פֿאָהרט נור קיין קאָלאָמעאַ?

– טאַקי אַ קאָלאָמעאַר, וואָס איז דען?

– גאָרניט, גלאַט אַזוי, איך פֿרעג. עפּיס אַ היבשע שטאָדט קאָלאָמעאַ?

– וואָס איז שייך אַ היבשע שטאָדט? אַ שטאָדט ווי אַלע שטעדט אין גאַליציע, אַ פֿיין שטעדטיל, וועהר אַ פֿיין שטעדטיל!...

– איך מיין צי ס׳איז פֿאַראַן ביי אייך עפּיס פֿיינע מענשען, נגידים?

– פֿאַראַן אַלערליי: פֿאַראַן נגידים, פֿאַראַן קבצנים. געוויינטליך מעהר קבצנים ווי נגידים.

– דאָס איינענע וואָס ביי אונז. אויף איין נגיד קיין עין הרע טויזענד קבצנים. ביי אייך אין קאָלאָמעאַ דאַרף זיין אַ נגיד פֿינקעלשטיין?

– פֿאַראַן אַ נגיד פֿינקעלשטיין. וואָס איז? איהר קענט איהם?

– קענען קען איך איהם ניט, נאָר איך האָב געהערט. הייסט ער ניט רב שעיה?

– רב שעיה. וואָס איז דען?

– גאָרנישט, גלאַט אַזוי, איך פֿרעג. ער איז טאַקי אַזאַ גביר ווי מען זאָגט, אָט דער רב שעיה?

– איך ווייס? זיין געלד האָב איך נישט געצעהלט. וואָס פֿרעגט איהר זיך אַזוי נאָך? איהר דאַרפֿט דאָס וויסען אַקעגען קרעדיט?

– ניין, גלאַט אַזוי. ער האָט, זאָגט מען, אַ טאָכטער.

— ער האָט דריי טעכטער. אפשר מכּח אַ שדוך? וויפיל האָט מען אייך נעזאָגט גיט ער נדן דער טאָכטער?

— דאָ האַנדעלט זיך ניט וועגען נדן, פערשטעהט איהר מיך; מע שמועסט פון דער שטוב שמועסט מען, וואָס פאַר אַ שטוב איז ביי דעם רב שעיה פינ־קעלשטיין? וואָס פאַר אַ הויז הייסט דאָס?

— וואָס זאָל זיין פאַר אַ הויז? אַ הויז ווי אַלע הייזער. אַ יודישע שטוב, אַ פיינע שטוב, אַ חסידישע, זעהר אַ פיינע שטוב! מע זאָגט אפילו, אַז מכּח יודישקייט איז ביי איהם די לעצטע צייט... נאָר ס'אַ ליגען!

— וואָס איז אַ ליגען?

— וואָס מען זאָל ניט זאָגען, איז אַ ליגען. קאָלאָמעאַ איז דאַרפט איהר וויסען אַ שטאָדט פון סאַמע ליגנערס.

— איז טאַקי מהאי טעמאָ כּהאי צו וויסען, וואָס זאָגט מען למשל אויף זיין שטוב?

— מען זאָגט, אַז ס'איז שוין נישט דאָס וואָס אַמאָל. למשל אַמאָל פלעג מען דאַרטען פּסח האַלטען שמורה... ער אַליין פלעג גאָר פאָהרען צוויי מאָל אין יאָהר צום רבין, און היינט... היינט איז שוין ניט דאָס...

— אָט דאָס איז גאָר?

— וואָס דען האָט איהר געוואָלט? מע זאָל שוין אַראָפּוואַרפען באָרד און פאות און עסען חזיר בפרסיה?

— איהר זאָגט „מע זאָגט", האָב איך געמיינט מי יודע וואָס מע זאָגט! דער עיקר איז דאָך, אויב דער מענש אַליין איז אַ מענש, דאָס הייסט, איך מיין צי איז ער, אָט דער רב שעיה פינקעלשטיין, מיין איך, עפּיס אַ פיינער, אַ לייטישער מענש? אָט דאָס מיין איך.

— וואָס איז שייך אַ לייטישער מענש? אַ מענש ווי אַלע מענשען. אַ פיינער מענש. למאי זאָל איך זאָגען? אַ גאַנץ פיינער מענש! מע שמועסט אפילו ביי אונז אַז ער איז אַ ביסעל... נאָר ס'אַ ליגען!

— וואָס איז אַ ליגען?

— אַלסדינג וואָס מע זאָגט אויף איהם איז אַ ליגען; קאָלאָמעאַ איז אַזאַ שטאָדט וואָס מע האָט ליעב רעדען איינס אויף דאָס אַנדערע; וויל איך ניט נאָכזאָגען, וואָרום דאָס הייסט שוין לשון הרע.

— ווי באַלד אַז איהר ווייסט אַז ס'אַ ליגען איז דאָך שוין אויס לשון הרע.

— מע זאָגט אַז ער איז... אַביסעל... אַ דרעהער.

— אַ דרעהער? יעדער יוד איז אַ דרעהער. אַ יוד דרעהט. איהר וועט דאָך נישט קיין דרייהער?

— אַ דרעהער צו אַ דרעהער איז נישט גלייך. אויף איהם זאָגט מען, פֿערשטעהט איהר מיך... נאָר ס'אַליגען!

— וואָס זשע אייגענטליך זאָגט מען אויף איהם?

— איך זאָג דאָך אייך אַז ס'אַליגען!

— וויל איך וויסען דעם ליגען, וואָס מע זאָגט.

— מע זאָגט, אַז ער האָט שוין דריי מאָל געשטעלט זיך, נאָר ס'אַליגען! איך ווייס נור פֿון איין מאָל.

— אָט דאָס איז גאָר? וואו האָט איהר געזעהען אַ סוחר זאָל זיך ניט שטעלען? אַ סוחר, האַנדעלט אַזוי לאַנג ביז ער פֿאַרהאַנדעלט זיך; אַ סוחר, אַז ער שטאַרבט אַוועק נישט געשטעלטערהייד, איז אַ סימן אַז ער איז געשטאָרבען פֿאַר דער צייט. וואָס? ניט אַזוי?

— אַלץ הייסט ביי אייך געשטעלט? אויף איהם אַ זאָגט מען אַז ער האָט זיך מאוס אַוועקגעשטעלט, אַראָבגעלאָזט די ממתקים און אַרויסגעשטעלט דער וועלט אַ פֿייג. איהר פֿערשטעהט?

— נישט קיין נאַרישער מענש אַ פּנים. נו, און אויסער דעם גאָרניט?

— וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט? ער זאָל קוילען מענשען? בעגעהן קרימינאַל? מע דערצעהלט אפילו ביי אונז אויף איהם יאָ עפּיס זעהר ניט קיין שענע מעשה... נאָר ס'אַליגען!

— דהיינו וואָס פֿאַר אַ מעשה?

— אַ מעשה מיט אַ פּריץ... אַ נעכטיגער טאָג!

— וואָס פֿאַר אַ מעשה מיט אַ פּריץ?...

— עפּיס אַ פּריץ דאָרטען... קוויטלעך ...ווייס איך וואָס קאַלאָמעאַ קאָן אויסטראַכטען! ס'אַליגען! איך ווייס, אַז ס'אַ ליגען!

— אַז איהר ווייסט, אַז ס'אַ ליגען, וועט דאָך עס איהם ניט שאַטען

— ער האָט, זאָגט מען, געהאַנדעלט מיט אַ פּריץ, אָדער אַ רייכען פּריץ, געוועזען ביי'ם פּריץ אַ חשוב, אַ גרויסער חשוב. דערווייל איז דער פּריץ געשטאָרבען, האָט ער צוגעשטעלט אויף איהם אַ פּאָר קוויטלעך; איז געוואָרען אַ געוואַלד אין שטאָדט: פֿון וואַנען האָט זיך גענומען צו איהם קוויטלעך, אַז דער פּריץ האָט זינט ער לעבט ניט אונטערגעשריבען קיין פּאַפּיר... קאַלאָמעאַ, דאַרפֿט איהר וויסען, איז אַ [illegible], וואָס גיט אַכטונג...

525

— נו?

— נו, נו. האָט ער געהאַט אויף זיך אַ פּעקיל...

— אָט דאָס איז גאָר? יעדער יוד האָט אַ פּעקיל. איהר האָט אַמאָל גע-וועהען אַ יודען אָהן אַ פּעקיל?

— דער האָט אָבער אויף זיך געהאַט, זאָגט מען, דריי פּעקליך.

— דריי פּעקליך? דהיינו וואָס נאָך פאַר פּעקלעך האָט ער, זאָגט מען, געהאַט אויף זיך?

— מיט אַ מיהל האָט ער, זאָגט מען, געהאַט צו טהון, נאָר דאָס איז שוין געווען אַ ליגען.

— איז זי אָבגעברענט געוואָרען מן הסתם, האָט מען געזאָגט אויף איהם, אַז דאָס האָט ער אַליין געמאַכט בורא מאורי האֵש, מחמת די מיהל איז שוין געווען אַניאַלטע, האַט ער זי גוט סעקורירט, בכדי ער זאָל קאָנען שטע-לען נאָכדעם אַ נייע?

— פון וואַנען ווייסט איהר, אַז ס'איז אַזוי געווען די מעשה?

— ווייסען ווייס איך ניט, נאָר איך בין מיך משער, אַז אַזוי האָט געמוזט זיין די מעשה.

— אַזוי, הייסט דאָס, שמועסט מען ביי אונז אין קאָלאָמעאַ, נאָר ס'אַ לי-גען. איך קאָן אייך געהן שווערען, אַז ס'אַ ליגען!

עס אַרט מיך ניט ס'זאָל זיין אַניאמת. וואָס נאָך האָט ער געהאַט זאָגט איהר, פאַר אַ פּעקיל אויף זיך?

— איך זאָג? די שטאָדט זאָגט. נאָר דאָס איז שוין גלאַט א פּריטשעפּע, אַ בלבול, אַ ריינער בלבול.

— אַ בלבול? פאַלשע מינץ?

— נאָך ערגער.

— וואָס קאָן שוין זיין ערגער?

— אַ בזיון צו דערצעהלען וואָס קאָלאָמעאַ קאָן אויסטראַכטען! פּוסטע מענשען... ליידיג-געהערס... און אפשר איז דאָס געווען אַניאָגעשטעלטע זאַך מע זאָל קאָנען צאַפּען געלד? איהר ווייסט ניט? אַ קליין שטעדטיל און אַ נגיד האָט שונאים...

— ער האָט געהאַט צו טהון אודאי מיט אַ דיענסט?...

— פון וואַנען ווייסט איהר? מע האָט אייך שוין דערצעהלט?

— דערצעהלט האָט מען מיר ניט, נאָר איך שטויס מיך שוין אָן. עס האָט אידם געקאָסט מסתמא אַ שעגע פּאָר קרייצערס אָט דער דאָזיגער בלבול׳

— לאָמיר זיך ווינשען דאָס ביידע פּערדינען אַלע וואָך, איך בין אייך נישט קיין שונא, וואָס אידם האָט דאָס געקאָסט, חאָטש ער איז דרינגען גאָט די נשמה שולדיג. אַ קליין שטעדטיל... אַ יוד אַ נגיד... עס געהט אידם גוט... מע פאַרגינט אידם ניט... פּשוט מע פאַרגינט אידם ניט...„

— מעגליך. האָט ער עפּיס פיינע קינדער, לייטישע? דריי טעכטער האָט אידר דאַכט זיך געזאָגט?

— דריי. צוויי אויסגעגעבענע און איינע אַ מיידעל. פיינע קינדער, וועדר פיינע קינדער... אויף די עלטערע זאָגט מען אפילו, אַז... נאָר ס׳אַ ליגען!

— דהיינו וואָס זאָגט מען אויף זיי?

— איך זאָג דאָך אייך אַז ס׳אַ ליגען.

— איך ווייס אַז ס׳איז אַ ליגען. איך וויל אָבער וויסען דעם ליגען.

— אַז אידר וועט וועלען אויסהערען אַלע ליגענס, וואָס געהען ביי אונז אין קאָלאָמעאַ, וועט אייך ניט קלעקען קיין דריי טעג מיט דריי נעכט. אויף דער עלטערער, זאָגט מען, אַז זי געהט מיט די איינענע האָר, קאָן איך אייך עדות זאָגען אַז ס׳איז ליגען, וואָרום זי איז גאָר ניט אַזוי געבילדעט אַז זי זאָל טראָגען איינענע האָר. און אויף דער צווייטער טאַכטער האָט מען גלאַט אויסגעטראַכט, אַז נאָך מיידעלווייז... נאָר וואָס קאָלאָמעאַ קאָן אויסטראַכטען! ס׳אַ ליגען!׳

— כדאַי צו הערען, וואָס מע קאָן ביי אייך אין קאָלאָמעאַ אויסטראַכטען?

— איך זאָג דאָך אייך, אַז קאָלאָמעאַ איז אַ שטאָדט פון סאַמע ליגנערס, און פון באַרעדערס, און פון לאַנגע צינגער. אידר ווייסט נישט, אין אַ קליין שטעדטיל אַז אַ מיידעל שפּאַצירט איינע אַליין ביי נאַכט איבער דער גאַס אין דער פינסטער מיט אַ יונגען מאַן, ווערט שוין אַ טאַראַראַם: וואָס האָט אַ מיידעל אַרומצוגעהן אין קאָלאָמעאַ ביינאַכט איינע אַליין מיט אַ פראָזיזער?

— אָט דאָס איז גאָר?

— וואָס נאָך האָט אידר געוואָלט? זי זאָל מיט אידם אַנטלויפען אין מיטן יום־כפּור קיין טשערנאָוויץ, אַזוי ווי מע זאָגט די קלענערע האָט אָבגעטהאָן אַ שפּיצעל?

— וואָס פאַר אַ שפּיצעל האָט דען אָבגעטהאָן די קלענערע?

— נישט כדאַי כלעבען נאָר נאָכדערצעהלען אַלע שטותיעריַען, וואָס געהען אַרום בײַ אונז אין קאָלאָמעאַ. איך האָב פּײַנט נאָכדערצעהלען וואַ ליגען!...

— איהר האָט שוין דערצעהלט אַזוי פיעל „ליגענס", דערצעהלט שוין דעם ליגען אויך.

— איך דערצעהל נישט מײַנע ליגענס, רב יוד, איך דערצעהל יענעמס!... און איך פערשטעה גלאַט ניט, וואָס פרעגט איהר זיך אַזוי שטאַרק נאָך אויף איטליכען בעזונדער, ווי אַ פּראָקוראָר? איהר זענט דאַכט מיר אַ יוד וואָס האָט ליעב נור אויסטאַפּען, אויספאָרשען, אַרויסציהען בײַ יענעם דאָס דם התמצית פון די בײנער און אַליין האָט איהר מורא אַרויסלאָזען אַ וואָרט... האָט קיין פאַראיבעל ניט וואָס איך זאָג אײך דעם ריינעם אמת, איהר זענט שיינט מיר אַ רוסישער יוד, און די רוסישע האָבען אין זיך אַ מאָיסע טבע, זיי האָבען ליעב אַרײַנקריכען יענעם מיט די שטיוועל אין האַרצען אַרײַן... די רוסישע זענען ווײַזט אויס נישט קיין קליינע באַרעדערס... איבריגענס איז שוין באַלד קאָלאָמײַאַ... ציִט זיך נעמען צו די זאַכען... ז־ײַ־יי־ט זשע מוחל!

שמואליק

שמואליק.

שמואליק — דאָס איז נישט קיין אויסגעטראַכטער נאָמען, און דאָס וואָס איך וויל אייך דערצעהלען איז ניט קיין לעגענדע. שמואליק — דאָס איז אַ לעבעדיגער פּאַרשוין אין אונזער קאַנט און איך קען איהם! — אַ בחור׳ל פון אַ יאָהר 17, אַ פּראָסטער יונגעל, אַ דאָרפסיונגעל, פון אַ באַהנ־סטאַנציע. זיין פאָטער, נפתלי הייסט ער, און די גוים רופען איהם פאנטולע, איז אַ יוד וואָס זיצט ביי דער באַהן און פון דער באַהן לעבט ער, און מחמת ער וואָהנט דאָ שוין אַ יאָהר דרייסיג, נאָך פאַר איגנאַטיעווס גזרה, לכן הערט ער די מיניסטאָרען מיט אַלע זייערע „צירקולאַרען“ ווי המן דעם גריינגער, און דעם פריסטאַוו מיט׳ן אוריאַדניק שמועסט מען ניט. נישט איין פריסטאַוו און נישט איין אוראַדניק האָבען זיך אין דער צייט געביטען, און יעדער פון זיי האָט זיך געהייסען ווייזען פאַפּירען, שטאַרק חשק געהאַט אויסרויסערען דעם יודען פונ׳ם דאָרף, עס האָט זיי אָבער געהאָלפען ווי דער פאַראַיאָהריגער שניי. נפתלי פלעג זיי זאָגען גאַנץ עפענטליך נישט פערשטעלט: „איך האָב שוין איבער־געלעבט ניט איין פריסטאַוו, ניט איין אוראַדניק; גיכער וועל איך אייך אויס־רוינערען פון דאַנען איידער איהר מיך...“ און ער האָט אַלע מאָל געטראָפען, ווארום אַלע מאָל האָט זיך אַרויסבעוויזען אַז סאַי דער פריסטאַוו, סאַי דער אוראַדניק זענען ביידע געווען געחאַפּט אויף דער מעשה, ביידע געליטען פון איין חולאַת, פון ליעבע... און זייער ליעבע איז געווען אונגעהייער גרויס. זייער ליעבע האָט נישט געהאַט קיין ברעג נישט געוואוסט קיין גרעניץ. און ליעב געהאַט האָבען זיי ביידע נאָר צוויי זאַכען: אַ קערבעל און אַ ביסעל בראָנפען. ס׳איז שווער צו זאָגען, וואָס האָבען זיי ליעב געהאַט מעהר — אַ קערבעל, צי אַ ביסעל בראָנפען? איך האָב מורא, אַז אין דער הינזיכט זענען זיי געווען געגליכען צו אַ קליין קינד, בשעת מען פרעגט ביי איהם:

„וועמען האסט דו בעסער ליעב — דעם טאטען צי דער מאמען?..“ נאר לאָזען זיי איך געהן אין דער ערד אריין ביידע, דער פריסטאוו מיט'ן אוריאדניק, — מיר קערען זיך אום צוריק צו נפתלי'ן און צו זיין זוהן שמואליק.

געבארען ערצויגען און אויסגעוואקסען צווישען גוים, רעדט שמואליק גויעש ווי א גוי, געהט ווי א גוי, לעבט ווי א גוי, טראכט ווי א גוי און איז אריינגעטהון אין די גויעשע אינטערעסען, איז קלאהר אין דעם וואס איוואן וויל, וואס איוואן האט און וואס איוואנען פעהלט, פיהלט וואס איוואנען קוועטשט, ווייסט וואס איוואן קאן און וואס איוואן קאן נישט און וואס איוואן וואלט נעקאנט, ווען איוואן זאל וועלען... און מחמת שמואליק איז פארט נפתלי'ס זוהן נישט איוואנ'ס, קאן שמואליק דאווענען, לייענען און שרייבען יודיש און רוסיש; און מחמת שמואליק איז פארט נפתלי'ס זוהן נישט איוואנ'ס לייענט שמואליק אלע טאג וואס דאס בלאט שרייבט מכח דער מלחמה און מכח דעם שלום און מכח די סטרייקען מיט די בונטען מיט די מאניפעסטען מיט די פאגראמען מיט די אלע איבעריגע שענע זאכען וואס טהוען זיך אפ ביי אונז אין דעם געבענשטען לאנד, און אלעם וואס שמואליק לייענט גיט ער איבער די גוים, ווארום לייענען נעבעך קאנען זיי נישט און וויסען וואס אויף דער וועלט טהוט זיך ווילען זיי, געהען אוים וויסען און ווייסען נישט, ווייסען גאר נישט ניט, און אפילו דאס וואס זיי ווייסען, ווייסען זיי שטיקלעך און נאר פון איין זייט ווי קינדער קליינינקע, ווי מענשען ווילדע נאך.

— ווי סאָווסים ליודי טיאמניע, זאגט זיי שמואליק, ווי ניטשאהא נע זנאיעטע, — איהר זענט הייסט דאס מענשען פינסטערע, איהר ווייסט ניט גאר נישט ניט.

— טאָ פראוודא — ענטפערען איהם די גוים — מי סאָווסים ליודי טעמניע, מי ניטשאהא נע זנאיעמא, — מיר זענען הייסט דאס מענשען פינסטערע, מיר ווייסען גאר נישט ניט.

און מחמת זיי זענען מענשען פינסטערע און ווייסען גאר נישט ניט ווילט זיך זיי וויסען גלייך מיט אלעמען, און זיי בעטען שמואליק'ן ער זאל זיי לייענען און קלאהר מאכען.

— טי נאם שמואליק, — זאגען זיי — ראזסקאזיוואי שטאָ פישוט וואשי אוטשאניע, שאָ קאזשוט ליודי אומניע? — דו זאלסט אונז הייסט דאס שמואליק דערצעהלען, וואס שרייבען די געלעהרענטע, וואס זאגען מענשען קלוגערע?..

און שמואליק פֿילט זיך ניט, ־זעצט זיך אַװעק גלײַך מיט זײ אױף דער ערד און לײענט זײ װאָס שרײַבען די געלעהרענטע און ער דערצעהלט זײ װאָס זאָגען מענשען קלוגערע, און זײ האָרכען שמואליק'ן און זײ קוקען איהם אין מױל אַרײַן און זײ גלױבען איהם און נאָר איהם אַלײן, נאָר שמואליק'ן. און אַז זײ הערען עפּעס אַ זאַך און פֿערשטעהען נישט, פֿרעגען זײ בײַ שמואליק'ן. און אַז מען דערצעהלט זײ עפּיס אַ נײַעס און זײ גלױבען נישט, געהען זײ צו שמואליק'ן. „דאָ שמוליקאַ“, „דאָ שמוליקאַ“ — אַלע מאָל צו שמואליק'ן.

און נישט נאָר דאָ אין דעם דאָרף װאו עס זיצען שמואליק'ס עלטערען, נאָר אומעדום, אין פֿינפֿצעהן דערפֿער אַרום און אַרום װײסט מען שמואליק'ן און װידער שמואליק'ן. גרױס איז דער נאָמען פֿון שמואליק'ן!

• •

•

דער הערט אַז אין די גרױסע שטעדט שלאָגט מען יודען, װענען זיך צונױפֿגעקומען גוים פֿון אַלע פֿינפֿצעהן דערפֿער צו שמואליק'ן, געבעטען ער זאָל זײ לײענען דעם קײסערס „אוקאַז“ װאָס מען זאָגט אַז ס'איז אַרױס אַז מען זאָל שלאָגען יודען דרײַ טאָג דורכאַנאַנד. „געהט אַהײם — האָט זײ שמואליק געזאָגט — ס'איז נישטאָ קײן שום „אוקאַז“ אױף שלאָגען יודען“... אױסגעהערט שמואליק'ן װענען די גוים געבליבען שטעהן פֿערטראַכט, זיך געקראַצט די פּאָטיליצעס... „געהט אַהײם — זאָגט זײ נאָך אַמאָל שמואליק — װאָס קראַצט איהר זיך?..“ געשטאַנען געשטאַנען האָבען זיך די גוים אױסגעקװעטשט, געזאָגט שמואליק'ן, אַז פֿאַר זיך זאָל ער קײן מורא נישט האָבען... האָט זײ שמואליק אױסגעהערט און געזאָגט, אַז פֿאַר זיך האָט ער קײן מורא נישט... האָבען איהם די גוים געזאָגט, אַז אױך זײַן פֿאָטער זאָל קײן מורא נישט האָבען... דערױף האָט זײ שמואליק געענטפֿערט, אַז אױך זײַן פֿאָטער האָט קײן מורא נישט... גרױס מיה האָט געקאָסט שמואליק'ן אַרױסשלאָגען זײ פֿונ'ם קאָפּ, אַז ס'איז נישטאָ קײן שום „אוקאַז“ װאָס מען זאָל האַרפּען דרײַ טאָג דורכאַנאַנד שלאָגען יודען, און די גוים װענען זיך צונאַנגען אַהײם, און גיך געקומען נאָך אַמאָל צו שמואליק'ן, אַז שמואליק זאָל זײ קלאָר מאַכען, װאָס אױף דער װעלט טהוט זיך און װאָס איז אַזעלכס קאָנסטיטוציע און װיפֿיעל ערד װעט מען זײ צושנײַדען? און שמואליק האָט זײ קלאָהר געמאַכט װאָס אױף דער װעלט טהוט זיך און װאָס איז אַזעלכס קאָנסטיטוציע און װיפֿיעל ערד מען װעט זײ צושנײַדען... און שמואליק

האָט נישט מורא שוין פֿאַר אַ יודישען פּאָגראָם נישט נאָר בײַ איהם אין דאָרף נאָר אין אַלע פֿינפֿצעהן דערפֿער אַרום און אַרום. שמואליק איז געוואָרענט, אַז טאָמער קומען אָן פֿרעמדע גוים פֿון פֿרעמדע דערפֿער שלאָגען יודען, וועט מען זיי דעם קאָפּ צושלאָגען און פֿערטרײַבען וואו דער שוואַרצער פֿעפֿער וואַקסט. וואָרום ווי קען דאָס מעגליך זײַן אַ יודישער פּאָגראָם אָהן שמואליק'ן?..

און נישט נאָר אַ יודישער פּאָגראָם, אויך אַ „פּריצישער" פּאָגראָם קען נישט זײַן אָהן שמואליק'ן. און ווען נישט שמואליק וואָלטען די גוים שוין לאַנג אָנגעפֿאַלען אויף די פּריצים און געמאַכט מיט זיי אַ רעכענונג... נאָר שמואליק האַלט זיי אויף און זאָגט זיי, אַז מיט ראַבעווען מיט גולנ'ען, מיט צינדען און מיט אויסקוילען איז קיין שכל נישט. שמואליק הייסט זיי אָפּוואַרטען. אָפּוואַרטען ביז ווּעסנעצײַט, דעמאָלט ווען די נאַטור שטעהט אויף, דעמאָלט ווען די ערד וואַכט אויף, וואַרפֿט אַראָפּ פֿון זיך די ווײַסע קאָלדרע, בעט זיך מען זאָל זי בעאַרבייטען, – דעמאָלט לאָזען די פּריצים זיך מטריח זײַן אַליין די ערד בעאַרבייטען, אַליין אַרוים אין פֿעלד אַרײַן, אַליין גראָבען, זייען, אַקערען, שנײַדען, בונדען, פֿיהרען אין די שײַערען, דרעשען, מאָהלען זעמעל מעהל, קנעטען, באַקען פּוטערברויט,– אַליין, אַליין, אַליין!.. און די גוים פֿאָלגען שמואליק'ן, זיצען שטיל, זאַטשעפּען קיינעם נישט. פּלוצים קומט דער „עלטערער".

געקומען דער „עלטערער" געבראַכט מיט זיך דעם מאַניפֿעסט פֿונ'ם „זיבעצעהנטען", צו גיפֿגעטריבען אַלע גוים פֿון די פֿינפֿצעהן דערפֿער און גענומען לייענען... דאָס לייענען האָבען די גוים אויסגעהערט און ס'איז געבליבען מען זאָל שיקען רופֿען שמואליק'ן, און מען האָט געבראַכט צופֿיהרען שמואליק'ן, און מען האָט איבערגעקעהרט אַ פֿאַס אַ ליידיגע, און מען האָט אַוועקגעשטעלט דאָרט שמואליק'ן געבעטען ער זאָל זיי לייענען, וואָס שטעהט אין מאַניפֿעסט, וואָרום זיי ווילען נישט גלויבען קיינעם נישט, חוץ שמואליק'ן... גרויס איז דער נאָמען פֿון שמואליק'ן!..

אַודאי האָט דאָס פֿערדראָסען שטאַרק דעם „עלטערען", און ס'איז אַוועק אַ פּאַפּיער אין סטאַן און פֿון סטאַן אין שטאָדט אַרײַן און גלײַך נאָכדעם האָבען זיך בעוויזען זשאַנדאַרמען אויף פֿערד מיט'ן „סטאַנאָוואָי" געפֿאָדערט בײַ די גוים אַז זיי זאָלען אַרויסגעבען דעם יודען שמואליק'ן, אָט דעם יודישען נאַפּאָן... דערהערט, אַז מען זוכט שמואליק'ן, האָבען די גוים געגעבען צו וויסען שמואליק'ן, אַז מען זוכט שמואליק'ן, און האָ-

216

בען איבערגעטהון שמואליק'ן, און וועגען צוזאַמען מיט שמואליק'ן געגאַנגען אַהיים צו שמואליק'ן זוכען שמואליק'ן דעם יודישען גאַפּאַן...

• • •

פון דעמאָלט אָן קומען אָן אין סטאַן אַריין אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג פּעק פּאַפּירען מען זאָל זוכען און מען זאָל חאַפּען און למען השם צראָפּברענגען שמואליק'ן, אָט דעם יודישען גאַפּאָן. און די זשאַנדאַרמען מיט די אַגענטען מיט די קאָזאַקען זוכען, שמעקען, נישטערען, און די גוים צוזאַמען מיט שמואליק'ן העלפען זוכען שמואליק'ן; דער גאַנצער קאַנט איז פיל מיט שמואליק'ן; אַלע זוכען שמואליק'ן, — און שמואליק איז נישטאָ!..

גרוים איז דער נאָמען פון שמואליק'ן, פון דעם יודישען גאַפּאָן!

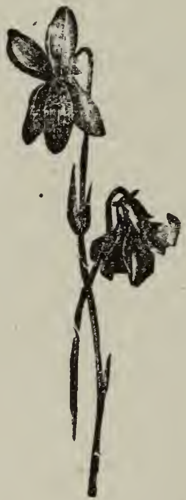

די
ערב פסח'דיגע עמיגראציע.

די עֶרֶב־פֶּסַח׳דיגע עמיגראַציע.

א מעשה פֿאר יודישע קינדער.

א.

אַרויס פֿון גן־עדן.

אַנקעגן השם יתברך, געפּטר׳ט דעם פּורים געזונטערהייט און מען קען שוין אָנהויבען אין זינען האָבען אַריינברענגען דעם פּסח אין אַ גוטער שעה!

אַזוי האָט זיך אָנגערופֿען די מאַמע צו זיך אַליין אויף מאָרגען נאָך שושן פּורים און אויסגעקוקט מיט די אויגען אַלע ווינקעלעך אין זאַל, אַרומגעגאַנגען און געזוכט אַנאָרט, ווי אַהין בשעת זי דערפֿיהלט, אַז זי בעדאַרף זיך לייגען. אין עטליכע טעג אַרום איז בעשאַפֿען געוואָרען אַ ביסעל היי מיט צוויי קלעצלעך און אויף די קלעצלעך אַ שפּאָגעל נייע דיישקעלע איבערגעדעקט מיט אַ גראָבער טוך אַ ווייסער ציכטיגער ליינוואַנט און מיך האָט מען צוגערופֿען אינאיינעם מיט׳ן טאַטען און אָנגעזאָגט אַ מאָל דרייסיג, איך זאָל זיך נור ניט דערוועגען ניט צוגעהן פֿון דער נאָהענט, ניט אַ קוק טהון פֿון דערווייטען, ניט אַ שמעק טהון אפילו „אין יענעם ווינקעל אַריין“, און טאַקי באַלד נאָכדעם איז צוגעמאַכט געוואָרען די טהיר פֿון זאַל און אונז ביידע, מיך מיט׳ן טאַטען, האָט מען געבעטען מחילה מיר זאָלען זיך אָפּטראָגען פֿון דאַנען אין אַ גוטער שעה אין אַ מזל׳דיגער שעה און מעהר נישט אַריינטרעטען אין זאַל אַריין ביז פּסח.

פֿון דער מינוט אָן האָט די זאַל בעקומען ביי מיר אין די אויגען דוקא גאָר אַ בעזונדער חן, און עס האָט מיך אַהינצו געצויגען ווי אַ מאַגנעט, און איך האָב בעקומען אַ שטאַרקען חשק אַ קוק טהון אַהינצו אין „יענעם ווינקעל אַריין“ האָטש פֿון דערווייטען. אַוועקגעשטעלט זיך פֿון יענער זייט טהיר, בשעת מעשה געקייעט דעם אָנבייסען, ברויט מיט שמאַלץ, האָב איך אַריינגעקוקט און געשפּיגעלט זיך אין אונזער שעהנער, ליכטיגער זאַל מיט דער רויטער קאַנאַפּע פֿון פֿידעל־האָלץ, מיט׳ן האַלב קיילעכדיגען טיש אויף

דרײַ לאַפּעס, מיט׳ן האַלב קײַלעכדיגען שעהן געשניצטען שפּיגעל און מיט׳ן גרויסאַרטיגען מזרח, וואָס דער טאַטע אַליין האָט איהם אויסגעמאָלט בשעת ער איז נאָך, זאָגט ער, געווען אַ חתן. ווערה-ווערה וואָס איז ניט געווען אויפ׳ן דאָזיגען מזרח! בערען, און לייבען, און ווילדע קעץ, און אָדלערס, און פֿויגלען, און שופרות, און מנורות, און אתרוגים, און שיסעלעך מיט מגן-דוד׳לעך, און בלעטלעך, און קנעפּלעך, און רעדעלעך, און פּאַסיקלעך, און פּינטעלעך אָהן אַ ן עק, אָהן אַ שעור! ס׳איז געווען נישט צו גלויבען, אַז אַ מענשליכע האַנד זאָל דאָס אַלסדינג קענען אויסמאָלען, קוים קוים וואָס דאָס אויג קען חאַפּען! „אַ מושלם דער טאַטע מײַנער! — טראַכט איך מיר — אַ בריה! אַ מזיק!“

— פֿאַרחאַפּט זאָלסט דו ניט ווערען! מיט׳ן גאַנצען חמץ בײַ דער טהיר, ברענען זאָלסט דו אויפ׳ן פֿײַער!

אַזוי זאָגט די מאַמע, נעמט מיך אָן מיט צוויי דינע שאַרפֿע פֿינגער-ליך פֿון איהר רעכטע האַנד בײַ מײַן לינקען אויהער און פֿיהרט מיך צום טאַטען:

— נאַ, זעה, קוק חאָטש אָן דעם קדיש דײַנעם! מיט׳ן ברויט האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט קוקען אַהין וואו דער פּסח׳דיגער באָרשטש!

דער טאַטע מאַכט כלומר׳שט אַן ערנסט פּנים, שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ שטעלט אויף די ליפּען און קנאַקט מיט דער צונג:

— טץ—טץ—טץ! אַוועק דו ימח-שמו׳ניק איינער!

און אַז די מאַמע קעהרט זיך אָפּ אין אַ זײַט, דערזעה איך אויפ׳ן טאַטענס ליפּען אַ גרינג בעהאַלטען שמייכעלע; און קערט זיך אום צו׳ריק די מאַמע, מאַכט ער ווידער אַן ערנסט פּנים. ער נעמט מיך פֿאַר אַ האַנד, זעצט מיך אַ נידער נעבען זיך אויף אַ בײַנקעל, און זאָגט מיר אָן איך זאָל אַהינצו ניט קוקען — מען טאָר ניט!

— פֿון דער ווײַטען אויך ניט?

נאָר דער טאַטע הערט מיך שוין ניט. ער זיצט פֿערטיגעפּט אין אַ ספר און לערנט שטילערהייד, און איך פֿער׳גנב׳ע מיך פּאַוואָלינקע צו דער טהיר און קוק אַרײַן דורך אַ שפּעלטעל אַהין אין זאַל אַרײַן און זעה דאָרטען פֿון כל-טוב אַ גן-עדן: נײַע טעפּ אַ סך מיט מעקערטעס אויף דער ערד, און האַק-מעסער, אַ זאַלצבערטעל, ציבעלעס צוויי קרענצלעך הענגען אויף דער וואַנט און בעשעהנען די זאַל, — שוין פּסח׳דיג די זאַל, פּסח׳דיג, פּסח׳דיג!..

—

222

ב.

פון האנד צו האנד.

— טאָמער וואָלט איהר זיך מטריח געווען פון דאַנען מיט די ספרים אַהין אין גרויסען אַלקער אַריין?

אַזוי רופט זיך אָן צו אונז די מאַמע אָנגעטהון אין ווייסען, מיט אַ ווייס סערוועטיל אויפ'ן קאָפּ און מיט אַ לאַנגען שטעקען אין איין האַנד און מיט אַ נייעם פלעדערוויש אין דער אַנדערער האַנד, פאַרייסט דעם קאָפּ אַרויף און קוקט אויף דער סטעליע.

— סאָסיל! וואו ביזט דו ערגיץ מיט דער באַרשט? נו, ריהר זיך שוין, מויד! בעוויין זיך!

און סאָסיל די מויד, אויך אַ פאַרבינדענע מיט אַ ווייסער שמאַטע, בעוויזט זיך מיט אַ נאַסע באַרשט און מיט אַ שעפעל ווייס לייהם, און ביידע זעהען אויס ווי לעבעדיגע מתים אין ווייסע תכריכים. און סאָסיל מיט'ן נאַסען בערשטעל פליאַסקעט איבער דער סטעליע הין און צוריק: פליאַק — פליאַק און ביידע זענען זיי אין כעס, ביז ווי די בינען.

לאַנג אָבער שטעהן און קוקען אויף דער דאָזיגער זעלטענען קאָמעדיע לאָזט מען מיך ניט. פריהער הויבט מען מיר אָן געבען אָנצוהערעניש, אַז אַ יונגעל בעדאַרף ניט שטעהן בשעת מען שמירט די שטוב אויף פסח. נאָכדעם הייבען זיי ביידע שוין אָן אַ ביסעל האַרבער:

— הער נאָר, טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען אַהין אין אַלקער אַריין?

און בשעת מעשה נעמט מיך אָן די מאַמע פאַר אַ האַנד און בעווייזט מיר וואוהין איך זאָל געהן. איך בין אָבער קיין בעלן ניט אַוועק געהן. טרעט איך אָב אַ ביסעל אויף אַ זייט און בעגעגען זיך מיט סאָסילין, טהוט מיך סאָסיל אַ שטויס אָב פון זיך „אונטערום אָבער פלאָנטעט ער זיך אונטער די פיס!"

— געה שוין געה צו אַלדע גוטע יאָהר אַהין צום טאַטען! — זאָגט מיר די מאַמע און טהוט מיך אַ וואָרף צו סאָסלין און סאָסיל חאַפּט מיך אונטער און טהוט מיך אַ שליידער צוריק צו דער מאַמען: „אויף מיין לעבען האָב איך אַזאַ מין איינגעגעסען יונגעל ניט געזעהען!"

— סע נעמט איהם גאָר קיין קויל ניט! זאָגט די מאַמע און דערלאַנגט מיר אַ סטוסאַק פון אונטען און סאָסיל חאַפּט מיך אונטער און פּאַר-

28

ליאפעט מיך מיט ווייסען לייהם און איך פאל אריין ווי א קיטשקע צום טאטען אין אלקער אריין און פערגעה זיך פון געוויין.

דער טאטע רייסט זיך אב פון די ספרים נעמט מיך איין מיט וואס ער קען, זעצט מיך אנידער זיך אויף די קניהעס און פארטיעפט זיך צוריק אין די ספרים.

ג.

פון די אלקערס אין דער שפיזשארניע.

— זייט-זשע מוחל בעל הבית!

די בעל הבית'טע האט געזאגט, איהר זאלט מוחל זיין אריבער טראגען זיך פון דאנען אינ'ם אלקעריל אריין.

אזוי זאגט צום טאטען סאסיל די מויד און קומט אריין מיט'ן גאנצען קלאפערצייג אויסגעשמידט ווי א רוחה, און מיר טראגען זיך מחילה אריבער מיט די ספרים פונ'ם גרויסען אלקער אינ'ם קליינעם אלקעריל אריין. דאס קליינע אלקעריל איז גרויס ווי א פייג; דארטען שטעהט מעהר ניט ווי איין בעטעל שלאף איך און, ניט אויסגערעדט זאל זיין, סאסיל די מויד. סאסיל איז פערשטעהט איהר, טאקי אונזערע איין אייגענע און ביי אונז איז זי שוין כמה וכמה יאהרען; איך בין נאך דעמאלט, זאגט זי, אויף דער וועלט ניט געוועזען; איך בין ביי איהר זאגט זי, אויף די הענד אויסגעוואכסען. ווען ניט זי, וואלט איך שוין לאנג, זאגט זי, אנגעשפארט מי יודע וואו; ווארום וואו ערגיץ איין אנשיקעניש, א משולחת, א שלאק פרעניות, איז דאס ביי מיר, זאגט זי, געוועזען; און פון אלע צרות האט זי מיך, זאגט זי, ארויסגעשלעפט; און היינט דאנקט ער מיר, זאגט זי אב מיט שטיינער, ט? איז ער ניט ווערט קיין פעטש?

אזוי לאזט אויס סאסיל און שענקט מיר א פאר סטוסאקעס מיט א רייס ביי די האר פאר א צוגאב, און מערקווירדיג! — קיינער זאגט איהר ניט קיין ווארט. ניט די מאמע ניט דער טאטע נעמען זיך אן פאר מיר, וואס סאסיל וויל דאס טהוט זי מיט מיר, גלייך ווי איך בין סאסילס ניט זייערע.

אין קליינעם אלקעריל פערקלייב איך מיך אין א ווינקעלע, בעזעץ מיך אויף דער ערד און קוק אויפ'ן טאטען, ווי ער רייבט דעם שטערען, קייט די בארט און שאקעלט זיך און ציהט אויס יענעם שעהנעם לאנגען

„און יאָ — — — — —“ נאָר אָט קומט אַרײַן סאָסיל מיט'ן קלאַפּערנעצײַג און לאָזט אונז בעטען, מיר זאָלען זיך אַרויספּעקלען פֿון דאַנען ווײַטער אַ ביסעלע.

— וואוהין נאָך? פֿרעגט זי דער טאַטע אַניאיבערגעשראָקענער.

— איך ווייס וואוהין? — זאָגט סאָסי און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן בערשטעל אין מיטען אַלקעריל.

— אין קעמעריל אַרײַן! אין דער שפּיזאַרנע אַרײַן — זאָגט די מאַמע און קומט אַרײַן מיט'ן לאַנגען שטעקען און מיט דעם נײַעם פּלעדערוויש, זעהט אויס ווי אַיין אָנגעוואָפּענטער שונא, וואָס פֿאַלט אָן אויפ'ן לאַנד מיט געוועהר אין די הענד.

— אין שפּיזאַרנע איז איצטער קאַלט ווי אין אַ פּוסטקע — פּרובט זיך דער טאַטע אָבבעטען מיט גוטע ווערטער.

אַ חילדע קעלט אויף איהם! — זאָגט די מאַמע.

— מען געפינט געפּרוירענע אין דרויסען! — חאַפּט אונטער סאָסיל און הויבט אָן פּליאַסקען מיט דער נאַסער באַרשט איבער די טרוקענע ווענד, און מיר מוזען זיך במחילה כבודנו אַריבערפּעקלען פֿונ'ם קלײַנעם אַלקעריל אין קלײַנעם קעמעריל אַרײַן און ביידע חאַפּען מיר דאָרט אַ רעכטען ציטער. מען קען ניט זאָגען אַז פֿאַר'ן טאַטען זאָל דאָ זײַן גוט צו זיצען און אַרײַנקוקען אין אַ ספר: די שפּיזאַרנע איז אַ קלײַן ענג קעמעריל און אַ פֿינסטערס, קוים וואָס צוויי מענשען קענען זיך דאָרטען אויסדרעהען, דערפֿאַר אָבער איז דאָס פֿאַר מיר אַ גאַנצער גן עדן. סטײַטש עס איז דאָ פּאָלעצעס און מען קען אויף זיי קלעטערען. אמת, דער טאַטע לאָזט מיך ניט קלעטערן, ער זאָגט איך קען חלילה זיך הרג'נען, נאָר ווער הערט איהם? ער האָט זיך נאָר פֿאַרטיעפֿט אין זײַנע ספרים בין איך שוין — אַהאַ — געוועזען אויף דער ערשטער פּאָלעצע, פֿון דער ערשטער אויף דער צווייטער און פֿון דער צווייטער אויף דער דריטער.

— קוקאַריקו! האָב איך אויסגעשריגען אויף אַ קול, געוואָלט בעווײַזען דעם טאַטען מײַן גרויס בריה'שאַפֿט און האָב אויפגעהויבען דעם קאָפּ און זיך דערלאַנגט אַ זעץ אין דער סטעליע, אַז די ציינער זענען מיר שיעור ניט אַרויסגעפֿאַלען פֿונ'ם מויל. האָט זיך דער טאַטע איבערגעשראָקען און געמאַכט אַ געוואַלד, איז געקומען צו לויפֿען פֿריהער סאָסיל און נאָכדעם די מאַמע, און ביידע האָבען מיר אַרײַנגעלייגט וויפֿיעל ס'איז אין מיר אַרײַן.

— אַ קינד זאָל האָבען אין זיך אַזעלכע קינדערשע תנועות! — טענה'ט די מאַמע.

— אַ קינד איז דאָס? אַ שד, ניט קיין קינד! — העלפֿט איהר אונטער סאָסיל, און איז אונז מודיע, אַז מען וועט אונז באַלד לאָזען בעטען מיר זאָלען זיך אַריבערטראָגען פֿון דאַנען מחילה זיין אין קיך אַריין, וואָרום אין שטוב איז שוין כמעט העכער האַלב פּסח'דיג.

ד.

דער שפּיזאַרנע אין קיך.

דאָרטען טרעף איך משה בער'ן מיט די גרויסע ברעמען זיצען מיט'ן טאַטען אויף דער מילכיגער באַנק. איצט לערנען זיי ניט; זיי רעדען זיך אויס איינס פֿאַר דאָס אַנדערע זייערע ביטערע הערצער. דער טאַטע קלאָגט זיך פֿאַר איהם אויפ'ן גלות פֿונ'ם ערב פּסח, וואָס מען טרייבט איהם אַרום שוין פֿון עטליכע טעג. „אַ מין נע ונד, אַ גלות, אַ מין עמיגראַציע פֿון איין אָרט אויפ'ן אַנדערען!“ און משה בער זאָגט אַז דאָס איז נאָך בלאָטע, איהם איז, זאָגט ער, נאָך אַ סך ערגער.

— מיך — זאָגט ער — האָט מיינע נור דורכגעטריבען פֿון שטוב.

איך קוק אויף משה בער'ן מיט די גרויסע ברעמען און קען מיך בשום אופן ניט פֿאָרשטעלען, וואָס הייסט מען האָט איהם משה-בער'ן, אַזאַ גרויסען יודען מיט אַזעלכע גרויסע ברעמען, גענומען און דורכגעטריבען? ביסלעכווייז געהען זיי אַריבער אויף זייערע שטענדיגע ענינים, מאָדנע דבורים. „רמב"ם“, „כוזרי“, „פילוסיפיא“; שפּינאָזאַ“, וכדומה, וואָס קריכען מיר ניט אין דער לינקער פּאה.

אַ סך מעהר אינטערעסאַנט איז די גרויע קאַטץ, וואָס זיצט אויפ'ן פּריבעטשיק און וואַשט זיך. סאָסיל זאָגט, אַז אַ קאַטץ וואַשט זיך איז אַ סמן אויף געסט. פֿערשטעה איך ניט, פֿון וואַנען ווייסט די קאַטץ אַז ס'וועט זיין אַ גאַסט? איך געה צו צו דער קאַטץ און הויב זיך אָן מיט איהר אונטערשפּיעלען; פּריהער פּרוב איך איהר אָנטרעטען מיט'ן פֿינגער אויף דעם לאַפּקע; וויל זי ניט, נאָכדעם לערען איך זי — זאָל „דיענען“, שטעהען אויף די צוויי הינטערשטע פֿיסלעך; וויל זי אויך ניט. „סטאַי! סלוזש!“ — זאָג איך צו איהר, — און שענק איהר אַלע מאָל אַ שנעל אין נעזעל אַריין, פֿערמאַכט זי די אויגען און דרעהט אויס דאָס קעפּיל, שטעלט אַרויס דאָס צינגעל און מאַכט אַ מאָדנע פּנים'ל, ווי איינער רעדט: „וואָס האָט זיך צו־געטשעפּעט צו מיר דאָס דאָזיגע בתולה'ל? וואָס וויל ער האָבען פֿון מיין לעבען?“

מיך פערדריסט די מעשה: „א קאטץ זאל זיין אזא מין עקשן'טע!" און איך מוטשע זיך מיט איהר אזוי לאנג ביז זי דערלאנגט מיר א קרעל מיט איהרע שארפע נעגעל איבער דער האנד און איך לאז ארויס א מורא'דיגען קוויטש: „אוי מא-א-מע!" קומט צו לויפען די מאמע מיט סאסלין מיט א געפילדער און איך בעקום א רעכטען פסק פון זיי ביידע, איך זאל דאס אנדערע מאל וויסען ווי אזוי צו שפיעלען זיך מיט קעטץ (סך הכל איין קאטץ — הייסט ביי זיי „קעטץ"!)

— גיה נאר וואש זיך — רופט זיך אן די מאמע צום טאטען — וועלען מיר אראבנעהמען אין קעלער אריין „אפעסען"...

סאסיל חאפט די קאטשערע און נעמט זיך צום אויזען מיט די טעפלעך, לייגט נישט קיין כבוד ניט אויף מיר, ניט אויפ'ן טאטען און ניט אויף משה בער'ן, אדרבה משה בער'ן גיט זי אנצוהערעניש, אז זי פערשטעהט ניט וואס ער דרעהט זיך ארום ערב פסח? דאכט זיך ס'איז גלייכער, זאגט זי, זיצען ביי זיך אין דער היים און ניט ארומדרעהען זיך אין אזא צייט אין פרעמדע הייזער! משה בער שמייכעלט זיך וועמען זי מיינט, געזעגענט ער זיך אב, און מיר לאזען זיך אראב אין קעלער אריין „אפעסען"...

ה.

פון קיך אראפ אין קעלער.

איך פערשטעה ניט וואס קרימט זיך אזוי דער טאטע און וואס קנייטשט ער מיט די פלייצעס און בורטשעט אונטער דער נאז: „נא דיר אן עמיגראציע!"... א שטייגער, וואס פאר אן אומגליק איז דאס אז מען עסט איין מאל אין קעלער? וואס קען שאדען דער ריח פון געוויירטע אוגערקעס, פערשטונקענע קרויט, מילכיגע קריגלעך? וואס איז אזוי ביטער, אז מען נעמט צוויי איבערגעקעהרטע פעסלעך און מען לייגט איבער א לאקשענברעט און אליין זעצט מען זיך אויך אויף איבערגעקעהרטע פעסלעך און מען עסט? אדרבה, מיר דאכט אז אזוי איז נאך פיעל בעסער און א סך פריילעכער. מען קען זיך בשעת מעשה קאטשען מיט'ן פעסיל איבער'ן גאנצען קעלער. אי מען פאלט? שטעהט מען אויף און מען קאטשעט זיך נאך אמאל. דער גאנצער חסרון איז, וואס סאסיל גיט אכטונג מען זאל זיך ניט קאטשען.

— ער האט זיך שוין געפונען — זאגט זי — א נייע שפיעלכען, ער וויל זיך א האנד אדער א פוס אויסברעכען...

מײַנע שונאים זאָלען אַזוי לעבען װי איך װיל זיך אויסברעכען אַ האַנד אָדער אַ פֿיס! איך װײס ניט װאָס די סאָסיל װיל האָבען פֿון מײַנע יאָהרען און בײנער! שטענדיג רודפֿ'ט זי מיך און אַלסדינג לײגט זי אויס צום ערגסטען. לויף איך, — זאָגט זי אַז איך װעל בלײַבען אָהן אַ קאָפּ, ריהר איך זיך צו צו עפּיס אַ זאַך, — זאָגט זי אַז איך װיל דאָס צוברעכען. האַלט איך אַ קנעפּיל אין מויל, — מאַכט זי אַ גװאַלד: „דער שלים מזל װיל זיך װאַרגען!“ דערפֿאַר רעכען איך זיך מיט איהר אָב דעמאָלט װען איך בין שלאָף. װער איך עפּיס ניִשט מיט אַלעמען אַזוי לײגט זי אײן די װעלט, מאַכט אַ געפּילדער.

— אַצינד נעם דאָס קינד און געה מיט איהם אַרויף, מען דאַרף אויסרײניקען דעם לעצטען חמץ פֿונ'ם קעלער אויף.

אַזוי זאָגט די מאַמע נאָכ'ן בענטשען, און אײדער דער טאַטע פֿרעגט זי װאוהין מיר זאָלען געהן, פֿערהאַפּט זי אַלײן און טהוט אַ זאָג:

— אויף אַ פּאָר שעה אויפ'ן בוידעם.

— װאָרום אין שטוב האָט מען נור װאָס אָבגעװאַשען די בריקען — האַפּט אונטער סאָסיל — נור זעהט דעם שלים מזל זאָל דאָרט ניט אַראָבקאַטשען זיך פֿונ'ם בוידעם און ניט ברעכען זיך ריק און לענד.

— בײַס זיך אָב די צונג! זאָגט איהר די מאַמע און סאָסיל שטופּט מיך אונטער איך זאָל געהן אַביסעל גיכער.

— נו, קריך שוין קריך, שלים־מזל!

דער טאַטע גערהט אונטער מיר און איך הער װי ער בורטשעט אונטער דער נאָז: „אויפ'ן בוידעם נאַר! אַזאַ מין עמיגראַציע! — נ־נ־אַ!“

אַ מאָדנער מענש דער טאַטע מײַנער! מען זאָגט איהם אויפ'ן בוידעם, איז ער אויך ניט צופֿרידען! איך װײס? מיר דאַכט, איך װאָלט אַ בעלן געװען ס'זאָל זײַן אַלע װאָך ערב פּסח און מען זאָל אַלע װאָך דאַרפֿען קריכען אויפ'ן בוידעם. ערשטענס איז דאָס קריכען אַלײן עפּיס אויך אַ שטיקעל עסק. אַ שטײגער אין מיטען װאָך זאָל זיך איך אויסציהען, װעט מען מיך דען לאָזען קריכען אויפ'ן בוידעם? און איצט שפּאַן איך אויף די טרעפּ װי אַ מזיק. אונטען שפּאַנט מיר נאָך דער טאַטע און זאָגט מיר: „פּאַװאָלינקע! פּאַמעליכען!“ װאָס מיר פּאַװאָלינקע! װאָס מיר פּאַמעליכען? איך פֿיהל אַז בײַ מיר װאַקסען אויס פֿליגלען, איך פֿליה, איך פֿליה!

ו.

פֿון קעלער אויף'ן בוידעם און אַ סוף.

וואָס ווייסט איהר וואָס ביי אונז אויפ'ן בוידעם טהוט זיך — אוצרות! גאַנצע אוצרות!

צובראָכענע גלעזליך פֿון לאָמפּען, שאַרבענעס פֿון טעפּ, אַלטע מלבושים וואָס איז שווער צו דערקענען צו איז דאָס ווייבער'ש צו מאַנסבילשע תחתונים. און פֿוטער אַ שטיקעל וואַלגערט זיך, וואָס אַז מען ריהרט זיך צו צו דעם ווערט דאָס צוקראָכען אַזוי ווי שניי, און בלעטער פֿון ספרים; צוריסענע, שמות און אַ דורכגעבּרענטער קוימען פֿון אַ-סאַמאָוואַר, און פֿעדער-רען און אַ צוריסענע זיפּ, און איין אַלטער לולב ליגט אויסגעצויגען ווי אַ בעל הבית. היינט די לעזשנים! היינט די קראָקוועס! היינט דער דאַך! דער דאַך איז פֿון גאָלע שינדלען, און איך קען איהם דערלאַנגען מיט די הענד! אַ קלייניגקייט האַלטען דעם דאַך מיט די הענד!

דער טאַטע זעצט זיך אַוועק אויף אַ באַלקע, נעמט צונויף די שמות-בלעטלעך, לייגט צונויף אַ בלעטיל מיט אַ בלעטיל, קוקט אַריין אין זיי און פֿערטיעפֿט זיך דערווייל אין די שמות-בלעטלעך, און איך שטעל מיך אַוועק ביים קליינעם פֿענסטעריל וואָס אין דאַך און דערזעה פֿאַר זיך די גאַנצע שטאָדט, גאַנץ כתרילעווקע ווי אויף אַ טעלער! אַלע הייזער מיט אַלע דעכער, שוואַרצע גרויע רויטע און גרינע דעכער, און די מענשען וואָס געהען זעהען אויס קליינע מענשעלעך, און מיר דאַכט זיך אויס אַז קיין שענערעס און קיין בעסערעס פֿון אונזער שטאָדט קען שוין דאַכט זיך גאָר ניט זיין אויף דער וועלט. אויך צו אונז אין הויף אַריין חאַפּ איך אַ קוק, און דערזעה ווי ביי אונז און ביי אַלע איבעריגע שכנים וואַשט מען און מען רייבט און מען שאָבט און מען רייניגט און מען כשר'ט טיש און בענק און מען טראָגט גרויסע טעפּ מיט הייס זודיג וואַסער, מיט ברענענדיגע פּרעסלעך, מיט גליהענדע שטיינער, און אַ פּאַרע זעצט אַרויף, אַ ווייסע פּאַרע, די פּאַרע קייקעלט זיך, קייקעלט זיך און ווערט צוגאַנגען אַזוי ווי רויך, און אין דרויסען שמעקט מיט וועסנע, ריטשקעס לויפֿען, ציגען מעקען, און עפּיס אַ יודעל מיט גרויסע אונטערגעבונדענע שטיוועל און מיט אַ ווייס פֿערדיל שלעפּט זיך אין דער בלאָטע. דאָס איז געוויס עוריאל דער בעל עגלה. עוריאל שמייסט דאָס ווייסע פֿערדיל, דאָס פֿערדיל קוים וואָס עס שלעפּט די פֿיס פֿון דער בלאָטע. דאָס פֿיהרט מען אימיצען אַ וועגעלע מיט מצות. און איך דערמאָן מיך, אַז מיר האָבען שוין לאַנג מצות, שוין לאַנג פֿערשלאָסען אין שאַפֿע און פֿערהאַנגען

מיט אַ ווײַסען לײַלעך, און אײער אין שאַפּע אָנגעגרײַט אַ פּולע מאַקערטע, און שמאַלץ פּסח׳דיגס אַ גאַנצער סלאָי, און ציבעלעס צוויי קרענץ הענגען אויפ׳ן וואַנט, און נאָך אַ סך גוטע זאַכען פונ׳ם ליבען זיסען יום-טוב, און איך דערמאָהן מיך אָן די נײַע מלבושים׳לעך וואָס מען האָט מיר צוגעזאָגט ברײַנגען אויף יום-טוב און דאָס האַרץ וואַקסט מיר, וואַקסט ווי אויף הײוועןָ.

— בעל הבית! — לאָזט זיך הערען אַנ׳אויסגעצויגען קול פון אונטען— זײַט זיך מטריח אַראָב אין הויף אַרײַן איבערליפערן די ספ—רים.

דער טאַטע שטעהט אויף, שפּײַט אויס מיט כעס: „טפו זאָל דאָס ...ען! נאַ דיר אַנ׳עמיגראַציע".

איך הײב ניט אָן צו פערשטעהן דעם טאַטען, פאַר וואָס ער איז ניט צופרידען? וואָס קען דען זײַן נאָך בעסער און ליעבער ווי שטעהן אין דרויסען און לופטערן ספרים? און איך רײַס מיך אָב פון פענסטערל און טהו מיך אַ לאָז צו דער טהיר פונ׳ם בוידעם און... טראַך — טאַראַראַם מיט׳ן קאָפּ אַראָב מיט די פיס אַרויף איבער אַלע טרעפּ!

• •

•

וואָס ווײַטער איז געװען — געדענק איך ניט, איך ווײס נור, אַז פונ׳ם פאַל האָב איך צוגעקרענקט נאָכדעם אַ היבש שטיקעל צײַט; איך בין — זאָגט מען — געווען גאָר פאַרבײַ. און, ווי איהר זעהט, בין איך געבליבען געזונד און שטאַרק הלואי ווײַטער ניט ערגער, בלתי נור דער אײנער שראַם וואָס בײַ מיר אויפ׳ן פנים, און וואָס דער אָטהעם איז מיר געוואָרען פון דעמאָלט אָן קירצליך, און וואָס אַז איך רעד פינטעל איך מיט די אויגען עד היום הזה.

יעדער פאר אונז

יֶעדֶער פַאר אונז.

(אַ מאָנאָלאָג).

זאָגט איהר, אַז יודען האָט מען אומעדום פֿײַנט, מען יאָגט זיי און מען טרײַבט זיי און מען רודפ'ט זיי? און איך זאָג אײַך, אדרבה פֿאַרקעהרט: פֿאַר אַ יודען שטעלט זיך יעדען אײַן, והא ראיה, אָט וועל איך אײַך אויב איהר ווילט, דערצעהלען אַ מעשה מיט צוויי ברידער וועלען מיר האָרכען, וואָס וועט איהר נאָכדעם זאָגען.

— געוועזען זענען צוויי ברידער, איינער האָט געהייסען... וואָס איז אײַך די נפקא מינה ווי אַזוי ער האָט געהייסען? לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַז איינער האָט געהייסען מאיר, און דער אַנדערער שניאור און געטראָפען האָט זיך עס ערגיץ אין זאמוט אָדער אין פוילען, אין וואָלין אָדער אין דער ליטא, און געוועזען איז דאָס תחלת בשעת עס האָט זיך נאָר וואָס אָנגעהויבען די רעוואָלוציעס מיט די בהלות אויף דער וועלט, און נעשמועסט האָט מען וועגען אַ פאָגראָם, וועגען אַ גאַנץ געווײַנטליכען יודישען פאָגראָם וואָס האָט געזאָלט זײַן אין גיכען... און חאָטש אונזערע צוויי ברידער האָבען אַ חנוך זייערע נפשות נישט געהאַט וואָס אײַנצושטעלען גאָר נישט, מחמת קיין הײַזער מיט קיין קלײטען מיט קיין פֿאַרמעגען האָבען זיי נישט געהאַט, און אפילו קיין ווײַב און קיין קינדער אויך נישט, פֿונדעסטוועגען האָבען זיי מורא געהאַט אײַנצושטעלען זייער לעבען, זענען זיי אויפגעשטאַנען אין אַ שענעם פֿריהמאָרגען און האָבען זיך געלאָזט אין וועג אַרײַן, וואו די אויגען וועלען טראָגען, „בחפזון" הייסט עס, מיט גרויס אײַלעניש. אַ וואָס איז דאָס אײַלעניש? אַז מע רעדט פון אַ פאָגראָם דאַרף מען שוין לויפען? איז דער תירוץ: מסתמא איז אין שטעדטיל שוין געוועזען פֿרעהליך, מחמת קאָזאַקען זענען שוין אַרומגעפֿאָהרען מיט די נאַגײַקעס איבער אַלע גאַסען... וואָס האָבען צו טהון קאָזאַקען אין אַ שטילער

שטאָדט, אַ יודישער שטאָדט, פֿאַר צוויי טויזענד מייל פֿון מאַנדזשוריע?... הקצור לאָז זיך אײך דאכטען אַז ס'איז געווען אַ פּאָגראָם, און אונזערע צוויי גבורים, מאיר און שניאור זענען געפֿלויגען פֿייל אויסען בויגען, און מחמת גרוים אײלעניש אַ פּנים האָבען זיי פֿערגעסען מיטצונעהמען מיט זיך אין וועג אַריין צדה לדרך, אַניאיבריג העמד, אַ מלבוש, אַ קאָפּענקישעלע, וכדומה אַזעלכע זאַכען וואָס אַ לעבעדיגער מענש בעדאַרף האָבען אין וועג אַריין, למשל ברויט. איך רעד שוין ניט פֿון אַנדערע שפּייזען, דאַרע קישקע, געראַיכערטע צינגער, פּירעלעך סערדעלן, — ניין, איך שמועס פֿון אַ פּראָסט שטיקעל ברויט, „המוציא לחם מן הארץ“, וואָס אָהן דעם קאָן זיך נישט בעגעהן קיין שום בן אדם, ער זאָל לויפֿען אפילו אין עק וועלט אַריין. אַז עס קומט די צייט, הערט איהר, ווען דער מאָגען הייבט אָן מאָנען מזונות, מעגט איהר זיין דער גרעסטער חכם, דער ערשטער פֿילאָזאָף, וועט איהר זיך נישט אויסדרעהען ביז איהר וועט נישט אָנשטופּען, איך בעט איבער אייער כבוד די נאַרישע קישקע, אַט אַזוי האָט דער אייבערשטער באַשאַפֿען דאָס מענשעל, — אַ פֿאַרפֿאַלענע זאַך. וואָס זאָגט איהר, ניט אַזוי?

הכלל, וואו זשע האַלטען מיר? ביי די צוויי ברידער. זענען זיי געגאַנגען, מאיר און שניאור הייסט עס, אָהן אַ נשמה פֿון גאַנץ פֿריה אָן, געגאַנגען, געגאַנגען און אָבגעשטעלט זיך, איבערגעכאַפּט דעם אָטהעם און ווידער גענומען געהן, ווידער אָבגעשטעלט זיך און ווידער געשפּאַנט משוגע'נערווייז, גלייך ווי מע וואָלט זיי געיאָגט מי יודע וויפֿיל גזלנים, אָדער גלייך ווי זיי וואָלטען מורא געהאַט פֿאַרשפּעטיגען אַ יריד, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז... אַרום פֿאַרנאַכטליך איז דאָס געווען, האָט מען אָנגעהויבען געהן פּאַוואָלי און אָבגעשטעלט זיך.

אָבגעשטעלט זיך, רופֿט זיך אָן דער עלטערער צום קלענערען:

— ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען, משולם!

— דהיינו, וואָס, מאיר?

— דהיינו... איך בין נישט אַזוי מיעד פֿונ'ם געהען, ווי עס חלש'ט מיר דאָס האַרץ.

— און מיר אויך דאָס נעמליכע.

אַזוי האָבען זיך דורכגעשמועסט די צוויי ברידער און דערועהען פֿון דערווייטען... וואָס מיינט איהר האָבען זיי דערזעהען? אַדראַי אַ טייכעל אַ פֿליסענדיגס מיט קאַלט וואַסער לויטער ווי קרישטאָל? אָדער פֿרישע חלה שמעקענדיגע נור וואָס פֿונ'ם אויוון? אָדער פֿיש הייסע געפּרעגעלטע אין פּוטער?

צו אפשר אַ ראָסטעל פֿלייש מיט קאַרטאָפֿעל פּאָדפּראַוועט מיט צוויבעלעס קנאָבעל וואָס דער ריח זעצט גלייך אין נאָז אַריין? ווייס איך וואָס, עס הייבט זיך גאָר נישט אָן. זיי האָבען דערזעהען אין מיטען פֿעלד אויף דער הויכער ערד זיצען צוויי קאָזאַקען, פּשוט׳ע קאָזאַקען, אָט די וואָס מיט די לאַנגע פּיקעס און מיט קורצע ביטשליך, די נאַגייקעס מיין איך, און מיט די רויטע לאַמפּאַסען אויף די הויזען. געזעסען זענען די קאָזאַקען האַלב-ליגענדיג אויף דער ערד, אָנגעשפּאַרט אויף די עלענבויגענס, די היטעלעך אויף אַ זייט, די פּאַטלעס רעכט פֿערקעמט און די גלאַנצענדיגע האָר פֿערקאַקאַטשעט אויף יענער זייט אויהער, און אין אויהער אַ זילבערען אוידער-רינגעל, דאָס פּנים רויט, שטאַרק פֿערברענט, די צייהן ווייס ווי מילך, און שטרויעלעך האָבען זיי געהאַלטען אין מויל, און די פֿערדליך ביי דער זייט, שטעהען אַראָפּגעלאָזט די קעפּ און שטשיפּען גראָז, און אַ קעסעלע אַנ׳אַייזערנעס הענגט אויף דריי פּיסליך איבער אַ פֿייערל און עס קאָכט זיך עפּיס אין קעסעל, וואָס — ווייסט מען נישט: צי פֿיש, צי פֿלייש, צי באָרשט, צי קאַשע, — שלעכט איז דאָס געוויס נישט, — דאָס פֿיהלט מען נאָך׳ן ריח, ס׳איז נור אַ שאלה, צו ס׳איז כשר...

— ווייסט דו וואָס איך וועל דיר זאָגען, שניאור?

— דהיינו וואָס, מאיר?

— דהיינו... וואָס האָבען מיר אַיינצושטעלען? לאָמיר בעסער צו געהן צו זיי, איידער זיי זאָלען צו געהן צו אונז.

— איך מיין אויך דאָס נעמליכע.

אַזוי האָבען זיך דורכגעשמועסט די צוויי ברידער און האָבען זיך איינגעשטעלט און זענען צוגעגאַנגען צו די קאָזאַקען, מחמת זיי זאָלען נישט געווען צו געהן מיט גוטען, וואָלטען זיי צוגעגאַנגען מיט בייזען, וואָרום ס׳איז נאָר אַ סברה, אַז די קאָזאַקען, ווי באַלד זיי האָבען דערזעהען די צוויי יודען, האָבען זיי זיך אויפגעזעצט פֿון דער ערד און האָבען אַ ווינק געטהון צו זיי און אַ זאָג געטהון אויף יוניש-יודיש:

— עי, איצקאַ! חיים „אַ קום אַהער".

אַ טאַטעלע, אַ מאַמעלע, אַ האַמענע-אוך.

און עס האָט זיך אָנגעהויבען צווישען ביידע פּאָר, צווישען די צוויי קאָזאַקען הייסט עס און צווישען די צוויי ברידער, אַ מין געשפּרעך, וואָס אַז מען זאָל זיין מיט אַ בייגען קאָפּ קאָן מען דאָס ניט איבערגעבען! וואָס משטיינס-געזאָגט, אַז די צוויי יונים האָבען זיך געגליסט רעדען דוקא אויף יודיש און

האבען אזוי געקענט רעדען יודיש, ווי די צווי ברידער האבען געקאנט יוניש; געוואוסט האבען די צווי ברידער נאר איין ווארט „סקודעווע" (פון וואנען?) און פאר דעם ווארט האבען זיי מורא געהאט מעהר ווי פאר אלע אנדערע ווערטער, און ווי אויף צו להכעיס איז דאס ווארט „סקודעווע" געווען דאס ערשטע ווארט וואס זיי האבען דערהערט פון די קאזאקען. ס׳פארשטעהט זיך אז ס׳איז געווען פרחה נשמתם, געה דערצעהלט דעם קאזאק א מעשה אז זיי לויפען פון א פאגראם! וואס ווייס א קאזאק פון פאגראם?.. האבען זיך אונ-זערע צווי ברידער מישב געווען און האבען זיך געמאכט תמעוואטע, כלא ידע הייסט עס גלייך זיי פערשטעהען נישט א ווארט רוסיש, און אנשטאט דעם זיי זאלען זאגען פון וואנען זיי געהען, האבען זיי אנגעוויזען מיט די הענד אויפ׳ן אייזערען קעסעלי און אויפ׳ן מאכל וואס האט זיך געקאכט, געשלונגען בשעת מעשה די שלינע, ווי איינער רעדט: „מיר זענען הונגעריג, מיר ווילען עסען, און איהר דולט אונז א קאפ – סקודעווע!..." ווייזען ווייזט אויס אז די קאזאקען האבען פערשטאנען, אז די יודען ווילען עסען, האבען זיי אבגע-לייגט דעם „סקודעווע" אויף אנ׳אנדערס מאל און האבען זיך גענומען מקיים זיין די מצוה פון הכנסת-אורחים, נאר אויפ׳ן יונישען שטייגער, דהיינו ווי אזוי? תחילת האבען זיי זיך געמאכט א ביסעל לוסטיג איבער די יודישע קא-פאטעס מיט די געקרייזעלטע פאה׳לעך, נאכדעם האט זיך זיי פארוואלט דוקא אז איינער זאל הייסען איצקא און דער אנדערער חיים, און מע זאל זיי מכבד זיין מיט קאשע, אנהאדעווען מיט חזיר, און מחמת אנהאדעווען א יודען מיט חזיר ווי איך איז ידוע, איז דאך א גרויסע מצוה, לכן איז געבליבען מע זאל זיך מיט די צווי יודען איינטיילען אויף דערהאלב, דאס הייסט איינער האט גענומען אויף זיך איצקא׳ן, דער אנדערער — חיים׳ן און מע האט זיך אוועקגעזעצט מיט זיי אויף דער ערד און מע האט זיי אנגעגאסען א שי-סעלע מיט הייסע קאשע גאנץ פעטע, און געגעבען זיי אין די הענד אריין צווי הילצערנע לעפעל און א קאמאנדעווע געטהון אויף יונישען שטייגער: „יעשטיע ושידי!" אויף אונזער לשון הייסט עס: „ברוכים היושבים, קומט עסען, עסען געזונד"... אזוי איז געווען דער פראסטער פשט; דער נוסח אבער פון די ווערטער „יעשטיע ושידי" איז געווען אזא מין נוסח, וואס מע האט בעדארפט דערפון פערשטעהען דאס דאזיגע: „ווילסט יא עסען ניט עסען — עסען וועסט דו שוין!" דערצו דארף מען ניט פערגעסען דאס אויך, אז די צווי ברידער זענען געווען נעבעך טוידט — הונגעריג, ממש מיט יציאת-נשמה. דאס הייסט מען איז אויסגעגאנגען פאר הונגער!

און זיי זענען אַ מינוט געזעסען נישט צו ריהרען מיט קיין אבר חאָטש דער ריח פֿון דער הייסער פֿעטער קאַשע האָט געזעצט אין נאָז אַריין, און דאָס האַרץ האָט געצויגען ווי מיט צוואַנגען... אַ פּנים אַז די קאָזאַקען האָבען אַרויסגעזעהען אַז די יהודים זענען ניט פֿאַרטיג מיט'ן פּסוק, פֿערשטאַנען וואָס דאָ קוועטשט זיי, האָבען זיי אַ קאָמאַנדעווע געטהון שוין צום לעצטען מאָל: „יעשטיע זשידיי!" מיט אַזאַ קול, אַז עס האָט זיך זיי אָבגעריסען אין האַרצען, און דער עלטערער האָט אַ זאָג געטהון צום קלענערען:

— ווייסט דו וואָס איך וועל דיר זאָגען, שניאור?

— דהיינו וואָס, מאיר?

— דהיינו... מע מוז אָנהויבען עסען... פּקוח נפש.

און מע האָט זיך גענומען אַרבייטען מיט די לעפֿעל גאַנץ ערנסט, גע־חאַפּט די הייסע קאַשע ווי ערב־יום־טוב'דיגע לאָקשען, געבריהט זיך די לי־פּען מיט דער צונג און געשלונגען ווי די גענז, גאָר פֿערגעסען בשעת מעשה, אַז זיי זענען אורחים און ס'איז ניט רעכט כשר...

איך האָב מורא אַז זיי האָבען געפֿיהלט אין דער קאַשע אַ טעם גן־עדן, וואָרום זייער חאַפּען מיט זייער שלינגען איז געווען כמעט תוך לדרך הטבע. אַזוי אַז די קאָזאַקען האָבען זיך גע'חדוש'ט, אָנגעהויבען זיך הרכשמועסען צווי־שען זיך אויף זייער לשון:

— וואָס זאָגסט דו, וואַניושאַ, אויף דיין חיים'ן, ווי ער חאַפּט דאָס אַביסעל?

— ניין, פּאַוולושאַ, האָסט אַ טעות, חאַפּען חאַפּט דיין איצקאַ.

און די צוויי ברידער האָבען זיך געמאַכט כלא ידע און האָבען געאַרבייט מיט די לעפֿעל אויף וואָס די וועלט שטעהט.

וואַניושאַ! זאָג דיין חיים'ן ער זאָל אַזוי נישט חאַפּען, וואָרום איך וועל איהם געבען אַ חאַפּ, וועט איהם אַוועקחאַפּען דער רוח!

— אַנו, פּרוב זיך נאָר, צורירעך פּאַוולושאַ, צו מיין חיים'ן מאַך איך פֿון דיין איצקאַ'ן אַ פּרעזשעניצע!

און נישט לאַנג געטראַכט האָט פּאַוולושאַ אַרויסגעריסען ביי וואַ־ניושעס יודען דעם לעפֿעל און האָט איהם דערלאַנגט אַ רוק אין זייט אַריין, אַז ער האָט זיך איבערגעקעהרט דריי מאָל. האָט דאָס וואַניושען געוועהנטליך זעהר פֿערדראָסען, זאָט ער זיך אויפֿגעחאַפּט און האָט דערלאַנגט פּאַוולו־שעס יודען גלייך אין די צעהן אַריין אַזוי אַז פֿונקען זענען געפֿלויגען פֿון די אויגען... האָט דאָס פּאַוולושען געוועהנטליך געבּרענט, האָט ער אָבגע־

שטעקט וואַניושעס יודען דרײַ פֿלאַם-פֿײַערדיגע פּעטש. איז וואַניושע אויסגעשטאַנען מלא רציחה און האָט זיך אָנגערופֿען צו פּאַוולושאַ'ן: „רערפּאַ, וואָס דו שלאָגסט מײַן יודען וועל איך דײַן יודען מאַכען ברוין און בלוי!"

און וואַניושע מיט פּאַוולושע'ן האָבען זיך אָנגענומען די קריוודע פֿון זייערע יודען און האָבען זיי געהרג'ט געשלאָגען מכות רצח, אַזוי אַז דאָס ביסעל טרפה'ס איז זיי אויסגעפֿאַלען באָקאָם... אַ גליק וואָס די יודען האָבען זיך געשטויסען נעהמען די פֿיס אויף די פּלייצעס און מאַכען פּלטה...

די פֿון אַ בייזען חלום האָבען זיי זיך געלאָזט לויפֿען אָהן אַנ'אָטהעם, וואו די אויגען טראָגען, מורא געהאַט זיך אַרומקוקען צוריק, טאָמער יאָגט מען זיי...

געלאָפֿען-געלאָפֿען האָבען זיי זיך איינגעמידט, אָנגעהויבען געהן פּאַוואָלי און האָבען זיך אויף אַ ווײַלע אָבגעשטעלט און צוגעזעצט זיך. צוגעזעצט זיך, האָבען זיי אָנגעהויבען אַביסעל קומען צו זיך און בעטראַכטען וואָס איז דאָ געוועזען; דרײַ מאָל אַ פּסק: אי פֿונ'ם פּאָגראָם אַנטלאָפֿען, אי הזיר געבראָסען, אי קלעפּ געכאַפּט... און מע האָט אָנגעהויבען זיך דורכשמועסען צווישען זיך מיט האַלבע ווערטער, ווי געוויינטליך:

— ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען שניאור?

— דהיינו וואָס, מאיר?

— דהיינו... אַ יוד איז דיר קיין קאַטאָוועס ניט. דאַכט זיך אַ קאָזאַק, און קאָן ניט לײַדען אַז מע שלאָגט אַ יודען... אַלע נעהמען זיך אָן אונזער קריוודע. הערסט דו? איטליכער שטעלט זיך איין פֿאַר אַ יודען.

דער יונגסטער פון די מלכים

דער יונגסטער פון די מלכים

(אַ מעשה לכבוד פּסח)

א

יוזעק!

אַ גליקליך קינד איז דער יוזעק! אַלע האָבען איהם ליעב. איטליכער פּיסטשעט איהם, גיט איהם נאָך, קושט איהם, האַלט איהם.

וואָס איז די מעשה?

יוזעק!

איינענע טאַטע-מאַמע בעדאַרפען אַזוי ניט באַלעווען קיין בן יחידל, ווי די צוויי שוועסטער שרה און רבקה באַלעווען דאָס קליינע ברידערל זייערס. יוזעק און יוזעק און יוזעק! יוזעק עס, יוזעק טרינק, יוזעק גיה שלאָפען, יוזעק נאַ דיר אַ צוקערקעלע, יוזעק מע גייט דיר אַ פּאָר נייע הויזלעך אויף יום-טוב, יוזעק מע וועט דיך שיקען ערב פּסח אין באָד אַריין, יוזעק וועסט פרעגען פּסח דעם סדר — יוזעק און יוזעק און יוזעק, ס'איז שוין גמאָס און מאוס צו הערען! איהר נעמט אַ קינד, אַ בריליאַנטען קינד, און מאַכט פון דעם אַ תל!

אַזוי האָבען די שכנה'טעס וואָס זיצען מיט די שוועסטער אינאיינעם און אַליין רוקען זיי אונטער יוזעקען אַלע מאָל אַ צוקער-לעקיכיל, אַ שטיקעל שטרודעל, אַ געבראָטען לעבערל, אַביסעל איינגעמאַכטס.

נעמט דאָך זיך עס פון רחמנות. פון דעם וואָס אַלע, די גאַנצע וועלט האָט אויף איהם געזאָגט רחמנות — געבליבען אַ יתומל.

ב

ס'איז געווען אַ ייד, האָט ער געהייסען רפאל און איז געווען כל ימיו זיין אָרעמאַן און דערצו נאָך אַ יאַדעשליוועה מיט אַ מאָדנע מוזיקאַלישע ברוסט וואָס פלעג שפּיעלען, דאָס הייסט ביים אַריינציהען און ביים אַרויס-לאָזען דעם אָטהעם פלעג זיך הערען אַ מין געזאַנג פון אַ פּידעל וואָס מע פידערט איבער איהר מיט אַ ניט קיין אָנגעשמירטען סמיטשיק. און געווען איז דער רפאל אַ גאַנץ ערהרליכער, נאָר לאָז ער מיר מוחל זיין אַ שלים-מזל ניק, דאָס הייסט מחמת ער איז געווען זעהר אַיין ערהרליכער איז ער געווען אַ שלים-מזל'ניק, אָדער פאַרקעהרט, מחמת ער איז געווען אַ גרויסער שלים-מזל'ניק איז ער געווען אַן ערהרליכער. אויף איהם האָט מען געזאָגט אין באַזעפּעווקע, אַז ווען רפאל זאָל ניט זיין קיין שלים-מזל'ניק וואָלט ער איצטער געהאַט אַ סך געלד.

און ער האָט דאָס געהאַט ביד, וואָרום ער איז געווען כל ימיו „נאמן" ביי רב שמחה'לע ווינער אין פּאָהוואַל, און אַ חזיר זיין געהאַלט האָט ער געקאָנט געהן שווערען אַ שבועה דאורייתא, אַז ער האָט ניט נהנה געווען קיין פרעמדע פּרוטה.

רב שמחה'לע ווינער האָט זיך, נישקשה, געקאָנט פאַרלאָזען אויף זיין נאמן. ער האָט איהם טאַקי דערפאַר געהאַלטען בכבוד, געצאָהלט איהם אַקוראַט די זעקס קאַרבען אַ וואָך, אַמאָל אונטער אַ יום-טוב געשענקט אַ צעהנ-קערבילשטיק, פּסח ארבע כוסות אומזיסט און פּסח'דיגען בראָנפען אַ פלעשיל — פון דעם ושמועסט מען ניט. ווי דען? רב שמחה'לע ווינער איז אַ מענש וואָס פערשטעהט דען ניט ווי מע בעדאַרף שעצען אַ מענשען? אַי רפאל דער נאמן האָט בעקומען ביי איהם אין „פּאָהוואַל" פריהער אַ „רעמאַטיז" און נאָכדעם האָט זיך איהם געלעגט אַ קאַטאַר אויף דער לונג און עס האָט איהם אָנגעהויבען פייפען אינווייניג און שפּיעלען און זינגען — ווער איז שולדיג? געזונד — דאָס איז דאָך אַ גאָטס זאַך. דער געזונדעסטער מענש קען חלילה געהענדיג שטאַרבען. אונזערע חכמים האָבען שוין לאַנג געזאָגט דערויף, אַז... נאָר איהר ווייסט דאָך שוין מסתמא וואָס אונזערע חכמים האָבען דערויף געזאָגט.

הקצור רפאל האָט אַזוי לאַנג געפייפט, געשפּיעלט און געזונגען, ביז ער האָט זיך איין מאָל חול-המועד פּסח איז דאָס געווען, אַוועקגעלייגט, בעקומען 40 גראַד היץ און איז שוין מעהר ניט אויפגעשטאַנען.

ג.

רפאל איז געשטארבען און אי-אי-אי! וואס פאר א לויה ער האט געהאט! רב שמחה'לע האט איינגעלייגט די וועלט! ער האט איהם אליין ארויסגעטראגען אויף דער מטה פון שטוב, אליין געהאלפען טראגען מיט זיינע פלייצעס, אליין נאכגעגאנגען ביזן היילינגען ארט, אליין געזעהען מע זאל איהם געבען א שען ארט, אליין אכטונג געגעבען ווי מע גראבט די גרוב, אליין געגעבען דעם ערשטען קלאפ מיט דער לאפעטע און בשעת דאס קינד — יוזעק — האט געזאגט אינאיינעם מיט עוזר דעם שמש דעם ערשטען קדיש אויפ'ן פאטער'ס קבר, האט רב שמחה'לי געוויינט, סטייטש געוויינט!

— וואס ווייסט איהר! וואס ווייסט איהר! האט ער נאכדעם געזאגט איטליכען באזונדער — ס'איז ביי מיר אזא היזק, אזא היזק, וואס איז גאר אין לשער!

און צו דער אלמנה האט ער געזאגט:

— וויין ניט, איך וועל דיך מיט דיינע יתומים מסתמא נישט פארלאזען, פריהער גאט, נאכדעם איך...

און רב שמחה'לע האט געהאלטעןווארט חי וויי ער האט געקאנט, דאס הייסט די ערשטע עטליכע וואכען האט ער געצאהלט דער אלמנה די זעלבע שכירות וואס רפאל פלעגט נעמען. אמת זי האט בעדארפט נאך דעם געהן אלע וואך און ניט איין מאל נאר עטליכע מאל, און דאס איז געווען פאר איהר עפיס ניט אזוי אנגענעהם; נאר איך בעט אייך, וואס האט איהר געוואלט? מע זאל איהר אבשיקען אהיים? דאכט זיך מע איז נענוג יוצא, אז מע צאהלט א מענשען שכירות נאכ'ן טוידט!

— איהר געהט צו מיר מאנען געלד — האט ער צו איהר אמאל א זאג געטהון — גלייך ווי עס קומט אייך טאקי, גלייך ווי איהר האט עפיס איינגעלייגט ביי מיר א חלק אין פאדוואל...

יענעם טאג האט די אלמנה מעהר געוויינט חי בשעת רפאל איז געלעגען אויף דער ערד, און אז איהרע צוויי טעכטער, שרה און רבקה, זענען געוואהר געווארען דעם סוד וואס די מאמע וויינט, האבען זיי זי בעשווארען זי זאל שוין מעהר אהינצו נישט געהן.

— וואס זשע וועלען מיר טהון?

— דאס וואס אלע טהוען: מיר וועלען געהן דינען, מיר וועלען וואשען גרעט, מיר וועלען נייען אויף דער מאשין.

נייען אויף דער מאשין איז שוין איצט אין מאזעפעווקע א שטיקעל ווין. מע קאן שוין פארדינען די צוויי גילדען א טאג, אבי מע זאל נאר וועלען

זיצען איבער דער מאַשין אַזוינע װעכצעהן זיעבצעהן שעה אין מעת-לעת, און מיט אַרבייט איז אויך קיין דאגה נישט, מע קריגט; אַז ניט קיין קליידליך איז ליפּען, אַז ניט קיין ליפען איז העמדער, אַז ניט קיין העמדער איז נאַזטיכלעך אונטערהאַקען. שלעכט איז נאָר וואָס מע דאַרף האָבען אַ מאַשינע, צוויי מאַשינעס!

אמת, מע גיעט מאַשינעס אויף אויסצאָהלען. וואו זשע נעהמט מען די ערשטע עטליכע קערבלעך?

— געהט זיך דורך צו אייער נגיד — האָבען די שכנים געגעבען אַ עצה ־ער אַלמנה — זאָגט איהם אַזוי און אַזוי, זיי װעלען איהם אָפּאַרבייטען.

ד.

ס'איז גרינג צו זאָגען: געה צום נגיד! נאָר וואָס טהוט ניט אַ יוד צוליעב ־רנסה? די אלמנה איז דורכגעגאַנגען צו רב שמחה'לע ווײַנער, געטראָפען איהם אין דער בעסטער צייט, סאַמע נאָכ'ן עסען. איהר ווייסט, אַז איהר דאַרפט צ עמיצען אָנקומען מיט אַ טובה, זאָלט איהר טשאַטעװען נאָר נאָכ'ן עסען. נאָכ'ן עסען איז דער ערגסטער מענש ווייכער ווי פאַר'ן עסען; פאַר'ן עסען איז אַ מענש — אַ חיה.

— וואָס ווילסט דו זאָגען עפּיס גוטס?

די אלמנה האָט איהם אַנידערגעלעגט אַ צעטיל, אַזוי און אַזוי — מאַשינעס.

רב שמחה'לע האָט אויסגעהערט מיט קאָפּ די גאַנצע צייט, געקאַלופּעט די ציינער, געווען רויט, אַביסעל געשוויצט און עטוואָס געדרימעלט דאָס הייסט חלילה ניט געשלאָפען, נאָר געדרימעלט, געקוקט אויף איהר נאָר מיט איין האַלב אויג, בשעת מעשה געקלערט אַביסעל וועגען געשעפט און אַביסעל וועגען עניני המאָגען. רב שמחה'לע איז אַביסעל אַ פרעסער, אַביסעל צו פעטליך, האָבען איהם די דאָקטוירים געהייסען עסען מעהר פלייש און ווינציגער מעהל־שפּייז, און רב שמחה'לע האָט דוקא ליעב מעהלשפּייז, ברויט, לאָקשען קוגעליך וכדומה אַזעלכע זאַכען וואָס ווערען געמאַכט פון מעהל. ער ווייסט אַז מע שאַדט איהם, נאָר אַז ער זעהט דאָס עסט ער, און אַז ער עסט אָפּ האָט ער חרטה...

— איז וואָס זשע מאַכסטו דו הייסט דאָס? — רופט ער זיך אָן צו דער

אַלמנה בשעת יענע ווערד אַנשווינגען און ער הערט אויף צו דרימלען, קוקט אויף איהר מיט אַנדערהאַלבען אויגען.

— וואָס זאָל איך מאַכען? — ענטפֿערט איהם די אַלמנה — איהר הערט ראָך שוין וואָס איך מאַך; אויף אַלע שונאים! איז ווען איך האָב איצט אויף אַ מאַשינע, אויף צווי מאַשינעס, האָטש איין מאַשינע...

— וואָסער מאַשינע? — מאַכט ער צו איהר פֿאַרוואונדערט און קוקט אויף איהר שוין מיט ביידע אויגען.

— איך האָב דאָך אייך דערצעהלט, אַז מיינע טעכטער ווילען זיך פֿאַרנעהמען מיט נייען, ווערען נייטורענס, נייען אויף דער מאַשינע, איז ניטאָ קיין מאַשינע, צווי מאַשינעס דאַרפֿען זיי האָבען, מע גיט אויף אויסצאָהלען.

— דאָס איז אַ גוטע זאַך, זעהר אַ גלייכע זאַך נייטורענס, נייען, פֿאַרדינען מהיכתיתי, זעהר גלייך!

נאָר תוך כדי דבור פֿליהט איהם דורך אַ מחשבה: „וואָס איז די מעשה וואָס ס'איז מיר אַזוי אָנגעפֿולט דער מאָגען? איך האָב דאַכט מיר היינט נאָר אַזוי פֿיעל ניט געגעסען!" און איין אויג הייבט ביי איהם אָן ווערען קלענער. נאָר מחמת די אַלמנה ווערד אַנשווינגען, חאַפּט ער זיך אויף און רעדט ווייטער צו איהר:

— נו, זעהר פֿיין, נייען, מהכתיתי, פֿאַר וואָס ניט?

— האָב איך אייך געוואָלט בעטען, רב שמחהלי, איהר האָט שוין אַזוי פֿיעל געטהון פֿון אונזערטוועגען, טאָמער וואָלט געווען אַ סברה, אַז...

רב שמחהלע דערהערט אַז מע שמעקט מיט אַ בקשה, אַ גמילת חסד, געלד מסתמא, חאַפּט ער זיך אויף.

— אַז וואָס?

— אַז איהר זאָלט אויסלייהען דאָס ערשטע געלד וואָס מע בעדאַרף אויף די מאַשינעס.

— וואָסערע מאַשינעס?

— אָט די וואָס איך זאָג אייך, צווי מאַשינעס פֿון מיינע טעכטערס וועגען, האָטש איין מאַשינע.

— ווי קומט צו מיר מאַשינעס? וואָס פֿאַר אַ מחותן בין איך מיט מאַשינעס?

— געלד! — זאָגט די אַלמנה — מאַשינעס וועלען זיי אַליין קויפֿען, מע גיט מאַשינעס אויף אויסצאָהלען, למשל איך צאָהל איין איצט אַ פֿופֿציגער, און שפּעטער מיט דריי [illegible] אַ [illegible]צינער, און שפּעטער...

— איך ווייס, איך ווייס, דו בעדאַרפסט מיר ניט דערצעהלען. איך קאָן בעשטעהן זיי זאָלען זיך בעגעהן אָהן מאַשינעס. נאַ דיר גאָר מאַשינעס!

— ווי אַזוי זשע וועלען זיי נייען? מיט די הענד קאָן מען אַזוי פיעל ניט אָננייען; אַלע נייטורינס האָבען היינט מאַשינעס.

— ווילסט זיי מאַכען פאַר נייטורינס? אַז אָך און וועה די יאָהר! דיין מאַן זאָל איצט אויפשטעהן און דערהערען, אַז דו ווילסט מאַכען פון דיינע קינדער נייטורינס, וואָלט ער נאָך אַמאָל געשטאָרבען. דו ווייסט? דיין רפאל איז געוועזען אַנ׳ערליכער, אַ כשר׳ער יוד. אַזעלכע ווי רפאל איז נישטאָ! רפאל זאָל הערען נייטורינס וואָלט ער דאָס ניט אויסגעהאַלטען! ער וואָלט זיך איך ווייס אַליין ניט וואָס!

רב שמחה׳לע רעדט מיט האַרץ, ער מיינט דאָס ערנסט, און וואָס ווייטער דערכערט זיך ביי איהם דאָס קול.

— נייטורינס? העע! אַ שעהנע עובדא פאַר אַ יודיש מיידעל! העע! מיר ווייכען, וואָס הייסט אַ נייטורין! און נאָך ביי יודען! העע! רפאל׳ס טעכטער, נייטורינ׳ס! און וואו בין איך? דו ווייסט, אַז דיין רפאל איז ביי מיר אויסגעוואַקסען, איך האָב איהם געמאַכט פאַר אַ מענשען, פריהער גאָט נאָכדעם איך. און ווער האָט איהם חתונה געמאַכט אַז ניט איך? העע! ווילסט דו אַז איך זאָל דערלאָזען אַזעלכס? חס וחלילה! וואָס בין איך עפּיס? אַ שטיין? אַ ביין? אַ שייט האָלץ? העע!

די אַלמנה מיט דעם וואָס זי איז געקומען מיט דעם איז זי אַוועקגעגאַנגען. אַוועקגעגאַנגען און זיך געגעבען דאָס היילינגע וואָרט, געשוואָרען זיך מיט די האַרבסטע שבועות; אַניט זאָל זי ניט דערלעבען איהרע קינדער מגדל זיין, אַז מעהר זאָל איהר פוס ניט זיין ביי רב שמחה׳לען אין שטוב — בעסער געהן דינען!

ה.

נאָר ס׳איז גרינג אויסצורעדען „געהן דינען!“ רפאל דעם נאמנ׳ס ווייב. אַ בעל-הבית׳טע גלייך מיט אַלע מאַזעפּעווקער בעל-הבית׳טעס וועט זיך שטעלען דינען; שטעהן ביי אַ פרעמדען אויבען? זיצען ביי אַ פרעמדען טיש? איידער, אַזאַ לעבען איז שוין גלייכער שטאַרבען! און די אַלמנה האָט געבעטען אויף זיך דעם טויט! און דאָס מאָל האָט גאָט, דער גרויסער אַלמעכטיגער גאָט, דער וואָס איז אַ נ׳אבי יתומים און אַ דיין אלמנות, דווקא דערבאַרעמט

זיך אויף דער ארעמער אלמנה און האט זי ניט געלאזט לאנג ארומדרעהען אויף דער וועלט, איהר צוגעשיקט א גרינגען טויט, א מין געשווילעכטס אויסלכס אינווייניג, געמוטשעט זיך און גוט, געמוטשעט זיך סך הכל א חדשים דריטהאלבען און אוועקגעשטארבען, און געהאט האט זיך בעדארפט טרעפען אזוי אז כ'איז אין מאזעפעוקע אין דער צייט אחוץ קליינע קינדער קיינער נישט געשטארבען, האט מען די אלמנה בעהאלטען נית וויים פון איהר מאן, כמעט א קבר נעבען א קבר — באשערט געווען א גליק! — און יוזעק האט שוין פאר איינס געזאגט קדיש אי נאכ'ן טאטען אי נאך דער מאמע — און פון דעמאלט אן איז דאס יוזעק געווארען אזוי בעליעבט און טהייער ביי אלע שכנים און ביי אלע שכנות און ביי אלע די וואס האבען איהם געהערט זאגען קדיש אין בית המדרש שטעהענדיג אויף א באנק און הערענדיג איהם קוויטשען אויף זיין קינדערש קוליכעל „יתגדל ויתקדש...“ איטליכער, ווער עס האט געזעהען דאס דאזיגע קליינע יונגעל מיט'ן קיילעכדיגען היטעלי מיט די שווארצע אויגעליך און מיט די רויטע בעקליך שטעהן אויף דער באנק אין בית המדרש און געהערט איהם זינגען דעם „יתגדל ויתקדש“, איז געבליבען שטעהן צוגעקאוועט, געזיפצט און פערטיעפט אין געדאנקען נישט קיין ליכטיגע, אין מחשבות נישט קיין פרעהליכע, ווארום איטליכער מענש קאן חלילה שטארבען, איטליכער מענש האט קליינע קינדער, וואס קאנען חס ושלום בלייבען יתומים, מע זאל בעהיט און בעווארענט ווערען! און מע רוקט אונטער דעם קליינעם יתומ'יל ווער א קאפיקע און ווער אנ'עפיל, אביסעל פאר רחמנות און אביסעל פאר „צדקה תציל ממות“...

דעם אמת דארף מען זאגען, אז יוזעק איז טאקי געווען א געראטען קינד מיט אזא מין פנימ'ל, וואס סע בעט זיך: „האב מיך ליעב“, אונזערצו האט ער געהאט א גוט קעפעל און איז געווען אין דער מאזעפעווקער תלמוד תורה דאס בעסטע יונגעל; נח דער מלמד האט זיך גאר ניט געקאנט אנלויבען פון איהם, און די גאנצע שטאדט האט מיט איהם געקלונגען.

— עפיס לויבט מען זעהר רפאל דעם נאמנ'ס זוהנדיל.

— יוזעק'ן? מע זאגט ס'וועט עפיס זיין גאר איין חריפות אין דער וועלט!

— און וואו דארף זיך פערוואלגערען אזא איין אנטיקעל? צווישען ארעמע לייט אויפ'ן מיסט!

— תמיד אזוי. ווער לעבט? דער אלטער משה אהרון אהן העמד און אהן פיס, ווער שטארבט? רב שמחה'לעס איידים א פרישער א געזונדער,

אַ טאַטע פֿון קינדער און אַ יונגערמאַן מיט געלד נעמט ער און שטאַרבט אַוועק!

— איהר זאָגט רב שמחה־לעם איידעם? למאי פּייסט דעם נגידס שנור?

— וואָס מאַכט זי?

— זי מאַכט! מע האָט שוין דריי מאָל אַראָפּגעבראַכט דעם פּראָפֿעסאָר פֿון יעהופּעץ.

— אַזוי? איך זאָל עס פֿערמאָגען וואָס ס'וועט קאָסטען חאָטש האַלב, רבונו של עולם!

— ס'איז אַוודאַי אַ וועלט!

— אַ וועלט מיט וועלטעליך!

אַזוי שמועסט מען זיך דורך אין מאַוועפּעווקע און מע קריטיקירט די אַרבייט פֿונ'ם רבונו של עולם אויף וואָס די וועלט שטעהט: וועמען נאָט גיט יאָהרען און וועמען ניט! וועמען נאָט גיט געלד און וועמען קדחת! וועמען נאָט גיט געראָטענע קינדער און וועמען דער רוח ווייסט וואָס!.. קיינעם קומט ניט אויף די געדאַנקען זיך פֿערטראַכטען, פֿון וואַנען לעבען די דאָזיגע געראָטענע קינדער? וואָס עסען זיי? ווער קליידט זיי? צי פֿריהרען זיי ניט אויס אין די לאַנגע ווינטערנעכט אין די קאַלטע קעלערס? צי וואַקסען זיי ניט אויס קיין קאַליקעס, הייקערס, פֿאַרטיגע אָרעמע לייט, איבעריגע אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט?..

אַ גליק וואָס די שוועסטער שרה און רבקה האָבען זיך דערשלאָגען צו אַ מאַשינע, און דאָס האָבען זיי צו פֿערדאַנקען זייערע דריי שכנה'טעס בתיה די רופאטע פּעסע די שמשטע און סאָסע די טענדלערקע, וואָס זיצען מיט זיי אונטער איין דאַך. זיי האָבען זיך צונויפֿגעלייגט אַלע דריי און האָבען אויסגעליהען די ערשטע עטליכע קערבליך און דאָס איבעריגע אויף אויסצאָהלען און ס'איז געוואָרען אַ מאַשינע, און וואָס איז דער חדוש? מען איז דאָך לעבעדיגע מענשען, וואָס דען זאָלען טהון צוויי מיידליך שוין דערוואַכסענע מיט אַ קליין יונגעל אַ יתומ'ל אויף די הענד? אַ שלאַנג, זאָגט מען האָט אויך רחמנות אויף די קליינע שלאַנגעליך, ובפרט אַ מענש!

איין חסרון נאָר וואָס די מאַשינע קלאַפּט אין קאָפּ אַריין אַ גאַנץ טאָג מיט אַ גאַנצער נאַכט, וואָרום אַרבייט איז דאַנקען גאָט פֿאַראַן און ביידע שוועסטער נייען אויף דער מאַשינע, מע בייט זיך מיט דער אַרבייט און מע „נעמט זיך איבער די הענט“, דאָס הייסט בשעת איין שוועסטער נייט אויף דער מאַשינע הייצט די אַנדערע איין דעם אויבען און פֿאַרקערט, בשעת איינע שטעלט

דעם וואַרעמעס נײט די אַנדערע אויף דער מאַשינע, און די מאַשינע הערט ניט אויף צו קלאַפּען און די שכנה'שעס האַלטען זיך בײם קאָפּ און הערען ניט אויף צו וואָרטשען שטילערהײד:

— נאַ דיר אַ גראַגער...

ו.

נאָט איז אָבער אַ גוטער גאָט; ער שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה.

די רפואה איז געווען יוזעק. אין יעדער שטוב מאַכט זיך אַז ס'איז חושך און פינסטער, די צײט איז שלעכט, די געשעפטען געהען ניט, ס'איז בײטער אויפ'ן האַרצען, ווערד געבאָרען אַ קלײן וועווערקעל און די גאַנצע שטוב בײט זיך איבער. תחלת שרײט דאָס קלײנע וועווערקעל, קוויטשעט, רײסט זיך אויפ'ן בײכעל, לאָזט ניט שלאָפען קײנעם, נאָר אָט איז דאָס וועווערקיל אַביסעל אונטערגעוואַקסען, עס הערט אויף צו שרײען, עס עפענט אויף די אײגעלעך און סע קוקט, ווי אַ זינדיגער מענש, — וועהט נור ווי סע קוקט מיט אויגען, אַנאַו פּיצעלע... אַנאַו ברעקעלע!" און דאָס וועווערקיל עפענט אויף דאָס מײלעכיל שטעלט אַרויס דאָס צינגעל, און סע הויבט אָן צו לאַכען, און עס ווערד ליכטיג אַלעמען אין די אויגען, — וועהט נאָר, וועהט, סע לאַכט איך זאָל אַזוי זײן געזונד סע לאַכט!... אַ גדולה, אַ שמחה, אַ פרײד אויף דער נשמה! די גאַנצע שטוב איז פול מיט דעם, איטליכער טראָגט זיך מיט דעם אַרום, מע פאַרגעסט אָן די צרות, דאָס ביטערקײט פונ'ם לעבען ווערד פערצוקערט, ס'איז נאָר אַ חיות און גענוג!

דאָס אײגענע איז געווען מיט אונזער יוזעקען. יוזעק איז געווען דאָס ליבע וועווערקיל, וואָס אַלע האָבען איהם ליעב געהאַט און אַרומגעטראָגען זיך מיט איהם, און אַז ס'איז געקומען ערב פּסח האָט מען איהם אויסגעקלײדט בגדי מלכות, אָנגענומען אַ קאַפּאָטקעלע מיט הײזעליך אויף שלײקעס, אויפגענײט אַ פּאָר שטיוועלעך און געקויפט אַ נײ היטעלע, צוגעזאָגט איהם שענקען ניכליך און בעצײטענס איהם געמאַכט אַ סקאָווערעדע לאַטקעס פון מצה מעהל, איהם קאַליע געמאַכט דעם מאָגען און שיער ניט איבערגעפּעקעלט איהם אויף יענער וועלט.

— חער בעט אײך איהר זאָלט איהם האָדעווען מיט דער שוואַרץ יאָהר, חײסט וואָס? האָבען די שוועסטער געשריגען אויף די שכנה'טעס.

— שאַ, שאַ, קוק זי אָן אַביסעל! מע האָט געגעבען דעם קינד אַ לאַטקע מיט שמאַלץ, וואָס סע טהוט זיך דאָ!

אַזוי האָבען די שכנה'טעס פאַרענטפערט זיך און בתיה די רופאיטע האָט געטהאָן אַלסדינג וואָס זי האָט געקאָנט און האָט אָפּגעראַטעוועט דאָס קינד, און ס'איז געקומען ערב פסח האָט מען יוזעקן מיטגעגעבען אַ העמד מיט דריי גראָשען און אָפּגעשיקט איהם אין באָד אַריין, און אַז ער איז געקומען פון באָד, האָט מען איהם אָנגעטהון די נייע מלבושים'ליך, און ער האָט געשיינט ווי די זון

— אַ קייזערליך קינד! — האָבען זיי געזאָגט איינס צום אַנדערען.

— קיין עין הרע ניט, קיין בייז אויג זאָל איהם ניט שאַדען!

און יוזעק האָט גענומען דאָס סדור'ל און איז געגאַנגען אין שול אַריין דאַוונען, געזאָגט קדיש און געקומען אַהיים מיט אַ ברייטען גוט יום טוב און געטראָפען דעם טיש גרייט מיט מצות, מיט אַ פלעשיל ראָזינקעס וויין, מיט מרור, חרוסת, קאַרטאָפּליס און זאַלץ וואַסער — אַלסדינג איז געוועזען, אַלץ וואָס מע בעדאַרף, נאָר איין זאַך האָט געפעהלט: ס'איז נישט געוועזען ווער ס'זאָל אָפּרעכטען דעם סדר.

נישט געוועזען קיין מלך!

ח.

אַלע דריי שכנה'טעס זענען געוועזען אַלמנות, דאָס הייסט צוויי זענען געוועזען אַלמנות און איינע אַ גרושה. קיין קינדער האָבען זיי אויך ניט געהאַט, דאָס הייסט זיי האָבען געהאַט קינדער, נאָר נישט ביי זיך, אין דער פרעמד זענען זיי געוועזען, צוזייט און צושפּרייט איבער דער גאַרער וועלט: ווער — אַ בעל-מלאכה, און ווער — אין אַ קלייט, און ווער פעהרט-פען איינס הייטען-ווייטען אַמעריקאַ. זייער מזל, אָדער זייער שלים-מזל האָט צונויפגעטריבען די דאָזיגע דריי ווייבער אין איין שטוב, ביי בתיה די רופאיטע, וואָס זי איז געוועזען די בעל-הבית'טע און זי איז געוועזען צווישען זיי די נגידית.

געזעסען אַלע דריי אונטער איין דאַך, געשטאַנען ביי איין אויבען, געבאַקען ברויט פון איין באַקדייזשע, געבענטשט-ליכט חלה פון איין מולטער, האָט זיך יעדע פון זיי געהאַט איהר בעזונדערען טיש, וואָרום ס'איז שווער אַז דריי ווייבער זאָלען קאָנען הויזען, אויסקומען צווישען זיך. אויב איהר זעהט היינטמאָדישע דאַמען לעבען פריינדליך, קושען זיך בשעת מע קומט איינס

צו דאָס אַנדערע אויף אַ ושורפּיקס זיצען אינאײנעם און קנאַקען ניסליך, זאָל איך קײן חדוש ניט זײַן ס'איז נאָר דערפֿאַר וואָס מע זיצט ניט אונטער אײן דאַך און מע שטעהט ניט בײַ אײן אויבען און מע באַקט ניט פֿון אײן באַקדײזשע און מע רעשטשינעט ניט פֿון אײן מולטער.

צווישען די 360 טעג, וואָס ס'איז פֿאַראַן אין יאָהר האָבען זיך אונזערע ווײַבער אַמאָל 300 געקריגט; נאָר איך ווײס ניט וואָס ווערד בײַ אײך אָנגערופען געקריגט? מע האָט חלילה אײנס בײַ דאָס אַנדערע ניט צוגענומען גאָרניט, חלילה נישט בעלײדיגט, ניט אָנגערירט אין כבוד, נאָר גלאַט דרײַ כאַראַקטערען קענען זיך ניט אויסגלײַכען. למשל פּעסי די שמש'טע האָט ליעב פֿאַרשאַרען דאָס גאַנצע פֿײַער אין אויבען און פֿאַרשטעלען מיט דער זאַסלינקע וואָס קומט איהר דערפֿאַר? האָט אָבער סאָסי די טענדלערקע אַ טבע צו שטעלען אַלע אין דערפֿריה אַ קריגעל ציקאָריע אויפ'ן פּריפּעטשאָק. איז דאַכט מיר אויך ניט קײן עולה; זי וועט דאָך ניט קריכען מיט איהר קריגעל ציקאָריע צווישען די פֿלײשיגע טעפּליך! זאָגט אָבער פּעסי די שמש'טע, אַז ס'איז ניט כדאי אַז איבער אַ קריגעל ציקאָריע זאָל כפּרה ווערען די חלה אין אויבען. זאָגט סאָסי די טענדלערקע: לאָזען איהרע שונאים זײַן די כפּרה! זאָגט איהר פּעסי די שמש'טע, אַז זי האָט אַפּנים היבשליך שונאים? זאָגט סאָסי די טענדלערקע: ניט צו פֿאַרזינדיגען, איך האָב זײ גענוג, מע זאָל זײ נעדרעכט זײען און זאָלען שיטער אויפֿגעהן. זאָגט איהר פּעסי די שמש'טע: פֿון ווען אָן זענט איהר דאָס געוואָרען אַזוי באַרעדעוודיג? זאָגט איהר סאָסי די טענדלערקע: פֿון זינט איך האָב מיך באַזעצט אינ'ם דאָזיגען וויסטעניש, האָב איך בעקומען שונאים ווי די הינט! רופֿט זיך אָן בתיה די רופֿאַ'טע, די בעל-הבית'טע פֿון דער שטוב, וואָס שטעהט בשעת מעשה בײַ דער זײַט פֿערלײגט די פֿאַטשײלע אונטער די אויהרען מיט אַ קאַטשעלקע אין די הענט און קאַטשעט אַ בלאַט לאָקשען אויף שבת: „איך ווײס ניט וואָס איז אײַך דאָ אַזוי וויסט? די סך דירה געלדען וואָס איהר צאָהלט זיך אָן? זאָגט צו איהר סאָסי די טענדלער'קע: „גוט איז אײַך אַז איהר זענט אַ נגידית'טע און האָט קײן עין הרע אַ סך געלד! זאָגט צו איהר בתיה די רופֿאַ'טע: וואָס געהט אײַך אָן צי אַ סך צי ניט קײן סך? בײַ אײַך האָב איך ניט צוגענומען גאָרניט? זאָגט צו איהר סאָסי די טענדלערקע: וואָס האָט איהר בײַ מיר צו נעהמען? דעם דלות? נעהמט אײַך איהם! זאָגט איהר בתיה די רופֿאַ'טע: „האַלט זיך מיט איהם געזונדערהײד!..“ רופֿט זיך אָפּ פּעסי די שמש'טע: „פֿון דלות איז קײנער ניט בעוואָהרענט! מע האָט שוין געזעהען פֿײַנע בריה'ס מיט אײגענע

„שלום-עליכם“ באנד II. 4.

הײזער ליגען פֿון דעסטוועגען גוט אין דער ערד!..“ „און באַקען בײגעל“... העלפֿט איהר אונטער סאָסי די טענדלערקע, ווערט בתיה די רופֿאיטע אין כעס און פֿאַלט אָן אויף סאָסי די טענדלערקע, שטעלט זיך אײן פֿאַר איהר פּעסי די שמשיטע, ווערט אַ געוואָרדערײ צווישען אַלע דרײ ווײבער, אַ מישמאַש, אַ צונויפֿגיסעניש פֿון ווערטער, רייד און משלים: „געזעהען אַביסעל אַ מליץ יושר'טע!..“ „געפֿעהלט אײך אַ השגה פֿון אַ יודענע!..“ „געפֿעהלט אײך ניט וועט איהר מיט מיר קײן שדוך ניט טהון...“ „מע זוכט אַ שער רופֿט זיך אָפּ דאָס אויבערשטע פֿון שטײסיל!..“ „אַ משל קאַבאַק!..“ „אויך מיר אַ נגידית'טע איבער אַ קאַטשערע מיט אַ לאָפּעטע“... „לאָז זײן שטיל פּיסקאַטע, וואָרום סע קען פֿליהען אַ קאַטשערע אין קאָפּ אַרײן“... „איך ווײס ניט וועמען, איהר זענט בילכער...“ „נאַ זשע דיר טאַקי!..“ „נאַ דיר זי..“ „נאַט אײך בײדע!..“

איהר מײנט וואָס איז דאָס געווען? פּעטש? חס וחלילה! — פֿײגען-פֿײגען פֿון צווײ צונויפֿגעדרעהטע פֿינגער, אינמיטען אַ דריטער, און גלײך אין נאָז אַרײן.

—

ט.

האָט קײן פֿאַראיבעל ניט וואָס איך וועל אײך זאָגען: איך האָב מורא, אַז ווען חלילה מע שפּאַנט צונויף דרײ הײנטמאָדישע דאַמען און מע קוועטשט זײ צונויף אַלע אינאײנעם אונטער אײן דאַך ווי מע האָט צונויפֿגעקוועטשט אונזערע דרײ ווײבער, בין איך אײך ניט ערב וואָס דערפֿון וואָלט אַרויס; עס קאָן זײן עס וואָלט ניט אַרויס גאָרניט, און עס קאָן זײן אַז עס וואָלט געווען מאוס, נאָך מאוס'ער ווי בײ מײנע דרײ שכנה'טעס... איך מײן חלילה דערמיט קײנעם ניט בעלײדיגען; נאָר גלאַט, מע רעדט רעדט מען.

איך קעהר מיך אום צוריק צו מײנע ווײבער נאָך אַלע מחלוקתין מיט די מאוס'ע „קאָנפֿליקטען“ וואָס צווישען זײ פֿלעגט פֿאָרקומען, איז מען זיך קײן שונאים חס ושלום ניט געווען, וואָרום וואָס אײגענטליך האָט מען געהאַט אײנס צו דאָס אַנדערע? חלילה אָפּגענומען פּרנסה? אָט האָט מען זיך געקריגט און אָט האָט מען זיך איבערגעבעטען. און ווער שמועסט אַז ס'איז געקומען פּסח איז מען גאָר געוואָרען שלום, אחדות, נפש אַחת, וואָרום אַלע דרײ האָבען געבאַקען מצות אין אײן טאָג, אַלע האָבען געשטעלט אײן דײשקעלע באָרשט, אַלע האָבען געהאַנדעלט אײן מציאה אַ זעקיל קאַרטאָפֿליעס און אַלע האָבען זיך געזעצט צום סדר בײ אײן טיש, טאַקי בײ דער בעל-הבית[illegible]

ביי בתיה די רופאיטע, אינאיינעם מיט איהר געהויבען די שיסעל, איהר נאכ־געזאגט שטילערהייד ווארט ביי ווארט די הגדה, וואס בתיה האט געלייענט אויף עברי־טייטש פון א גראבען סדור.

נאר דאס איז אבער געווען אמאל, בשעת בתיה דער רופאיטעס מאן, ישראל דער רופא, האט נאך געלעבט, פלעגט ער אפרעכטען דעם סדר. נאכ־דעם אז ישראל דער רופא איז געשטארבען האט איינער פון די שכנה׳טעס זיהן, געפראוועט דעם סדר. איצט אז אלע האבען זיך צופאהרען דער אהער און דער אהין, און אין דער גאנצער שטוב איז געבליבען איין מאנסביל יוזעק, איז געווארען צווישען די ווייבער א רייד, אפשר וואלט געווען א סברה, אז יוזעק זאל היינטיגס יאהר אפריכטען דעם סדר? יוזעק איז א יונגעל וואס לערענט שוין חומש, און עברי זאגט ער ווי א וואסער, פאר וואס זאל ער ניט זיין דער מאנסביל, דער מלך?

— יוזעק, ווילסט זיין א מלך?

— א מלך? פאר וואס ניט? ווער זאגט זיך עס אפ פון מלוכה?

— אז אזוי און ווען איז צו דער מלוכה, אז יוזעק איז דער מלך!—

אזוי האבען געזאגט די דריי ווייבער מיט די צוויי שוועסטער און האבען אים אויסגעבעט זעדער א שענע „עסע בעט“, ארומגעלעגט מיט קישענס, און יוזעק אז ער איז געקומען פון שול מיט׳ן ברייטען גוט יום טוב האט ער זיך געזעצט [illegible] כמא מלכות, אין די נייע יום־טוב׳דיגע בגדים׳ליך, ווי א אני־אמת׳ [illegible] מלך.

י.

1) ביי וואכען: געגעצען, לאכען און וויינען — דאס זענען פון די ענינים וואס מע נעמט זיך אן איינער פונים אנדערען. — געגעצען, לאכען און וויינען איז ניט ביי אונז אין די הענד.

ביים סדר וואס מיר בעשרייבען אצונד, סאמע צום רעכטען שפיץ, בשעת דער יונגסטער פון די מלכים, יוזעק דער יתום, האט נאך דעם ברייטען „לפיכך“ מיט׳ן שענעם „הלל“ אויפגעהויבען דעם צווייטען כוס און אנגעהויבען זאגען דעם הריני רוצה לקיים מצות כוס שני של ארבע כוסות און געוואלט צוטראגען דאס גלעזעל צום מויל, האט זיך געלאזט הערען צווישען די ווייבער א יאמערליך געוויין, ווי מע באוויינט א טויטען.

ווי אַזוי דאָס האָט זיך געטראָפֿען ווער פֿון זיי האָט פֿריהער אָנגעהויבען וויינען, איז שווער צו וויסען. בשעת יוזעק האָט אָפּגעמאַכט דעם קדוש און אָנגעהויבען צו זינגען דעם עבדים היינו, האָט איינע פֿון די צוויי שוועסטער זיך דערמאָהנט, אַז פֿאַראַיאָהרען אין דער צייט זענען זיי אויך געזעסען ביים סדר; נאָר ס'איז געווען אַן־אַנדער סדר. דער טאַטע האָט געלעבט, און די מאַמע האָט געלעבט, און זיי, די צוויי שוועסטער, האָט מען אויפֿגענייט אויף פּסח נייע קליידליך, זיך גאָר נישט גערעכט, אַז זיי וועלען איצטער בעדאַרפֿען זיצען ביי אַ פֿרעמדען טיש מיט פֿרעמדע ווייבער און יוזעק וועט זיי אָפּרעכטען דעם סדר... און ביי איינער פֿון די צוויי שוועסטער האָט אָנגעהויבען פֿינטלען אַן־אויג, אונטערציטערן די אונטערשטע ליפּ, און אויף איהר קוקענדיג האָט זיך ביי דער אַנדערער שוועסטער אָנגעהויבען לאָזען אַ טרעהר נאָך אַ טרעהר, און אויף זיי קוקענדיג האָט זיך איינע פֿון די דריי שכנה'טעס דערמאַנט אויך אָן זייער אומגליק, אַז נטע דער שמש, איהר מאַן הייסט דאָס, האָט געלעבט איז איהר געווען גוט ווי די וועלט, דאָס הייסט גוט איז איהר קיינמאָל נישט געווען, נאָר בעסער ווי איצטער אַוודאי, אַז זי בעדאַרף זיין אַ פּיד'שמש'טע, וואָרום עוזר דער שמש וואָס איז פֿריהער געווען ביי נטע דעם שמש, אַ פּיד'שמש, איז היינט געוואָרען, אַרויף נאָך איהר נטע'ס טוידט, פֿון פּיד'שמש אויף שמש, און זיין ווייב גנעסי אי געוואָרען אַזוי גרויס, טאַטעניו, אַז מע קאָן שוין גאָר צו איהר ניט צוטרעטען!..

אַזוי האָט זיך געטראַכט פּעסי די שמש'טע און האָט געמאַכט בשעת מעשה אַזאַ קרום פּנים, אַז סאָסי די טענדלערקע האָט בעדאַרפֿט זיין שטאַרקער פֿון אייזען, זי זאָל זיך איינהאַלטען פֿון טרעהרען. סאָסי האָט זיך דערמאָנט אָן טרויעריגע זאַכען, זיבען און זיבעציג ווייבער, וואָס רייסען פֿון די הענט, לאָזען נישט פֿאַרדינען אַ גראָשען, צובאַלעווען די קונה'טעס, מאַכען פֿון זיי אַ תל, אַ תל! היינט האָט זי זיך דערמאָנט אָן איהר עלטערע טאָכטער וואָס זי איז געשטאָרבען שוין לאַנג, נאָך קינדווייז, ראָסי האָט זי געהייסען; ווען ראָסי זאָל געווען ניט שטאַרבען וואָלט זי שוין איצטער געווען אַ מיידיל צו לייטען און אפשר אַ מאַמע פֿון קינדער. און אויך אָן איהר מאַן האָט זי דערמאַנט, ווי ער איז נעבעך אָפּגעקומען כל ימיו. געווען אַ פֿינסטערער קאַליקע, אלא יוצלח לשום מלאכה, אַ קראַנקער נעבעך — און סאָסי די טענדלערקע נאָכזאָגענדיג שטילערהייד בתיה דער רופא'טע די הגדה און צושאָקלענדיג זיך גלייך מיט איהר צום טאַקט באַוואַשט זי זיך מיט טרעהרען, און אַפּילו די פּירזאָגערין אַליין, בתיה די רופא'טע, הערט זיך אַליין ניט צו צו די ווערטער פֿון

דער הגדה וואָס גיסען זיך בײַ איהר אָהן איהר וויסען, דערמאָנט זיך אויך אָן איהרע אייגענע צרות, און איהרע קינדער וואָס זענען אַוועק אין דעם ווײַטען — ווײַטען אַמעריקאַ. זיי שרײַבען אַפילו פון דאָרטען גאַנץ גוטע בריוולעך, אַז זיי מאַכען דאָרטען אַ גוט לעבען, היינו זיי אַרבײַטען זעהר אַ סך און זענען מענשען גלײַך; צו בעווײַזען ווי גוט זיי איז, האָבען זיי איהר געשיקט זייערע פּאָרטרעטען, וואָס דאָרטען רופט מען דאָס „פּיקטשערס" און זאָגען איהר צו, אַז אויב די געשעפטען, אָדער ווי ער רופט דאָס דאָרטען די „ביזינעס" וועלען זיך אַ ביסעל פאַרבעסערען וועלען זיי איהר צושיקען עטליכע קערבליך אָדער ווי מע רופט דאָס דאָרטען „דאָללערס" מיט אַ שיפס קאַרטע און וועלען זי אַריבערנעהמען אַהינצו אין דעם גרויסען גליקליכען לאַנד, וואו אַלע מאַכען אַ לעבען, וואו אַלע מענשען זענען גלײַך, אַ מענש מעג דאָרטען אויסציהען זיך אין מיטען גאַס פון הונגער, וועט איהם קיינער ניט זאָגען קרום געהסט דו... נאָר אַזוי לאַנג קריינקען די שונאים ווי לאַנג בתיה וועט ניט פאָהרען אַהינצו, זי האָט דאָ אויך קינדער. אַי ס'איז זיי נעבעך ניט גוט, וואָס זאָל מען טהון? ס'איז אַ גאָטס זאַך, אַלסדינג איז פון גאָט!

אַזוי טראַכט זיך בתיה די רופאַ'טע און לייענט די „הגדה" ווי אַ וואַסער, און זי אַליין בעמערקט גאָר ניט ווי זי וויינט און גיסט מיט טרעהרען, ביז ס'איז געקומען צום צווייטען כוס פון די אַרבע כוסות, אַז דער יונגסטער פון די מלכים האָט זיך אָפּגעשטעלט אָפּטרינקען אַ ביסעל ווײַן, האָבען זיך אַלע ווײַבער אַליין דערשראָקען פאַר זייער געוויין, און בתיה די רופאַ'טע איז אָנגעפאַלען אויף זיי מיט אַ געפילדער, זיך אויסגעווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך און אויסגעשנײַצט די נאָז.

— וואָס האָט איהר זיך צוואַחמערט פּלוצים אין מיטען דרינען? וואָס איז היינט יום כפור? צי תשעה באָב? געזועהען אַ ביסעל!

ערשט דעמאָלט האָבען זיך די ווײַבער בערוהיגט, ווען איינע פון זיי האָט אונטערגעטראָגען דעם מלך אַ קוואָרט וואַסער מיט אַ טאַז אויף צו וואַשען זיך, די אַנדערע האָט דערלאַנגט די הייסע פיש פונים אויבען, די דריטע האָט צוגעטראָגען דעם חריין. דער יונגסטער פון די מלכים האָט געמאַכט אַ ברכה על אכילת מצה, די ווײַבער האָבען געענטפערט אָמן און די סעודה האָט זיך אָנגעהויבען שטיל, אָהן ווערטער.

UNIV OF ILLINOIS
ARY
AT U CHAMPAIGN
STACKS